

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Susan McHugh

Toplumun Aynasında

Köpek

Kitapyayinevi

KİTAP YAYINEVİ – 97
İNSAN VE TOPLUM DİZİSİ – 24

KÖPER/SUSAN MCHUGH

ÖZGÜN ADI
DOG

BY SUSAN MCHUGH WAS FIRST PUBLISHED IN ENGLISH BY REAKTION BOOKS, LONDON, UK, 2004

© 2004, SUSAN MCHUGH
© 2005, KİTAP YAYINEVİ LTD.

ÇEVİREN
SERPİL ÇAÇLAYAN

DÜZELTİ
NİHAL BOZTEKİN

KİTAP TASARIMI
YETKİN BAŞARIR, BEK

TASARIM DANIŞMANLIĞI
BEK

KAPAK RESMİ
THIERRY PONCELET, XV. LOUIS ÜSLUBUNDA, SOYLU KADIN

GRAFİK UYGULAMA VE BASKI
MAS MATBAACILIK A.Ş.
DEREBOYU CADDESİ, ZAGRA İŞ MERKEZİ B BLOK 1
MASLAK-İSTANBUL
T: (0212) 285 11 96
E: INFO@MASMAT.COM.TR

1. BASIM
KASIM 2005, İSTANBUL

ISBN 975 8704-96-6

YAYIN YÖNETMENİ
ÇAÇATAY ANADOL

KİTAP YAYINEVİ LTD.
CİHANCI CADDESİ, ÖZÖĞÜL SOKAĞI 20/1-B
BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
T: (0212) 292 62 86 F: (0212) 292 62 87
E: kitap@kitapyayinevi.com
W: www.kitapyayinevi.com

Köpek

SUSAN MCHUGH

ÇEVİREN
SERPİL ÇAĞLAYAN

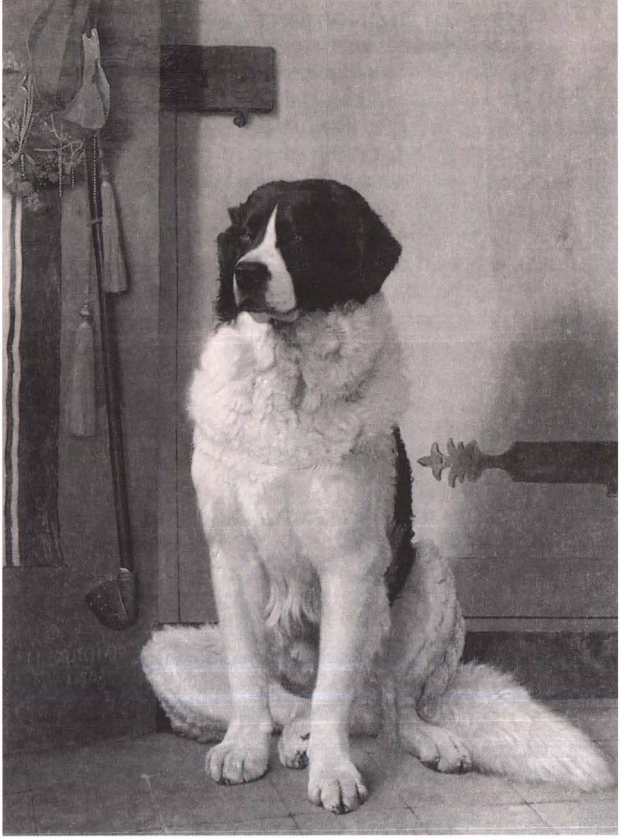

Kitapyayinevi

MIX İÇİN

İÇİNDEKİLER

1- KÖPEĞİN KÖKENLERİ	7
2- KÖPEK CİNSLERİ	53
3- KIRMALAR	112
4- GELECEK VE KÖPEK	150
Ek- KÖPEĞİN KRONOLOJİSİ	176
NOTLAR	178
KAYNAKÇA	189
WEB SİTELERİ	191

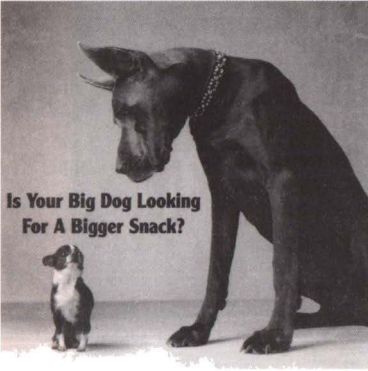
Jean-Léon Gérôme, *Bir Newfoundland Köpeği Etüdü*, 1852, tuval üzerine yağlıboya.

KÖPEĞİN KÖKENLERİ

Köpekler hakkında bir şeyler yazmaya kalkışanların sorunu, daha önce milyonlarca olmasa bile binlerce insanın bu konuda bir şeyler yazmış olmasıdır. Köpekler gibi, köpekler hakkındaki literatür de boldur ve biraz da bu malzeme zenginliğinden olacak, köpek kitapları bilgi verme konusunda ne kadar iddialılsa bir o kadar da tutarsız olurlar. Bu tür metinler, çok bilgi verme bahanesiyle, kendini “köpek meraklısı” olarak niteleyenlerimize bile sıkıcı gelen bir gelişigüzelikte yazılır. Tahmin edileceği gibi, bu kitapları okuduğumuzda köpeğimizin ne cins olduğunu anlamak şöyle dursun, kafamız iyice karışır. Ancak söz konusu metinler yarattıkları bu kargaşa içinde yine de köpek dostlarımızla ilgili şaşırtıcı deneyimlerimizi anlatmayı sürdürürler. Köpeklerin insan yaşantısının en önemli unsurlarından biri haline nasıl geldiklerinin izahı bir yana, köpeğin ne olduğunun tanımlanması bile zorlu, bitmeyen bir uğraştır.

Konuyu en aşına olduğumuz türle, yani evcil köpekler veya *Canis familiaris* ile sınırlamak bile işimizi pek kolaylaştırmaz. Bu hayvan türü memeliler içinde beden tipi ve boyutları bakımından en geniş yelpazeyi oluşturur; ağırlığı 0,5 kg ile 100 kg arasında herhangi bir yerde olabilir ve bu yelpaze içinde her türlü eşleştirmede doğurgan döl verebilir. Dört ayaklı canlılar arasında en geniş coğrafya yayılmış olan türdür (dünyadaki dağılımları bakımından insan türünden sonra ikinci sıradadır); insanın evcilleştirdiği hayvanlar içinde, birkaç binyıl ile, en eski geçmişe sahip olandır ve çakallar ile kurtlar dahil diğer türlerden doğurgan dölleri üretme yetisine sahiptir. (Bu son nitelik, bilindiği gibi, Charles Darwin’i bu türün kökenini “kesin olarak” belirleme konusunda umutsuzluğa düşürmüştü.) Köpeğin bu geniş kapsamlı morfolojisi, dağılımı, geçmişi ve üretken fizyolojisi bir araya geldiğinde insan imgeleminin sınırları zorlanır.

Ancak, bu nitelikler köpeklerin kesin bir tarifini engellerken, bazı oyunlar oynamamıza olanak yaratır. Sözelimi *chihuahua*’lar ve *Great Dane*’ler gibi çok bilinen cinsler arasındaki boyut farklılıkları, köpek mamaları için yapılmış bir reklamda, görsel bir “köpek köpeği yer” şakasına fırsat

"İri köpeğiniz daha büyük bir lokma mı istiyor?"

Maine Sunday Telegram gazetesinde yayınlanan bir reklam (2 Mart 2003).

veriyor. Reklam, bir tüketici olarak üzerinize düşeni yapmazsanız, iri yarı köpeğinizin –kelimenin düz anlamıyla– daha küçük bir köpeği yiyebileceğini ima ediyor. Aynı reklam daha da incelikli bir göndermeyle, köpek türünün insanlarla birlikte yaşamaya başlamasının uzun tarihi içinde kitlesel pazarlamanın belirleyici rolünü kanıtlayan bir ürünü sunuyor. Özellikle ev hayvanları için pazarlanan, ilk ticari yiyeceğin –150 yıl önce Britanya’da piyasaya sunulan köpek bisküvisi– bir devamı olan köpek maması reklamı, aynı zamanda köpeğin öncelikle çalışan bir hayvan olmaktan bir ev hayvanına dönüşmesini de

kapsayan ortak tarihini anlatıyor. Köpeklerin böyle kelime oyunlarında kullanılmaları artık sıkıcı görünecek kadar yaygınlaşmıştır, evet, ama şunu da unutmayalım: Binlerce yıldır dünyanın hemen her köşesinde, insan imgelemi yeni ifade biçimleri ve yöntemleri ararken köpeklerin karmaşık doğasına da başvuruyor. Köpekler hakkındaki bilgi kargaşası kütüphaneciler ile araştırmacıların başını ağrıttıysa da, kültürel ifade sorunumuzu çözmekten çok karmaşıklaştırmada köpeklerin oynadığı rolü pekiştiriyor.

Köpeklerin yaşamımızdaki varlığının maddi kanıtları, toplumdaki birbirinden çok farklı uygulamaları yansıtmaları dolayısıyla insanın gözünü korkutacak kadar çoktur. Yine de, bu canlıların çok büyük bir bölümünü ne denli dolaysız yansıttıkları göz önüne alındığında, “köpeksever” olmayan insanlar –köpeklere güven duymayanlar–² için bile son derece ilginçtir. Köpeklerin kendi tuttıkları “arşivleri” bir bütün olarak yeterince kavrayamıyoruz. Bu arşivlerin önemini kavramada kafa karışıklığı ve çelişkiler yaşıyor oluşumuzdan köpekler de acı duyuyor olmalı. Günümüzde

köpekler ciddi tehlikelerle yüz yüze: Her yıl milyonlarca istenmeyen ev hayvanı, sokak köpeği ve denek köpek yok ediliyor, evcilleştirilmiş olanlar uygar yaşam denen şeyin keyfi kadar dertlerine de ortak olmanın ikilemine katlanmak zorunda kalıyor. Köpekler bir yandan da dünyada yoksulların ve tüm hayvan türlerinin –daha önce görülmemiş düzeyde– maruz kaldığı kitlesel katliamlardan da nasibini alıyor. Köpeklerle çelişkili yaklaşımlarımızı birbirimize ilişkin fikirlerimizle çakışıyor, böylece birbirimize çelişkili davranışlarımızı da daha iyi anlayabiliyoruz.

Bu çelişkileri en çok yansıtan köpekler, çocukluğumuzda bize bilmece gibi gelen Walt Disney karakterleridir: Pluto, Miki Fare'nin köpeği ise, Goofy kimdir Allah aşkına? Saçma sapan gibi gelmekle birlikte, bu soru, herkesin tanıdığı bu iki ikonu çağımızda köpeklerle yönelik yaklaşımlar yelpazesinin iki kutbuna yerleştirir. Bir ucta klasik çağdan esinlenen ismiyle ve sessiz, cana yakın karakteriyle “kişileştirilmiş bir hayvan” olarak “ayrıcılık” konumu pekişen, sadık ve sevilen köpek Pluto vardır. Diğer ucta ise konuşma, alet kullanma, hatta iki ayak üzerinde yürüme becerilerinin verdiği tüm ayrıcalıklara rağmen, insan ya da köpek idealinden çok uzakta duran, budala ve sakar Goofy durur. Sövlüp “horlanır” Goofy, “aşağılanan insan”³ gibi görülür. Nitekim hem bilinçsizce, hem de alaycı biçimde köpekleri tıpla Goofy gibi eleştiririz. Tuhaf ve gülünç bir çizgi roman kahramanı olarak bakılan Goofy, siyah Amerikalı görünümü vermek için siyaha boyanmış yüzlerle sahnelerde şarkı söyleyip dans eden beyazların yanında ki demirbaş “hayvan” karakterlerine benzer; nitekim bu gösterilerin kahramanları o dönemde çizgi romanlara da taşınmıştı. Disney ürünlerinin dünyanın her yerinde pazar bulduğu günümüzde, bu birbirinden ayırt edilemeyen aşırı uçlar –Goofy/Rover, Pluto/Fido– yalnızca köpekler hakkında güçlü duygular uyandırmakla kalmayıp, izleyicilerin birbirleriyle olduğu kadar diğer hayvanlarla ilişkilerini de renklendiren kültürel farklılıkların tarihine dair ipuçları vermektedir.

Neyse ki, köpek soyunun heryerdeliği, insanları bu fikirleri sürekli olarak sorgulamaya da yöneltir. İster giyinik soytanı, ister çıplak dilsiz olsun, Disney'in hayal dünyasında durmadan kılık değiştiren köpek, insanların köpek tiplerini nasıl yarattığını, nasıl yoğurduğunu gösterir: 20. yüzyıl-

yılda Fido hem sahte para, hem de uçaklar yere inerken kullanılan sis dağıtma sistemini anlatan bir sözcük haline gelirken, Rover 1904'te çekilen *Kurtarıcı Rover* filmiyle sinemada ilk köpek kahraman ve popüler bir köpek ismi olmuştu. Bu uç tanımlamalar, insan kişiliğinin hayvan bedenine yansıtılmasının çarpıcı, somut bir örneğidir. Ancak bunların her on yılda bir, diziler halinde ve yenilenmiş olarak Disney köpek karakterlerinde –*The Shaggy Dog*, *101 Dalmaçyalı*, *Air Bud*– yeniden doğmaya devam etmesi, sonuçta yalnızca hayvanların değil insanların da doğal ve kültürel konumlarındaki istikrarsızlığı yansıtır. Goofy ve Pluto popüler köpek karakterlerinin oluşturduğu sürüye liderlik edebilir, ancak bunların yalnızca toplumsal hiyerarşiyi yansıttıkları veya bu fikri aşıladıkları söylenemez. Böyle karakterlerin sık sık, toplumsal ilişki eleştirilerine esin verdikleri, hatta bizlerin yeni bir düzen tahayyül etmemize yardımcı oldukları da görülür.

Köpeklerin bu merkezi konumu nasıl elde ettiklerini iyice kavrayabilmemiz için, bu kitap, tarihte köpekler hakkında neler düşünüldüğüne, neler yazıldığına ilişkin sorular soruyor. Köpeklerin estetik, cinsel ve bilimsel nesneler olarak nasıl ve ne zaman işlev gördüklerinin izini sürerken, toplum ve kültür alanında tarihe geçmiş dönüşümleri nasıl etkilediklerini de büyüteç altına alıyor. Bu bölümde, köpekleri tanımlamak için kullanılan fel-

"Hayvanlara insan biçimi ver, bol para kazan."

49 Dogs, 36 Cats, & A Platypus'da yayınlanan bir karikatür.

sefi ve dilbilimsel yaklaşımların onların biyolojik kökenlerine dair çelişkili teorilerle nasıl iç içe geçmiş olduğunu göstermek için, köpek familyasının en aşına olduğumuz bu türünün insan uygarlığının başlangıcında ortaya çıkışına odaklanıyor. Başka hayvanların arasından çıkan –ve zaman zaman onlarla çiftleşip melez ırklar yaratan– köpek, tür merkezli tarih kavramlarını alt üst ediyor. Bundan dolayı, sanat ve bilimde köpeğin kökenine dair mitler, sadece köpeklerin sınıflandırılmasında yaşanan sorunları vurgulamakla kalmıyor. Her ne kadar köpeklerin popüler kültürdeki sunumlarının bazı doğal, sağduyuya dayanan gerçeklerin amaçlı çarpıtmaları olduğu fikrini benimsemek kolaysa da, sonuçta bunlar da tarih boyunca insan kültürlerinin hem kendi içlerinde hem de diğer kültürlerle olan çatışmalarının izlerini taşıyan bu kurgulanmış köpek “doğasından” kaynaklanıyor.

İnsanlarınkine benzer biçimde, köpek türünün ortaya çıkış tarihini belirlemeye çalışan bilimsel girişimlere göre köpeğin tanımı da tartışmalıdır. Köpeklerin diğer türlere benzerliğini (ve onlarla melezlenme modellerini) açıklamaya çalışan yakın dönemdeki genetik araştırmaların öne sürdüğüne göre, *Canis familiaris*’in kökleri 500.000 yıl öncesine dek uzanır.⁴ Öte yandan, bu araştırmalardan elde edilen sonuçlar köpeklerin üreme anomalileri yüzünden karmaşıktır. Kurtlar, çakallar ve kır kurtları binlerce yıl boyunca köpeklerle geri dönüşsüz biçimde karışmış, böylece köpeklerin soyağacı yalın, çizgisel olmaktan çok uzaklaşmıştır.⁵ Her ne kadar genetik yöntemler görece homojen bir türün izini sürmemizi kolaylaştırmışsa da, *Canis familiaris*, köpekgiller grubu içinde bir çeşitlilik halkası olmayı sürdürmektedir. Böylesine hızla ulaşılmış bir fiziksel çeşitlilik yelpazesine sahip olması bakımından, hakiki bir biyolojik mucizedir.⁶ Köpeklerin farklı türlerin karışımını barındıran genetik mirasının bütün bunları tam olarak ne şekilde etkilediği hâlâ bilinmemektedir.

Hatta, mitokondriyal DNA’nın, yani anneden kızına neredeyse aynen aktarılan genetik malzemenin izini süren araştırmaların sonuçları bile karşıt tezlerin desteklenmesinde kullanılabilir. Sözelimi, antropolog Janice Koler Matznick, bu verileri kullanarak köpekler ile kurtlarını aynı tür içinde yeniden sınıflandırılmaları gerektiği sonucuna varır.⁷ Bu görüş, ilk olarak 17. yüzyıl tür sınıflandırma bilimcisi John Hunter tarafından

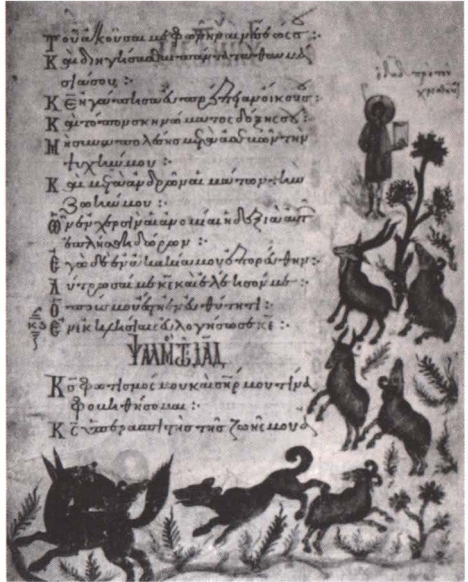

Charles Barton'un 1959'da çektiği *The Shaggy Dog* filminden bir sahne.

öne sürülmüştü. Ancak, daha ünlü çağdaşı Carl Linnaeus bu savı reddetmiş, o zamandan sonra biyolojik sınıflandırmada başat yöntem haline gelen iki isimli sistemde (*Canis familiaris*, *Homo sapiens* vb), yukarı kalkak kuyruğundan dolayı köpeği ayrı bir tür olarak sınıflandırmıştı.⁸ Daha yakın dönemde Raymond Coppinger ve Richard Schneider yeni genetik araştırmaların kurtların köpeklerin bir başka cinsi olduğunu gösterdiğini öne sürmüş,⁹ kurdun iri bir yabani köpek olduğunu savunan kurt çevre bilimcisi L. David Mech de onları desteklemişti.¹⁰ Bu sonuncu yaklaşımlar, tüm köpekgillerin “kurdumsu” (“kurt” olmadığı vurgulanıyor) bir atadan geldiğini ısrarla savunarak, Darwinci “türlerin başka türlere bölünerek uyum sağlaması” kavramını geliştirir.

“Köpeğin” bu tartışmalı tanımları, böylelikle, türün morfolojik (ölçülebilir farklılıklar bakımından) bakımdan mı, yoksa ekolojik (özel bir çev-

11. Yüzyıl Bizans İncil'inden
Kayserili Theodoros,
'Çoban Davut'.

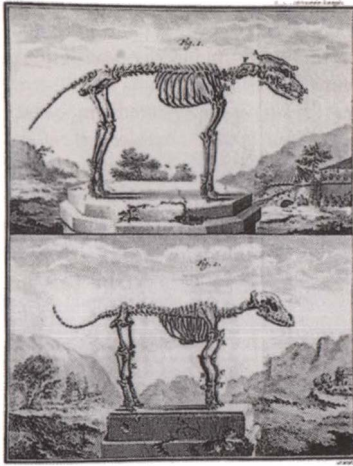
reye uyum sağlamasına göre mi) bakımdan mı tanımlanacağına dair, biyolojinin kendi içindeki daha kapsamlı bir kavgaya ışık tutar. Yaradılışı temel alan Linnaeus sistemi, Darwinci yaklaşımların çoğu gibi, bir türün belirgin bir fiziksel tipi olduğu görüşünü savunur." Bu varsayımların siyasi sonuçları, nesli tükenme tehlikesi içindeki köpekgiller için yıkıcı olabilir. Nitekim Avustralya'daki dingo nüfusu, birkaç binyıl görece yalıtılmış yaşadık-tan sonra büyük ölçüde azaldı, çünkü geçen birkaç yüzyıl boyunca hem Batılı yerleşimciler çiftlik hayvanlarına musallat oldukları gerekçesiyle onları öldürüyor, hem de dingolar Avrupa tipi vahşi köpeklerle çiftleşip melez hale geliyor. Ekolojik koruma talebi yalnızca, hem açıkça tanımlanabilen,

hem de toplumsal olarak değeri verilen apaçık farklı türler için öne sürülebilir; dingo da yakın dönemde köpeğin bir alt türü olarak yeniden sınıflandırıldığına göre (artık köpek hem dingoyu tehdit eden en büyük tehlike, hem de onun en yakın akrabasıdır), hangi türün “köpek” olarak tanımlanacağı artık tartışmaların ön planındadır.¹²

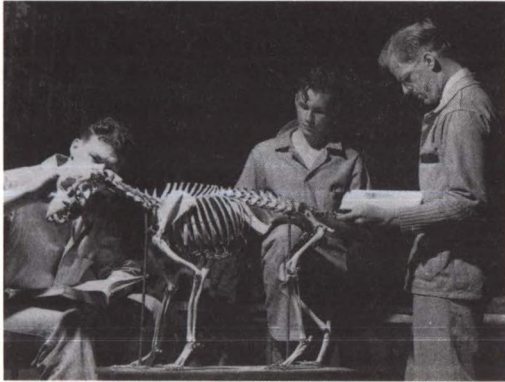
Türleri fiziksel biçimlerine göre tanımlamanın bu uzun geçmişinden dolayı, köpeklerin kökenlerinin izleri şimdiye dek genellikle arkeolojik kazı alanlarındaki köpek kalıntılarına bakılarak takip edilmiştir. Bunlar köpeğin apaçık belirgin bir tür şeklinde ortaya çıkış tarihi olarak bundan 12.000 ila 14.000 yıl öncesini (son buzul çağı) gösterirler. Bu tarihlendirme sisteminin büyük kabul görmesi, köpeklerin hem ilk evcilleştirilen hayvanlar olarak özel konumunun, hem de insanın refakatçileri olarak geleneksel rollerinin bir yansımasıdır. Bu köken hikâyelerine göre, buzların çekilmesiyle, göçebe avcı toplayıcılıktan yerleşik tarım yaşamına kritik geçişi, köpekler ve insanlar birlikte gerçekleştirmiştir. Böylelikle bu açıklamalarda insanlık tarihinin temellerine yerleştirilen köpeklerin kökeni –köpeklerin kendileri gibi– çağdaş insan kültürlerinin kökenlerinin ayrılmaz bir parçası olarak görünür.

İnsan iskeletleriyle birlikte toprağa gömülmüş olan kemikler, köpeklerin, paleolitik dönemden neolitik döneme uzanan bu arkeolojik bakımdan önemli geçiş dönemi boyunca insan kültürleri içinde var olduğu fikrini destekler. Almanya’da, Oberkassel’de bulunan gömü alanlarının en eskisi, 14.000 yıl önce avlanma teknikleri gelişmiş bir toplumun varlığını ortaya koyuyor; bu insanlar o dönemde avı ezmeye yarayan taş fırlatma aletlerinin yerine, daha incelikli olan, avda daha kolaylıkla ölümcül yara açabilen, taşlarla bilenen okları getirmişlerdi. Köpeklerin yeni avlanma stratejilerinin gelişimine olan katkısı tartışmalı bir mesele olmayı sürdürse de, bu tür değişimlerin uzun vadeli etkileri su götürmez gerçeklerdir.

Filistin’deki, 12.000 yıl öncesine uzanan çok sayıda gömü alanı, taş barınaklarda yaşayan insanların taş kaplı mezarlarda köpeklerle birlikte gömüldüklerini gösterir. Örnekler arasında, bir eli yavru bir köpeğin göğsü üzerinde bir yaşlı kadın ile iki yetişkin köpeklerle birlikte gömülmüş bir başka insan yer alır. İsrail’deki kazı alanında bulunan ve birkaç bin yıl öncesine ait

Buffon ve Daubenton'un *Doğru Tarihi*'nden bir köpek iskeleti. (1766-99, Amsterdam)

Ames, Iowa State College veterinerlik okulunda anatomi sınıfı öğrencileri bir köpek iskeletiyle, 1942.

olduğu düşünölen, ilk köpeklere ait olduğu sanılan kalıntıların benzerleri yalnızca bu bölgede değıl, Çin, Irak ve Şili gibi dünyanın başka yerlerinde de ortaya çıkarılmıştır.³ Bu köpeklerin pek çoğunun gömme törenlerinde kurban edildikleri düşünölmektedir; bir bakıma sebebi, Avrupa'da erken ortaçağ dönemi boyunca köpeklerin cenaze törenlerinde hediye olarak verilmesi âdetinin devam etmiş olmasıdır.⁴ Köpeklerle ölüm arasında kurulan bu ilişki, köpeklerin mezardaki sahiplerinin ayak ucundaki tasvirleriyle ve daha yakın zamanda ölü köpekler için yapılan anıtlarla sembolik olarak devam etmiştir. Birlikte düşünöldüğünde, bu tür bulgular bir yandan köpeklerin insan refakatindeki yerinin nasıl geliştiğini gösterirken, bir yandan da bu ilişkilerin bu türü nasıl tanımladığına dair soru işaretleri uyandırır.

Bu büyük iklim değışikliğinin başlangıcında yerküredeki bütün canlıların nüfusu azaldığı için, bu döneme ait tüm türlerin fosilleri de son derece azdır. İlk köpeklere ait eksiksiz kafatasları son derece nadir bulunabildiği gibi,⁵ yok olmuş daha küçük kurt türlerinininkiyle kolayca karışabilmektedir.⁶ Köpekgiller arasındaki farklılıkları fiziksel olarak, kafatası, beyin ve diş boyutlarının fark edilmeyecek kadar küçölüp büyümesine göre tanımlayan modeller⁷ sınıflandırmayı daha da güçleştirir. Kesin fiziksel ayrımlar olmadığında, bir fosilin "köpek" olup olmadığı insan yerleşimini gösteren işaretlere yakınlığına göre belirlenmektedir. Bir başka deyişle, günümüzde köpeklerin kökenine ilişkin arkeolojik kabuller, evriminde açıkça farklı özellikler geliştiren bir türün maddi kalıntılarına değıl (morfoloji), aralarında bir ilişki geliştirmiş olan insanlar ve köpeklerle ilgili dolaylı kanıtlara (ekoloji) dayanır. Bu dönemden kalma arkeolojik kazı alanlarının karşılaştırılmasıyla ortaya çıkan hikâye, köpeklerin ortaya çıkışının her nasılsa gündelik insan yaşamının bir parçası haline gelişlerine rastladığıdır; bu hikâye, köpeklerin dünyanın her yerinde insan uygarlığının gelişiminde payı olduğuna dair mitolojik ve maddi kanıtlarla uyum içindedir. Köpek, Avrupalılarla karşılaşma tarihleri gibi yakın bir döneme dek, Amerika yerlileri ve Avustralyalı Aborijin topluluklarının çoğunda tek evcil hayvandı:⁸ Köpeklerin hayvan ve insan dünyası arasındaki asli bağı nasıl oluşturduğunu açıklayan bir ayrıntıdır bu.

Köpekleri insan kültürü bağlamı dışında düşünmek olanaksız görünür ve dahası, bizim bildiğimiz anlamıyla kültür onların varlığından ayrıla-

Paolo Veronese,
Tazılı Çocuk, y. 1570,
tuval üzerine yağlıboya

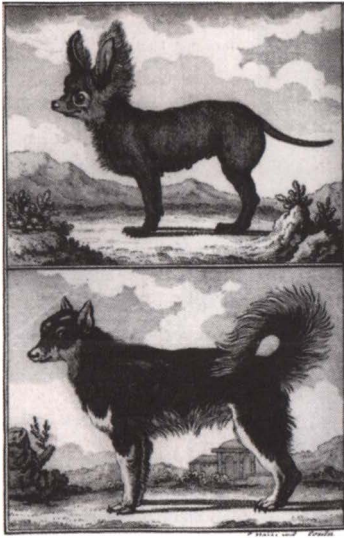
Grönland, Godhavn'da köpekler.

Josephine Diebitsch Peary

Kutup Çocukları'nda (1903) şöyle yazıyordu:

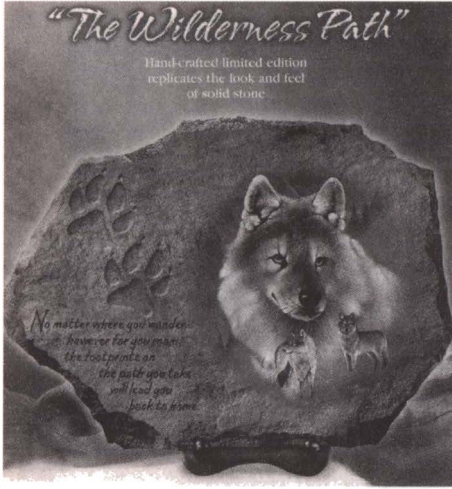
"Bazı ailelerin köpekleri hemen daima damda uyuduğundan kulübeler tüylü tepecikleri andırıyordu."

maz. Ancak, köpekgillerin bu kadar karmaşık bir manzara arz edişinin doğru bir açıklamasını yapmak bilim insanları için zorlu bir mücadele olmuştur. Köpek-kurt türleri arasındaki ayrımlara ilişkin genetik tartışmaların gösterdiği gibi, köpeğin biyolojik kökenine dair hikâyeler, çoğu zaman çağdaşı diğer hayvanlarla yapılan kıyaslamalara dayanır ve bu hikâyeler köpeklerin bu hayvanların "ehlileştirilmiş" torunları olarak tasvirlerine dönüşür. Köpeklerin çeşitli başka hayvanlarla çiftleşip melezleşebilmesi, tarih boyunca soy çizgilerini bir kördüğüm haline getirmiş bu mitleri yalanlasa da, pek çok insana bunun tam tersini öne sürme fırsatı verir: Derler ki, herkesin farklı tanımladığı "köpek" kategorisi, geriye doğru, evcilleştirilmemiş bir türle –genelde kurtla– bağlantısı kurulduğunda istikrar kazanır. Her ne kadar kurtlar ve köpeklerin artık soyu tükenmiş ama ortak bir atadan gelmiş olması aynı ölçüde mantıklıysa da, böyle bir hikâye, köpeklerin "doğal olarak" sömürülen hayvanları ya da kaçınılmaz biçimde aşağı görülen insanları tarif etmek için kullanılma değerlerini tehlikeye düşürür. Pluto ve Goofy kolay kolay unutulmaz.

Buffon'un *Doğa Tarihi*'nden iki köpek.
(1799-1805, Paris)

Yine de, köpeğin “özünde kurdun melezleşmiş ve yozlaşmış olduğunu” destekleyen bilimsel kanıtlar⁹ hâlâ tartışma konusu olmaya devam ediyor. İnsanlar tarafından yok edilmeye başlamadan önce, kurtlar en geniş alana yayılmış dört ayaklı hayvan olma özelliğini ellerinde bulunduruyordu. Bulunan fosillere göre, kurtlar ve köpekler dünyanın dört bir köşesinde yaşıyorlar, dolayısıyla başlangıçta insanlarla aynı yaşam alanlarını paylaşıyorlardı. Diğer yandan, birbirine yakın olmanın ve çevre baskısının her türün gelişimini nasıl şekillendirdiğini kesin biçimde bilmiyoruz. Ancak, kesin olan şudur ki, bazı davranışlarda ve vücut şekillerindeki muazzam farkların yanı sıra başka bazı davranışlar ile genetik yapıdaki zoraki çakışmalar, köpeğin bugün yaşayan birkaç kurdun evcilleştirilmiş bir çeşidinden başka bir şey olmadığı fikrini çürütmektedir.

Maine Sunday Telegram gazetesinde yayınlanan dekoratif duvar panosu reklamı (2 Mart 2003).

Günümüzde her bir kurda karşılık en az 4000 köpek vardır; minik bir kurt grubu ile sürekli artan bir köpek kitlesi arasında, kıyaslamayı hemen hemen imkânsız kılacak devasa bir farktır bu. Çin’de, 20. yüzyıl ortalarında kültür devrimi çerçevesinde yalnızca Beijing’de yaklaşık yarım milyon köpek katledilmiş ya da başka yerlere götürülmüştü. Yine de kentte polis köpekleri, deney köpekleri, bekçi köpekleri, eti yenen köpekler vardı. Birkaç köpek ayrıcalıklı memurların evcil hayvanları olarak korunmuştu, ama geleneksel olarak Çin’deki sıradan işçilere yabancı olan bir insan-köpek ilişkisiydi bu.³⁰ 1970’lerin başlarında Beijing’de görevli bir Amerikalı diplomat, Çinli çocukların *cocker spaniel* cinsi köpeğine hayretle bakarak, şehirlerin dışında yaşayan av köpeği benzeri köpeklerden daha çok kediye benzediğini söylediklerini anımsıyor.³¹ Bu uç durumda, günlük yaşamında köpeklerle hiçbir deneyim yaşamamış insan-

Josephine Diebitsch Peary'nin *Kutup Günlüğüm*'nden (1893) "Karlar Altında".

ların bile bir köpeğin nasıl görünmesi ve davranması gerektiğine dair bir görüşü olduğu anlaşılıyor.

Kurt, bir bakışta daha kolay tanınabilir belki; ancak nadir görülür. Doğal ortamında yaşayan kurtların davranışlarına ilişkin çok az şey bilinmektedir. Tıpkı yabani köpekler gibi kurtlar da insandan uzak durur ve bu özellikleri, sayılarının çok az olmasıyla birleşince, davranışlarına ilişkin ayrıntılı bilgi edinmeyi olanaksız kılar.²² Kurtların birbirleriyle ve çevreleriyle etkileşimlerinin bir kısmını belgeleyen araştırmalar, köpeklerden farklı davrandıklarını gösteriyor. Sözgelimi, avlanma fırsatı verildiğinde, kurtlar bazı tilkilerin, çakalların ya da köpeklerin tersine, insan artıklarıyla yaşamayı tercih etmiyor.²³ Aslında kurtlar soyağaçları bakımından daha eski ve bizden farklı olarak "avlanmak için kusursuz bir donanıma sahip" olduklarından, kimileri başlangıçta insanların onların artıklarıyla hayatta kaldıklarını savunuyor.²⁴ Kurt sürüsünün işbirliği yaparak avlanması, iletişim biçimlerinde de derin farklılıklar olduğunu gösteriyor: Köpekler esas olarak koku, beden dili ve av köpeği sürülerindeki gibi sesle ifadeyi kullanırken, kurtlar avlarını habersiz yakalayabilmek için çoğunlukla görsel ipuçlarını

kullanır. Tüm köpekgiller, iletişim kurmak için bazı ortak yüz ifadeleri, beden duruşları, kuyruk sallama biçimleri ve sesler kullanmakla birlikte,²⁵ kurtların davranışlarındaki büyük farklar, diğer türlerle ancak nadiren, o da kısa bir süre için bir arada yaşamalarına neden olur.²⁶

Davranış farklılıklarından belki en gözle görülür olanı, köpekgillerin insanlarla ilişkileridir; köpekler yumuşak başlıdır, ehlileştirilebilir ve eğitilebilirler, oysa diğer köpekgiller bu denli güvenilir değildir.²⁷ Köpeklerden beklenen insana “yaşam boyu bağlılık ve itaatı”²⁸ *Canis lupus* türü göstermez; hiçbir evcilleştirme girişimi sonuç vermemiştir. Belki de derin bir “yabancı düşmanlığı” olarak tanımlanacak biçimde, yetişkin kurtların çoğu, “terbiyecilerine” ya çok belirsiz bir uyarıyla ya da aniden saldırarak, insanların sosyal davranış ideallerine uymamakta direnmiştir.²⁹

Her ne kadar her iki türden yavrular dikkate değer bir benzerliği sürdürseler de, binlerce yıldır genel hatlarıyla aynı beden tipini üretmiş olan yetişkin kurtlar ile tüm hayvanlar içinde en geniş beden tipi yelpazesini gördüğümüz köpekler arasındaki fiziksel farklar, bu iki türün ekolojik çevrede birbirlerinden farklı nişlere adapte olduklarının bir başka işaretidir. Üremede kendi eşlerini seçen köpekler “kökenlerinin köpek olmadığı” varsayımını tehlikeye düşürür, çünkü bu varsayıma göre köpekler kendi tercihlerine göre ürediklerinde özgün atalarına gitgide daha fazla benzeyeceklerdir. Bir başka deyişle, eğer doğrudan kurtlardan türemiş olsalardı, birbirleriyle çiftleşen vahşi köpekler her nesilde gitgide daha fazla kurtlara benzemeliydi. Oysa bu köpekler gitgide belirli bir köpek tipine, orta büyüklükte, kızıl-kahverengi dingo görünümüne yaklaşırlar.³⁰ Köpekleri sözde atalarına göre tanımlamaya çalıştığımızda, tıpkı ilk köpeklerin fosilleri ve genetik kalıntıları gibi, çağdaş köpeklerin bedenleri ve davranışları da bir yandan karşılıklı bazı etkileşimleri açığa çıkarırken, bir yandan da bu işin ne kadar karışık olduğunu gösterir.

Köpeklerin insan uygarlığının doğumundaki ebelik rollerini kurtların varlığı karmaşıklştırıyor. Örneğin, birçok eski nadide belgede vahşi ya da yırtıcı kurt kendi türüne “sadakat” gösterirken, köpek bundan hiç de aşağı kalmayan bir bağlılığı insana gösterir. Ancak köpeklerin “köken itibariyle” kurt oldukları fikrini taşıyanlar, köpeklerin (ve insanların) bu kültürel de-

ğerleri benimseyip benimsemedikleri, öyleyse bunu nasıl yaptıkları gibi tatsız soruları sormaktan kurtulurlar. Bu hikâyeye göre, insanlar köpekleri kendi doğal durumlarından koparıp kültür dünyasının bir parçası haline getirerek (böylece yücelterek) hayvanlar dünyasında mutlak bir egemenlik kurarlar. Zayıf kurt insanlarla olan uygarlaştırıcı ilişkisi yoluyla köpeğe dönüş-tükten sonra, öteki kurtlar, tıpkı sömürgelerdeki yerli halklar gibi, birer birer yok olan soylu vahşilere dönüşürler. Buradaki varsayım, egemenlik kurmanın insanların apaçık yazgısı olduğu ve diğerlerinin ya onu izlemek ya da kendiliğinden yok olmak zorunda olduklarıdır. Her ne kadar her “yabani” hayvan insan tahakkümünün nesnesi olabilse de, köpeği aynı anda hem insan denetimi altında gösterip hem de bu denetimin boyunduruğu altına so-kan böyle bir teorinin en can alıcı unsuru, köpeğin bir tabi olarak (yeniden) yaratılmasıdır; böylelikle hizmetkâr ya da asalak olarak yeniden kurgulanan köpek, doğadan saptığı için lanetlenir.” Bu fikirler belki köpeklerin neden istismar edildiğini açıklayabilir, ancak insanlara da bu konuda fazlasıyla usturuplu bir gerekçe sağlar. Bu ilişkilerin kötileyici görüşlerin doğal bir gerekçesi olarak kullanılması –örneğin bilim yazarı Stephen Budiansky’nin

Tunç Çağı'ndan
bir mağara resminde
avcı ve köpekleri
(ya da köpek avcısı [?]).

Robert E. Peary' nin *Karlar Ülkesi'nin Halkı* (1904) kitabında kızak çeken Inuit köpekleri.

köpekleri, son derece tartışmalı şekilde, insanın hoşgörüsü sayesinde ekolojik bir yaşam alanı bulmuş “toplumsal asalaklar”³² diye nitelenmesi– türlerin birbirleriyle ilişkisi hakkındaki karmaşık tarihimizi çarpıtır.

Birçok köpeğin, ister bizim artıklarıyla beslenmeleri, ister daha doğrudan ev hayvanı veya çalışan hayvanlar olarak yaşamaları dolayısıyla olsun, insanlara tabi oldukları doğrudur. Öte yandan büyük ölçüde insanların inşa ettiği bir dünyada varlıklarını sürdürmek köpekler açısından da yaratıcılık, zekâ ve hoşgörü gerektirir. Köpek eğitimi yöntemleri insanlardan köpeklerin bağımlılığının sorumluluğunu üstlenmelerini ister; ama köpeklerin sadece “doğal” olarak boyun eğmesini değil, insanlarla köpeklerin birbirlerinin çıkarlarını karşılıklı gözetmesini de öngörür. Mutlak bir itaat estetiği içinde fiziksel “düzeltmeleri” kullanan William Koehler’in “askeri” yöntemleri için de geçerlidir bu, veya bugün her şeye şirketlerin egemen olduğu Amerika’da moda olan personel yönetimi stratejileriyle akra- ba bir estetiğin ortaya çıkışını haber veren Susan Garrett’in savunduğu “uzaktan kumanda eğitimi” ya da pozitif pekiştirme yöntemlerinin tümü için de.³³ Bu eğitim yöntemlerinden herhangi biri başarıya ulaştığında, köpekler belalardan, özellikle de saldırgan köpekler, arabalar ve köpek sevmeyen insanlar gibi kentlerdeki yaygın tehlikelerden kaçınmada, güvenilir insan liderlerin yol göstericiliğine başvurur ve bundan yararlanır.³⁴ İdeal sü-

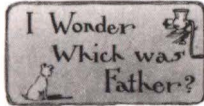
rü lideri statüsünü sürdürmek için bile, yetkinin insanlarda olduğunun köpeklerle onların dilinde iletilmesi gerekir.” Dahası, tüm bu yöntemlerin uzun bir zaman ve sürekli uygulama gerektirmesi, bu ilişkilerin kendiliğinden değil, “yapılmış” olduğunun göstergesidir. Bu bakış açısından, egemenlik büyük ölçüde kültürle biçimlenmiş bir faaliyet –ortak diller tarafından biçimlendirilmiş bir kültür (ya da kültürler dizisi) olarak “köpeğe” uyum sağlanması– gibi görünmeye başlar.

Bir yandan köpek eğitimi yöntemleri ve insan siyasi sistemlerinin etkileşimi büyüleyici bir kültürel eleştiri konusu oluştururken, köpek eğitiminin reddi bile, yalnızca kurt “doğasına” değil, insanın siyasi kültürüne ilişkin varsayımlara da ışık tutar. Köpeklerin “insan terbiyesiyle beyin yıkamaya maruz kalmalarını” en sert biçimde eleştirenlerden³⁶ antropolog Elizabeth Marshall Thomas, birbirlerini eğitmelerine ve boyunduruk yasalarına meydan okuyarak şehir sokaklarında serbestçe dolaşmalarına izin verdiği evcil köpeklerinin, köpek kaldıklarını (köpeklerle ilgilendiklerini) gördüğünde hayal kırıklığına uğradığını yazmıştır. “Bu konuda düşünmeye devam ettikçe”, diye yazar, “Avrupa’nın eski toprak sahibi soylularını, gitgide daha çok kurtlara benzetmeye başladım. Tıpkı kurtlar gibi, baskın dişi ve erkekten oluşan bir çift bir toprak parçası ile üzerindeki şatolara sahip olup millerce uzanan arazide geyik avlıyorlardı.”³⁷ Onun başı boş köpeklerinin bile bu cennetvari konumu yitirmiş olduklarını eklemesine gerek yoktur. Bu tür köken hikâyelerinin popülerliği ve insanların ırkçı ve zenofobik ideolojileriyle uzun zamandır var olan ilişkisi –bunun yakın geçmişteki bir örneği, Adolf Hitler’in kod adı olan “Wolf”un [Kurt], sürekli, neredeyse takıntılı biçimde, köpeklerle olan tutkusuyla açıklanmasıdır– özellikle bu teorisinin köpekleri tanımlama uğraşında, getirdiği çözümlerden çok yeni sorunlara yol açması yönünden daha fazla incelemeye değer görünüyor.

Köpek kökenlerine ilişkin bu fikirler yalnızca uzun bir geçmişe sahip olmakla kalmayıp, aynı zamanda ırksal hiyerarşilerle de tarihte çok eskilere giden karşılıklı bir ilişki içindedir. Sözelimi eskiçağın Yunan yazarları Hint halklarını tasvir ederken, bu halkları “Avrupa’nın ilk soylu vahşileri” olarak sunmak için, köpeklerle aralarında mecazi bağlar kurar.³⁸ Refakatçi köpeklerle kurulan daha dolaysız ilişkiler de, benzer biçimde bir insan kılı-

türünün bir değerine karşı aşağılayıcı görüşlerinde etkili olmuştur. İlk Avrupalı-Amerikalı kâşifler ile daha sonraki antropologlar, Güney Amerika'da, Pasifik Adalarında ve Avustralya'da köpek yavrularını –ve zaman zaman başka memelileri– emziren yerli kadınları adeta büyülenerek seyretmişlerdi; farklı insanların hayvanlarla yaşamlarını hem tuhaf ve yabancı hem de iğrenç bulan kalıbın bir parçası olarak düşünüldüğünde, tavırları daha anlaşılır hale gelir. 18. yüzyıldaki bilimsel tür ve ırk sınıflandırmalarıyla da bağlantılı olan bu büyülenmişçesine ilgi, aynı zamanda, Avrupalı olmayanların “hayvanlarla ilişki”sinin bir toplumsal icat olan biyolojiye dahil edilmesinde köpeklerin nasıl belirleyici bir rol oynadıklarına da işaret eder. Böylece insan grupları insan-hayvan ilişkisinden yola çıkarak birbirlerini tanımlayabiliyordu (ve çoğu zaman birbirlerine karşı ayrım gözetiyordu).³⁹ Öte yandan, “hayvanlarla ilişki” üzerine yapılan araştırmalar, dünyanın dört bir yanında avcı-toplayıcı ve geçimlik tarımcı halkların daima köpekleri evcil hayvan olarak beslediklerini de göstermektedir. Demek ki köpeklerin evcil hayvan olarak beslenmesi “anlamsız bir modern aşırınlıktan” ibaret değildir;⁴⁰ köpeklerle faydacı olmayan ilişkiler yalnızca ortak bir ayrımcılığa yol açmaz, daha da önemlisi, halklar arasında bağlantı noktası olarak da hizmet görür.

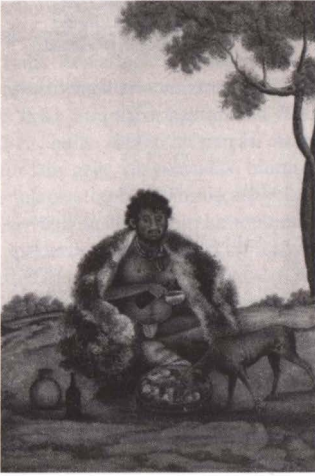
O halde, köpeklerin kültürel işlevine ilişkin farklı mitlerin altında köpeğin kökenine dair çelişkili fikirlerin yatması anlaşılır bir durumdur. Alaska, Yunanistan, Peru ve İran gibi birbirinden uzak yerlerdeki antik köpek heykelleri ve kabartmaları, köpeklerin insanın ataları ve koruyucuları olarak efsanevi rolleri ile bu toplumlara özgü gerçek rolleri arasındaki karmaşık ilişkilere işaret eder. Tıpkı insanın kurtlar gibi vahşi türlerle ilişkisinde köpeklerin arabuluculuk etmesi gibi, bunların totemvari temsilleri de çoğunlukla insan dünyası ile diğer türlerin dünyaları arasında kavramsal bir bağ hizmeti görür. Bu şekilde, köpeklerin toplumsal sistem içindeki önemi Uzakdoğu, Avrupa, Afrika ve Amerika'daki görece içe kapalı tarihlere sahip köpeklerin, erken modern dönem boyunca felsefe, din ve tıpta özel roller edinmelerine yol açmıştır. Köpeklere ilişkin inançlar bazı toplumsal uygulamaların ya da yasakların altını çizer, ancak köpeklerin bu kullanımları (hatta köpeklerden kasıtlı olarak kaçınılması) antik dönemin gelenekleriyle ilişkilidir. Dolayısıyla pratik itkileri kültürel değerlerden

Sosisçi önünde köpekler.
"Acaba babam hangisi?"
1906 yılından bir karikatür.

Meato Köpek Maması
televizyon reklamından bir
sahne, y. 1960

James Skinner Teşrihü'l-Akvarn, Hindistan'daki Sektlerin, Kastların ve Kabilelerin Kökeni ve Mesgaleleri Hakkında (1825), illüstrasyon, "Zahit."

ayırarak zorlaştırır. Köpeklerin olağanüstü biyolojik başarısı gerçekten de yavrularını büyütme işine insanları da dahil etme yetilerine bağlı olabilir; ancak insan-köpek ilişkisinin bu dar yönüne odaklanmak, aynı zamanda doğrudan insan bakış açısını kayırmak anlamına gelir. Çeşitli kültürlerden insan-köpek ilişkilerine dair belgelerin karşılaştırılması, bunların genellikle asalaklık ilişkisinden çok bir ortak yaşam (sembiyotik) ilişkisi olduğunu gösterir ve egemenlik teorilerinden daha tatmin edici bir açıklama sunar.

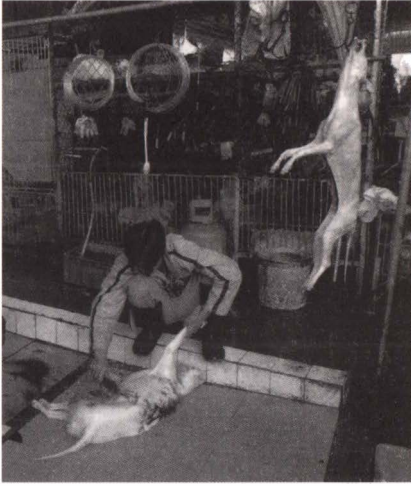
Günümüzde köpekler insanlara bağımlı olabilir, ancak pek çok kültür, köpeklerle birlikte yaşamının insanın varlığını sürdürmesinde önemli avantajlar sağladığını gösteriyor. İnsanların yavrulara bakması ve yiyecek vermesi karşılı-

ğında, köpekler de insanın hayatta kalma şansını yükseltirler. Bilhassa avlanma konulu eserler yoluyla, köpeklerin insanları nasıl besledikleri konusuna dikkat çekilmiştir; ancak köpeklerin yaygın bir giysi hammaddesi kaynağı olarak uzun geçmişi daha az bilinmektedir. Mücevherler, ev eşyaları ve evlerin yanı sıra, köpekler için yapılmış giysiler de 19. yüzyıl sonlarından beridir popüler bir "aşırılık" göstergesi kabul edilmektedir⁴² ve köpekler, köpek giysileri kadar insan giysilerinin de modelleri olarak moda dergilerinde boy gösterir. Ev köpeklerini naylon yağmurluk ve akrilik kazaklarla görmeye alışkın olan kentliler, *Köpek Tüyüyle Örgü* gibi yakın döneme ait bir kitabı, burjuva absürdlüğünün doruğu gibi değerlendirebilirler,⁴³ ancak köpek tüyünün tekstil ürünlerinde kullanılması, köpeklerin özellikle tüyle-

rini kırmak için beslendiği Kuzey Amerika'daki Zuni ve Salish kıyı şeridi Amerikan yerli kabilelerinin yanı sıra,⁴³ Kuzey Kutbu'ndaki Samoyed halklarında da bir gelenektir. Giyimde köpekten elde edilen malzemelerin kullanılması 19. yüzyıla dek Avrupa'da da yaygındı; 1810 tarihli *Encyclopaedia Britannica*'da, köpek derisinin manşon, kadın eldiveni, maske astarı ve "gut hastalığı olanlar için bir tür ayakkabı" yapımında kullanıldığı belirtiliyor. Özellikle Fransa'da köpek kürkü "çok büyük miktarlarda" ithal edilirdi ve "özel bir tür yünlü kumaşın kara listesinde yer alıyordu."⁴⁴ 19. yüzyılın sonunda Amerikalı bir kutup kâşifinin belirttiği gibi, "köpek derisinden pantolonlar, ayı derisinden yapılanlar kadar sıcak tutan, ama onlar kadar gösterişli olmayan" giysilerdi⁴⁵ ve dolayısıyla Kuzey Yarımküre'deki diğer toplumlar gibi yük taşımacılığında da köpeklere bağımlı olan Kuzey halkları arasında tipik giyim kuşam malzemesini oluşturuyordu.

21. yüzyılda, köpeklerin çevirdiği ayak değirmenleri ve köpeklerin çektiği arabalar nadir bulunan antıklar haline gelmiş ve köpek kızakları bile –hâlâ eğlence amaçlı ya da tehlikeli yarışlarda kullanılsa da– genel olarak kullanımdan kalkmıştır. Köpek kızakçılığı, bir spor dalı olarak zalimlik suçlamalarına maruz kalmayı sürdürse de,⁴⁶ köpeklerin eskiden –özellikle de onları besleyecek etin yolculuk boyunca toplanabildiği sert kutup ikliminde– tercih edilen, gözde yük taşıma hayvanı konumunda olduğunun bir kanıtıdır. Burada hız da bir etkidir: 16 kilometreyi (10 mili) aşan mesafelerde kızak köpekleri en hızlı kara hayvanlarıdır.⁴⁷ Hepsi bir arada düşünüldüğünde, bütün bunlar köpeklerin zahmetsizce erişilebilir oluşunun onları kolay birer kürk ve deri, yanı sıra da yiyecek, çöp öğütme, kemirgenlerin denetimi, ulaştırma ve hatta aların sistemleri kaynağı olarak nasıl farklı biçimlerde tanımlamamıza yol açtığını gösterir.

Köpek yemek, Batılı sanayileşmiş kültürlerde resimde görmenin bile büyük duyarlılıklar uyandırdığı, günümüzün belki en fazla tepki çeken konusudur. Bunun bir nedeni, köpeklerin alışıldık yiyeceklerden farklı olanlara da iltifat etmeleri (diğer hayvanlar tarafından reddedilen leş, çöp, dışkı ve zehirleri ıstahla tüketmeleri) ve yemek yeme yöntemlerine aykırı olarak genelde yiyeceklerini dilenmeleri (hatta çalmaları), salyalarını akıtarak, oraya buraya çekştirerek yemeleridir.⁴⁸ Ancak bu farklı tavırlar derin

Guanzu hayvan pazarında kesilip yüzülen köpekler.

kültürel farklılıklara da işaret eder. Dünyanın dört bir yanında, tarih boyunca köpekler bolluk aylarında fazla yiyecekleri tüketmişlerdir, kıtlık dönemlerinde de insanlar onları yemiştir, böylece yemek kabı ya da dönüştürücüsü olarak insanlara hizmet etmişlerdir. Enerji kaynaklarının bu eşitsiz değiş tokuşundaki rollerinden dolayı pek çok kültürde köpekler kurbanlık nesneler ve dinsel semboller haline gelmiştir. Antik ritüellerin günümüzdeki devamının bir parçası olarak, sözgelimi Oglala Siyuları gibi Kuzey Amerika kabile halkları ve Filipinliler gibi Uzakdoğu'nun denizci halkları hâlâ köpek yemektir.

Oglala gelenekleri, köpek kültürünün ve köpek yemenin tek bir kültür içinde nasıl geliştiğinin ilginç bir örneğini oluşturur. 20. yüzyılın başlarında ortadan kalkana kadar, Köpekler adı verilen bir Oglala tarikatı savaşta kahramanlıkları ve at hırsızlığıyla kendini diğerlerinden ayırıyor, köpeklerle özgü davranışları tanımlayan isimler alıyor ve üyelerine köpek

yemeye karşı sıkı bir tabu dayatıyordu. Oysa diğer Oglalalarda, köpekler geleneksel olarak evcil hayvan olmanın yanı sıra köpek yahnisinin yiyecek değil bir ilaç olarak kabul edildiği önemli ritüellerde yenmek üzere de yetiştirilir. Kurbanlık köpeklerin yetiştirilme süreçleri boyunca yenecekleri bilinir ve ilk kadın yardımcının eşliğinde bir büyücü tarafından kesilirler; kadınlar köpeği kutsal yağla yağlayıp ruhu yaşama ve ölüme hükmeden “Gök Gürültüsü İnsanları”na katılsın diye, dikkatle yerleştirirler. Bunun tersine, evcil köpeklere isim verilir ve asla kesilmezler. Köpek yeme uygulaması bu halkı kuşatan ve onları neredeyse tamamen yok etmiş olan beyaz Amerikan kültürüne o denli yabancıdır ki, günümüzde Oglalalar kültürel farklılaşma ve yeniden doğma edimleri olarak bu ritüellere sarılırlar.⁴⁹ Her ikisi de Kuzey Amerika yerlileri soykırımının doğrudan sonuçları olan köpek kültürünün ortadan kalkışı ve köpek yeme ritüellerinin azalması, beyaz kültürleri ister istemez aslında tabu olarak gördükleri bu uygulamaya hoşgörü göstermeye sevk eder.

Bunun tersine, Filipinler’in kabile halkları –örneğin Igorotlar (veya Cordilleranlar), Ilocanolar, Pampanguenyolar ve Pangasinenseler– arasındaki törensel köpek yeme, pek az kalmış yasal geleneklerden biridir. Takımadalarda yaygın olan ve açık denizde beslenmenin bir yolu olan köpek yeme, 1998’de ülkenin ilk hayvan hakları yasasının çıkmasıyla birdenbire dinsel, kabilesel ya da etnik ritüellerle sınırlı hale geldi. Bu kanunun uygulanması zor oldu, zira 2000 tarihli *Azucena* [Köpek Eti] filminin gösterdiği gibi, ABD’deki “bira ve çerez” ikilisine benzer biçimde, özellikle içki içen erkeklerin sofrasına eşlik eden köpek eti Filipinlilerde son derece yaygındır.⁵⁰ Hayvanı döverek öldürmek gibi bazı geleneksel yöntemler, bu uygulamayı yalnızca Batılı duyarlılığına değil, Filipinlilerin kendi hislerine de aykırı bir konuma getirmiştir. Sözgelimi nadiren uygulanan, ancak söz konusu yasanın koruma altına aldığı bir Igorot ayini, ailenin bir üyesinin köpeğinin kesilmesini öngörür; bu tür seyrelmiş geleneklerin halen süren kitlesel ve yasadışı ticari köpek eti satışıyla ilişkisi çok azdır.⁵¹ ABD’de yaşayan Filipinlilerin (yalnızca Kaliforniya’da sayıları bir milyona yaklaşan bir göçmen topluluğudur) tutumlarına ilişkin birkaç araştırmadan biri, bu derin çelişkiyi nasıl içselleştirmeye başladıklarını gösteriyor: Anket yapılan kadınlar yokmuş

insanların ucuz et temin etme ihtiyaçlarına, hatta bu amaçla evcil hayvan satılmasına olumlu bakarken, bir yandan da bu âdetin Filipinler'den gelen göçmenlere etnik ayrımcılık uygulanmasına yol açtığını teslim etmekten geri kalmamışlar.⁵² Bu gruba göre, evcil hayvanlara ve ete ilişkin zıt tanımlamalar, köpek yemeyi kültürel bağların sürdürülmesinde hiç de küçümsenmeyecek bir mesele haline getirmektedir.

Çeşitli kültürlerde insanlar savaşta cesaretlerini artırma, ruhun hastalıklarını iyileştirme ve ziyaretçileri onurlandırmanın dahil olduğu, ancak bunlardan ibaret olmayan pek çok nedenle törensel bir biçimde köpek yiyorlar. Köpekler, yenmeseler de –örneğin Himalayalar'daki Bhotiyalar ve Solomon Adaları'ndaki Ulawa halkı gibi örneklerde– deyim yerindeyse “kurbanlık kuzu” muamelesi görüyor: Her iki grupta da seçilen bir köpeğin ölümünün hastalıkları ve talihsizliklerini uzaklaştıracığına inanılıyor.⁵³ Yine köpek yemeyi daha dolaysız biçimde sağlıklı ilişkilendiren

pek çok gelenek var. Bugün İngilizcede, akşamdan kalanların ayılmak için biraz daha alkol içmeleri anlamında bir deyim olan *hair of the dog that bit you* (seni ısırın köpeğin tüyü), gerçekte köpek ısırıklarını iyileştirdiğine inanılan eski bir Avrupa halk ilacının karşılığıdır; tıpkı kişinin bir köpeğe kendi saçından bir tutam yedirmekle hastalığını köpeğe geçirerek kurtulacağı söylenesi gibi.⁵⁴ Köpeğin tüyü ve dışkısının yanı sıra, eti de tarih boyunca fiziksel tedaviler için ilaç olarak kullanılmıştır. Oglalalar köpek etini “yerli hastalığını” (beyazlarla temasın öncesinden bugüne taşındığına inanılan tüm hastalıklar için genel bir isim) iyileştirmede kullanırlar.⁵⁵ Yaşlı Plinius bu tedaviyi eski Yunanlılar arasında, el-Kazvinî de ortaçağ Müslümanları arasında gördüğünü bildirmiştir (ikincisi daha da şaşırtıcıdır, zira İslamiyet köpek yemeyi yasaklar.)⁵⁶ Bu pratiklerde, insanlar genellikle kurbanlık köpe-

Köpek kafalı
Aziz Christophorus, Bizans.

Doğu Han hanedanından bir Çin soylusunun mezarında bulunan sırlı seramikten, kabartmalı köpek figürü, 2. yy.

ğın ölümü sayesinde iyileşir; ancak hiçbir örnekte bu süreç, köpeğin yaşamının bir insanınkiyle basit değiş tokuşu şeklinde algılanmaz.

Köpek eti yemeye karşı çıkan insanlar genellikle bu tür karmaşık kültürel âdetleri göz ardı ederek, devam etme nedeninin yalnızca acımasızlık ve kültürel yozlaşma olduğunu varsayarlar. Oysa Filipinlilerin köpek eti ticaretine ilişkin tartışmaların akla getirdiği gibi, dünyanın her yerinde bazı modern kent sakinlerinin inançları emretmese de köpek eti yemesi durumun çok başka olduğunu gösteriyor. Farklı kültürlerin yemekleri hakkında yazarların kuzu veya koyun etine benzettiği köpek eti, antikçağ ve ortaçağda ender bulunan ama çok lezzetli bir yemek addedilirdi. Filipinler'in yanı sıra Kore, Nijerya ve İspanya'da da bugün köpek eti incelikli bir yemek olarak sunulmaktadır.⁵⁷

Bütün bunlar, sonuçta, ABD'deki göçmen karşıtı, özellikle de Asyalı karşıtı duygular köpek yemeyi yasaklayan kanunlar biçiminde dışavurur.⁵⁸ Her yıl uyutulan milyonlarca köpeğin bir kısmının artık köpek mamaları halinde paketlenildiği ya da bu mamalara ilave edildiği bir ülkede⁵⁹ köpek yeme üzerindeki kültürel yasağın şiddetinin, biraz da çağımızın evcil köpekleri arasındaki dehşet verici salgın hastalık korkusundan kaynaklandığı göz ardı edilemez. Amerikalıların sevdiği sosislerden *frank furter* veya *hot dog* yapımında nasıl ki etin yan ürünleri kullanılıyorsa, köpek yiyeceği de, paketlerin üzerinde “et yemeği” veya “et ve kemik yemeği” gibi insanı incitmeyen isimler altında yasal olarak listelenmesine izin verilen, öteki türlü işe yaramaz kabul edilen köpek etinin endüstriyel kullanım alanı haline gelmiştir.⁶⁰ Ancak insanlar, bu ticari ürünlerin sağlıklı olduklarını savunuyorsa, köpek yiyenleri kınayamaz; hele de Ann Hodgman'ın bu tür popüler köpek maması markalarının tadını deneyerek yaptığı meşhur açıklamaları okumuşsalar.⁶¹

Köpek yemenin ayrımcılık yapmakta kullanılması da çok eski bir gelenektir. Amerika kıtasındaki komşu gruplar arasında “köpek yiyen”, örneğin İnkaların Huankalar, Şoşonların Arapaholar için kullandığı üzere, genellikle yaygın bir küçümseme tabiriydi.⁶² Tıpkı köpek yemenin bazı kültürlerde teşvik edilmesi gibi, başka bazı kültürlerde, özellikle fetheden kabileleri anlatan efsanelerde de binlerce yıl boyunca insanların bu uygulamadan tiksinti duyması istenmişti. Hindu mitolojisinde *Svapacas* veya *Svapakas* (“köpek pişirenler”, “köpek sağanlar” ve hatta “köpek insanlar” anlamına gelebilir) parya kategorilerini anlatan kabile ya da etnik topluluk isimleri arasında yer alır. Önemli bir nokta, insanlara köpek nitelikleri atfeden bu terimlerin Hindistan'ın her yerindeki paryalar için genel kullanım olanağı kazanmış az sayıda terim arasında olmasıdır.⁶³ Böylelikle, Hindular için köpek yemek ancak daha kapsamlı bir insan-hayvan özdeşleşmesi bağlamında mutlak bir sınır olarak anlaşılabilir; bu anlamda köpeğin inek karşısındaki konumu paryanın Brahman karşısındaki konumuna eşittir. Çok eski kutsal Veda yazılarına göre, (Brahman) insan, bazı ilişkileri sürdürüp bazılarından kaçınarak köpek-insanlardan ayrılmalı ve onlardan üstün bir yerde durmalıdır.

Mitolojinin yanı sıra eskiçağ tarihinde de köpekler diğer kültürlerin üyelerinin tasviri için somut referans noktaları olarak kullanılırlar. Tarihçi Da-

Eski Mısır'ın çenesi hareketli bronz Anubis başı (solda) ve taş oyma Aztek köpeği.

vid Gordon White, eski Avrupa, Hint ve Çin kültürlerinin bu figürleri aynı zamanda parya ve uzak halkları temsil edecek şekilde kullandıklarını tespit etmiştir. Daima köpek kafalı ya da köpek yüzlü tasvir edilen bu insanlar, genelde havlama ya da kuyruklu olma gibi başka köpeksi nitelikleri de sergilerler. Daha insani davranışlar (yamyamlık ya da oğlancılık) ve nitelikler (kara derili ya da aşırı kılı olma) sergilemeleri, ancak bu davranış ve niteliklerin onları canavar gibi tasvir eden kültürün ideallerinin tam zıddını temsil etmesi durumunda mümkündür. Köpeksi özellikleriyle insanlıktan çıkarılmış olan köpek-insanların belki en tehditkâr halleri, fazlasıyla insan çıktıkları durumlarıdır. *Ezop Masalları*'nın gösterdiği gibi, bunun tersi de geçerlidir: Eski Yunanca'da *kuuv* (köpek), aralarında korkaklık, küstahlık ve kibrin de yer aldığı çeşitli insani kusurları kapsayan mecazi anlamlar kazanmıştır; bu da köpeklerin de istenmeyen insani tutumlarından dolayı aşağılandıklarını akla getirir.”

Öteyandan dini törenlerde köpek yemenin gösterdiği gibi, bazı başka mitolojik gelenekler bu fikri tersyüz eder; öyle ki köpekler açıkça insanlardan önce gelir. Hemen her kıtadan farklı halklar kökenlerini köpeklere dayandırır. Sırf Amerika kıtasında, çeşitli kabilelerin köken hikâyeleri köpekleri ilk ataları olarak çizerken, insan atalarına köpek-karı (Aravak, Dogrib, Çipevya ve Ocibua kabileleri arasında) ve köpek-koca (Quinalt, Tlingit, Hayda, Nutka) deyimlerini yakıştırarak tür sınırlarını bile aşarlar. Mitsel köpekler ataları kurtlardan (Çeroki, Penobskot), insanlardan (Şayen, Potatom) ve hatta cadılardan (Mikmek) koruyan ebeveyn rolleri de oynar. Kökenlerini açıkça köpeklere dayandıran, Türkiye'den Moğolistan'a kadar uzanan bölgeden kabile halkları da vardır; bir dönem böyle gruplarla çevrelenmiş olan (çağdaş Çin halkının çoğunluğunun özdeşleştiği) eski Çin Hanedanlığı (Han), kendisini köpek-insanların doldurduğu bir dünyadaki tek gerçek insanlar olarak görüyordu.⁶⁵ Bu teorilerin karmaşıklığına en güzel örnek Avustralya Aborijinleri arasında anlatılan dingo masallarıdır: Bu masallarda dingoların Endonezyalı "deniz Çingenelerinin"⁶⁶ refakatçileri/yiyecekleri olarak meşhur adaya varış hikâyeleri, hem insan atalar, hem de en yakın çağdaşları olarak dingolara dair "Düşler"e (mitlerindeki belli başlı zaman, aktörler, yaratıcı edimler ve türler arası ilişkiler için kullanılan ortak terim) karışır.⁶⁷ Her ne kadar ilk insan-köpek ilişkileri hakkında çok çeşitli hikâyeler anlatsalar da, bu hikâyeler insanların yanında yaşayan köpeklerin insan kültürlerinin gelişiminde daima önemli bir rolü olduğu yönündeki arkeolojik kanıtları destekler.

Eski birçok masalda mitolojik köpekler –özellikle de insanı yasak alanlara yöneltenler– geçiş eşiklerini belirler. Avustralya Aborijin "Düş" kayıtlarında dingo ölümün kaynağını simgeler. Eski Mısırlılarda Nil'in taşıdığı mevsimin en parlak yıldızı olan "köpek yıldızı" Sirius'un doğuşu, yeni bir ekim döngüsünün yanı sıra, yaşayanlar ve ölümler dünyası arasında geçişe işaret etmektedir. Buna uygun olarak, ölümler dünyasına rehberlik eden ölüm tanrısı, çakal ya da köpek başlı Anubis'tir. Benzer biçimde Meksika'da da gerek Aztek, gerek Maya inançlarında, bilhassa yeraltı dünyasındaki suların aşılmasında köpekler efendilerinin rehberleri olarak düşünülmektedir. Tanrı Xolotl'un (yeraltı tanrılarından biri) bir köpek kafasıyla tas-

Ressam Euergides tarzında yapılmış
Yunan içki kupası (kaşınan köpek)
y. MÖ 500, kırmızı figürlü seramik.

vir edilişi, mezarlara özenle gömülmüş köpek iskeletleri ve daha genel olarak köpekgillerin kuzeyle ve yeraltı dünyası ile bağdaştırılmaları Mısır'daki göndermelerle paralellik taşır.⁶⁸

Hellenistik efsaneler de köpeği kültürlerin kesişme noktalarıyla bağlantılandırır. Yunanlıların Sinopolis adını verdikleri şehirde Anubis'e [köpek başlı tanrı] tapılmakta, dolayısıyla Mısır'la bağlantı kurulmaktadır. Ayrıca savaş tanrıları aracılığıyla da bir kesişme ortaya çıkar. Yunanlılar Ares'ten nefret ederken Romalılar [onun muadili] tanrıları Mars'ı bağır-larına bastılar, her ikisi de hem faydacıl amaçlar için hem de ev hayvanı olarak köpek beslediler, ancak, savaş tanrısı ve onun özel hayvanına ne Yunan ne de Roma şehirleri tapındı.⁶⁹ Bunun yerine, Hellenistik kültürlerdeki en önemli köpek mitiyle –yeraltı dünyasının kapısını bekleyen üç başlı, ejder kuyruklu köpek Cerberus'la– köpeğin hayatla ölüm arasındaki geçiş rolü pekiştirildi. Her ne kadar Hercules'in son ve en zorlu engeli olarak yeterince ürkütücü de olsa, Cerberus ahmaktır da. Psyche (yeraltı dünyasında Aeneas'a yol gösteren) ile Cumae Sibylla'sı ve daha yakın zamanda Harry Potter ile arkadaşları kolaylıkla kardırmışlardır onu. Güçlü mitsel göndermeler, köpeklerin bize yakınlıkları vurgulanarak hafifletilir.

Bir gelenekten diğereine geçişteki farklılaşmalar, bu bağlantıları da-
mıtır veya esnetir. Hellenistik dönemde köpekle ilişkili çağrışımların bir-
birine karışmasıyla ortaya çıkan Hermanubis, daha geleneksel biçimde,
köpekleri Mercurius veya Hermes'le (tüccarları koruyan ve ölümlere son
yolculuklarında yol gösteren ezeli ve ebedi haberci tanrı) özdeşleştirerek
arabulucu rollerini öne çıkarır. Çeşitli Çin söylencelerinde köpekler hem
Anubis gibi ölümlere yol gösterir, hem de Cerberus gibi cennetin kapısını
bekler.⁷⁶ Güney Çin geleneklerinde efsanevi tufandan sonra yiyeceklerin
geri gelişyle, kuzeydekilerde ise cenaze kurbanlarıyla bağdaştırılan Çin'in
Cennet Tazısı, bölgesel söylencelerin bir karışımı olması dolayısıyla Her-
manubis'i hatırlatır.⁷⁷ Bu tür kaynaştırmaların etkisi günümüzde de bü-
yük dinler aracılığıyla sürmektedir. Kuran'da, 309 yıl boyunca bir mağa-
rada ("yedi uyuyanlar mağarası") uyuyan, idamdan kaçmış yedi gencin ba-
şını bekleyen efsanevi köpek Kıtırmir cennete girmesine izin verilen tek
hayvandır. Sonradan uydurulan Hıristiyan hikâyelerini andıran bu efsa-
ne, pek çok kişi tarafından, ölümlerin yeniden dirilişinin temsili olarak yo-
rumlanmıştır ve böylelikle köpeği bir kez daha yaşam ve ölümün geçiş
noktasında konumlandırır.⁷⁸

Köpeklerin ölümler diyarında ruhların rehberleri, ahret hayatıyla he-
saplaşmada da güçlü hayali figürler olarak rolü, yaşayan köpeklere yönelik
derin çelişkiler taşıyan yaklaşımların bir yansıması olduğu gibi, bu yakla-
şımları pekiştirir de. Gerçek köpeklerin yüceltilen avlanma becerilerinin
yanında dillere düşmüş leş tutkuları, bu tanrıların biyolojideki kaynağı ola-
bilir ve eski Hint, Cermen, Ermeni, Kelt, İran ve (aralarında İroki, Huron,
Algonkin ve Menomenilerin bulunduğu) Amerikan yerli kültürlerinde ne-
den böyle benzer geleneklerin var olduğunu açıklar. Ancak bu mitsel kö-
peklerle bir tutulmaları, gerçek köpeklere genelde kazanç kadar zarar da
getirmiştir. Oglalaların köpek yeme ayınının gösterdiği gibi, insan imgele-
mi üzerindeki bu güçlerinin bedeli olarak köpekler sık sık kurban edilirler.

Bazı bulgulara göre, köpeklerin ölümler diyarında ruh rehberleri ola-
rak dönüşüme uğramaları, gitgide kentleşen çevrede insan-köpek ilişkileri
üzerindeki yeni baskıları da yansıtıyor. Geç arkaik dönemden Hellenistik
döneme uzanan zaman dilimine ait bir yığın köpek tasviri arasında, sahip-

Pompei'deki bir Roma mozaiginde *Cave canem* (dikkat köpek) yazısı. Bu yazı günümüzün pek çok kültüründe olduğu gibi, bahçe ve ev girişlerinde yer alırdı.

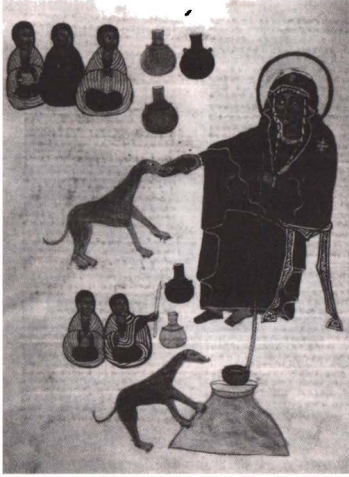
lerini bu dünyada ya da öteki dünyada mevcut tehditlerden koruyan köpekleri tasvir eden anıt mezarlar da vardır. Bu tür imgeler yalnızca köpeklerin ölümle hayat arasındaki eşikte yer alan hayvanlar olarak geleneksel rollerine değil, aynı zamanda refakatçi olarak çevremizde gitgide daha çok yer alışlarına da işaret ediyor.⁷³ Yunanlılar yıldızlar arasındaki temel ilişkiyi kurarken, büyük göksel avcı Orion'u, ardında Sirius (büyükköpek yıldızı) ve Procyon (küçükköpek yıldızı; Maera ya da Laelaps olarak da bilinir) adlı iki tazıyla,⁷⁴ köpekler için bile gitgide nadir rastlanır hale gelen bir karşılıklı çıkar ilişkisi içinde düşünmüşlerdi. Kuzey yarımkürenin çeşitli kültürlerinde baharın habercisi Sirius yıldızının köpeklerle, ölümle ve sıcak aylarla veya "yazın köpek günleriyle" özdeşleştirilmesi, köpek dostun kurban edilmesinin sebebinin, diğer sebeplerin yanı sıra verimli bir tarım döngüsünün, neolitik dönemden itibaren insanları avlanma bağımlılığından kurtarmış olan yaşam biçiminin garantilenmesi de olduğunu düşündürür.

Eskiçağ şehir-devletlerinde köpek kurban etmenin kurumsallaşması, köpek katliamı geleneklerinin kentlerin kamu sağlığına nasıl hizmet etmeye

başladığını da gösterir. Sözelimi, kuduz salgınlarının tırmanabileceği sıcak yaz ayları veya “köpek günlerinde” salgın hastalığı uzak tutmak amacıyla yapılan ayinlerin bir parçası olarak köpekler antik Yunan devletlerinde katledilir, eski Çin şehirlerinde ise törenle uzuvları kesilirdi.⁷⁵ Bu eski inanç sistemlerini köpeklere yönelik modern dinsel yaklaşımlarla da ilişkilendiren bir rastlantı olarak, köpek tanrılar bu ayinlerin dışında tutulurdu. Sözelimi, Hz. Muhammed, şehirdeki kuduz sokak köpeklerinin bir defaya mahsus öldürülmesini emretmiş, bu katliam yüzyıllar sonra, kuduzun nedenlerinin çok daha iyi anlaşıldığı 14. yüzyıl Şam’ında, bu tür katliamların haklı gösterilmesinde kullanılmıştır.⁷⁶ Hz. Muhammed’in kayıtlarda çok daha fazla yer tutan, Tanrı’nın yarattığı varlıklar olarak köpeklere ve diğer hayvanlara yönelik şefkati, örnek olmaktan çıkmıştır; bu da antik dönemdeki köpekler ve insanlara dair eşitlikçi fikirlerin hiyerarşik ilişkilerdeki çağa daha uygun çıkarlarla nasıl gözden düştüğünün bir başka örneğidir. Bu çağrışımlar 20. yüzyılın başlarında öyle kökleşmiştir ki, Zora Neale Huston’ın *Gözleri Tanrı’yı Gözliyordu* (1937) adlı eserinde, Afro-Amerikalı kadın kahraman Janie’nin yaşadığı tek doğru dürüst cinsel ilişkiyi bir kuduz köpek yıkmıştır. Kuduz köpekler yalnızca baskıyı sembolize etmekle kalmayıp, otoriter toplumsal yapıların güçlendirilmesi için bir gerekçe haline de gelebilirler.

Köpeklerin klasik Hint ve Yunan destanlarının düğüm noktasındaki önerenli rolleri, köpek-insan ilişkilerinin birincil kültürel önemini gösterir. Pek çok yapıtta etkisi olan eski Hint destanı *Mahabharata*’nın kahramanına sadık köpeğini terk etmesi için baskı yapılır, ama o bunu reddeder; o ana dek kazandığı tüm ilahi ödülleri bir yolculuk için tehlikeye atar ve köpeğinden başka her şeyini kaybeder. Neyse ki “sadakati, fedakârlığı, hele de sevgisi” kahramana ilahi ödüllerden çok daha faydalı olan köpeğin “Doğruluk Tanrısı”ndan başka biri olmadığı ortaya çıkar”.⁷⁷ Böylece, eserde köpeklerin tanrılardan daha iyi olduğu ima edilir. Daha da tuhaf olan, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan Endonezya’da en popüler gölge oyunlarından biri olmayı sürdüren bu şiirde, insan sadakati uzun uzadıya sorgulanırken köpeğin sadakatının hiç tartışılmamasıdır.

Bu Hint destanından 500 yıl önce olasılıkla daha eski söylencelerin bir özetini sunan Homeros’un en az *Mahabharata* kadar çığır açmış *Odys-*

Meryem Ana bir köpeği besliyor,
Bakire Maryem'in Mucizeleri'nden resim,
Gondar, Etiyopya, y. 1670-80.

seia'sının sonunda, gerçeğe daha uygun olmakla birlikte diğeri kadar önemli bir köpek karakteri belirleyici roledir. Kahraman Odysseus'un yolculuklarının anlatımı birkaç kez kesilerek, arada, kısa kısa, sahibini özlemle bekleyen köpeği Argus'tan söz edilir. Kahraman sonunda kılık değiştirmiş olarak evine döndüğünde onu yalnızca köpeği tanır ve uzun zamandır acı çeken köpek bu kavuşma sırasında aniden ölür. Yunan düşünürler bu köpeği eğitici bulmuşlardır. Kılık değiştirdiği halde efendisini tanıyarak onun dönüşünü mutlulukla karşılamakla, insan karakterlerden farklı olarak bilgi ve cehalet sınavını geçen Argus'un, bu tanıma ediminde, Sokrates'in "gerçek filozof" olarak köpek düşüncesini  rneklelediği söylenmiştir. Ancak, Sokrates'in asil tabiatlı Argus yorumu Diogenes ve kiniklerinkiyle çatışır. Onlar, filozof köpeğin efendisi hediyeler verinceye dek ona iltifat etmemesi gerektiğini düşünürler ki Odysseus elbette bunu yapmamıştır." Bu filozof köpek kültünün savunucuları, sevgisini kendisi sunan ve başka

türlü hiçbir pişmanlık duymayacak kahramanı gözyaşlarına boğan tek ölümlü olan kurgusal Argus'u reddetmişlerdi. Burada da köpek, insan dostlardan daha sadık ve vefalı olduğunu göstererek kahraman için nihai kişilik sınavı görevi görür.

Hint ve Yunan destanlarındaki sondan bir önceki sınavı yürüten sevimli köpeğe karşılık, MS 300-400'e ait Ulster sagalarındaki Kuzey Avrupalı Kelt kahraman Cu Chulainn'ı sınava tabi tutan, çok farklı bir köpektir. Daha sonraki Kelt mitlerinde, eski İrlandalıların insan-köpek işbirliğine saygı duyduklarına işaret eden, benzersiz becerilere sahip binlerce tazının yer aldığı av tasvirleri vardır. Ancak Cu Chulainn miti köpeğe koruyucu ve düşman olarak zıt sembolik anlamlar da verir. Bu efsaneye göre, tanınmış bir demirci olan Culann ülkenin en azılı köpeğine sahiptir ve bir gün onu yanlışlıkla genç yeğenin üstüne salar. Oğlan kendini korumak isterken köpeği öldürür, ancak böylesine değerli bir hayvanın kaybına karşılık kendini sunar. Bir Kelt papazı, çocuğa "Cu Chulainn" (Culann'ın tazısı) adını verir.⁷⁹ Daha sonra bu lakap "kendi iradesiyle, uzun bir yaşamı, kısa ve muzafer bir yaşamla değiş tokuş eden"⁸⁰ korkusuz bir çocuğun nasıl toplumda bir asalak olmaktan Ulster ordusunun en üstün savaşçısına dönüştüğüne işaret eden Ulster tazısı anlamını kazanır. Hristiyanlık öncesi bu kültürde İrlandalıların köpeklerin sadakati ve vahşiliğiyle karşılaştırılması, köpeklerin tehlikesi kadar değerini de anlattığı için, aslında bir övgüdür.

Bu masalların tümünde bir köpekle olan ilişkisindeki kritik bir an, kahramanın, ölümlü ya da ölümsüz, göçebe ya da yerleşik olsun, yaşamlar arasında nihai geçişini sağlamaktadır. İşte bu yüzden gitgide aslına uygun hale gelen köpek tasvirleri, masallardaki köpeklerle atfedilen koruma ve bekçilik çağrışımlarını hâlâ korumaktadır. Doğu ve Batı'nın edebi yapıtlarının temeli haline gelmiş bu metinlerdeki köpekler, insanları sembolize etmekten çok, insan kahramanın diğer insanlar arasındayken olabildiğinden daha fazla bir şey haline gelebilmesini –veya kendini öyle gösterebilmesini– sağlar. Bu köpeklerin görkemli bir biçimde dramatize ettiği şey, köpek-insan izdüşümlerinin tersine çevrilmesidir. Kahramanın bir köpekle olan ilişkisi, çağrışımlar aracılığıyla onu karalamak yerine, insan kimliği ve toplumunu tanımlayan sınırların içselleştirilmesine –böylelik-

Batı Fransa'daki Saint-Maixent Kilisesi'nden köpek biçimli bir oluk (solda).
Bir fıçıda "köpek gibi" yaşayan Sinoplu Diogenes (ö. MÖ 323)

le bu konuda müzakerede bulunma sorumluluğunun kabul edilmesine-yardımcı olur.

Öte yandan ölüme ilişkin çeşitli çağrışımların gösterdiği gibi, bu belirsizlik, bilhassa köpeklerin toplu yaşamın en iğrenç unsurlarını temsil eden rollere uygun görülmesi durumunda bir yük olabilir. Eski Hint, Amerikan yerlisi ve Yakındoğu geleneklerinde köpekler tiksindirici davranışın sembolü haline gelir ve onlarla kurulan temas, inananları, mallarını ve hatta mekânlarını –özellikle de kutsal mekânlarını– kirletir. Bu yüzdendir ki, Arapça'da *kelb* (köpek) insanlar için kullanıldığında aşağılayıcı bir hakaret sözcüğüdür⁸¹ ve –cennetteki yalnız köpek Kıtırmir gibi– istisnalar kaideyi bozmaz.⁸² İlginç bir biçimde "köpek", gerek Müslüman, gerekse Hristiyan ve Yahudi dinsel metinlerinde genellikle inançsızlar için kullanılan küçük düşürücü bir lakap haline gelir ki, bu da bu grupların birbirlerini değerlendiren, sınırları çizmek ve bozmak için bir referans noktası olarak köpek-lere yaslanmaya devam ettiklerini gösterir.

"Köpek" anlamına gelen sözcükler, daha incelikli ve sürekli bir biçimde, kültürlerin kendi içlerinde ve kültürler arasındaki etkileşim ve çatış-

manın genel çizgilerini gözler önüne serer. Çok sayıda geleneğin kesiştiği Orta Asya'nın coğrafi bağlantı noktaları, insan yerleşimi ve köpeklerin ortaya çıkışının en yakın zamana ait genetik bulguları ile ilişkili olması bakımından, çok sayıda filolojik spekülasyona esin kaynağı olmuştur. Köpek anlamındaki sözcükler (Sanskritçe'deki *_van* ve Yunanca'daki *ku_n*), doğrudan ortak Hint-Avrupa dilbilim gelenekleriyle ilişkilendirilirken, bunların Mandarin Çince'sindeki *ch'üan* sözcüğüne olan yapısal benzerliklerine ilişkin tartışmalar, köpeklerin kültürlerin şekillenmesinde daha evrensel bir rolü olduğunu gösterir.⁸¹ Öte yandan, köpek-tarımlar söz konusu olduğunda, biyolojik kökenlerle bunların temsilleri arasındaki bağlantıları keşfetmek mümkün olmamaktadır. Yine de bazı ilgi çekici motifler sürekli tekrarlanır.

Köpeklerin nitelikleri ile toplumsal amaçlarla kullanımlarının geniş bir yelpaze oluşturmaları onları tanımlamamızı güçleştirdiğine göre, kullandığımız sözcüklerin birkaç bin yılda gitgide daha karmaşık hale gelmiş olması sürpriz olmasa gerek. Sözelimi, modern Japonca'da *inu* (köpek) kelimesini yazmak için kullanılan *kanji* (Çince karakter veya ideogram), başka karakterlerle birleştğinde, "kaybeden", hatta bir hakaret olan "korkak samuray" gibi aşağılayıcı bileşik sözcükleri oluşturur. Kök karakterlerden biri olarak stilize edilmiş olan bu karakter,⁸⁴ "suç", "barbar" ve "delilik" yazmak için kullanılan *kanji*'nin bir parçasını oluşturur. Birincil referans noktası olarak köpeği gösteren böyle dilbilimsel kanıtlar, Oglala Siyulannın dilinde daha çok göze çarpar: *Şunkawakan* at demektir, bu sözcüğü meydana getiren iki parçadan *şunka* ise köpek; böylece Avrupa'dan Amerika'ya taşınan atı ilk gören yerlilerin onu kutsal bir köpek olarak algıladıklarını anlarız.⁸⁵ Böylelikle, köpeğin tasvirinin hem dilin gelişimi için, hem de bu dilin etkileşim içinde bulunduğu karmaşık doğal ve kültürel olayların gitgide daha iyi anlaşılmasında da önemli olduğu görülür.

Bu süreç, İngilizce'de, *dog* [köpek] sözcüğü üzerine yapılan etimolojik araştırmalarda da ortaya çıkar. Hint-Avrupa, Sami ve Orta Asya dilleriyle ortak köklere sahip *hound* (av köpeği, tazi) sözcüğünden farklı olarak, bekçilik etmek, korumak anlamına gelen bir Anglosakson fiilinden türemiş olan *dog* sözcüğünün nasıl ortaya çıktığı çok iyi bilinmiyor.⁸⁶ Çağdaş İngilizce'de, köpekgiller türünün en aşına olduğumuz üyesinden başka,

Bir 12. yüzyıl Fransız kilisesinin frizinde kedi-şeytanı kuyruğundan yakalayan köpek figürü.

değersiz adam, eğlence arkadaşı (hanım evladı anlamındaki şimdiki hip-hop tabiri *dawg* bu anlamından gelir), çirkin kadın, diğer türden hayvanlar (*prairie dog*=çayır köstebeği) diğer hayvan türlerinin erkekleri (dişi tilki=*vixen*, oysa erkek tilki=*dog fox*), hatta demir ızgara ayağı gibi anlamlar taşıyan köpek, “gayet mecazi” bir terimdir.⁸⁷

Bu anlamların ortaya çıkması belirli sosyal gelişmeleri de yansıtabilir. William Empson, sözcüklere ilişkin klasik yapısalci çalışmasında 16-17. yüzyıllar arasında İngilizlerin “köpek” sözcüğünü kullanımındaki gelişmeleri ele alır. William Shakespeare’den Samuel Johnson’a uzanan tanınık edebi örneklerle, söz konusu analiz, *dog* sözcüğünün gitgide artan oranda insanların tasvirinde kullanılmasının sınıfsal yapıların çok daha esnekmiş gibi görünmesini sağladığını gösterir; örneğin aslında aşağı görülen denizcilere yaşlı ve tecrübeli denizci anlamında *sea dog* denir. İnsanlar için kullanılan “köpek” terimleri, maceraperest aristokratlar için *gay young dog* [şen yavru köpek] denmesindeki gibi “himayeci” kullanımlarında, aynı zamanda toplumsal devrime karşı bir savunma olarak hizmet görür.⁸⁸ Bu tür sözcükler bu dönemde insanlara ve hayvanlara karşı akılcı ve hümanist duyguların artışını yansıtır. Felsefede duygulara daha fazla önem verilmesi, ortaçağda Hristiyan düşüncesine göre varlıkların yukarıdan aşağıya doğru sıralanmasının kökten sorgulanışına yol açmıştır ki bazılarının göre Aydınlanma çağını başlatan da budur. İnsanlar arasındaki ilişkilerden edebiyata, “köpek” sözcüğünün kullanılması, kültürel değişim sürecinde insanların yolunu bulabilmesini sağlayan, sürekli ve yaygın bir örüntüdür.

Köpeklerin hemen hemen her kültürün mitolojisinde “bizden olmayan” insanları anlatmak için kullanılması, dünyayı anlamaktan çok yanlış anlamak doğrultusunda giden evrensel bir insanlık tarihine işaret eder. Sözgelimi Kristof Kolomb, karaya çıktığı Yeni Dünya adasının yerel dildeki adı ve “Karayipli” sözcüğünün kökü olan *cariba*’yı, Yüce Kathay (Çin) Hanı’nın adı “cani-ba” ya da “canine” ile karıştırmıştı; bu isim de Latince *canis* veya köpekle karıştırılmıştı.⁸⁹ Ünlü İtalyan kâşifin etimolojisi, kuşkusuz, Uzakdoğu’da varmak istediği menzilin daha yakınında olmayı arzuldığının göstergesidir; ancak bir yandan da toplumsal farklılığın betimlenmesi –daha doğrusu, insanlar arasındaki farklılıkların ayrı türler arasındakiki farkları gibi yanlış betimlenmesi– şeklindeki çok eski gelenekleri bir araya getirir. David Gordon White’a göre, Kolomb’un hatası istisnai olmayıp, eskiçağlarda “öteki” insanı anlatmak için kullanılan, ortaçağ boyunca da hayvan hikâyelerinin yer aldığı kitaplarda bir karakter olmayı sürdüren köpek-adamdan esinlenmiştir; bu figür daha sonra, erken modern dönemde Yeni Dünya halkları tasvir edilirken yeni özellikler değilse de yeni anlamlar kazanmıştı.

Aynı dili konuşanlar arasında bile, köpek tabirleri ayrımcılığa ve toplumsal güç dengesizliklerine yol açar. İngilizce’de köpek [*dog*] sözcüğünün erkeklikle bağdaştırılması, erkekleri dişiler ya da “kancıklar” [*bitches*] karşısında ayrıcalıklı kılar. Bu çağrışımların yarattığı sonuçların izleri modern dönemde, roman yazarı E.B. Whites’ın bir anısına bakarak görülebilir; yazar, çocukluğunun post-Viktoryen Amerikan banliyölerinde, dişi köpek beslemeye yönelik önyargıların (“çamaşırcı kadının ya da çim biçicinin kancık besleyebilir ama, kapı komşunun beslememelidir”) görünüşte sınıfla ilgili olduğu, ancak sonunda onda “genel olarak dişi şeylerde aşağılık ve pis bir şey olduğu” izlenimini yarattığını aktarır.⁹⁰ Bu burjuva çocuk için, işçi sınıfından insanlar ile pis dişi hayvanlar, “kancık” sözcüğü aracılığıyla kavramsal olarak birbirini çağrıştırır hale gelmişlerdi.

Parası, yeri ve gücü olan insanların dişi köpek beslemeye karşı önyargılı olması, 20. yüzyıl boyunca sağlıklı dişi köpeklerin gitgide azalmasına yol açarak köpek yetiştiricilerini zor durumda bırakmıştı.⁹¹ White’ın işaret ettiği gibi, bu koşulları yaratan, deneyimlerden çok kavramsal çağrışım-

Ordo secundus.

25

LATINE Canis.
GALLICE Chien.

ITALICE Cane.
GERMAN. Hund.

Conrad Gesnerⁱⁿ
*Historiae
animalium* unda
bir grup köpek,
Zürh 1560.

SECVVNTVR tria canum genera, quae Helvet Boethius
Stetus peculiaris esse scribit: sed ne lo. Canis Anglus nos monuit, non
minus frequentes in Anglia sunt. Effigies eorum Henricus in S. Cla
ra Metropolitana Ecclesia Glasgouensis in Scotia decanatus, nris nobili
tate ex conditione praeclarus, per doctissimum virum Io. Ferrerum
Podemontanum nobilitate amosifit.

CANIS Britannicus siue Scotticus alius, furi deprehensor, Scotticus dicitur aut Sluth hound.
Conferat hic cum Anglorum Bluthund id est, Cane sagace sanguinario. Similem quidem
hunc Canem sagacem sanguinarum pictum Io. Caius mihi, cuius effigies mox sequetur cum
loro, sed hoc & sequente sagacibus suum maiorem esse scribit. Canis hic inquit Hector Bee
thius haud maior est adolequis: sed ut plurimum rufus, nigri in superius maculis: aut niger
rufus. Tanta uero his sagacitas inest, ut fures furtiopa ablatos persequantur, & deprehensos centi
nua inuadant. Quod si fur, quo fallat, fluvium traiecerit, quo loco fluvium ingressus est & ipse
praeceptant, & in aduersum devenientes ripam, in gyrum eiuscunque procurrit, & non cessant,
donec odoratu ut illigat alloqui sunt, &c. GER M. Schlauthund Bluthund.

lardır. Aynı dönemde Avusturya'nın öncü hayvan bilimcisi ve bir dönemin Nazi Partisi üyesi Konrad Lorenz, hayvan soyu ve türlerine ilişkin tezleri III. Reich'in Irk Politikası Bürosu'nda yürüttüğü iğrenç, ölümcül tür ıslahı çalışmalarıyla çakışınca kötü bir şöhret kazanmıştı.⁹² Bu yüzden, Lorenz'in kendi ev köpekleriyle ilgili yazılarında ortaya çıkan toplumsal ve biyolojik cinsiyete yönelik görece ilerici yaklaşımları çok şaşırtıcıdır. Yaklaşımlarının ilerici olduğu, dişi köpeği –“algılarının keskinliğine ve gerçek dostluk gösterişine dayanarak”– tüm hayvanlara tercih ettiğini açıkça belirtip şu yorumuyla birleştğinde kuşku götürmez hale gelir: “İngilizce’de, adının bir hakaret sözcüğü haline gelmiş olması tuhaftır.”⁹³ Lorenz ilk alıntıda hayvanlara özgü *its* zamirini kullanıyor, ikincisinde ise insanlara özgü *her* zamirini. Buradaki zamir farklılaşması anlamlıdır. İngilizler ile Amerikalıların dişi köpeklerle karşı önyargısı Avusturyalı hayvanbilimciye tuhaf gelirken, kendi *it/her* kararsızlığı, bu hassaslığın yaratacağı toplumsal sonuçlara dair endişeyi gösterir; *it* tercihi mantıktır, oysa *her*’e karşı önyargı, kancığın yaşamının talihsiz gerçekliğidir.

Günümüzde, bu çağrışımlar Amerikalı köpek sahiplerinin erkek köpeklerini kısırlaştırmak istememelerini açıklar.⁹⁴ Erkeklerle ayrıcalıklı muamele de, yalnızca türün dışısının değil, kancıklarla bağdaştırılan çeşitli insan gruplarının da (White’ın örneğinde kadınlar ve yoksul çalışan sınıflar) kötülenmesine yol açar. Bu şekilde, köpeklerin insan önyargılarının hayali taşıyıcıları olarak geçmişteki kullanımı, İngilizce’de “köpek” sözcüğünün gündelik kullanımda “çirkin kadın” anlamını kazandığı 20. yüzyılda olsa olsa daha da belirginleşmiştir.

“Kancık” sözcüğü, bu ifadelerin 20. yüzyılda –özellikle de 1960’lar ve 70’lerdeki yeni toplumsal hareketlerin yükselişi sırasında– nasıl siyasilendiğine bir örnektir. Bu dönemde yazan Colette Audry, Fransızca *chienne* (kancık) sözcüğünün “filmlerde ya da romanlarda, fiziksel potansiyelinden istifade etme cüreti gösteren her kadına yapıştırılan bir etiket” olduğunu belirtir.⁹⁵ Köpekler daha genel anlamda insanların başkalarında kınadıkları şeyleri temsil ederken, Audrey’ye göre kancık, yalnızca cinsel davranışın ahlaki kınanışına özgü hayali bir hedeftir. Audrey kendi Alman çoban köpeğinden söz ederken, ev köpekleri için kullanılması âdet olan *ma petite*

Yaklaşık 1550-60 yıllarından kalma;
şimdi Londra'da British Library'de
bulunan folyodan "Brezilyalı yamyam."

chienne (küçük kancığım) ifadesini kullanmayı reddetmekle, kendisini "son derece hassas bir biçimde, ilişkilerinin sınırlarına" işaret eden biri olarak görür.⁹⁶ 1960'larda Audrey böylece kendisinin, kadınların "kancık" tabiriyle denetim altında tutulmaları yönünde daha kapsamlı bir toplumsal sorun olarak gördüğü şeyi tekrarlamaktan kaçınmaya çalışmış, ancak bu da onun köpeğiyle olan ilişkisini sınırlamıştı.

Feminist felsefe ve siyasetin hızla gelişmesiyle, bu benimseyiş –ya da kaçınma– çözümden çok sorunun bir parçası olarak görülmeye başladı. Kadınların "kancık" ifadesini insan kimliğine ait bir terim olarak yeniden kendilerine mal etmeleri, yaklaşımlardaki derin ve çarpıcı dönüşümleri görünür hale getiriyordu. 1996'dan itibaren (alt başlığı "Pop Kültürüne Feminist Yanıt" olan) *Bitch* [Kancık] dergisi editörleri bu ifadeyi kendilerine bayrak yaparak, bunlara ve kadınların temsilinde tarihsel olarak sorunlu ancak süreklilik gösteren diğer motiflere yönelik dolaysız eleştirel sorgulamaları kışkırttılar. Bu ifadenin yeniden kullanıma girmesinin bir başka ürneği de kendilerini *bee-atches* diye adlandıran hip-hop kültüründeki kadın

lardır. Bu kadınlar hem kendi kimliklerini ifade eden sözcükleri bir an önce *dawg*'ların [heriflerin] tekelinden kurtarmak, hem de daha genel anlamda pek çok şür geleneğindeki karşılama üslubuyla* kendi hikâyelerini anlatmak istiyorlardı. “Kancık”ın bu yeni anlamları köpeklerden çok kadınların yaşam koşullarını iyileştirmeyi hedeflerken, tüm bu gelişmeler, sözcüklerin köpekler kadar insanlar arasındaki ilişkilerde de birer simge olmakla kalmayıp, daha da önemlisi bu ilişkileri düzenlediklerini gösteriyor.

Öte yandan bu sözcükler, daha dolaylı bir yoldan da olsa köpekler arasındaki ilişkileri de etkiler. Savaş sonrasında Britanya kentlerinde dışı köpeklere nadiren rastlanmasını yorumlayan J.R. Ackerley, bu durumun yalnızca insanların müstakil evlerden apartman dairelerine taşınmasıyla dışı köpeklerin sıkışık kent peyzajı içinde “kızışmalarının” neden olduğu “sorunlardan” değil, White’ın anımsadığı akıl dışı korku ve nefretten de kaynaklandığını söyler. Bu nitelikler dışıye verdiği ölümcül zararı hiçe sayarak, sokakta çiftleşmekte olan köpekleri ayıracak kadar zalim bir biçimde ahlaki emirlere uyan kişide, “kamu ahlakı ve gençlerin yozlaşmasından dem vuran öfkeli püriten zihinde” birleşir.⁹⁷ Ackerley’ye göre, hem köpekler hem de insanlar için aynı ölçüde cinsel özgürlüğü savunan kişinin en derin aşağılamayı hak ettiği düşünülür. Şu da var ki, onun verdiği örnek, kancıklar ile kadınlar arasında kurulan tüm mecazi bağları, insan-erkek şovenizminin köpeklere aktarılmasını ya da insan yaşamlarını benzer biçimde sınırlandıran ve onlara zarar veren gerici maçoğunun lehindeki tüm tutucu toplumsal tepkileri gözler önüne serer.

20. yüzyıla ait bu örneklerin yer aldığı metinler –“kancıkların” sorunlarına değinen bütün kültürel eleştiriler– köpeklerin doğada, kültürde ve bu hayali olsa da güçlü uzamların kesiştiği alanlardaki tartışmalı ara bölgelerde önceliğini yansıtır: Bu izlek sonraki bölümlerde de karşımıza çıkacak. Sosyal ilişkileri biçimlendirmede köpeğin oynadığı role daha duyarlı hale gelmiş olan son köpek eğitimi yöntemlerine bakılarak, bu hayvanın

* İngilizce’de *call-and-response* denilen bu üslup, Batı Afrika geleneklerine dayalı, konuşmacının her söylediğinin (yaptığının) dinleyici (izleyici) tarafından tamamlandığı ya da karşılandığı sözlü ya da sözsüz, spontan bir etkileşim biçimidir. Bilhassa gospel, blues, r&b ve jazz, hiphop gibi Afrika kültürü kaynaklı müziklerde ve danslarda görülebilir --ç.n.

bitch

feminist response to pop culture

Bitch (Kancık) Pop-kültüre Feminist Yanıt dergisinin logosu.

kültürel yapıların bir parçası olduğu fikrinin neden gitgide artan oranda kabul gördüğü anlaşılabilir. Ancak bu tür yaklaşımlar da, insan ve köpek düzenlerinin dışlılarını oluşturan bu ilişkilerin geçmişlerine ve geleceklerine ilişkin çeşitli ve çelişkili fikirlerin yarattığı sıkıntılardan muaf değildir.

Arkeolojik, mitolojik ve etimolojik bulgular birlikte göz önüne alındığında, köpeklerin kökenleri ve tanımlarına ilişkin son derece karışık fikirlerin var olduğu görülür; yine de bunlar büyük ölçüde ortak bir deneyimi yansıtır. Birbirlerine doğrudan yiyecek ve barınma kaynağı olmanın yanı sıra, insanlar ve köpekler binlerce yıldır avlanma, bekçilik ve diğer hayvanlara çobanlık etme yoluyla kurulan karmaşık ilişkilerden karşılıklı yarar sağlamışlardır. Belki hiçbir zaman yalnızca çıkar amaçlı olmamış olan insan-köpek yoldaşlığının çeşitli biçimleri son birkaç yüzyıldır daha da tartışmalı hale gelmiştir. Günümüzde göçebelik ve köy yaşamına özgü geleneksel rollerini sürdürmenin yanında, insanlar ve köpekler yürümeye yardımcı olma, uyuşturucu tespiti ve bomba tespiti gibi yeni ve zor görevleri üstlenerek gitgide endüstrileşen çevremize özgü yeni ilişkiler de oluşturmaktadır.

Köpeklerin geniş bir yelpazeye yayılan yetileri binlerce yıl boyunca evrimin çeşitli nişlerine adapte olmalarını sağlamış olabilir; ancak, son birkaç yüzyıldır insan-egemen çevrede iyice yaygınlaşmaları, yalnızca fiziksel uyum yetilerine bağlanamaz. Bizlerin artıklarıyla geçinmelerini sağlayan biyolojik yetileri, diğer türlerin insanlar tarafından kitlesel olarak yok edil

dikleri bir dönemde varlıklarını sürdürmelerinin açıklaması olabilir; ancak, köpeğin kültürel anlamını hangi cinsten olduğuna göre farklı farklı değerlendirmemiz, dünya genelinde insan nüfusundaki artışın neden köpek nüfusunda da artış getirdiğinin daha özgün gerekçeleri olduğunu düşündürür. Bir sonraki bölüm, bu fiziksel ve toplumsal esneklik sayesinde insanların yalnızca faydacı ilişkileri değil, pek çoğumuzun daha kârlı bulduğumuz bir şeyi, cins köpeği biçimlendirdiğini inceliyor.

KÖPEK CİNSLERİ

G ünümüzde köpek cinslerine verilen isimler çok tartışmalıdır. Çağdaş köpek yetiştiricileri, eski Babil ve Mısır resimleri başta olmak üzere her türlü kültürel kanıtı öne sürerek insanların köpek cinslerini keşfetmesinin binlerce yıl öncesine dayandığını savunurlar. Hatta kimileri bu resim ve heykellerin, bazı cinslerin insanlar tarafından farklı hayvanlardan türetilmiş melezler olduğunu kanıtladığını söyler.¹ Ancak, bu resimlere bakarak köpek cinslerini yorumlamak zordur. Her ne kadar resim ve heykellerdeki birbirine benzer köpek şekilleri, akla o zaman da cins köpek türetildiğini getirirse de,² insan ve diğer hayvan resimlerinde de karşımıza böyle stilize kalıplar çıkar. En önemlisi, cinslerin tarihinin eskiye dayandığının bu “kanıtı”, ancak son 300 yıldır kesintisiz şecerelerin, soy kitaplarının ve cins standartlarının oluşturulmasından sonra, geriye dönük bir değerlendirmeye “kanıt” olarak görünür. Öte yandan, köpeklerin insan yaratısı olduğu filminin, köpeklerin tür olarak tarihinin çok daha eski olduğu ve insanlar ve diğer hayvanlarla daha karmaşık ilişkileri içerdiğine dair bulgulardan daha albenili olduğu anlaşıyor. Tıpkı köpeklerin kökenlerinin son derece karışık olması gibi, köpeklere yönelik bu yeni bakış açısının etkisi de hem çok büyük, hem de zararlı olmuştur.

Cinsleri savunanların iddiasına göre, köpek cinslerinin yaratılması, daha doğrusu “korunması”, yetiştirme dernekleri ve köpek şovları aracılığıyla bunların kurallara bağlanması sayesinde herkes köpeklere ilgi duymaya başlıyor. Dahası, cins köpek yetiştirme dernekleri evcil hayvan sahiplerini köpeklerine nasıl bakacakları konusunda eğitiyorlar.³ Özellikle son yıllarda bu gruplar köpeklerin, hatta insanların sağlığı, tedavisi ve kurtarılması için hayır hizmetleri de sağlıyor. Kısırlaştırma ve köpek yavrularına ev bulma gibi daha acil sorunlardan “safkan” nüfus genetiği gibi daha uzun vadeli uğraşlara kadar birçok alanda tartışmaları da teşvik ediyorlar. Her ne kadar şovlara çıkan köpeklerin huyları ve performansı henüz değerlendirilmiyorsa da,⁴ cinslerin tanınması, köpeklerin farklı ruhsal ve fiziksel gerekimleri olduğu bilincinin gitgide artmasına yol açıyor. İdeal durumda,

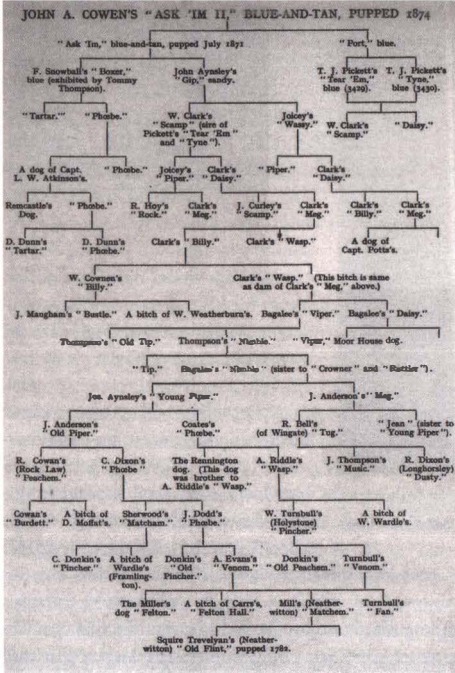
Orta Tunç Çağı'ndan (MÖ 2000-1800)
Yakındoğu'ya ait (Mezopotamya veya Babil)
pişmiş toprak köpek heykeli.

bir cinsin niteliklerine ilişkin bilgi, insanların köpek refakatçiler seçerken bilinçli karar vermelerine bile yardımcı olabilir ve meraklılarının tercih ettikleri cins köpeklerle ilgili araştırmaları kuşkusuz bu bilgiyi zenginleştirmektedir.

Ancak "köpek" türü gibi, köpek cinslerinin de zor tanımlanır oluşu büyük sorunlar da doğuruyor. Üstelik cins özgü davranış özellikleri üzerinde henüz fikir birliğine varılamıyor; varıldığında bile, bunların görsel ölçütlere dayalı olması sorunlara yol açıyor. Köpekleri ayırt etmenin bir başka önemli yöntemi davranışlarına bakmak olsa da –en kaba genellemeyle çoban köpekleri sürü güder, tazılar avlar, retriever'lar vurulan avı getirir vs– her köpek bu özellikleri şu ya da bu düzeyde sergileyebilir. Bu tür kesin

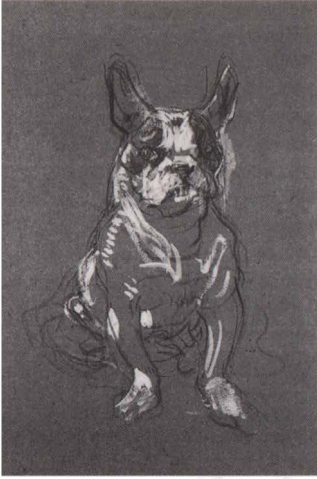
kategoriler daha çok cins gruplarını belirlemek için kullanılır. Evcil köpek sahipleri, profesyonel yetiştiriciler ve aslında köpeklerle sürekli teması olan herhangi biri için bu safkan karakter profilleri, görür görmez (ve belki yanlış şekilde) köpeğe güven duyulmasına ya da ondan korkulmasına yol açabilir.⁵

Şu da bir gerçek ki, bu profilleri en fazla eleştirenler cins kulüplerinin üyeleridir. Sözgelimi Amerikan Köpek Yetiştirme Kulübü'nün "kutsal kitabı" *The Complete Dog Book*'un 19. baskısında bazı cinslerle ilgili "çocuklu aileler için uygun değil" tanımı yer almaktadır ve çok eleştirilir.⁶ Ancak, çoğu zaman köpek yetiştiricilerinin birincil hedefi olan ve dünya çapında insanın köpeğe müdahalesinin başlıca aracı haline gelen köpek şovlarına

John A. Cowen'in
"Ask'im II" adlı 1874'te
doğmuş köpeğinin 1782'ye
kadar uzanan soyağacı.

gösterilen ilgi, dış görüntüyü gitgide daha çok öne çıkarmaktadır. Köpek şovu jürisi, köpeği, bir yaşam boyu nasıl düşündüğü, davrandığı ya da olduğuna göre değil, neye benzediği ve şov sahnesinde nasıl davrandığına göre ödüllendirir. Köpek şovu estetiği ağırlıklı olarak görsel olmayı sürdürdüğü sürece, pratik deneyimi en fazla olan, ancak davranış ve genetik konusunda eğitim almasına gerek görülmeyen insanlar, köpeklerin yaşamlarında en etkili kişiler olacaklardır.⁷

Henri Toulouse-Lautrec, *Bouaboule: Madam Palmyre'in Köpeği*, 1897, ahşap üzerine pastel boya.

Bu şovların halkın büyük ilgisini çekmesi, cinslerin yaygın biçimde tanınıp kabullenilmesini sağlamakla kalmayıp bazı türlerin moda olmasını da teşvik eder ki bu genelde tüm köpeklerin zararına dır. Doğru dürüst kuralların olmadığı bir piyasada kulaktan dolma bilgi, gerek köpekler, gerekse insanlar için tehlikeli olmaya başlar, çünkü köpeklerle ilgili başka herhangi bir bilince sahip olmayan insanlar “azılı görüldüğü” için bir *rottweiler* istemeye başlar ya da *Lassie* filminin tekrar tekrar gösterilmesiyle *collie* cinsi yavrulara yüksek fiyatlar biçildiğinden, bu cinsi üretmeye başlar. “Yavru köpek imalat-haneleri”, yani evcil hayvan mağazalarına sermaye olması için cins köpekler üreten, ilgisiz ve acımasız

köpek yetiştirme yerleri, cins köpeğin ticarileşmesinin endüstriyel boyutunun bir göstergesidir.

Olabilecek en iyi koşullarda doğup büyüdüğünde bile, bir cins köpek, kesin olarak aynı cinsten köpeklerin belgeli çiftleştirilmesinin ürünüdür. Küçültülmüş bir aile ağacından türemiş olduğundan, cins köpek genellikle kısmen kalıtımın neden olduğu –yanık damak, hemofili ve körlüğe yol açan kademeli retinal körelme dahil– konjenital fiziksel hastalıklar ve kusurlara yol açan genler taşır.⁸ Diğer yandan, türetilme olasılıkları en fazla olan şova uygun köpeklerin seçilme ölçütü olarak fiziksel tipin kullanımı, genetik sorunları iyice pekiştirir. Dış görünüşteki farklılıkları güçlendiren genlerin karmaşık dizilişinden dolayı, bir şov arenasında üstün fiziksel nitelikler gibi görünebilen şey, geri döndürülmez bir hastalıkla bağlantılı

Omar Marcoux, *Köpek Şovu*, 1937 (ABD Tarım Bakanlığı avlusunda açılan köy sanatı sergisinden bir "halk sanatı" örneği).

olabilir. Alman çoban köpekleri arasında görülen kalça sorunlarının şov eğitmenlerinin "eğimli sırt" tercihleriyle uyumlu olması buna bir örnektir.⁹ Doğuştan gelen ve yaşam boyu ilerleyerek sürececek bu fiziksel sorun riskinin yanı sıra, bazı cinslerin standartları, yakın zamanda birçok Avrupa ülkesinde yasaklanmış da olsa ABD ve Kanada'da hâlâ yaygın olan kuyruk kısaltma ve kulak kesme gibi "isteğe bağlı" cerrahi prosedürlere yol açabilir.¹⁰ Öte yandan, tüm bu sorunlara karşılık, cins köpekler cins olmayan türdeşlerinin mahrum edildiği bir toplumsal onay kazanır ve daha genel anlamda cins anlayışı köpek ve insan yaşamlarını şekillendirir.

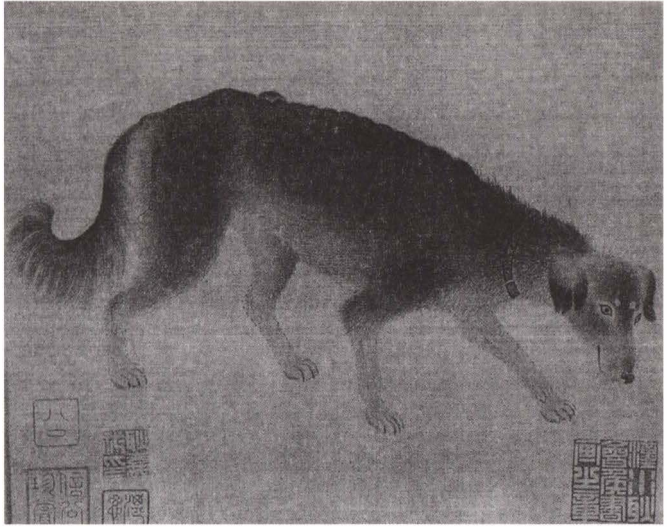
Çevremizdeki köpekler özel ilgi duyanlarımız için, tek tek köpekleri çeşitli cinslerin karışımları ya da örnekleri olarak görmekten kaçınmak güçtür. Sokakta öylesine rastlanan köpeklerin cins olup olmadığını sormak masum görünse de, sözgelimi revaçta bir cinsin üyeleri olarak tanıtılabildikleri takdirde sahip bulma (ve yok edilmeme) olasılığı çok daha fazla olan hayvan barınaklarındaki köpekler için ölüm kalım meselesi olabilir. Biz insanların halihazırdaki cins standartlarını köpeklerin lehine ve aleyhine uygulayarak birbirimize ve kendimize yönelik yargılara nasıl vardığımız ise daha muğlaktır. Bu konudaki varsayımları basitçe anlatabilmek için cins köpeğe nasıl yaklaştığımıza bakalım: İnsanların da farklı ırklardan, cinsiyetlerden oluşan kimlikleri vardır ve bu kimlikler Batı kültürlerindeki bilimsel uygulamalarıyla yeni bir güç kazanmıştır. Köpek cinslerine de insan kimliklerinin basitçe birer aynası olarak değil, bu kimlikleri tamamlayan bir kavram olarak yaklaşılabılır. Cinslerin bu kadar cazip görülmesi, köpek-

le gündelik ilişkilerimizi geri plana atmaktadır. Bugünün koşullarını daha kapsamlı tarihsel gelişmelerin içine yerleştirdiğimizde, cinslere bu kadar önem atfedilmesinin daha kasıtlı olduğu ortaya çıkar.

Cins köpeklerin günümüzdeki bu çelişkili konumları –sözgelimi sağlık sorunlarının hâlâ çözümsüz değilse de güçlükle çözülür olmasının nedeni– cinslerin özgün ve genelde birbiriyle iç içe geçmiş olan tarihlerinden kaynaklanır. Büyük bölümü binlerce yılda unutulmuş olan köpek türü tarihinin aksine, köpek cinslerinin tarihi çarpıcı olacak kadar yenidir ve izi sürülebilir. Bizi bekleyen zorluklardan biri ise, “cins” sözcüğünün, eski çağdaki, pek çoğu günümüzdeki kesintisiz şecereler ve fiziksel standartlarla bağlantısı olmayan çeşitli gruplandırmalara karşılık gelen kullanımıdır.

Köpekler uzun zamandır gruplara ayrılmaktadır, ancak bu gruplar bildik anlamda cins olarak yorumlanamaz. Çinlilerin Ayinler Kitabı’nda yer alan en eski köpek sınıflandırması MÖ 800 tarihlidir ve yalnızca üç muğlak kategori sunar: avcı, bekçi ve yenebilir köpekler.¹² Evcil hayvan olarak köpekten söz edilmez.¹³ Ksenophon bundan 400 yıl sonra ilk Yunan köpeklerini ülke aidiyetlerine göre sıralar, ancak bu “cinsleri” sistematik biçimde özgün fiziksel niteliklerle bağdaştırmaz.¹⁴ MS 945’e gelindiğinde, Galler krallarından Hywel Dda’nın (İyi Hywel) kanunları, özgün bazı fiziksel ve davranışsal nitelikler arasında bağ kurarak “dünyadaki köpeklerin ilk ayrıntılı sınıflandırmasını” sunar.¹⁵ Ancak bu kanunlarda yalnızca soyluların sahip olduğu çalışmayan köpeklerin oluşturduğu özel bir kategori olarak basitçe anlatılan “*colwyn*”ın yer yer “*spaniel*”,¹⁶ yer yer “süs köpeği”¹⁷ olarak yorumlanmış olması Hywel Dda’nın sınıflandırmasının, tek tek cinsler bir yana, günümüzde köpek yetiştirme kulüpleri sicillerini ve etkinliklerini örgütleyen cins gruplarını adlandırmak için bile fazla muğlak olduğunu gösterir. Bu metinlerde köpek türleri arasında hiyerarşiler inşa etme ve bunları çeşitlendirme yönünde bir ilerleme açıkça göze çarpar. Ancak bugün “cins” diye adlandırdıklarımız, köpeklerin basit tasvirlerinden ve birinin diğerine kıyasla farklılıklarının belirtilmesinden ötedir.

Burada, çeşitli köpek cinslerini sıralamak veya meziyetlerini karşılaştırmaktan ziyade, cinsin köpeklere nasıl belli anlamlar kazandığını, böylece köpeklerin insan toplumu içindeki rollerinin nasıl değiştiğini, in-

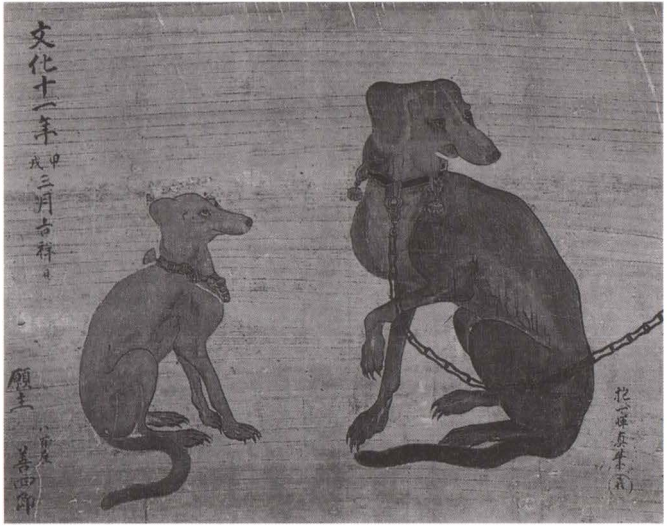
Li Di (967-1043), *Av Köpeği*, albüm yaprağı, ipek üzerine renk.

san-köpek ilişkilerinde de nasıl daha kapsamlı değişimlere yol açtığını genel hatlarıyla anlatacağım. Sözelimi, Avrupa ve Batı Asya'da evde beslenen köpeklerle düşmanlık duyulması, hem tektanrı dinlerin yükselmesi, hem de kent nüfusunun aniden artmasıyla yakından ilişkilidir; bunun gibi, ortaçağda Hristiyanlığı evcil hayvan besleme konusunda daha anlayışlı kılan teolojik değişimler, Hristiyan kültürleri Yahudi ve İslam kültürleriyle çatışmalı bir konuma getirir.¹⁷ 19. yüzyılın sonunda cins köpeklerin küresel birer meta haline gelmesiyle, bu yeni yaklaşımlar köpekleri daha genel kültürel çatışmaların merkezine itti; örneğin köpekler lüks ev hayvanları olarak mı görülecekti, yoksa et olarak mı? Hem köpekler hem de insanlar arasındaki fizyolojik ve toplumsal farklılıkların nasıl benzer biçimde (en

geniş anlamıyla) şecereyle açıklanmaya başlandığını anlayabilmek için, bu kavramın insanlar, köpekler ve diğer türlerin oluşturduğu karışık topluluklarda tarihsel olarak nasıl geçerlilik kazandığını incelemek gerekir.

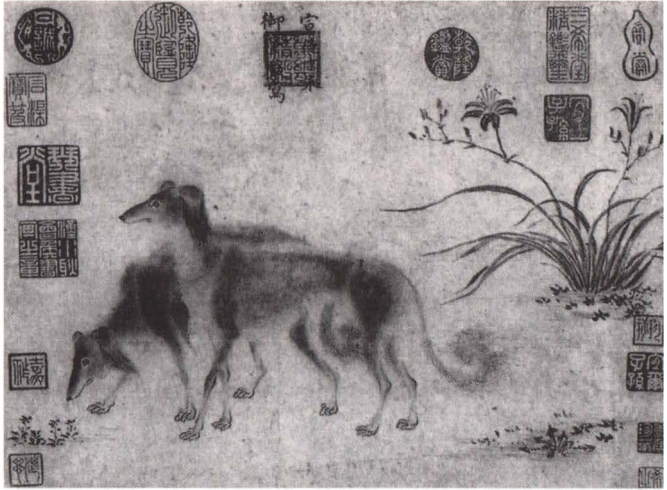
Söz konusu köpek cinsleri sistemi veya daha kesin bir tanımla, dünyadaki köpeklerin büyüleyici çeşitlilik yelpazesinin rasgele sınıflandırılmış ve isimlendirilmiş aile gruplarına bölünmesi, dünya halklarının ilk defa ırk, cinsiyet ve toplumdaki davranış biçimlerine göre bilimsel bir dokümanın yapıldığı sürecin bir parçası olarak ortaya çıktı. Bu sınıflandırma hizmet ettiği emperyalist siyasetin ayrılmaz bir parçasıydı. Köpeğe ilişkin tanımlarda kültür ve doğayı birbirinden ayırmak zaten zorken, cinsler gibi alt ayrımların yapıldığı yakın geçmişte işler daha da karmaşıklaştı. Sözcüğü endüstriyel refah toplumunda hayvanlara yük taşıtılmıyor. Ama başka bir açıdan bakarsak, emperyalist ülkelerin doğu halklarına oryantalist yaklaşımları gibi,¹⁸ köpeklerin de artık egzotik hizmetkârlar gibi görüldüğünü söyleyebiliriz. Köpeklere atfedilen sembolik değerler, modern köpek cinsi estetiğinin biçimlenmesinde en az davranış ve fiziksel görünüm kadar etkilidir. Avrupa'nın feodal toplumdaki emperyalist topluma geçişinin bir parçası olarak, köpek deyince akla gelen sadakat ve sevgi kavramları, sözcüğü tazılar ve süs köpeklerinin imge ve hikâyeleriyle pekişti. Yakınoğru tarihinde hem Arap soyluları hem de göçebeler arasında tazı türü köpekler çok değerliydi, Avrupa'da da tazının sarayın "cins" köpeğı olarak yetiştirilmesiyle sadakat bu köpeğın öz niteliğı olarak belirlendi, ama köpek Yakınoğru'daki geçmişinden koptu. Buna benzer biçimde, eskiden Çinlilerin Fu ya da Fo (sözcük anlamı "Buda'nın köpeğı") adıyla el üstünde tuttıkları küçük köpekler sevgiyi simgeler oldu. Demek ki sadakat ve sevgi kavramları bu köpeklerle durduk yerde ilişkilendirilmemiş, Doğıu kültürleriyle gitgide artan temaslar neticesinde, onlarla etkileşim sonucu gelişmişti.

Klasik Yunan dönemindeki mezarlarda, köpeklerin sadakatini anlatan imgeler vardır. Erken ortaçağ Batı dinsel resminde köpeklerin bu mezarlardaki idealize edilmiş tasvirleri örnek aldığı anlaşıyor. Ancak, köpeklerin en kolay tanınabilir tiplerinden olan tazı (*greyhound*), yüzyıllar geçtikçe doğuştan asalet ve sadakat çağrışımlarını bir araya getirmiş, bu kavramları daha da pekiştirmişti.¹⁹ Bu biraz da Ortadoğıu'da çok uzun zamandır bu köpek

Sakai Hoitsu, *Batı Köpekleri*, 1814, ahşap üzerine mürekkep, yaldız ve renk.

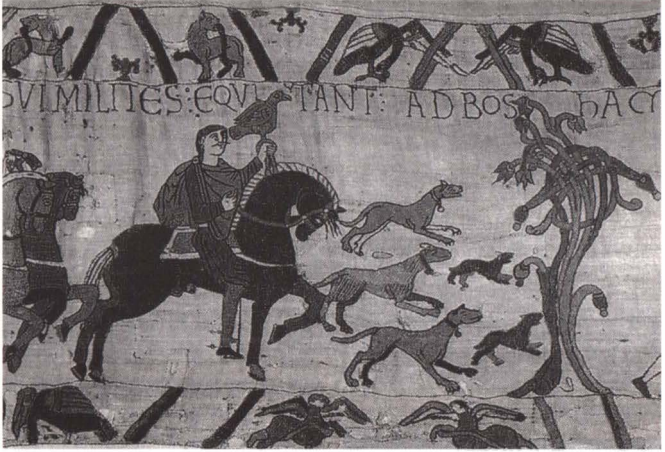
tipine verilen değerden ileri geliyordu. Arapça'da, *saluki* veya *salugi* (erkek av köpeği veya tazı), *kelb*'den ayrı tutularak (küçümsemeyi ifade eden köpek sözcüğü) aynı zamanda *el hor* (soylu kişi) diye de isimlendirilir. Köpeklerin farklı kültürlerde ve aynı kültür içinde edinebilecekleri karmaşık anlamlar dizgesini gösteren bir örnek olarak, bu tabirler efsaneye göre kabile halkları tarafından Batı Asya'dan Avrupa'ya getirilmiş ve başlangıçta özellikle avlanmak için, zamanla da aşağıda değineceğimiz tazı yarışları (*coursing*) müsabakalarında kullanılan *tazı* tipi köpekleri diğerlerinden ayırır. Antik Yunan, Roma ve Pers el yazmaları, birbirlerine çok benzemelerinin yanı sıra, modern tazılarla bağdaştırılan sağlıklı bedenler ve hızlı avlanma becerilerini anlatan tasvirler içerir. Ancak, bu tip köpeğin hem sadakat hem de asaletle kesin ola-

Zhu Zhanji (Xuanzong İmparatoru), *İki Soluki Av Köpeği*, albüm yaprağı, 1427 tarihli, kağıt üzerine mürekkep ve renk.

rak bağdaştırılması, İngilizce'deki *greyhound* (tazı) sözcüğünün etimolojisinin de gösterdiği gibi, daha geç bir dönemde gerçekleşti.

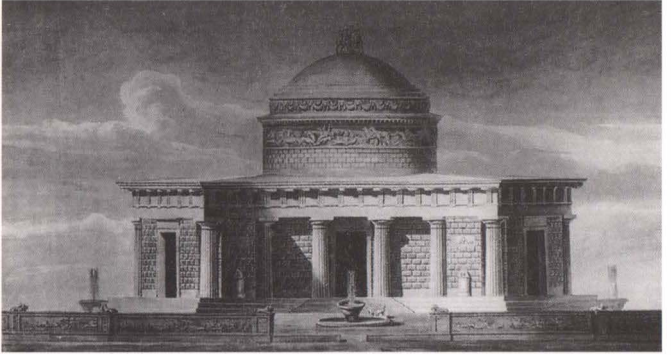
Bu sözcüğün kökleri Felemenk dilindeki *grypen*'den (yakalamak) gelen *grüss-hound*, eski İngilizce'deki *grech* veya *greg* (köpek) ve Latince'deki *gradus* (derece) gibi çeşitli kaynaklara dayandırılmıştır. *Gradus*, en yaygın teorisin kaynağını oluşturur; bu teoriye göre *greyhound* bu köpek tipini belirleyen *great hound* (büyük av köpeği) teriminin bozulmasıyla oluşmuştur. Her ne kadar ikinci olasılık en akla yatkın olanı gibi görünse de, 1016'da İngiltere'de yasalaştırılan, "Alt tabakadan hiç kimse tazı besleyemez" kuralını koyan Danimarka Canute Yasaları (sonraki Orman Yasaları) sonuncu tezi destekler.²⁰ Bu cins köpeğe sahip olmak bir kez kişinin gücünün sembolü haline geldikten sonra, tazı da sahibi gibi diğer köpeklerin

İngiltere Kralı Harold şahini ve köpekleriyle avda, Bayeux Duvar Halısı'ndan bir sahne.

üstünde bir statüye kavuşmuştur. Bu örnekte cins, köpekleri gruplandırmanın bir yöntemi olmaktan çıkıp onları derecelendirmenin bir aracı haline gelirken, bu süreçte insana özgü güç ilişkilerini de görünür hale getirir. Yani, insan hükümdarlar için en büyük köpek en sadık, en sadık köpek ise (onlara en yakını olduğundan) en büyük olur.

Bir Fransız şövalyenin köpeği olan, 13. yüzyıl ortasında Roma Katolik Kilisesi tarafından şehitliği belgelenen ama reddedilen kutsal taşı St. Guinefort'un ortaçağda geçen hikâyesi, cinse atfedilen çağrışımların nasıl iç içe geçtiğine dair aydınlatıcı bir örnektir. Bir kilise soruşturma görevlisi, şövalyenin bu tazıyı bebek oğluna gözcülük etmek üzere bırakmasının hikâyesini kayıtlara geçmişti. Odaya dev gibi bir yılan girince vahşi bir kavgaya başlar; bu kavgada köpek yılanı öldürür, bebek beşikten düşer, hepsi kan içinde kalırlar. Şövalye eve döner ve uyuyan oğlunun ölmüş olduğunu, katilin de Guinefort olduğunu sanarak köpeği oracıkta öldürür. Soruşturmacının anlattı

Sir John Soane'in bir köpek konutu tasarımı, y. 1779 (üstte) ve Claude-Michel Clodion'un "Ninette" için pişmiş topraktan mozolesi (altta).

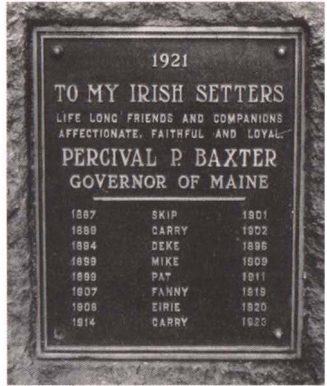

ğına göre daha sonra yılanın kalıntı-
larını gören şövalye, "böylesine fay-
dalı bir köpeği haksız yere öldürmüş
olmaktan derin pişmanlık duyarak"
köpeğin cesedini bir kuyuya atar,
kuyuyu taşlarla örter ve bu olayın
anısına oraya ağaç diker.

Böyle kısaca anlattığımızda,
Guinefort efsanesi abartılı görüne-
bilir; oysa asıl olan bitenin yanında
kilisenin anlatısı bile pek çok ba-
kımdan mütevazı kalır. Kilise kut-
sal tazıyı resmen reddetmiş olsa da,
halk arasında 19. yüzyıla dek, şifa
veren bir aziz olarak Guinefort'a ta-
pınıldı.²¹ Üstelik bu efsane hayvan
bağlılığı ve insan cehaletine dair sık

anlatılan bir masalın tekrarıdır. Farklı hayvanların kahraman ya da düşman olarak rol aldığı bu hikâyenin, aralarında prenslerin eğitimi konusunda 2600 yıllık bir Hint risalesi olan *Panchantra* ve daha yakın tarihli Yunan, Latin, Arap,²² hatta Tayland²³ çeşitlemelerinin de bulunduğu antik kaynaklara dayanıldığı anlaşılıyor. Efsanenin asıl kaynağı daha doğrudan paralellikler taşıyan Galler efsanesi Llywelyn ile av köpeği Gelert olabilir; ancak bazı anlatılarda Gelert'in de bir tazı gibi gösterilmesi, cins köpeklerin bu türünün birçok kültürde köpek sadakatinin sembolü olarak görüldüğünü düşündürür.²⁴

Sadakati cins köpeğin doğuştan gelen özelliği olarak gören bu yaklaşım, daha yakın döneme ait tasvirlerde de görülür. İskoçyalı efendisinin mezarını on dört yıl boyunca her gün ziyaret eden 19. yüzyıl köpeği Greyfriars Bobby için Edinburgh'da dikilen anıt, gerçeğe uygun bir biçimde onu bir *Skye terrier* olarak gösterir. Benzer şekilde, 20. yüzyılda, dokuz yıl boyunca her gün Tokyo'daki Shibuya istasyonunda ölen sahibinin dönmesini bekleyen *akita* cinsi köpek Hachiko'nun gerçek boyutta dikilmiş heykeli, yalnızca köpeğin vefallılığı fikrini pekiştirmekle kalmayıp bu idealize edilmiş kişilik özelliği ile cins köpeğin soyu arasında bir bağ da kurar. Sadık köpeğin onurlandırılması, karşılığında insanı da yüceltir; sözgelimi yaşadığım şehir Portland'da (Maine eyaleti) popüler bir park olan Mackworth Island, eski bir belediye başkanı tarafından, buraya gömülmüş olan kızıl (ya da İrlanda) seterleri anısına kente hediye edilmiştir; ancak sonradan bu park adamın bir hayırsever olarak ününün artmasını da sağlamıştır. Cui inefort hikâyesinde köpeğin sadakati tam ödüllendirmiş olmayabilir; ancak

Maine Valisi Percival P. Baxter'ın İrlanda seteri köpeği için diktirdiği anıt, Mackworth Island, Portland, Maine.

soyluluğun koruyucusu ve sembolü olarak tazının hatırasını onurlandırıdına şüphe yoktur.

Gerek bir soyluluk sembolü, gerekse gözde dost olarak ortaçağdaki tazı –yine uzun zamandır “yücelikle” bağdaştırılmış bir cins olarak– feodal kültürdeki bu role çok uygundu. Avrupa’da soyluları betimleyen resimlerde, özellikle de kraliyet avı sahnelerinde daima tazılar da bulunurdu; böylece yüzyıllar boyunca pekiştirilen soyluluk ve erkeklik çağrışımları, çoğu köpeğin ve insanın büyük güçlülere katlanmak zorunda olduğu bir dönemde tazıların el üstünde tutulmalarını sağlamıştı.²⁵ İngiltere’de, başkalarına layık görülmeyen bu ayrıcalıklı statü sayesinde Rönesans boyunca tazılar el üstünde tutulmayı sürdürdü; zira bu köpeklerin yoksullar tarafından sahiplenilmesini engelleyen 1016 tarihli Orman Yasaları, 600 yıl boyunca büyük ölçüde değişmeden kaldı;²⁶ sonuçta da bu cins köpekler önemli avantajlar sağladı. Bu yasaların amaçlarından biri, köpek sahibi olmanın koşullarını düzenlemek, özellikle de avlanmanın kısıtlamalara tabi tutulduğu kraliyet ormanları yakınında köpek besleyen halktan kişilerin yarattığı sorunu çözmekti. Yasalar bir yandan köpeklerin yaygın faydalarını ve gerek ev hayvanı gerekse iş hayvanı olarak beslenmeleri geleneğini kabullenmekle birlikte, köpeğe işkence edilmesi dahil, izinsiz avlanmadan caydırma amacıyla en acımasızca önlemleri yürürlüğe koymaktaydı; ancak bilindiğı kadarıyla tazılar bunlardan muaf tutulmuştu.

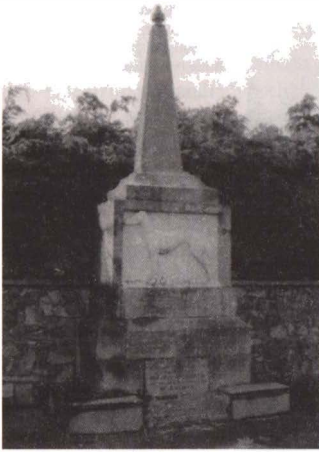
Bu yasalara göre, çiftçiler ve toprak sahipleri büyük köpekleri besleyebileceklerdi, ancak ölümcül de olabilen çeşitli yöntemlerle koşamaz hale getirilmeleri koşuluyla: Bu yöntemler topallaştırma veya diz arkası kirişi kesilerek sakat bırakma; keski ve tahta çekiçle köpeğin patisinden yumuşak kısımların sökülmesi anlamındaki pati sökmeye ile keski ve çekiçle köpeğin ön ayağından üç parmağın kırılmasıydı.²⁷ İlk Orman Yasaları bu sakatlama uygulamalarından hiçbir cins köpeğı muaf tutmuyordu; ancak tazılar korunmuştu, çünkü başka türlü olsa izinsiz avlanma için ideal olacak bu hayvanlara sıradan halkın sahip olması zaten yasaktı.²⁸ En sonunda, izinsiz avlanmaların devam etmesi ve yasanın uygulanmasının genel olarak yarattığı tiksinti karşısında bu yasal sakatlama uygulamasından vazgeçildi. Başlangıçta köpeklerin özgürlüğünü kısıtlamak için geliştirilen ve sonradan

Cornwall'den eski madenci John D. Eddy greyhound yarışları için yetiştirdiği köpekleriyle, Butte, Montana, 1942.

onları, özellikle de kurtlardan koruyan bir zırh haline gelen köpek tasmalarını gibi,³⁹ bu yasalarla düzenlenen işkence biçimleri de, kötü bir denetim fikri olarak başlayıp sonradan tamamen değiştirilmişti. Bu sürecin bir parçası olarak, başlangıçta insanlar arasındaki farklılaşmaların bir yansıması olan cins kavramının gitgide daha çok kabul görmesi de, seçkin insanların cins köpeklerle tamamen özdeşleştirilmesinden doğan sorunların erken habercisi haline geldi.

"Tazı familyası" içinde yer alan köpeklerin av sporlarındaki geçmişi bu çağrışımların zamanla nasıl değiştiğine bir örnek oluşturur. Atlar ve atmacaların yanı sıra, *Saluki* köpekleri (yine, modern cinsin üyeleri değil, daha genel anlamı olan bu Arapça tabirin anlattığı tipte av köpekleri), eski tazı yarışları (*coursing*) sporunun en önemli figürleri haline gelmişti.⁴⁰ Kuzey Afrika ve Ortadoğu gelenekleri bu köpek cinsiyle yapılan avlanmayı herhangi bir insan

Master McGrath (ö. 1871) anısına yapılan anıt,
Dungarvan, Co. Waterford, Éire

grubuyla sınırlamazken, ortaçağ Avrupa'sının avlanma kitapları Orman Yasaları'nın izinden giderek bu "yüce köpeklerin" halktan kişilerin elindeki akabetlerine dair endişelerini dile getiriyordu. Söz konusu kılavuz kitaplar, aristokratlar ile av köpekleri ya da avcı hizmetkârlar ile köpekler arasında (ilginç biçimde asla üç grup arasında değil) soğukkanlılığı teşvik etmekte, soylulara, bu konuda hizmetkârlarına güvenmek yerine, tek tek köpeklerin isimlerini, seslerini ve karakterlerini tanımalarını salık vermektedir.³¹ Köpeklerle avlanmanın ekonomik bir ihtiyaçtan bir boş zaman faaliyetine dönüşmesiyle, soylu köpeğin kimliğinin ve şeceresinin önemsenmesi, böylelikle insan ilişkilerinin de düzenlenmesinde

yardımcı olmuştu. Bu bağlamda, tazıların yanı sıra, avlanma geçmişini çok eskiye dayanan *cocker spaniel*, *Labrador retriever* ve *beagle* gibi cinsler de popüler ev köpekleri haline gelmişlerdir.

Köpek sporlarının 18. ve 19. yüzyıllar boyunca daha resmi bir nitelik kazanmasıyla, avlanma ve yarışlara olan ilgi köpek literatürüne egemen hale gelmiş ve tazıların seçkin statüleri ile geniş bir yelpazedeki fiziksel yetkinlikleri, istisnai biçimde iyi gösterilmeye devam edilmelerini sağlamıştır. Ancak şovlardan farklı olarak, spordaki kabullenme ölçütleri bir bakıma daha katı, bir bakıma daha hoşgörülüdür: Köpek sporu meraklıları performans sınavında başarısız olan köpekleri tavizsiz biçimde dışlarken, köpek yetiştirmede şecereye o kadar önem vermezler. Hatta, sporcu köpek hikâyelerinde (Sarah Orne Jewett'ın 1899 tarihli öyküsü "Açıkgöz Köpek" gibi)³² cins köpeklerin kırma köpekler karşısında nasıl başarısız oldukları an-

latılır. Tazıların, av, şov ve yarış endüstrilerinde ev hayvanı ve yarışçı olarak popülerlikleri, bu köpeklerin hem seçkinlikle bağdaştırılmaları hem de ailenin evcil hayvanı ve ünlü şampiyon gibi çok farklı rollere uyum sağlatabilmelerinden kaynaklanır.

Tazıların kraliyet ailesiyle bağları 19. yüzyıl boyunca sürmüştü; örneğin Edwin Landeer'in 1837-1838 tarihli *Majestelerinin Sevgili Hayvanları* tablosunda (özel koleksiyon), diğer cins köpekler ve egzotik hayvanlar arasında Kraliçe Victoria'nın tazısı Hector da vardır. Tazının buradaki ev hayvanı statüsü, örnek bir cins, el üstünde tutulan, sadık ve hatta karizmatik bir birey haline gelmesinden dolayı, Guinefort'un mirasının bir uzantısıdır. Ancak, bu aynı zamanda, köpeğin işçi statüsünden dost statüsüne doğru derin bir toplumsal değişim gösterdiğini de vurgular. 18. yüzyılda kokuyla iz süren av köpeklerinin tazıları geri plana itmeye başlamasıyla, tazılar yarış sporları, özellikle de köpeklerle avlanma sporunun kahramanları olarak yeni bir rol edindiler. İngiltere'ye ilk kez 1576'da gelen tazı sporu Avrupa'da başlangıçta av köpeklerinin açık bir kırdaki gerçek bir tavşanı kovalaması şeklinde yapılıyordu. 20. yüzyılda, sabit bir daire üzerindeki otomatik bağli bir tele yapay bir tavşanın (ya da "yem" in) bağlanmasıyla, "yemli tazı yarışı" (*lure coursing*), dünyanın dört bir yanında kârlı bir tazı yarışı endüstrisinin hızla gelişmesini sağladı. Tazının geçmişi de bu sporda önem kazandı, çünkü yarışları yaygınlaştırmak isteyenler "yarış tutkunu bahisçi" ve "istismar edilen köpek" klişelerini örtbas etmek, dolayısıyla da bu cinsin soylu köklerini ve dost canlısı doğasını vurgulamak istiyorlardı.

Maura McHugh, *Kovalamaca Oyunu*, 2000, monobaskı.

Tazının çağrıştırdığı kavramlar –bilhassa erkeklik ve sadakat– tazıların yer aldığı hikâyelerde varlığını sürdürmektedir. Bunlardan özellikle ikisi, bu çağrışımların endüstri tarafından nasıl hızla değiştirildiğini, Avrupalıların seçkin sporundan nasıl Amerikalıların pespayeliğine geçtiğini örnekler. 19. yüzyıl sonlarında Waterloo kupasını (bu sporun en ünlü yarışını) üç kez kazanan ilk tazı olan Master McGrath, İngiliz rakiplerini kendi sahalarında tekrar tekrar yenip anavatanı İrlanda'ya bağlılığını göstererek ün kazanmış, bu zafer, meşhur tazının “İrlanda'nın pubları ve berber dükkanlarının yarışında hâlâ gururla sergilenen”³³ portreleriyle, popüler şarkılar ve bir anıtlarla ölümsüzleştirilmişti. Bundan yüz yıl sonrasının en popüler tazısı da, yine halkının erkek bir temsilcisi, ama daha çok bugün Amerikan endüstrisindeki köpeklerin tipik bir örneğidir. Televizyonun en uzun süreli çizgi dizisi *The Simpsons*'ın ilk bölümünde yarışları kaybettiği için sahibi tarafından pistte terk edilen bir tazı, o gün bugündür ailenin köpeği olarak dizide yer almaktadır. Tazı, kendilerinden hiç beklenmeyen bir şekilde onu kurtaran oğul Bart ve babası Homer'a sadakatini sürdürür ve çağdaş köpek kültürüne yönelik hicivlere aracılık eder. Hatta bir bölümde, Bart'ın tazısı bir başka tazıyla çiftleşir, bu birleşmeden 25 mükemmel yavru dünyaya gelir (bu arada Disney filmleriyle dalga geçilir). Böylece tazı kendisi baba olurken türüne sadakatini de sürdürür. Pek az rastlandığı için şaşırtıcı olan bu çiftleşen tazı imgesi, aynı zamanda cinsin köpeği yalnızca sadık bir dost ya da yalnızca müstehcen bir mahluk olarak değil, aynı anda her ikisi olarak sunmanın bir yolu haline gelişine örnektir.

Bu dostluk ya da müstehcenlik kavramlarının cins köpeğin bedeniyle ilişkilendirilmesi, 18. yüzyılda Avrupa'da aşına olunan bir durumdu; ilişkilendirme dönemin revaçtaki ideal âşık kavramına en açık biçimde karşılık geliyordu.³⁴ Bu yüzden, köpeklerle uğraşmak 19. yüzyılda popüler bir eğlence haline gelmişti.³⁵ Öte yandan, geleneklerin bu kafa karıştırıcı bileşimi modern cins kavramına temel oluşturmadan önce, kavramlar daha dolaylı bir bağlantı içindeydi: Lordun sadık “büyük” köpeği sadık dostun bir tiplemesi ise, leydinin fıkır fıkır minik köpeği de lordun öteki benliği, şehvetli mahluktu. Dolayısıyla, cinsel yaşamı insanlar tarafından planlanan sessiz hizmetkâr olarak modern cins köpek kavramının gerisinde, hem ti-

pik örneğini sadık “büyük tazi”nın oluşturduğu ideal, hem de insan fantezilerinin bir başka taşıyıcısı olan küçük köpek vardır.

Hywel Dda’nın *colwyn* tasvirine bakılırsa, feodal kültürlerdeki küçük köpekler de benzer biçimde soyluların geleneksel refakatçileriydi. Çin’de, Fu ya da Fo köpeğinin özgün tarihinin gösterdiği gibi, belirli bir küçük köpek türü hem saray yaşamı, hem de Budizmle öyle özdeşleştirilmişti ki, Kültür Devrimi’nin kökten değişimlerinde, tüm küçük evcil köpekler çöküş ve yozlaşmanın sembolleri olarak yok edilmişlerdi. Ancak, Batı kültürlerinde bile böyle birçok köpek cinsinin hâlâ vakti boş gönlü hoş kadınlarla bağdaştırılması –örneğin *Legally Blonde* filmlerinde, şımarık sahibesine uysun diye rüküş giysiler giydirilen *chihuahua* Bruiser– erken modern dönemden itibaren çeşitli kültürlerde hem küçük köpeğin hem de şımarık sahibesinin hor görülmesi yönünde bir eğilime işaret eder.

Bu tür ilişkilendirmeler eskiden beri varolmakla birlikte her zaman olumsuz ya da alaycı değildir. Amerika kıtasının çeşitli bölgelerinden antik kültürlerle ait seramik sanat objelerinde, elinde küçük köpekler tutan kadın tasvirleri görülür. İlk örnekleri MÖ 1500 yılına dek uzanan bu resimlerin yapıldığı zamanki amacı ve anlamına ilişkin çok az şey biliniyor. Bunlar gündelik etkileşimler veya tedavi ritüellerini anlatıyor olabilir, ancak tümünün, kadınlar ve küçük köpekler arasında “sevecen bir ilişki”yi gösterdiği kesindir.³⁶ 15. ve 16. yüzyıllarda Avrupalıların fetihleri bu tür ilişkilere dair çok farklı fikirlerin Amerika kıtalarına taşınmasına yol açtı. Frida Kahlo’nun *Itzcuintli Perro con Migro* (Köpek Itzcuintli ve Ben, 1938, özel koleksiyon) isimli kendi portresinde bu gelenekler çatışması göze çarpar; tablo, sanatçıyı gözünü izleyiciye dikmiş –ismini, aynı zamanda şans ve mutlulukla bağdaştırılan bir takvim işareti olan– “köpek” anlamındaki Aztekçe sözcükten alan– küçücük bir köpekle gösterir. Kahlo’nun giyimi ve küçük köpekle kendini konumlandığı şekli tipik Avrupalıdır; ancak bu, bir yandan da, figürlerin Amerikan yerlisi hatlarıyla zıtlık oluşturur, kolonyal beklentilerin altında bir yerli geçmişleri olduğunu ima eder. Buradaki ne ağırbaşlı ne de tamamen dekoratif görünen kadın ve küçük köpek, Avrupa’nın beyaz burjuva kadın güzelliği ve köpek soyluluğu geleneklerini çağrıştırdıkları ölçüde onlarla çatışırlar da. Ancak, bu küçük köpeğin bir

Frida Kahlo,
Köpek Itzcuintli ve Ben,
1938, tuval üzerine yağlıboya.

itzcuintli olarak yorumlanması, köpek cinslerinin kültürel tarihlerin kesişmeleriyle nasıl ve neden farklı anlamlar kazandıklarının kavranmasında çok önemlidir.

Bu tablodaki Avrupa kavramlarının eskiçağlara uzanan kaynakları, küçük köpeklerin yüzyıllarca dinin başka kültürlere yayılmasıyla bağdaştırıldığı Uzakdoğu'dadır. Efsanelere göre, *Shi-zi* (Çince), *shishi* veya *kara shishi* (Japonca), *kang seng* (Tibetçe), *su tu* (Vietnamca) ve *sing tow* (Taylandca) aslan ile köpeğin melezidir. Bu hayali hayvan Budha'nın *dharma* veya ba-

riş öğretisini³⁸ kabul etmiştir, insanlar da gerçek köpeklerden küçük, tüylü ve basık yüzlü köpekler üreterek onu kopyalamaya çalışmışlardır. Bu hayal ürünü hayvanın çeşitli dillerde yer alması da Budizmin çeşitli Asya kültürlerine nasıl yayıldığını anlatır. Bu Fu ya da Fo köpekleri, Çin'de bir kez aslan-köpeğin sembolleri olarak saygınlık kazandıktan sonra yalnızca imparatorlara mahsus olmuştur. Günümüzde en yaygın iddiaya göre, bunlar Çin'de "masa altı köpekleri" olarak ortaya çıktığı söylenen *Pekinese*, *shih tzu* ve *pug* gibi köpeklerin, ayrıca Tibet *Ihasa apso*, Japon *chin* ve Akdeniz kökenli *Maltese* gibi modern cinslerin atalarıdır. *Maltese*, MÖ 100 gibi erken bir tarihte bile, Roma ve sonraki yüzyıllarda Konstantinopolis yoluyla ipek karşılığında Çin'e gönderiliyordu. Ancak bu ilk Avrupa kültürlerinde bu köpek tipinin özel kültürel anlamları da vardı. Karısı tarafından aldatılan bir adama, karısıyla sevgilisinin randevusunu havlayarak haber veren bir finoyla ilgili eski bir Sicilya hikâyesi,³⁹ küçük köpeklerin seçkin kadınlarla sıkı ilişkisinin Avrupa'da aile meselelerinde çok eskiye dayanan ve belki amaçsız olmayan bir geçmişi olduğuna işaretir.

Ortaçağa gelindiğinde, hedeflediği kadın okurlara yalnızca kocasının/efendisinin peşinden giden ve onun dayaklarını uysalılıkta kabul eden örnek bir köpek – "tazi, bekçi köpeği ya da fino" – gibi davranmayı öğütlemekle kalmayıp,⁴⁰ eşlerin birbirini aldatmasından sonra bir evliliği kurtarmak için ne yapacaklarına dair öneriler de sunan, 14. yüzyıla ait *Le Ménagier de Paris* [Parislinin Ev İdaresi] gibi kılavuz kitaplarda amacın ne olduğu çok açıktır. Küçük köpekler ile zengin evleri arasında daha özel bağlantılar, Jan van Eyck'ın *Arnolfini'nin Portresi* adlı eserinde ortaya çıkar. Burada genç gelin ile zengin tüccar koca arasında ayakta duran köpek, kültürel ve biyolojik bir zorunluluk olarak iyi yetiştirilmiş olmanın nasıl burjuva evinin temel dayanağı olduğunu ima eder.⁴¹ Günümüz izleyicileri genellikle bu resimdeki kadının hamile olduğunu düşünürken, o dönemin izleyicilerinin kadının yalnızca elbisesini modaya uygun bir şekilde kabarıktı tuttuğunu anlıyor olmaları ilginçtir. O halde bu resmin, hanımefendi ile küçük köpeği, gerek ortak efendilerine hizmet etmeleri, gerekse bu tür kadın-köpek ilişkilerinin bu dönemden itibaren gitgide daha yaygın ve tartışmalı hale gelen çocuksuzlukla ilişkisi yoluyla, daha da dolaysızca birbiriyle ilişkilendirildiği söylenebilir.

15. ve 16. yüzyıllarda yazarlar küçük köpeklerle genelde sağlıkla ilgili bazı faydacıl nitelikler atfetsele de, bu köpekler hanımefendilerin lüks yaşamı bağlamı içinde gitgide artan oranda yer bulmaktadır. Bunun önemli örneklerinden biri, “pireleri uzaklaştıran küçük leydi köpeklerinden” söz eden Juliana Barner’ın 1486 tarihli *Boke of St Albans*’ındaki [St Albans Kitabı] avlanma ile ilgili bölümdür.⁴² İngiliz kraliyet doktoru Johannes Caius tarafından yazılan 1570 tarihli bilimsel inceleme *De canibus Britannicus* [Britanya Köpekleri Üzerine] ise, “küçük bir köpek cinsinin” hazzımsızlığı giderecek ılık bir kompres olarak nasıl faydalı olduğunu anlatırken, köpeklerin hastalıkları ve kötülüğü emdiğine dair köklü bir halk geleceğini onaylar: Yeri gelmişken, bir sonraki yüzyılda köpeklerin insan “cadıların” “ailesinden biri” olarak işkenceye maruz kalıp öldürülmelerinin nedenlerinden birinin bu olduğunu söylemeliyiz.⁴³ Ancak, Caius bu tür köpeğin öncelikle “kadınlar için lüks bir oyuncak”⁴⁴ olduğunu ve (Sicilya hikâyesini hatırlatacak biçimde) onun dışında ancak “bir zinayı ortaya koymaya” yaradığını⁴⁵ açıklar. Bu çağrışımların 17. yüzyılda ne denli yaygın hale geldiğinin bir göstergesi olarak, İspanyol yazar Cervantes’in nükteli “Köpek Konuşması”ndaki köpekler, annelerinin insan cadılar mı, yoksa dişi kancıklar mı oldukları konusunda kararsızdır.⁴⁶ Bu göndermeler aracılığıyla küçük köpek, özellikle popüler söylemde bir “avutucu” ya da “oyuncak” konumuna gelmiştir; bugün çocuklarla bağdaştırılan popüler bir pazarlama aracı olan, eskiden ise daha dolaysız bir biçimde itaatsiz kadını karakterize eden⁴⁷ bir oyuncak.

Küçük köpeklerin, varlıklı bir kadının şefkat nesnesi olarak hem insanları simgelediği, hem de onların yerini tuttuğu fikri, en yaygın aşağılayıcı süs köpeği tiplmelerinin temelini oluşturur. Barner’ın çağdaşlarından Geoffrey Chaucer’ın *Canterbury Masalları*’nda anlatıcı, başrahibeyi hem “sevecen yüreği”ni hem de en iyi yiyecekleri “küçük köpeğine” verdiği için ayıplar, bunların insanlara çok daha faydalı olacağını ima eder.⁴⁸ Rönesans dönemi boyunca tüccar sınıfının hızla gelişmesiyle, çalışmak zorunda olmayan zengin kadınların küçük köpekleriyle ilişkileri daha da yaygınlaşır ve kadın düşmanı sövgülerin yanı sıra sınıfsal eleştirilerin de gözde hedefi haline gelir. 1576’da Caius’un aceleye getirilmiş bir çevirisini *Of English Dogges*

[İngiliz Köpekleri Üzerine] ismiyle yayınlayan Abraham Fleming, bilhassa “aşâğılık türden” olan “ufak” köpeklerden besleyen kadınlar için⁴⁹ sert sözler ekleyerek kaynak metni süsler. Fleming vaaz verir gibi, “çıtıkrıldım hanımların” köpeklerini ya da “aşüfte kadınların” oyuncaklarını, “oyun oynayıp vakit öldürmek, zaman hazinesini çar çur etmek, zihinlerini övgüye değer faaliyetlerden uzaklaştırıp yoz cinsel isteklerini boş eğlencelerle tatmin etmek için kullandıkları budalaca araçlar” olarak kötüler.⁵⁰ Küçük köpekli zengin kadın imgesinde cinsel sapkınlık, toplumsal dengesizlik ve savurganlık gibi birbiriyle ilgisiz kavramları bir araya getiren bu süslü söylev, söz konusu düşünce o dönemde son derece yaygın olmasa, gülünç görünebilirdi.

Aradan 400 yıldan uzun zaman geçtiği halde, evcil köpek sahibi insanlara yönelik önyargılar toplumsal kabul görmeye devam ediyor. “Acıma ya da küçümseme” gibi duyguların nesneleri arasına yakın dönemde eşcinseller de katılırken,⁵¹ Fleming’in belirlediği çocuksuz ve/veya menopoz sonrasındaki kadınlar bu tür hakaretlerin öncelikli hedefi olmayı sürdürüyor. Bazı kadınlar, özellikle de aile ve arkadaşlarının eleştirel sorgulamalarına maruz kaldıklarında, köpeklerle eksiksiz, zengin bir yaşamlarının olduğunu kanıtlamak için basmakalıp “köpek annesi” tiplemesini benimsiyorlar.⁵² Transseksüel ekonomist Deirdre (eski adıyla Donald) McCloskey, *Sınırı Geçmek: Anılar*’da (1999) Yorkshire terrier cinsi köpeği Janie (bu aynı zamanda, Donald’ın romancı Jane Austen’in isminden yola çıkarak benimsediği travesti isimlerinden biridir) ile olan sadık dostluğunun sırasıyla karısı, kız kardeşi ve yetişkin çocukları tarafından yüzüstü bırakıldığında kırı-

Frans Pourbus (Genç, 1569-1622)
Genç Kız ve Köpeği, tuval üzerine yağlıboya.

Jan van Eyck,
*Giovanni Arnolfini ve Eşi
Giovanna Cenami, 1434,*
ahşap üzerine yağlıboya.

disine nasıl destek olduğunu yazar. Bu hikâyede, derslerde bile McCloskey'i yalnız bırakmayan Janie bu yeni kadının yeni yaşamında bir süs olmaktan öte bir konuma gelir.

Bu yaklaşımların diğer cinsiyetçilik biçimleriyle birbirini tamamlaması, pek çok kadının bir köpeğin "annesi" olarak görülmekten hoşlanmamasına yol açar.⁵³ *"I am I because my little dog knows me"* [Ben benim, çünkü küçük köpeğim beni tanır] dizesi Gertrude Stein'la özdeşleştirilen dizelerden biridir. Stein eleştirel yapıtında bu özdeşleşme sürecinin tam olarak "yaratıyı nasıl yıktığına"⁵⁴ bir örnek olarak "Kimlik"⁵⁵ adlı şiirindeki bu di-

zeye döner. Stein, başka birine yönlendirildiğinde benlik duygusunun arttığını anlatmak için belirli bir süreci kullanır, edebiyat eleştirmenleri de buna odaklanırlar; ancak bu bağlamda, lezbiyen şairin nesne seçimi ("küçük köpeğim") bu benlik duygusunun sanatçıyı (güçlendirmek yerine) nasıl sınırlandırdığını anlatmakta çok daha anlamlıdır. Stein gibi çocuksuz kadınlar için kullanılan aşağılayıcı toplumsal yaffalar, böylelikle köpeklerle dostluğun avantajlarını etkisiz kılmaya devam eder.

Bu olumsuz tepkiyi daha açık gösteren başka metinler de vardır. Cins köpeklerin yükselişe geçtiği bir dönemde, Emily Brontë'nin 1847 tarihli romanı *Uğultulu Tepe-ler*, bir hanımefendinin *springer spaniel*'ını hem sınıf savaşının bir kurbanı, hem de aynksı kahraman Heathcliff'in ölümcül cazibesinin sembolü olarak gösterir. Heathcliff'in âşık olduğu Catherine ölür, o

da kibar takımından intikamını almak için baldızı Isabella ile evlenir. Ama bütün bunlardan önce Heathcliff, Isabella'nın küçük köpeğini asar, böylece, bu toplum dışı adamın küçük köpeğin hanımı için dilediği son, sembolik olarak küçük köpeğe yöneltilmiş olur. O andan itibaren de Heathcliff birçok okur için kötü adam haline gelir. Bu köpek cinsi yalnızca varlıklı kadının sorunlarına gönderme yapmakla kalmayıp onunla özdeşleşir, hanımının toplumsal konumunun getirdiği yararları ve yıkımları paylaşır.

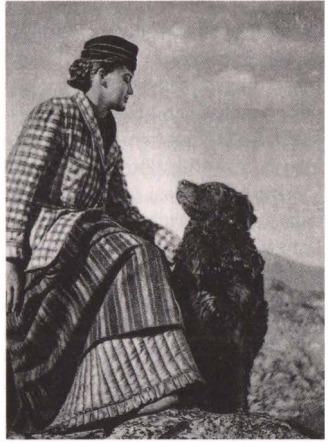
Bugün, küçük köpekli kadınlar rahat bir yaşama, hatta zarafete işaret eder; ancak bu kadınlar, ingilizcede "yassı suratlı küçük köpek" anlamına gelen *pug* kelimesi eski dönemlerde aynı zamanda "hafif kadın" anlamına geldiğinden biraz da hafife alınırlar. 1908 Fransa-Britanya Sergisi'nden bir kartpostal, Londra: Dostça ilişki: Marianne ile Bulldog.

Varlıklı kadınların küçük köpekleri ile zina arasında **kurulan ilişki** bile, gerek 19. yüzyıl sonunda Anton Çehov'un "Süs Köpekli Kadın" hikâyesiyle, gerekse 2000 yapımı *Amores Perros* [Aşk Köpektir] filminde "yuva yıkan" Valerie ile onun "aşk çocuğu" terrier köpeği Ritchie'nin hikâyesiyle yeniden karşımıza çıkarak varlığını sürdürür. Bu olumsuz yaftaların **daha** en başta "küçük hanım köpekleri" sözüyle şekillenmesi şuna işaret etmektedir. Bu dönemde sırf köpeklere karşı tavırlar değil, daha köklü bir **biçim**-de, hem köpekler hem de insanlar arasındaki cinsel ilişkilerin düzenlenmesine yönelik tavırlar da değişmiştir. Kahlo'nun tablosunun düşündürdüğü gibi, bazı küçük köpek cinslerinin tarihleri, **insanların çok uzun bir süre kültürel farklılıkları cins köpeklerle kurulan ilişki aracılığıyla tanımladığını** gösterir.

Avrupa'da barok saraylarda tüm egzotik nesnelerin, **özellikle de minyatür ölçekte olanların çılgın bir moda haline gelmesiyle, küçük köpek cinsleri hızla artmıştı.** Kral Charles *spaniel*'i bunun en bariz örneklerindendir; ancak anavatanı Avrupa olan cinslerin yerini (o zamanlar Flaman saraylarının gözdesi olan) "yassı suratlı", "oryantal" cinslerin alması anlamlıdır. Bu yassı suratlı küçük köpekler Batılıların zihninde öyle aşına hale gelmiştir ki, yaşlı zengin hanımın minik şımarık Pekinese köpeği, onun "bebeği",⁵⁶ günümüzde nostalji konusu olabilmektedir. Romancı James Herriott'ın hem romanı (1972-1992) hem de televizyon dizisi *Küçük Büyük Bütün Yaratıklar*'daki (1978-1990) veterinerin müşterileri arasında yer alan baş karakterler Bayan Pumphrey ve Pekinese köpeği Tricky Wu doğrudan bu anlayışa hitap eder.⁵⁷ Chaucer'ın tiplemesine bir gönderme olarak, bu Pekinese köpeğin hastalıkları hanımının aşın ilgisinden kaynaklanır ve onu tedavi etmeleri karşılığında Herriott'ın veterinerleri nadide ikramlara boğulurlar. Bu küçük Çin köpeği, İngiliz taşrası veterinerleri ile başka türlü kimseyle yüz göz olmayan zengin hanımın cömertliği arasında bir köprü kurar. Köpeğin hastalık dönemleri sınıf çatışmalarını geçici bir süre için unutturur. Bilhassa bu doğru köpek cinsinin tercih edilmesi, biraz da Pekin köpeğinin modern cins kavramının gelişimindeki özel konumundan kaynaklanır.

Pekin köpeklerini (ya da *Fu-Lin*'leri) anlatan kayıtlar, tıpkı tazılar gibi din ve soylulukla ilişkilendirilmelerinden dolayı, tarihteki cins köpek ka-

yıtlarının en eskileridir. Bu küçük köpekler –“aslan-köpek”in canlı suretleri olarak görülen Fu ya da Fo köpekleri– yaklaşık 2000 yıl önce, Doğu Han Hanedanı döneminde, Çin’in Budizmle tanışmasının sembollerine en yakın sonucu verecek şekilde türetilmişlerdi.⁵⁸ Bunlar kelimenin tam anlamıyla kutsal hayvanlar haline geldi ve sonunda, imparatorluk sarayının hadımağaları tarafından yetiştirilir oldular, hatta hadımağalar bu köpekleri yetiştirerek imparatorun gözüne girmeyi umarlardı. Seçkin köpekler yalnızca evcil hayvan değil, sarayın üyeleri olarak da besleniyorlardı; bunlara unvanlar, korumalar ve soylulara verilen diğer ayrıcalıklar bahşediliyor, imparatorun “köpek kitaplarında” stilize edilmiş portreleri çiziliyordu. Bu kitaplarda o köpek soyunun üyeleri kaydedilirdi, ayrıca cinse özgü görsel ölçütleri de bu kitaplar belirlerdi. Bu köpek portrelerinin ilk örnekleri son derece stilizedir; ancak 18. yüzyıl Manchu hanedanı döneminde sanatçılar bu köpeklerin gerçekçi imgelerini yaratabilmişlerdir.⁵⁹ Bu da, bu köpeklerin hem iç hem de dış pazarlarda satışının arttığını gösterir. İlk olarak 16. ve 17. yüzyıllarda yeni bir saray oyuncağı ve 17. yüzyılda daha çok lüks ev hayvanları olarak Avrupa’ya ihraç edilmeleri, Pekin köpeklerinin cins tarihinde bir dönüm noktası oldu; zira o zamana kadar *pug* ya da Japon *chin* köpeklerinden ayırt edilmeleri güçtü. Nitekim ancak o zaman tür estetiği değişerek, art arda gelen imparatorların tablolara kaydedilen bireysel zevklerinden şov jürilerinin değişmez şecere kitapları ve cins kulüplerince kayıtlara geçirilmiş ölçüler doğrultusunda belirlenen tercihlerine dönuştü.

Josephine Diebitsch Peary’nin *Kutup Günlüğü* (1893) adlı kitabının iç kapak fotoğrafı.

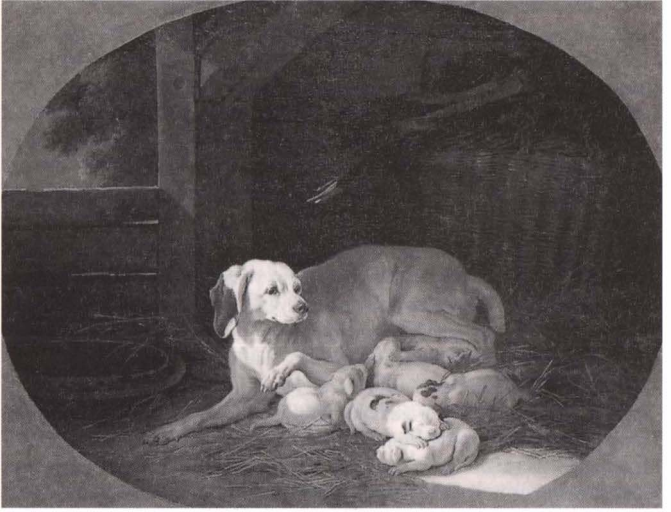
Bu yeni sistemin ilk kez İngiltere’de kurumlaştığı söylenebilir. 1795 tarihli Beachborough köpek çiftliği kayıtları, satın alınmış her *foxhound* türü köpeği tanımlar. “Her ne kadar başlangıçta ‘melez’ olsa da, [19.] yüzyılın en titizlikle yetiştirilmiş cins köpekleri”dir bunlar.⁶⁰ Çiftlik kayıtları, köpek şecereleri için hızla standart hale gelen niteliklerin yer aldığı ilk belgelerdir. Bu örnekte kapalı bir üreme havuzunun benimsenmesi, görünüşüyle ayırt edilen bir tipin tercih edildiğini gösterir ve insan denetiminde belirli bir köpek cinsi üretilmesinde, görece sınırlı ve bireysel bir pratikten daha genel ve yaygın bir pratiğe geçilmesini mümkün kılan kültürel koşulların bir yansımasıdır. Doğulu cinsler örneğinde daha açık olmak üzere, matbaa ve taşımacılık teknolojilerinin gelişmesi, şecere sicilleri ile herkesin sevdiği köpek cinsleri oluşurken, köpeğin “esnek, hatta metaforik doğasını”⁶¹ daha da pekiştirdi.

Dikkate değer bir gelişme olarak, bu tür kayıtları sürdüren cins kulüpleri, ilkin Britanya’da 1840’larda publarda bir tür yeraltı faaliyeti olarak başlamış olan köpek şovlarını kurallara bağlamak üzere bir çatı altında toplandılar ve 50 yıl içinde, bu şovlar binlerce köpek sahibini Londra’daki Crystal Palace gibi seçkin mekânlara toplayabilen devasa fuarlar haline geldi.⁶² Duyurusu yapılan ilk köpek şovu, 1859’da Newcastle upon Tyne’da düzenlenen küçük bir etkinlikti; ancak onu izleyen daha büyük şovlar, derneklerin bir araya getirilmesini ve kesin kuralların benimsenmesini teşvik etti.⁶³ Cinslerin çoğunluğunun resmi şecereleri, ilk defa 1874’te, bu tür grupların en büyüğü tarafından, Britanya *Kennel Club Stud Book*’unda [Köpek Yetiştirme Kulübü Şecere Kitabı]⁶⁴ yayınlandı; bunu 1878’den itibaren *American Kennel Club Stud Book* izledi. Bu kitapların amacı, gerek köpek yetiştiricileri, gerekse şov jürilerine, hangi köpeklerin hangi cinsten olduklarının (köpek şovlarındaki farklı kategorilerden köpeklerin karışık biçimde listelenmesini önleyecek) bir listesi ile “cins” babası olabilecek erkek köpeklerin kesin bir listesini sunmaktı. Dolayısıyla, bu kitaplarda soylu ve köklü diye kayıtlara geçirilenler, oldukça yeni oluşturulmuş şecerelerdi. Bunlar, köpeklerin kendi üreme kalıplarının yanı sıra insanların köpeklere ekonomik ve duygusal yatırımlarının da istikrar kazanmasına yaradı.

Köpek hevesinin bir boş zaman faaliyeti haline gelmesi ve bunun sonucunda cins köpek kulüplerinin kurulmasıyla birlikte, yalnızca bu etkinliklerin değil, köpek literatürünün de alıcı kitlesi büyüdü. Fleming'in Caius çevirisinden sonra İngilizce'deki en popüler köpek kitabı olan Sydenam Edward'ın birkaç ciltten oluşan ama tamamlanmamış eseri *Cynographia Britannica* (1800-1805), bu gitgide artan halk ilgisinin köpek tiplerini artık herkesin tanımak istemesinden kaynaklandığını gösterir. *Cynographia Britannica*, köpekleri doğal tarihlerine anekdotlar ekleyerek tasvir eder ve gerçeğe uygun renkli çizimlerine yer verir. Bu anlatım, köpek kitaplarında bolca rastlanır hale gelen tarzın ilk örneği olmuştur. 19. yüzyılda popüler takma isimler (ilk köpek şovu jüri üyelerinden, açık hava sporları yazarı Henry Walsh'ın takma adı) olan Dinks and Stonehenge'i benimseyen birçok yazar bir yandan cins köpeklerle duyulan bu ilgiyi teşvik ederken –biri “kusursuz bir köpek oluşturma”, “cins yetiştirmede büyük bir sanat” olduğunu iddia edecek kadar ileri gitmiştir–⁶⁵ bir yandan da ödül alacak köpek yetiştirmenin hızla bir “endüstri” kolu haline geldiğini içtenlikle itiraf etmişlerdi.⁶⁶ Cins köpek, imparatorluk çağındaki sanayileşmenin belirleyici niteliği olan toplumsal hareketlilik ve estetik dalgalanmaların hem bir ürünü, hem de buna bir tepki olarak, bilhassa resim ve heykelleriyle daha bir görünürlük kazandı.

Jean-Baptiste Oudry'nin popüler bir türün ilk örnekleri arasında yer alan 1752 tarihli tablosu *Yavrularını Emziren Dişi Köpek* bu gelişmenin bir göstergesidir. Köpeklerin bir örnek görünüşleri ve renkleri aracılığıyla cins yapılan gönderme, yapıtın devrimci içeriğini –hayvan anneliği– yumuşatır. Ahırdaki doğum sahnesinde “dramatik ışık efektleriyle” çevreden soyutlanmış bir örnek yavru köpekler, annelerinin birer “köpek Madonna” olduğunu⁶⁷ ya da ebeveynlerinin birbirine çok benzediğini ima eder. Her iki durumda da buradaki tablo soy bağlamında aileye vurgu yapar. Sanatçının ve onun çağdaşı olan izleyicinin, bu tablonun sanatçının eserleri içinde en iyisi olduğu konusunda fikir birliği etmeleri anlamlıdır.

Cins estetiğinin oluşmasıyla birlikte köpeğe ilişkin fikirler daha genel bir dönüşüme uğrayacaktı. Bir iki yıl sonra, Buffon Kontu Georges Louis Leclerc *Doğa Tarihi*'nde (1755) “fiziksel güzelliği, canlılığı, gücü ve zarafetinden bağımsız olarak, insanları hayvanlara yakınlaştıran tüm karak-

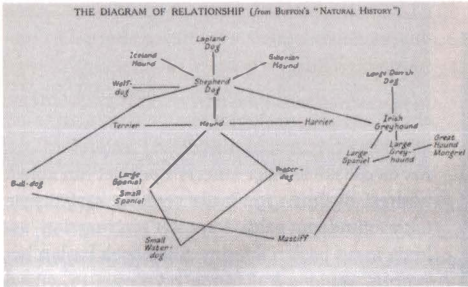
Jean-Baptiste Oudry, *Yavrularını Emziren Dişi Köpek*, 1752, tuval üzerine yağlıboya.

ter niteliklerinin” yalnızca köpekte olduğunu belirtiyordu.⁶⁸ Avrupalıların dünyayı sömürgeleştirirken, gittikleri her yerde insanlarla yaşayan köpekler olduğunu görmeleri, onları –belli ki ilk defa– bu türler arası ilişkinin insanlar için anlamı üzerinde düşünmeye itmişti. Bir kuşak sonra, Henry Mckenzie’nin 1771 tarihli romanı *Duygusal Adam*, onu çok seven insan ailesi hayat boyu yaşadıkları evden atıldığı için üzüntüden ölen köpek Trusty aracılığıyla, ideal köpek nitelikleri arasına sadık sevgiliye atfedilen değerleri de katmıştı.⁶⁹ Oudry’nin tablosunun gösterdiği gibi, cins estetiği, farkına varılmaksızın, o sırada genelde hayvanların, özelde köpeklerin lehine değişmekte olan popüler duyarlılığın bir parçası haline gelmişti.

Tablodaki anne köpek ve yavruları insanı duygulandırıyor; ancak geri dönüp yeni türeyen bir cinsin üyeleri olarak bakıldığında, cins köpe-

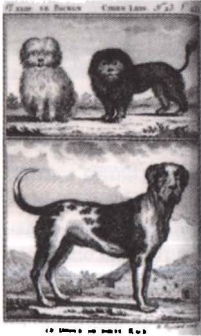
Franklin D. Roosevelt ve kızı Anna, Washington Kennel Club'ın Yedinci Köpek Şovu'nda köpekleri Chief of the Mohawk (Mohawk'ların Reisi) ile birlikte.

"Akrabalık Çizelgesi", Eduard Ash, *Köpekler: Tarihleri ve Gelişimleri* (1927). Buffon'un *Doğa Tarihi*'ne dayanıyor (1755).

ğin sosyal dönüşümün çarpıcı bir örneğini de oluştururlar. Şecerenin soy-luluğu, biçimde süreklilik ve üremede aslına sadakat, o yüzyılda devrimle-rin yarattığı toplumsal karışıklığa kesin bir tepki olduğu anlaşılan bir top-lumsal reform estetiğini oluşturacak şekilde bir araya gelmiştir. Ancak bu idealize edilmiş anlamlar belirginleştikçe cins köpek bedeninin içerdiği çr-lışkilerin önemi de artmıştır. 19. yüzyıl sonlarına gelindiğinde, cins köpek

beslemek, sahibini mecazi olarak köpeğin varsayılan soyluluğuyla denkleştirirken,⁷⁰ cins köpek yetiştirmek, toplumsal düzenin daha saldırgan biçimde sil baştan kurulmasını içermesi dolayısıyla bu soyluluğun sürekliliğine bir tehdit oluştuyordu.⁷¹ Bunun sonucunda, köpek portresi, köpek Madonna türünün yerini alarak cins köpekleri canlandırmanın en popüler yöntemi haline gelir. Fotoğrafın gitgide kusursuza yaklaştığı bir dönem olan 19. yüzyıl sonunda, birey olarak cins köpeğin vurgulandığı görülür; köpek şovu şampiyonları, fotoğraflara kimi zaman dahil edilen köpek yetiştiricileri gibi, yalnız başına ya da yetişkin çocuklarıyla birlikte dururlar. Burada da ilk başta özne sadakat ve doğuştan soyluluğun bildik imgeleri, soylu sahiplerinin okşayıp sevdiği hep aynı cins ev hayvanlarıdır.⁷² Ancak 20. yüzyıl boyunca her birinin ismi olan tek tek köpekler önem kazanır. Bu tür birey-köpek fotoğrafları bir yandan ressam David Hockney ve fotoğraf /video sanatçısı William Wegman gibi sanatçıların kariyerlerinde önemli dönüm noktaları olur, diğer yandan da çoğunluğu isimsiz ressam ve fotoğrafçılar ekmek parası kazanmak için köy evlerinde duvara asılacak *kitsch* evcil hayvan portreleri çekmeyi sürdürürler.

Buffon'un
Doğa Tarihi, Paris baskısı
(1799-1805)
"Bichon," "Chien Lion" ve
"Dogue de Forte Race."

Her ne kadar imgeler toplumsal yapı ile elit kimlik arasındaki gerilimi genelde gizlese de, köpek Madonnalar sorunu, tablo restoratörü olarak da çalışan sanatçı Thierry Poncelet'nin köpek portresi türünü 1990'larda yeniden keşfedişiyile tekrar gündeme geldi. Poncelet'nin imgeleri, aslında insan başları üzerine cins köpek başları boyanmış, yeniden kullanıma sokulmuş 19. yüzyıl portreleridir. Bunlar bir yandan köpeğin cinsiyle insanın sınıfının yer değiştirebilirliğini en çıplak haliyle gösterir. Diğer yandan, Poncelet'nin *aristochiens* [soylu-köpekler] adını verdiği bu portreler, genelde sosyal taşlamalar,⁷³ hatta ister soyluların, ister köpeklerin şecere kitaplarında olsun, safkan olana duyulan hayranlığa dair birer yo-

Thierry Poncelet,
XV. Louis Üslubunda,
Soylu Kadın, 1990'lar,
tuval üzerine yağlıboya.

rum olarak da okunabilir.⁷⁴ Ancak toplumsal bir fenomen olarak bu imgeler çok daha karmaşık unsurlar barındırır. Tıpkı şova uygun nitelikte köpeğin, köpek sahipleri arasında ve güzel sanatlarda moda olması gibi, cins köpek hayvan portreleri de ev dekorasyonunda daha kapsamlı modaları esinler; böylelikle Poncelet'nin *aristochien*'leri, popüler ev hayvanı portresi alt türünün doğmasını teşvik etmiştir. Bunlar, tıpkı esinlendikleri cins köpekler gibi, insanların "köklü kimlik ya da ırksal saflık"⁷⁵ arzularına seslenir. Ve tıpkı şampiyon şov köpeklerinin ticari değerinin ortalama cins köpeklerinden yüksek olması gibi, orijinal bir Poncelet yapıtı da, bu süreçte "konumu gereği değerli obje" ya da değeri hem az bulunurluğu, hem de takas edilebilir bir karşılığının olmayışıyla belirlenen özel bir tür meta haline gelir.⁷⁶

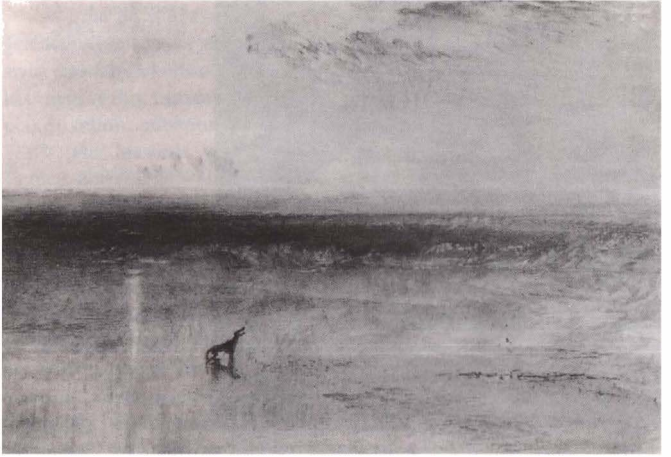
Yine bu yeni türdeki “Victoriana” resim üslupları, köpek portresi geleneğinin bir başka alt türü olan yas tutan köpek resimlerini hatırlatmasıyla, cins köpek kültürünü yeniden canlandırır ve pekiştirir. Bu türün en ünlü örneği ve tüm zamanların en fazla kopyalanan resimlerinden biri,⁷⁷ RCA plak şirketinin maskotu Victor’un kaynağı olarak tanınan ve bugün en çok HMV [His Master’s Voice] medya grubunun logosunda gördüğümüz, Francis Barraud’nun *His Master’s Voice*’udur (Sahibinin Sesi; 1898-1899). Barraud’nun kendi *fox terrier*’i Nipper’ı tasvir ettiği tablosu, bugün yeni teknolojiler karşısında duyulan şaşkınlığın ikonu olarak yorumlanıyor ve yeniden üretiliyor. Söylenenlere göre, sanatçının ölen kardeşinin köpeği, teknolojik olanaklar sayesinde “sahibinin” mezardan gelen sesini dinleyen köpeğin halini tasvir etmekteydi. Bundan dolayı tablo hemen, ölümden sonra bile insana sadık cins bir köpeğin bir tabut, bir ceset ve hatta bir mezarın yanı başına kıvrılmış gösterildiği, köpek portresinin bir çeşitlemesi olan yas tutan köpek geleneğine dahil edildi.⁷⁸ Nipper/Victor’ın bu tür imgeler arasındaki baskın yeri kentlilik ve modernliğe ilişkin endişelerin bir göstergesi olarak⁷⁹ varlığını sürdürüyor. Şimdilerde CD, DVD ve bilgisayar oyunları reklamlarında kullanıldığına göre, dijital devrim ve “video devrimi” dönemleri boyunca da bu rolünü terk etmeyen cins köpeğin bu tasvirlerinin kaç türlü anlamı bir araya getirdiği düşünülmeye değer. Öte yandan, bu imgelerin geçmişine baktığımızda, tekrar tekrar cins köpeklerin kullanıldığını görüyoruz. Barraud’nun resmini, bu geleneğin gerçekçi bir takipçisi olarak görebiliriz. Oudry’nin üstün köpek duyarlılıklarının temsilleri, Romantiklerden Edwin Landseer’in *Yaşlı Çobanın Matemini Tutan Köpek*’i (1837; Victoria and Albert Museum, Londra), Pre-Rafaelistlerden Briton Rivière’in *Requiescat*’i (1888, Art Gallery of New South Wales, Avustralya) hep bu üslupta gezinir.

Oudry’nin köpek Madonna’sı gibi fazla parlak olmayan tasvirlerle tepki gösterilmesi kaçınılmazdı. Yeni yeni ortaya çıkmakta olan Romantik “evcil hayvan kültürü”nün merkezinde karakter sahibi cins köpeklerle sevecen bir özdeşleşme görülebiliyordu.⁸⁰ George Gordon Byron’ın köpeği Boatswain için yazdığı mezar yazıtı bunun bir örneğidir: “Kibirsiz güzelliğe / Küstahlıktan arınmış güce / Gaddarlıktan arınmış cesarete / Günahsız in-

Francis Barraud,
Sahibinin Sesi, 1898-9,
tuval üzerine yağlıboya.

sanın erdemlerine sahipti o." Her şeyin üstünde, insana neredeyse doğaüstü bir bağlılık, köpeğin ideal erdemi haline gelmiş ve ister gerçek ister kurgusal olsun cins köpek bu erdemin simgesi olmuştu. Nitekim, 1805'te Lake District'te bir kazada ölen genç bir dağcının aylarca bulunmayan cesedi başında nöbet tutan dişi *terrier* köpeğin başından geçenler, 19. yüzyıl başlarının Britanya'sında sayısız popüler çalışmalara konu oldu; bunlar arasında Walter Scott'un "Helvellyn" adlı şiiri ve Edwin Landseer'in 1829 tarihli *Bağlılık* adlı tablosu da (özel koleksiyon) vardır. Artık pis ya da sefih bir hayvan olmaktan çıkıp sorgulamayan sadık bir dost olarak tahayyül edilen küçük köpeğe duyulan bağlılık bile, cins köpek kültürüne daha doğrudan seslenen bu örnekler aracılığıyla, haklı gösterilir oldu. Oudry'nin ardından Romantik ekole dahil sanatçılar da cins köpeklerle odaklandılar: Byron, tersi kanıtlara rağmen, Boatswain'in safkan bir *Newfoundland* olduğunu savunur. Landseer'in köpek portreleri, hemen hemen yalnızca, aralarında kendi gözdesi *collie* cinsi Lassie'nin de bulunduğu cins köpekleri konu eder ve Scott'ın gözde köpeği Maida (o da Landseer'in konularından biridir), sanat-

J. M. W. Turner, *Deniz Kazasından Sonra Şafak*, y. 1841, tuval üzerine yağlıboya.

çının eserine konu olup turistleri cezbetmesiyle, “ulusal şöhrat” haline gelen bir *deerhound*’dır.⁸¹ Cins köpek düşkünleri de, sözelimi bir *terrier* cinsine Scott’ın roman karakterlerinden Dandie Dinmont’ın adını vererek⁸² cins köpeklerle Romantik sanat arasında kurulan bu bağı pekiştirmişlerdir. İnsan ile köpek arasındaki duygusal bağların kültürel alanda daha yaygın bir onay kazanması, cins köpeklerin birer meta haline gelmelerinde doğrudan etkili olmuş ve 19. yüzyıl boyunca, cinslerin resmen tescil edilmesini teşvik etmiştir.

Cins köpek, köpekgiller soyağacında bir kavram olarak belirlediği anda, insan familyası içinde de, sanayileşme çağında sermayenin yükselişini niteleyen devasa toplumsal değişimlerle birlikte, kendine bir yer edinmişti. Bu yeni bağlamlarda, ideal köpek âşıklarının çelişkili zihnindeki cins köpek yetiştirme paradoksunda değerli mülk olarak yeni bir biçime büründü. Virginia Woolf’un benzersiz eseri *Flush* (1933), Elizabeth Barrett Browning’in

cocker spaniel'inin bir biyografisidir ve bu tür çözülmesi zor bir sorun üzerine kuruludur. Kitabın Woolf'un *cocker spaniel*'inin bir fotoğrafının yer aldığı kapak resmi, bu cins köpeklerin benzer yaşamlarına işaret eder.⁸³ Bu iki *cocker spaniel* aynı cinsten olmanın yanı sıra, Woolf ve Browning'e başka kadınlar tarafından hediye edilmiş olmalarıyla, birer dostluk sembolü ve aynı zamanda kadınların evlilik yaşamlarına dahil ettikleri hakiki dostlardır. Kişilikli ve değerli dost konumunda olmaları, hikâyenin merkezi dramını, (henüz Browning ile evlenmemiş olan) Barrett'in köpek hırsızları tarafından kaçırılan Flush'ı kurtarmak için baba evini terk edişini biçimlendirir.

Kraliçe Victoria döneminde köpek hırsızlığı adeta yoksullar tarafından zenginlerden alınan bir "vergi" idi ⁸⁴ ve varlıklı kişi köpeğine duygusal bağlılık göstermese bir anlamı olmazdı. Ancak, Woolf'un olayı yeniden kurulumunda, köpek sahibi ile köpeğin (köpek hırsız ve biyografi yazarı tarafından da) aynı kefeye konulması da, aynı şekilde, suç olarak görülür. Flush tutsak haldeyken etrafına baktığında, gördüğü tüm köpekler kendisi gibi "en soylu cinsten"dir.⁸⁵ Bu, biri için fidyeye istemenin, cins köpekleri insani sınıf çatışmasının hedefi haline getirme suçunun yanında sözünün bile edilemeyeceğini ima eder. Az rastlanır olsa da, cins köpekler, varlıklı köpek sahipleri ve yoksul fırsatçılar arasındaki bu ilişki, bu tür köpeklerin özel bir değer kazandığı daha kapsamlı toplumsal bağlamlara göndermede bulunur.

Sınıf atlama derdindeki Victoria dönemi insanları için, cins köpek, evde olduğu kadar şov sahnesinde de seçkin statünün korunması için bir aracı ve bu statüyü elde etmiş olmanın işaretiydi. Ulusal köpek kültürlerinin kayıtlarına göre, popüler hikâyeler ve imgeler ortaya çıktığında bazı cinsler daha çok revaç buluyor, bazıları ise artık istenmiyordu. Ancak, özellikle 19. yüzyılda, köpek şovları öyle bir değer sistemi oluşturmaya başladı ki bu şovlarda öne çıkan cinsler gitgide burjuva yaşamının alameti farakası oldu. "İyi şecereyi" onaylama ve gelişimini desteklemeye yönelik son derece törenselleşmiş bir etkinlik olması gereken köpek şovu, bu dönemde, orta sınıf ideolojisini yapılandıran bedensel, bilhassa da cinsel pratiklerin alışılmadık açıklıktaki bir manzarası gibiydi.

Ekonomik, siyasi ve biyolojik kimliklerin bir parodisi olan yakın tarihli komedi filmi *Yarışmanın Galibi*'nde (2000) bile, cins ideolojisi hariz-

Virginia Woolf'un *Flush: Bir Yaşamöyküsü* kitabının iç kapak fotoğrafı. Bu fotoğraftaki "Flush" aslında Woolf'un cocker spaniel'i Pinker'dır ve yazarın sevgilisi Vita Sackville-West'in hediyesidir.

dir. Film, "cinsinin en iyisi" köpeklerin, kendi cins gruplarının şampiyonluklarını kazanıp nihayet "şovun en iyisi" olmak için rekabet ettikleri köpek şovunun son aşamasında olup bitenleri toplumsal ve sembolik olarak irderler. Filmde her bir aşamada duygunun rolünün arttığı ve serbest piyasa değerlerinin muhafazakâr aileye özgü sorunlarla dengelendiği görülür. Sonunda, eski ve yeni servet, başarının sağlanmasında açıkça etkisiz kalırken, cins köpekler ile sahipleri arasındaki ilişki başarıyı getirir; zira fazla parası olmayan, heteroseksüel, beyaz, mutlu bir evliliği olan ve engelli adam, ailenin köpeğini zafere taşır. Oysa bekâr, gey ve evlilikleri başarısız erkekler ile tüm kadınlar (ilginçtir ki hiçbiri bekâr kalmayacaktır) yenilgiye uğrayacaklar, zafer, yeniden kurgulanarak burjuva saygınlığına kavuşmuş bir işçi sınıfının olacaktır. Filmin bir başarısına değinmeden geçmeyelim: Hikâye,

alışıldık Hollywood kalıplarını tersyüz ederek gey ve lezbiyen karakterleri ne heteroseksüeller kadar trajik, ne de onlar kadar kötü gösterir. Ancak gey ve lezbiyenlerin hepsi de çifttir, dolayısıyla köpek “bebekleri” olan iki insan “ebeveynden” oluşan garip bir psikanalitik “aile” formuna bağlı kalırlar.

Film, 20. yüzyıl sonunda köpek sahibi olmanın yaygınlaşması ve nadir köpek cinsleri hakkında artık fazla bilgi sahibi olunmaması dolayısıyla, şovlara çıkacak kadar nitelikli köpeğin artık sahibinin statü duygusunu yükseltmediğini,⁸⁶ ancak kimlik oluşturmada hâlâ etkili olduğunu ortaya koyar. Bunun yerine, artık öncelikle bir ev hayvanı olarak görülen cins köpek, burjuva, hatta daha özele inersek, çekirdek aileyi simgelemeye ve onun şekillenmesine katkı sağlamaya başlamıştır. Gordon Stables’ın “şovların hayvan istismarını nasıl teşvik ettiğini” gösteren birçok *collie* serüveninin ilki olan 1894 tarihli *Siyah-Beyaz: Bir Köpek Şovunun Özyaşamöyküsü* adlı romanı⁸⁷ bu gelişmenin bir işaretidir. Luath isimli bir *collie* olan roman kahramanı, ancak insan ailesine geri döndükten sonra mutluluğu bulur. Bu, cins köpeği ele alan ve çok tutulan roman, hikâye, film, fotoğraf vb’nin, cins köpeklerin popüler medya, savaş ve kurtarma hizmetleri gibi modern (ve çoğunlukla çelişkili) kullanımları dahil, nasıl başka amaçlara hizmet eder hale geldiğini gösterir.

Bu süreç ilk olarak Stable’ın romanı ve yanı sıra Landseer’in son yıllarında stüdyosundaki ayrılmaz dostu olan *collie* cinsi köpeği Lassie ile popülerleşen, ev ya da köpek çiftliğinin erkek veya dişi kahramanı olarak *collie* konulu duygusal yapıtlarda daha da belirgin hale gelir.⁸⁸ Albert Payson Terhune’un romanları, şov şampiyonu *collie*’yi ideal bir ev hayvanı biçiminde sunan geleneksel edebiyata yeni bir renk katar. Eric Knight’ın 1938 tarihli hikâyesi “Lassie Eve Dönüyor” ise *collie* cinsi köpekleri söz konusu niteliklerin uluslararası bir ikon haline getirmiştir. Zira bu hikâyeye dayanan bir TV dizisi yapılmış ve Lassie şu ana kadarki en uzun ömürlü TV karakteri olması nedeniyle televizyon tarihine geçmiştir. Tabii ki çok geçmeden *Eve Dön*, Lassie isimli bir romana dönüşen hikâye (1940), baş kahramanı olan köpeği Knight’ın çocukluğunu geçirdiği Yorkshir’e dan koparıp sonunda tekrar orada mutlu bir yuvaya getiren döngüsel bir çizgi izliyordu.

Yazarın bir ülkeden diğerine seyahatler ve savaşta askerlikle geçen kendi yaşamı, modern yaşamın belirleyici özelliği olan kopuşlar ve kendini yeniden tanımlamaların bir örneğidir; anlattığı hikâyenin popülerliği ise, tam tersine, cins köpeğin günümüzde uyandırdığı duyguya, yani kaybedilmiş toplumsal düzene duyulan nostaljiye dayanır. İnsanların kendi yerlerini bildikleri (ve orada kaldıkları) bir zamana duyulan benzer türden bir özlem, yakın zamanlarda yayınlanmış anı kitaplarında görülür. Örneğin William Morris'in *Köpeğim Skip*'inde (1995) toprak sahipleri ve daha alt toplumsal konumdaki beyaz/yerli komşuları Afro-Amerikalılara (Knight'ın hikâyesinde yoksul işçilere) pek hoşgörü göstermezken, tersine, cins köpek evrensel bir hoşgörüyle karşılanır. Knight, hem hikâye hem de romanda, ihtiyaçları yüzünden iyi köpeklerini zengin bir düke satmak zorunda kalan işçi sınıfından bir aileyi anlatır; ancak, bu yoksul ama onurlu insanlar, sadakatleri ve iyi çalışmaları sayesinde, en sonunda hem köpeklerini, hem de soylunun [dükün] takdirini yeniden kazanırlar. Romanda Lassie'nin serüvenleri Birinci Dünya Savaşına katılmış eski bir askerle ve ölmüş bir askerin ailesiyle karşılaşmalar gibi ayrıntılarla zenginleştirilmiştir, böylece hikâye alttan alta Britanya halkının ruhsal yaralarını iyileştirmeye yönelir; zira görevi, onları savaşta askerliğin, savaş sonrasında da ekonomik bunalımın yarattığı travmadan çıkıp barış zamanının bağışlayıcılığı ve bolluğunu yaratmaya götüren bir katalizör olmaktır.

Söz konusu hikâye, alışılmadık bir mutlu sonla biten, sevgi, yitirme ve bağlılık konulu klasik bir köpek hikâyesidir: Lassie'ye biçilen rol, tıpkı bu cins köpek gibi soylulara hizmet eden yoksul ailesiyle sonsuza dek mutlu yaşamaktır. Daha da anlamlı bir biçimde, Lassie bir cins köpek olarak statüsü sayesinde, insan ailesinin yapısını hem olumlar hem de yüceltir. Bu örüntü, özgün hikâyeyi izleyen birçok Lassie hikâyesinde sabit kalan tek unsur olarak çekirdek ailedeki ebeveyni ve çocukları savunan, hatta onları koruyan cins köpek imgeleri ve hikâyeleriyle hâlâ devam etmektedir. Geçen yüzyılda bolca üretilen Lassie filmleri ve TV dizilerinde Lassie, Britanyalı olmaktan çıkıp Amerikalı olmuş, hatta cinsiyetinden taviz vermiştir; zira "[geleneksel olarak] (dişi olan) bu rolü, Pal'dan Howard'a, şimdiye dek sekiz (erkek) *collie* canlandırmıştır".⁸⁹ Lassie'yi canlandıran köpek aktörler aile dayanışması-

nın yine bir başka katmanını oluşturuordu; zira bu rol için itaatkâr, görünümü değişmeyen ve elbette akraba *collie* köpekleri üretme işini ilk eğitmenlerinin oğlu devralmıştı. Cins köpeğin film yıldızı olarak bedeni, cins köpek üretimini temsil eder, ama aynı zamanda bu üretime kısıt koyar; çünkü orta sınıf, heteroseksüel, beyaz ve Anglo-Amerikan ideallerinin yeniden üretilmesi yolunda titizlikle denetlenmiş bir alandır artık.

19. yüzyılın başından itibaren halkın köpek düşkünlüğü ile köpek eğitimi merakı bir araya gelince, Tıpkı şov köpekleri gibi aktör köpekler de Avrupa ve Amerika sahnelerinin demirbaşları haline gelir. 1814'te Paris'te perdelerini açan ve yalnızca İngiltere'de tercüme edilerek 1100 defa sahneye konan *Montargisli Köpek* ile doruğa çıkan köpek oyunları modasını takiben, ilk kez bir gerçek köpek, 1820'lerde Britanyalıların geleneksel Punch ve Judy kukla tiyatrosunda Köpek Toby rolünü üstlenir. Daha önceki yüz elli yıl boyunca diğerleri gibi bir kukla olan Toby, sahnede oturup kendisine verilen ipuçlarına bakarak kuklalarla karşılıklı oynayan gerçek bir köpek tarafından canlandırılınca, bir anda "şovun en popüler unsuru haline gelir".⁹⁰ Köpeklerin gösterilerde böyle kullanımı Caius tarafından çok daha önce kaydedilen gezici şov ya da sirk geleneğinden ortaya çıkmış olmakla beraber, Toby ile birlikte, canlı köpeğin edimlerinin anlatıda önceden bilinmesi ve anlatıyla bütünleştirilmesi, popüler medyanın başlıca komedi unsurlarından biri olur.

Tıpkı bugün sinemada ve dijital ortamlarda bolca göründükleri gibi, köpekler ilk sinema filmlerinde de her yerdedirler; ancak özellikle komedi unsuru olarak karşımıza çıkarlar. Sözgelimi Edwin S. Porter'ın 1905 tarihli *Dam Ailesi ve Köpek Dam* filmi, aile üyelerinin "portrelerini" bir resim çerçevesi içinde sunar; bunlar bu kişilerin alaycı tasvirlerini sunan ara yazılarla gü-lünleştirilir. Dam ailesinin yalnızca köpeği hareketlidir; filmin sonunda çerçeveden dışarı, kameraya doğru sıçrayarak hem çerçeveyi hem de kamerayı aynı anda vurgulayıp geçersiz kılar. Çok daha incelikli olmakla birlikte, köpeklerin ekranda benzer bir etki yaratma amacıyla kullanımına örnek olarak, William Wegman'ın videoları, hatta 1997 tarihli konulu filmi *The Hardly Boys in Hardly Gold* [Hardly Gold'daki Hardly Oğlanları] gösterilebilir. Bu filmde, titizlikle giydirilmiş köpek starlar film boyunca insanlar gibi davranıp onların yaptıklarını yapar ve hikâyenin düğüm noktasında, ilk defa köpek

Christopher West'in filmi
Şovun En İyisi'nden kareler
(2000).

davranışı göstererek dört ayak üstünde kaçır. Anlatıcı sesin duygusuz bir tonla söylediği gibi: "Onlar kız. Onlar köpek. Onlar *Hardly Boys*."*

Ancak Porter'ın köpeği ve daha önceki köpek oyuncularından farklı olarak Wegman da ima Weimaraner cinsi köpekleri kullanır. Daha çok Lassie'yi oynayan Hollywood *collie*'leri gibi, bunlar da Wegman tarafından yetiştirilmiş ve sanatının odağı haline gelmiş evcil hayvanlar olarak yakın aile üyeleridir. Böylelikle, bir yandan filmlerde verilen komik roller, köpeklere insan

* "Hardly" burada özel isim olduğu gibi, İngilizce'deki "neredeyse, zar zor" anlamını da çağrıştırarak dişi köpeklerin erkek köpek rolüne çıkmasıyla alay ediyor -ed.n.

beklentilerini boşa çıkarma olanağı verebilir, hatta hayvan estetiğine yönelik daha karmaşık yaklaşımların gelişmesine yol açabilirken (Wegman'ın deneysel videosu bunun bir örneğidir),⁹¹ öte yandan bütün bunlar gitgide artan oranda cinslere ayrıcalık tanıyan ticari film bağlamı içinde yapılır. Bu tekrarlar, hatta diziler aracılığıyla cins köpek eski din, soyluluk ve nostalji çağrışımlarını yeni toplumsal gerçekliğe değilse bile ideallere uyacak şekilde yeniden ambalajlayarak, “arka bahçemizdeki ermiş”⁹² benzeri olağanüstü insansı bir imge yaratıp pekiştirir.

Lassie'nin ermişlik hikâyeleri her şeyden önce bu “süper köpek” ölçütlerine uyar, hatta onları aşar. Güçlü, güzel, emre amade ve ince düşünceli Lassie, karşılaştığı insanlara kır yaşamının ve soylu duyguların cazibesini kavrayıp takdir etmeyi de öğretir. Dahası, Amerikan sitkomlarında yaygın olan gey arnca/dayı karakteri gibi örnek bir “dost” olan Lassie'nin hiçbir ihtiyacı yoktur: O, kızmamak bir yana, “asla işemez, dışkılamaz.”⁹³ Her şeyi veren ve karşılığında hiçbir şey beklemeyen Lassie, gündelik yaşamda milyonlarca köpeğin onun ölçütlerine ulaşamadıkları için sonunda yaşamlarını barınaklarda noktaladıkları “Amerikan üstün köpek imgesi” haline gelmiştir.⁹⁴

Cins köpeğin idealize edilmesi popüler cinsler için özel sorunlar yaratabilir. Cins köpek kulübü üyeleri, 19. yüzyıl sonunda, Avrupa'da çok sevildiği için İskoç *collie* cinsinin özelliğini kaybettiğini ileri sürmüşlerdi,⁹⁵ 20. yüzyılda benzer iddialar Alman çoban köpeği için geçerliydi.⁹⁶ Popüler medyada köpeklerin kullanılması, bu sorunu daha da şiddetlendirir. Dalmaçyalılar gibi çalışan cinsleri bakımı kolay aile köpekleri gibi yanlış sunan popüler köpek filmleri dolaylı olarak bu türlerin moda olmasını sağlar. Şimdilerde fast food restoranlarını, televizyondaki çocuk programlarını ve oyuncakçılarının raflarını şöhretli cins köpeğin promosyon imgeleriyle dolduran yoğun film pazarlama kampanyaları ticari başarılarla yol açarken, ev hayvanlarının trajedilerine neden olur.

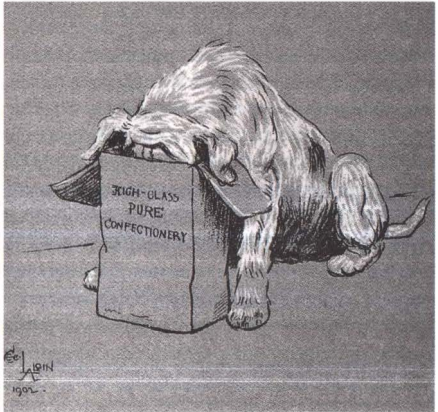

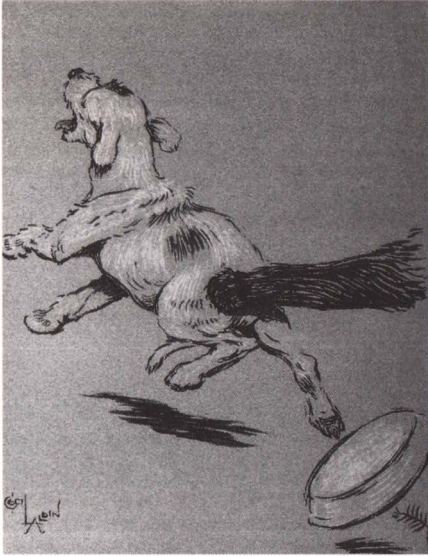
Kanışler her yıl tüy dökmedikleri için şovlarda çeşitli biçimlerde tıraş edilmiş ya da uzun tüyleri örülmüş olarak (ya da buradaki gibi ikisi birden) jüri önüne çıkarlar.

Canlı performanslarda, özellikle spor müsabakalarında yer alan köpekler de benzer biçimde daha katı cins ölçütlerine göre tanımlanır hale gelmişlerdir; ancak buradan doğan sonuçlar çok daha derin çelişkiler yaratır. Bir yandan medya yapımlarında yer alan gerçek köpeklerin ve diğer hayvan oyuncuların koşulları 20. yüzyılda endüstrinin kurallara bağlı hale gelmesiyle iyileşirken, köpek yarışı, köpek dövüşü, köpeklerin başka hayvanlarla dövüşü gibi sporların ana unsuru olan cins köpeklerin koşulları daha da riskli hale gelmiştir. İnsan katılımcılar onları bir kumar aracı olarak görse de, yarıştaki tazılar gibi dövüş sporlarındaki hayvan yarışmacılar da hayatlarını ve uzuvlarını tehlikeye atarlar. En popüler cinsler zamanla özel anlamlar yüklense de, bu boş zaman etkinliklerinin tarihi, tek tek yarışmacı hayvanların kazandıklarında bile nasıl ölümcül yaralar aldıklarını ve birinin gözden düşmesinin bu lekeyi nasıl tüm bir cinsin omuzlarına yüklediğini açıkça gösterir.

Erken modern dönemde İngiltere’de köpeklerin başka hayvanlarla, çoğunlukla da gözleri çıkarılmış boğa ve ayılarla kapıştırılması çok popülerdi. Shakespeare tarihçileri sık sık, Elizabeth dönemi tiyatrosunun arenada-

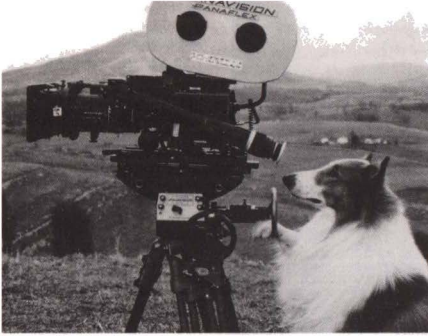
Walter Emanuel, *Yorucu Bir
Gün ya da Evdeki Melek,*
(New York, 1902).
“En kaliteli saf şekerlemeler”.

Walter Emanuel,
Yorucu Bir Gün (1902),
kediyle kavgâ.

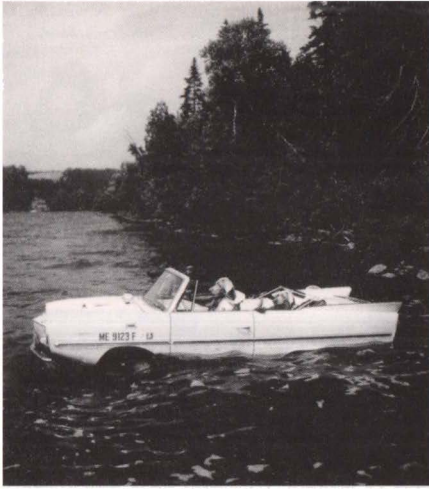
ki bu asıl eğlencenin bir yan kolu olarak ortaya çıktığını anımsatırlar. Yine de tazuların soylulukla özdeşleştirilmesine kesin bir zıtlık oluşturacak şekilde, *mastiff*lerin boğa ve ayı dövüşünde üstün yarışmacılar olarak gitgide artan ünleri, sakatlanmalarını öngören Orman Yasaları sistemine karşı bir direnç başlatmanın ötesinde, bu cinslere özel bir istisnai konum sağlamamıştır.⁹⁷ Hukuki sistem böyle köpekler için ölüm ya da sakatlığı emrederken, spor sisteminde bu yalnızca bir riskti. Köpeklerin başka hayvanlarla dövüştürülmesi bir spor olarak görüldüğünden *mastiff*lerin öldürülmesi ya da sakatlanmasına karşı çıkıldı, böylece bu hayvanların sağlığında marjinal bir düzelme sağlandı. Ancak, güvenilir ateşli silahlar bulunmadan önceki yüzyıllarda faydalı bir av ve bekçi köpeği olan bu cinsin, kitlesel seyir

Daniel Petrie'nin 1994 filmi *Lassie*'nin reklam fotoğrafı. Buradaki köpek, 1943 tarihli *Eve Dön* *Lassie*'nin yıldızı olan köpeğin sekizinci kuşak torunudur.

ci sporlarının ilk yıllarında popüler bir hayvan dövüşü cinsine dönüşümünde belirleyici oldu.

Başlangıçta Avrupa'nın dört bir yanındaki Protestan reformunun ve nihayet dünyanın çeşitli yerlerindeki hayır dernekleri ve hayvan hakları savunucularının çabaları sonucu diğer etkinliklerle birlikte yasaklanmış olmakla birlikte, organize köpek dövüşleri yine de yasadışı bir spor olarak devam etmektedir. Başka hayvanlarla dövüşe göre daha az yer ve daha az sayıda hayvan gerektirdiğinden, köpek dövüşünü denetim altına almak çok daha zor olmuştur ve yasak olduğu yerlerde bile, "köpek adamlar" (bu endüstrideki insanların benimsedikleri isim) köpeklerini yetiştirme ve dövüştürmeyi kazançlı bir iş olarak görmektedir. Özellikle bu sporda kullanılmak üzere, *mastif*lerin yanı sıra, şimdi *bulldog*'lar olarak tanınan *terrier* soyundan (pek çoğu, bir köpeğin belirli bir zaman diliminde kaç sıçan öldürebileceği üzerine bahis oynanan, artık ortadan kalkmış *ratting* sporu için türetilmiş) cinsler geliştirilmiştir. Daha 1800 yılında, Edward'ın *Cynographia Britannica*'sı bu tarihin, (Fransız olana karşı) Britanyalı *bulldog*'a duyulan sempati dahil, çeşitli ulusal tanımlamaları nasıl körükleyebildiğini açıkça gösteriyordu.⁹⁸ Dahası, küresel yoksulluk ve kentleşme artarken bu cinslerin popülerliğinin devam etmesi, köpek dövüşünün yoksul kent mahallelerinde bir eğlence biçimi olarak yeniden dirilmesine yol açmıştı.⁹⁹ *Amores Perros* fil-

William Wegman'ın
The Hardly Boys in Hardly Gold
(1995) filminden.

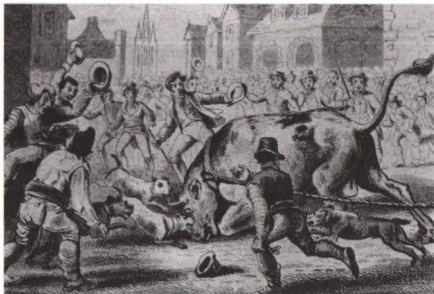
minde anlatılan hikâyelerden birinde ayrıntılarıyla gösterildiği gibi, bu spor genelde ölümüne dövüşmeye kışkırtılmış iki cins köpekle yapılır. Böyle etkinlikler *pit-bull*'ların (ya da Amerikan *Staffordshire terrier*'leri) efsanevi kökenini oluşturur; işte bu yüzden kentlerin popüler evcil hayvanları ve dövüş köpekleri olmanın yanı sıra hayali halk düşmanları da olmuşlardır.

Bir bakıma, cins ideolojisi hem tam anlamıyla bu köpeklere, hem de daha dolaylı biçimde burjuva aile değerleri ve hassasiyetlerine bağlıdır; bazı cinslerin gitgide daha fazla görünür oluşu olağanüstü bir olayla geri tepirse, savunmacı bir edayla bu değerlerden medet umulur. 20. yüzyılın sonunda bazı cinslerin yalnızca moda ya da demode olmakla kalmayıp, “katil cins” diye diğerlerinden soyutlanarak hakarete uğradıkları da olmuştur.¹⁰⁰ Bir cinsin şeytan gibi görülmesi, genellikle birdenbire olur. Nitekim, Stephen King'in kuduz sonucu “deliren” ve bir kasabayı dehşetle boğan dost canlısı bir *St. Bernard*'i konu eden *Cujo*'su (1981), bu durumun kısır

Ayi-köpek dövüşü,
Luttrell İlahiler Kitabı,
Doğu Anglia, y. 1325-35.

Boğa-Köpek Dövüşü,
Joseph Strutt, oymabaskı, 1816.

suz bir kurgusal örneği gibidir; ancak gerçek köpekler de bu konuma sokulabilmektedir. Sözgelimi *pit-bull* adı verilen köpekler İkinci Dünya Savaşı'na dek öyle sempatik ulusal simgelerdi ki, 1954'ten itibaren yirmi yıldan uzun bir süre boyunca *Küçük Yaramazlar* adıyla pek çok TV kanalında tekrar tekrar yayınlanan çocuk dizisi *Bizim Çete*'nin (1922-1938) maskotu, bu cins bir köpek olan Yavru Pete idi. Vicki Hearne'ün *Haydut: Tehlikeli Bir Köpeğin Dosyası*'nda (1991) anlatıldığı gibi, 1980'lerdeki büyük gürültü koparan davalar, *pit-bull*'un kentli, yoksul ve özellikle de siyah insanlarla özdeşleştirilmesine yol açmıştır;¹⁰¹ öyle ki, bu cinsin üyeleri örtük (ve zaman zaman açık) ırkçılık biçimlerinin konusu haline gelmişlerdir. Günümüzde

"Bulldog nasıl eğitilir,"
Sporting Magazine (1822).

bu türün şaibeli üyeleri bile, kira sözleşmelerinde, hatta yerel yasalarda, bundan 40 yıl önce ırk ayrımcı ABD'de yaygın olan siyah karşıtı politikaları anımsatan (ve bazı iddialara göre bunların yeniden savunulmasının aracı haline gelen), tepki yaratan, belirli bir cinse yönelik özel yasaklamaların konusudurlar. Dahası, çocukların iyiliği, kent güvenliği, hatta hayvanları koruma adına bir cinsin temsilcisi olarak tek tek köpeklerin mahkûm edilmesi, kötü davranışlar gösteren köpek bireylerin, belirli bir cinsin standartlarına ihanet etmekten ziyade hem toplumsal düzenin sembolü, hem de bir toplumsal düzenleme mekanizması olarak "cins" fikrine kafa tuttuklarını gibi bir algılayışı daha da belirginleştirir. Burada önemli olan, bir köpeğin *pit-bull* olarak algılanmasıdır, şeceresi değil. Yine, yasalarla bir barınağa konmuş köpek için bu cinse benzemek, ölüm cezasına çarptırılmakla eş sonuçlar doğurabilir.

Savaş köpeklerinin geçmişi de yine toplumsal itibar döngülerinin, ulusal ideolojilerin göstergesi olacak düzeyde, cins köpekler üzerinde nasıl etkili olduğunu açıkça ortaya koyar. Köpeklerin savaşta kullanımının kökenleri Asur, Babil ve Mısır imparatorluklarına dek uzanır ve askeri tarihte büyük ilgi gören etkili bir uygulama olmuştur.¹⁰² Ortaçağda köpekler savaş kurumunun öyle ayrılmaz bir parçası olarak görülür ki, zırhlı tören giysileri giyerler.¹⁰³ Ancak savaşta köpeklerin kurumsallaştırılmasının modern tarihteki başlangıcı, 1870'lerden itibaren ulusal çapta

Küçük Yaramazlar TV dizisinin reklam fotoğrafı. Pitbull Pete kafasını Buckwheat'in (William "Billie" Thomas) omuzuna dayamış.

mali destek sağlanan Alman köylerinin oluşturduğu ağ aracılığıyla gerçekleşmiştir. Daha önceleri özellikle Bavyera ve Avusturya'da her askeri alay, geçit töreni sırasında büyük tekerlekli davulu çekmesi için özel eğitilmiş köpekleri kullanılmaktaydı; ancak bu gelenek terk edilerek haberciler ve keşif erleri olarak hizmet veren daha faydalı savaş köpekleri kullanımı benimsendi.¹⁰⁴ Birinci Dünya Savaşı boyunca, bu amaçlar için tercih edilen köpeklerin niteliği tartışma konusu oldu; örneğin İngiliz eğiticiler –çok daha esnek oldukları düşünüldüğünden– savaşlarda melez köpekleri tercih etmişti. Ancak Almanya,

askeri köpek eğitimi okullarının sayısı ve kalitesiyle Avrupa'da liderdir ve bu okullar diğer endüstrileşmiş uluslarda da benzer kurumlara esin kaynağı olmuştur.¹⁰⁵ Alman programlarında tercih edilen köpek cinsleri günümüzde de en popüler savaş köpekleri olmaya devam etmektedir. Öte yandan, gerek kahramanlığın onuru, gerek vahşetin lekesiyle, derin militarizm çağrışımları da yüklenmişlerdir.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sırasında, Alman çoban köpeği, her işi yapabilmesi, her tür iklime uyumu ve kolay bulunur olmasıyla, tercih edilen savaş köpeği cinsi haline gelmişti.¹⁰⁶ Bunların birkaçı -1943'te savaşta gösterdiği cesaret sebebiyle Amerikan madalyası ile ödüllendirilen (madalya sonradan feshedilmiştir) Chips adlı köpek gibi- kısa süreliğine savaş kahramanları olarak onurlandırıldı. Bunun etkileri, Alman çoban köpeklerinin ordu hizmetindeki ağırlıklarına bakılarak hâlâ görülebilir. Günümüzde bu tür programların en kapsamlısını sürdüren ABD Savunma Bakanlığı, web sitesinde, devriye görevleri için eğitmek üzere "kaliteli" Alman çoban köpekleri (bunun yanı sıra ona yakın akraba olup daha nadir bulunan Hollanda çoban köpeği ve Belçika *Malinois*'sı) edinmeye çalıştıklarını duyurmaktadır. ABD ordusu, arama köpekleri olarak, çeşitli *retriever* cinslerini de orduya katma faaliyeti içindeyse de, 20. yüzyılın ortalarından günümüze dek, Alman çoban köpeği popüler imgelemede militarizmle en fazla özdeşleştirilen hayvan haline gelmiştir.

Savaşta pratik kullanımlarının yanı sıra, iki dünya savaşı arasındaki yıllarda Alman çoban köpeklerine (Almanca'da *Wolfhund*e ya da "kurt köpeği" olarak bilinir) nasyonal sosyalizm ve Nazi partisiyle ilgili güçlü sembolik çağrışımlar da yüklenmişti.¹⁰⁷ Kurt, partinin popüler sembollerinden biri ve bir köpeksever olduğu herkesçe bilinen parti lideri Adolf Hitler'in kod adıydı. Soykırımdan hayatta kalanların, gettolara ve toplama kamplarına gözcülük eden hayvanlar olarak köpeklerle duydukları genel tiksintinin, bu hikâyelerde daima SS subaylarına eşlik eden cins köpeklerde somutlandığı Nazi soykırımını tasvirleri, bu çağrışımı pekiştirdi.

Amerika'da bu özel çağrışım ve Alman çoban köpeklerine yönelik çelişkili uzantılarının bir örneği, uzun süre yayında kalan sitkom *Hogan'ın Kahramanları*'dır (1965-1971). Dizinin her bölümde tekrarlanan açılış

Birinci Dünya Savaşı'nda cepheye giden Fransız çavuşu ve köpeği.

sekansında, Amerikan savaş esirleri, kafesleri esirler tarafından oluşturulan tünel ağlarının bir parçası olarak hizmet gören, Nazilerin kafese konmuş bekçi köpekleriyle özdeşleştirilir.¹⁰⁸ Bu hafif, kurgusal imgeler o günden bugüne Amerikan Yurttaşlık Hakları hareketi ve Afrikalıların sömürge karşıtı hareketlerindeki dönüm noktalarının bire bir imgeleri olan gerçek tanıkların anlattıklarıyla keskin bir zıtlık içindedir. Arka arkaya gelen imgelerde, üniformalı beyaz erkekler dişlerini göstererek silahsız siyahlara saldıran Alman kurt köpekleriyle görülür. Öte yandan, bir arada düşünüldüklerinde, tüm bu imgeler özgün tarihsel bir anlamı –bu cins köpeğin, baskın

siyasi sistemi kaba kuvvetle koruyan özel bir tür silahla özdeşleştirilmesini pekiştirir.

Sonuç olarak, (eski) düşmanlar ve iktidardan düşürülen rejimlerle kurulan bu tür çağrışımlar, bilhassa henüz diğer sanayileşmiş uluslar gibi savaş köpeklerini onurlandıracak ulusal anma günleri ya da anıtları olmayan Amerika'da, savaş köpeklerinin bu cinsinin, son derece çelişkili temsillerine yol açmıştır.¹⁰⁹ *Bizim Çete*'deki *pit-bull* Pete karakterinin çağdaşı olan Amerika'nın gözde Alman çoban köpeği Rin Tin Tin'in, her bakımdan savaşın bir ürünü olduğu öne sürülebilir. 1923'ten 1931'e dek çekilen filmlerde rol alan, Rinty'yi oynayan ilk köpek oyuncu (Warner Brothers şirketinin iflastan kurtulması onun başarısına bağlanmıştı) Fransızdır; Birinci Dünya Savaşı sonunda, bombalanmış bir Alman köpek çiftliğinde bir Amerikan askeri tarafından bulunan yavru bir köpektir. Devam filmlerinde ve

1950'lerdeki bir televizyon programında, Amerikan sınırındaki ordu köpeği rolünü bu kez onun torunları üstlenecektir; hatta iki dünya savaşı arasının bu karakteri bir dergi ve popüler bir radyo programına adını vermiştir. Bu aktör cins köpekler bir yandan gerçek askeri köpek eğitiminin hem tanıtımı hem de uygulanmasında rol alırken, Rin Tin Tin'e yönelik ilginin 1960'larda azalma eğilimine girmesi, savaş köpeklerinin gerçek hayattaki yaptıklarıyla, bu cins köpeklerin ulusal imgelemde neyi temsil ettiklerine dair bulanık fikirleri uzlaştırmamanın güçlüğüne yansır.

1970'lere gelindiğinde, televizyon dizileri, Alman çoban köpeklerini, hem öldürmek için eğitilmiş askerlerin sivil yaşama döndürülmesi, hem de zafere ulaşmak için "Amerikalı olmayan" köpeklere bağımlı olunması konularında halkın duyduğu endişeleri dramatize etmek için, daha bilinçli bir biçimde kullanıyordu. Vietnam döneminin tuhaf TV dizisi *Koş Joe Koş* (1974-1976), kaybolunca K-9 Birliği eğitimcisinin peşine düştüğü ordu mensubu Alman kurt köpeğini konu ediyordu. İnsanlara olan bağlılığıyla normalde Lassie gibi olan köpek Joe, sık sık geri dönüşler yaşayarak, travma sonrası stres bozukluğunun işaretlerini veriyordu. En sonunda oradan oraya dolaşan bir insanla dostluk kursa da, köpeğin askeri ya da "normal" yaşama dönemeyeceği anlaşılmıştı. Bu şekilde, Joe, hem geniş kitlelerin onaylamadığı bir savaşın sevilmeyen gazisi konumuna düşüyor, hem de ABD Vietnam'dan çekilirken sessizce terk edilen ve açlık çeken yüz binlerce insana yem oldukları sanılan Vietnam'daki savaş köpeklerinin hikâyesiyle ilgili bir varsayım örneği oluşturunuyordu. Dizinin belki de en tuhaf tarafı, cumartesi

Buffon ve Daubenton'un *Doğa Tarihi*'nde (Amsterdam 1766-99) "Chien Loup."

Polis köpeği 1961'de Jackson, Mississippi'de oturma eylemi yapanların mahkemesi için adliye önünde toplananlardan birine saldırıyor.

Bu polis köpeği de, Britanya Milletler Topluluğu Bakanı Arthur Bottomley'in 1965'te Rodezya'ya (bugün Zimbabwe) gelişi dolayısıyla yapılan gösterilerde bir adama saldırıyor.

sabahına denk gelen yayın akışı ve askeri aksesuarlarla donatılmış Joe oyuncaklarının piyasada pazarlanmasıyla, çocukları hedeflemiş olmasıydı.

Daha kasıtlı bir örnek olarak, *Biyonik Kadın* (1976-1978) adlı TV dizisi, Alman  oban köpeğine eski saygınlığını kazandırmayı denemişti. Ana karakterin, kendisi de benzer biçimde "biyonik" protezlerle desteklenmiş Max isimli bir köpeği vardı. Kadına yapılan biyonik müdahaleler

onarıcı nitelikteyken, köpeğinki açıkça deneyseildi. Dizide kadın, köpeğti tipik bir laboratuvar deneyinin kurbanı olmaktan kurtararak, yeni bir destek ağı, teknolojik olarak geliştirilmiş tuhaf yaratıklardan oluşan yeni bir topluluk kurar; bunlar başlangıçta ABD askeri-endüstriyel tesisleri (bu örnekte NASA) tarafından gizlice üretilmiş, ancak sonunda özgürlüklerini ilan etmişlerdir. Bu cins köpekler, kendilerinden önceki Lassie'den de dolaysız bir biçimde, savaş yaralarının sarılması hedefine yönelik olarak kullanılmaktadır ve bu süreçte, kimlik ve kültür çatışmalarına dair daha derin sorulara yol açarlar.

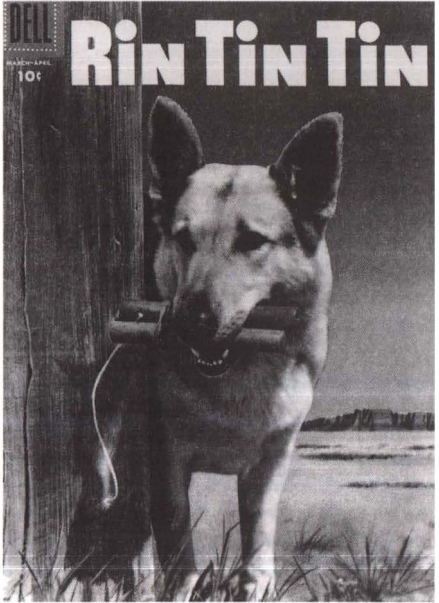
Askeri güvenlikten kişisel güvenliğe uzanan yelpazede, gerçek köpekler ırksal, ulusal ve sınıfsal sınırlara gözcülük etmek üzere görevlendirilmeye devam etmektedir; ancak cins köpeklere dair fikirler de benzer işlevler görmüş, hatta bu ayrımların sembolü haline gelmiştir. İtalyan tazıları, Lhasa *apso*'ları ve Amerikan *foxhound*'ları dünyanın herhangi bir yerinde doğmuş olabilir, ancak taşıdıkları isimler, belirli halklara ve bölgelere özel bir bağlılığa işaret eder. Köpek cinsi isimlerine yedirilmiş bu çağrışımlar, işaret ettikleri ülkeler tarihsel metinler dışında artık yoksa, daha da özel bir hal alır. Rodezya *ridgeback*'i (asla Zimbabwe denmez) örneğinde olduğu gibi, bir ulusun sömürge geçmişinden devrimci kopuşunun yakın tarihi, bir cins köpeğin isminin taşıyamayacağı kadar ağırdır. Bunun yerine bu tür isimler, tarihte cinsin ortaya çıktığı bağlamı, yani imparatorluk çağındaki milliyetçiliği öne sürseler bile cins kategorilerinin tüm aykırılıklarını açıklamaya yetmez. Daha da karmaşık bir örnek olarak, sorguçlu Çin köpeği Çin'deki kültür devrimi sırasında açıkça yasaklanmış olsa da, Batı'da popülerlik kazanmış minik bir cinstir. Bu cins, halına yabancılaşmış bir Çin'i akla getirir; halk imparatorların yönetimi altında ezilirken, bazı köpeklerin soylular gibi muamele gördüğü Çin'i. Nitekim Çinliler "yozlaşma ve eski kötü günler" in simgesi olarak gördükleri bu köpekleri öldürmüşlerdir.¹⁰ Bu koşullar altında cins isimleri, bir insan grubunun diğerine dair fantezilerini somutlaştırmanın yanı sıra, kültürlerin birbirlerini anlamalarına karşı bir engel haline de gelir.

Cins köpeğe verilen isimlerin gücü, Alman çobanı / *Alsatian* / *Wolfshunde* gibi köpeklerin isimlerinin ve değerlerinin, özellikle de savaş ko-

Jannettia Brodsgaard Propps, Rin Tin Tin IV'ün Texas'a gelen ilk oğlu ile. Propps'un torunu Daphne Hereford ARFkids örgütünü kurarak Rin Tin Tin efsanesinin yaşatmaktadır.

Rin Tin Tin dergisinin kapağında Rin Tin Tin (Mart-Nisan 1957).

şullarında nasıl değiştiğini açıklar. Bir arada düşünüldüklerinde, aynı köpeklerle verilen birden çok isim, köpeklerin kendilerinden çok, insanların birbirlerini algılayışlarına dair bir şeyler söyler. İsimler, insanların, diğer insanlarla olan ilişkilerinin, hatta gruplar arasındaki tarihsel gelişmelerin temsilleri olarak bu köpekleri nasıl anlamlandırdıklarına göre değişir. İkinci Dünya Savaşı arifesinde ABD'li E.B. Whites, "geçen savaş sırasında bir adamın *daschund* cinsi köpeği varsa, Alman yanlısı olduğundan şüphelenilirdi, şimdi ise yalnızca eksantrik olduğu düşünülüyor" diye bir yorumda bulunuyor. White alaycı bir biçimde şu sonuca varıyor: "Standart cinslerin popülerliğinin artması, bir hoşgörü, neredeyse bir anlayışlılık eğilimi doğurdu."¹¹ Ancak bu espri, Amerikalılar arasındaki yaygın Alman-karşıtı duyguları hedef almaktadır. Köpeklerimiz aracılığıyla kendimizi sevmeyi öğrenebiliriz, ama düşman öteki olarak tanımladığımız insanları değil. Üstelik bu durumda, bir cinsin üyeleri olduklarından, ordu ya da güvenlik köpeği olmayan böyle köpekler, insanlar arası çatışmaların doğrudan mağduru haline gelmektedir.

Askerlikle bağdaştırılmaları, cins köpeklerle, sınırlarını aşma imkânı da vermiştir. Almanya, savaş köpeklerinin modern kullanımında dünyaya öncülük ettiği gibi, engelli insanlar için yardımcı köpeklerin artık yaygınlaşmış olan eğitimini de ilk başlatan ülke oldu. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından, Alman hükümeti, savaşta kör olan gazilere rehber köpekler dağıttı; bu, sınırlı bir ölçekte olmasına rağmen, yaygın kabul gören bir sisteme örnek oldu.¹² Sözelimi, refakatçi köpekler bugün diğer tüm köpeklerle yasak olan okul, otobüs ve kafeterya gibi kamusal alanlara kabul edilmektedir. Cinsin daha doğrudan etkisi, bu "benzersiz bir karşılıklı bağımlılık getiren, iletişime yönelik ve duygusal olarak bağlayıcı" iş için eğitilecek köpeklerin seçiminde bir etken haline gelmesidir;¹³ zira köpekler her şeyden önce mizacı ve tavırlarına göre seçilse de, aday olarak düşünülmeleri için standart fiziksel ölçüleri ve formda olma gereklerini karşılamaları şarttır. Cinslerin ayırt edici yapısal özellikleri, eğitimin hedefi olacak köpek yavrularının oluşturduğu seçeneklerin sınırlandırılmasına yardımcı olur.

Öte yandan, cins köpekler bu tür eğitim programlarının tanıtımını da da kullanılır. Rin Tin Tin, son yıllarda, cinsinin tarihsel çağrışımlarını

pekiştirecek biçimde, engelli çocuklara hizmet verecek köpeklerin onlarla birlikte eğitimi ve sahiplendirilmesine yönelik kâr amacı gütmeyen bir örgüt olan ARFkids'in (*A Rinty for Kids*; Çocuklara Bir Rinty) tanıtımı için geri dönmüştür. Uzmanlaşmış bir eğitimi başarıyla tamamlayıp böyle bir ilişkinin sağlayacaklarından yararlanabilecek yalnızca bir avuç nadir köpek ve insan vardır; ancak bunu başaranlar için, köpek, örneğin "kör sahibin benliğinin bir uzantısı olmakta tecrübelidir".¹⁴ Bu, yine insan ve köpek kimliğinin ortak yönlerinin kavranmasından bağımsız olmayan, karmaşık ve benzersiz bir bakış açısıdır. Cinsin tarihsel gelişimiyle biçimlenmiş olan, karşılıklı bağımlılığa ilişkin böyle yeni bir bilinçlenme ancak 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır ve bundan sonraki bölümlerde, bu bilincin içine doğduğu daha karmaşık koşullar ele alınacaktır.

İnsan toplumunun diğer tüm önemli unsurları gibi, insan-köpek ilişkileri de kitlesel siyasi ve ekonomik dönüşümlerden etkilenmiştir; o halde uzun yıllar boyunca köpek tiplerinin insan tipleriyle ilişkilendirilmesini içeren cins tarihçeleri, hem kültürlerin kendi içindeki hem de kültürler arası bu tür dönüşümlerin yarattığı etkilerin göstergeleri olarak okunabilir. Ancak, bu bölümdaki örneklerden anlaşılacağı gibi, mahrem aile ve ev alanından spor, şov ve askerlik gibi kamusal alanlara uzanan çok çeşitli çevrelerde, cins

hem insan-köpek ilişkisini biçimlendirir, hem de onunla birlikte biçimlenir. Son bir-iki yüzyılda köpek cinslerinin icadı, bir yandan köpek fizyolojisinin aşırı uçları kadar, türlerin geniş coğrafi dağılımının da bir sonucuyken, bir yandan da bunlara katkı sağlamaktadır. Daha özele inerse, köpek cinslerinin artan önemi eski Çin'de imparatorluğun merkezileşmesi ve ortaçağ Avrupa'sındaki ticari devrim gibi insan toplumundaki değişimlerle karşılıklı bir bağlantı içindedir. Yeni bir cins köpek üretilirken tutulan resmi kayıtlardan hareket eden cins köpek tarihleri, modern sanayileşmeyi bir parçası olarak toplumsal farklılıkların inşası ve korunmasında insanlara yardım edecek güçlü birer araç olan köpeklerin kullanımını hem yoğunlaştırır hem de sorunsallaştırır.

Her ne kadar köpek yetiştiricileri için birincil önemde olsa da, cinsi oluşturan belgeler –siciller, soyağaçları, şampiyonluk unvanları ve şecere kitapları– köpeklerin yaşamlarını bütünlleyen unsurlardan yalnızca biridir. İnsan okurlara yönelik, insan elinden çıkmış bu belgeler geçmişin yorumlanmasında rehber olsalar da, geleceğe dair hiçbir şeyi, hatta insanlarca nasıl bir cins olacağı bile tasarlanmış köpek torunların genetik mirasını bile belirleyemez. Köpek cinsleri daha en başından, bir köpek cinsel seçilimi sürecinde insan müdahalesini gerektirir. Bu, asla önceden belirlenmez; kuşaktan kuşağa yeniden rekabete girilen, insanlar, köpekler ve başka hayvanların oluşturduğu geniş kapsamlı bir karışımın toplumsal bağlamında gerçekleşen bir mücadeledir. Yeni bir küreselleşme çağında, haritaların yanı sıra kolektif gruplandırılmalar da yeniden tanımlanırken, cins olmayan köpek –köpeklerin daima ezici çoğunluğunu oluşturmuş olan grup– cins köpeklerle ilişkisinde yeni bir anlam yüklenir. Bu sonraki bölüm, işte bu devrimci potansiyel taşıyan anlama odaklanıyor.

Rehber köpekler için bağış kutusu, Miltown Malbay, Co. Clare, Eire, 2003.

KIRMALAR

Her toplumun seçkinleri gibi cins köpek de, fazlaca göz önünde olmakla birlikte, köpek nüfusu içinde daima küçük bir azınlık olagelmıştır. Bir önceki bölümde, cinsin ortaya çıkışının asla yalnızca köpek biyolojisinden ibaret bir mesele olmadığını, insan algılayışlarını da içerdiğini göstererek bu soruna giriş yapmıştık. Peki, eğer bu algılayışımızda özellikle cins köpeği sevgi ve özdeşleşme nesnesi olarak sunan tasvirlerin karmaşık bir etkisi varsa, cins olmayan köpekleri nasıl görürüz? Cinsin ortaya çıkışı cins olmayan köpekleri ne şekilde etkiler? Bunun en kısa yanıtı “olumsuz biçimde” olacaktır, ancak bu yeterince doğru bir yanıt değildir. Zhang Chengzhi “Köpek Heykeli” isimli hikâyesinde, bu sorunu dile getirmek için, cins söylemini kullanmaktan tamamen kaçınır: “Küresel köpek literatüründe bir ana eğilimden söz edilecekse, böbürlenme derim: Kişinin kendi köpeğinin bir biçimde benzersiz –diğer köpeklerden daha akıllı, daha güçlü ve daha sadık– olduğu gerekçesiyle böbürlenmesi... Oysa şimdiye kadar tanıdığım bütün köpekler oldukça sıradan, aleladeydiler.” Bu hikâyenin devamında gösterildiği gibi, çoğunluktaki “cins olmayan” köpeklerin dikkat çekememesi, her ne kadar keşfetmesi zor olsa da, hem karmaşık etkiler, hem de daha çelişkili gündelik deneyimlerle ilişkilidir.

Zira, Chengzhi’nin köpek tiplerini kıyaslaması bir bakıma –özellikle de Asya’da– küreselleşmenin yarattığı çağdaş sorunlara ışık tutmak niyetindedir. Hikâyenin Tokyo’da yaşayan Çinli Müslüman anlatıcısı, eşsiz sadakatiyle ünlü *akita* cinsi köpek Haçiko’nun Shibuya İstasyonu’ndaki heykelinin, Tokyo’da iş bulmaya çalışan yabancılar için bir “propaganda tuzağı” olduğunu, açgözlülüğün egemen olduğu bir şehirde fedakârlığın cins köpek imgesinde yüceltilmesinin insanları aldattığını düşünür. Ancak bu ona, yalnızca Jilig (köpek) diye adlandırılacak kadar sıradan bir Moğol köpeğinin döverek öldürülecekken yaşlı bir kadın tarafından nasıl kurtarıldığını da hatırlatır: Komşusunun, ailesine duyduğu önyargıyı köpeğe yansıtmasını engellemek için kendini köpeğin üstüne atan yaşlı kadın, böylelikle zalim komşusunun tahakküm gösterisinin gerçekleşmesini geçici olarak

engeller. Gündelik yaşamda köpekler ve insanlar bu heykelde tasvir edilen olağanüstü ideallere uymayı başaramayabilirler. Oysa daha olağan duygularla davranılan gerçek yaşam deneyiminde, Jilig ve yaşlı kadın “daha güzel bir yaşam şeklini nasıl yaratabileceğimizi” gösterir.” Hikâye, insanın toplumsal beklentilerinin altında kalan “sıradan, alelade” köpeğin toplumsal zulme karşı böyle bir devrimci direnişi esinleyebilecek tek tür olabileceğini de ima eder.

Yine de, bu türden köpeklerin ilgi çekmemesi geçerliliğini koruyan bir sorundur. Köpeklerin kendi seçimleriyle üremelerinin sonucu için kullanılan “cins olmayan köpek” terimi bile –“karışık cins” “melez” “kırma” gibi diğer tüm yaygın terimler benzeri– seçerenin kavramsal olarak da olsa tüm köpekleri nasıl etkilediğinin bir göstergesidir. Köpek şovunun seçkin dünyasının sınırları içinde, bir cinsin üyesi olmak bir köpek için gelecekte soyunu sürdürmenin bir garantisi olabilir, ancak amatör izleyici için bu, her türden köpek arasındaki ilişkileri görünür hale getiren bir mercekle olarak daha kapsamlı bir anlam kazanır. Bir uçta melez ve kırma gibi terimler, cinsi, köpeklerin çoğunun ulaşamadığı bir tür ölçüt haline getirir. Bu terimler insanlara ilişkin kullanımlarına benzer bir biçimde, tür ıslahına özgü “hijyenin”, yani cinsin denetimli olarak üremesinin getireceği varsayılan saflık ve iyileşmenin tersine, yozlaşma, alçalma ve nihayet toplumsal kaosu ima eder. Ancak bu anlam bile, köpeklere uygulandığında değişken hale gelir.

Söz konusu terimler işaret ettikleri köpeğin en sıradan türü kadar alışıldık olabilirler, ancak bunları kullanan insanların her zaman cins olmayan köpeği aşağı gördükleri söylenemez. Bu terimler, daha ziyade, herhangi bir sohbet esnasında bir köpeği diğer köpeklerle hem geçmiş hem de şimdiki ilişkileri bakımından anlama ya da anlamlandırma amaçlı, daha karmaşık bir çabaya işaret eder. “Cins mi, değil mi?” sorusu, insanların köpekleri birbirinden ayırmaları kadar, birbiriyle ilişkilendirişini de gösterir. Böylece bir sınıflandırma sistemi olarak “cins”e önem verilir, ayrıca cins olmayan köpeklerle bir karşılaştırma yapılır. Her ne kadar köpek cinsleri konusunda bilgili ve tecrübeli tüketicilerin ilgisini çekmek için tasarlanmış olsa da, planlı biçimde melezlenmiş cinslerin iç bayıcı sevimlilikteki ismi-

leri bile –“Labradoodle” ve “Maltepo”– bir yandan bu karma cins köpeklerin soylu akrabalarına tercih edilmesini teşvik ederken, öte yandan moda cinsler sorununu ağırlaştırır. Genelde kapalı gen havuzuna özgü sağlık sorunlarıyla ilgili toplumsal bilincin artmasının ürünleri olarak, bu yeni tür karmalar sevecen bağlılığın, insanların –köpeklerin ve insanların karşılıklı yararına olacak şekilde– “cinsin” katı sınırlarının ötesine geçmesine nasıl yardımcı olduğunu gösterir. Ancak diğer yandan, gerek bir yenilik olarak popülerlikleri, gerekse isimlerinin zaten var olan cins terimlerinden türemesi, köpeklerin cins geçmişlerinden bağımsız temsil edilmelerinin zorluğuna işaret eder.

Cins tarihlerinin yazımında kullanılan yöntemler, özellikle de daha eski temsillerden yola çıkarak cins kökenlerini “yenileme” denemeleri, köpeğin melez soy kütüğünü daha da karmaşıklaştırır. Cins köpeğinkinden farklı olarak melez köpek hikâyeleri ve imgeleri, fiziksel benzerlikten çok, olumsuz göndermelerle kurulur; bunlar arasında, yoksul ya da evsiz insanlarla sokak köpekleri arasında kurulan bağlar ağırlık kazanır. Avrupa kültürlerinde cins köpek, aile ve vatanla güçlü bağları olan bir aristokrat haline gelirken, onun cins olmayan kardeşleri sokağın daha serkeş, herkese açık dünyasıyla ilişkilendirilen, erken modern dönemin sokaktaki adamının bir imgesine dönüşmüştür. Daha sonraki sömürge dönemi ve sonrasında bu bağdaştırmalar dışarıklığı yerliden, hatta beyazları siyahlardan ayırmaya başlayacaktır.

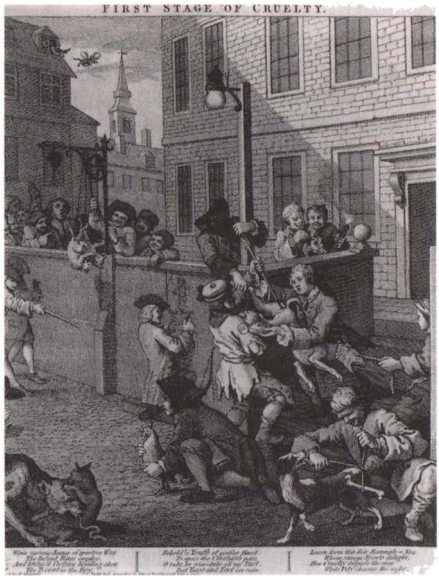
Kentlerde fiziksel ve ruhsal sağlığı destekleme amaçlı köpek katliamları, sokak köpeklerinin tıpkı yoksul insanlar gibi toplumsal sorunların belirtisi olarak tanımlandığını gösterir. Yüzlerce yıldır karşılıklı ilişki nadiyen sevecenlik taşımışken neden son on yıllarda değişim gösterdiği bu bölümde ele alınacak. Sözgelimi 16. yüzyıl İngiltere’inde “köpek kırbaççılığı”, genelde mübaşirlik ve “dilenci değnekçiliği” ile bileşik bir görev olarak, kilisenin düzenli bir hizmet kolu haline gelmişti.³ Köpek kırbaççısının görevi, sunak parmaklıklarının yetersiz kaldığı noktada sokak köpeklerini kilisenin dışında tutmak, bilhassa bölgedeki köpekler tarafından hırpalandıkları rivayet edilen rahiplere ve kutsal ekmeğe yaklaştırmamaktı. Yaklaşık bir metre uzunluğunda bir kırbaç ve (ateş maşasına benzeyen ve dokunma-

dan uzaklaştırmak için köpeğin boynunu kavrayacak şekilde yapılmış) köpek kısıkaçlarıyla donanmış köpek kırbaçası, dilenci değnekçisinin insanlara yaptığını köpeklerle yapar, din adamlarının düzenini kabullendirmek için fiziksel güç kullanırdı. Böylece, genelde aynı kişi tarafından yönetilen kurumsal şiddetin birbiriyle bağlantılı kaldığı azılı köpekler ve yoksul insanlar, dilenci değnekçileri ve köpek kırbaççılarının yerini polis memurları ve köpek avcılarının aldığı 19. yüzyıla dek, kilise otoritelerinin emrinde oldular. Kilise ve daha sonra sivil otoriteler tarafından böyle katı biçimde denetlenen bu köpek ve insan grupları, uzun yıllar boyu, fiziksel olduğu kadar ideolojik tehdit unsurları şeklinde kabul edildiler.

Bu gelişmenin başlangıcı, erken modern görsel sanata dek izlenebilir. Bu dönemde herkesin dolaşabildiği yerlerde resmedilmiş sıradan köpekler toplumsal ve kültürel eleştiri aracı haline gelmişti. Rembrandt van Rijn'in 1633 tarihli gravürü *Hayırsız*'in ön planında, böyle bir köpeği kaskasını yaparken görürüz. Her ne kadar kaba olduğu gerekçesiyle bazı çağdaşları tarafından yerilmişse de, bugün bu köpek tasviri resme adını veren varlıklı karakterle zıtlık oluşturan, daha da önemlisi ona yorum getiren sokaktaki adam figürü olarak takdir edilmektedir.⁴ 18. yüzyıla gelindiğinde, bu tür bir yorumda sokak köpeğinin rolü genellikle trajiktir, ancak (cins köpek imgeleri gibi) sanat üsluplarının gelişimine esin sağlar. William Hogarth'ın gravür serisinden *Zalimliğin İlk Evresi*'nde okla bir köpeğe anal tecavüzde bulunan sokak çocukları çetesi tasvir edilir; bu, realizmin ilk örneklerinden oluşuyla da dikkat çeken, ayrıntılı ve gerçekçi bir işkence sahnesidir.⁵ Hogarth, başıboş köpekleri birer aşağılama nesnesi kılmanın, eninde sonunda köpekler kadar insanlardan da daha fazlasının kurban düşeceği bir şiddet döngüsünü başlatacağını ima eder.

Taciz ve kamusal alanla kurulan bu çağrışımlar, gitgide güzel sanatlarda cins olmayan köpeklerle temsil edilmeye başladı; bu unsurlar daha soyut ve dışavurumcu üsluplara da aktarılarak varlıklarını sürdürdüler. Francisco de Goya'nın, *Köpek* (1820-1823) adını verdiği, modernizmi ve dokunaklılığıyla dikkat çeken tablosunda belli belirsiz bir köpek figürü yer alır. "Başıboş" köpeğin tek görünür yeri başıdır; donuk, kasvetli tuval üzerinde konumlandırılışı, "zalim bir çevrede" mücadelenin anlamsızlığını ima

William Hogarth,
Zalimliğin Evreleri adlı
gravür serisinin birinci levhası,
1751.

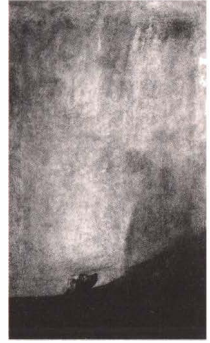

eder.⁶ Böyle imgeler, cins köpeğin o dönemdeki imgelerinin verdiği güvenlik ve evcimenlik duygusu ile (Landseer'in *Majestelerinin En Sevdiği Hayvanlar*'ı gibi) zıtlık oluşturur; daha da önemlisi, lüksün ve refahın görkemli toplumsal dünyasının sırtını yasladığı yoksulluk ve sömürünün yalın toplumsal katmanlarının da tasvirleridir.

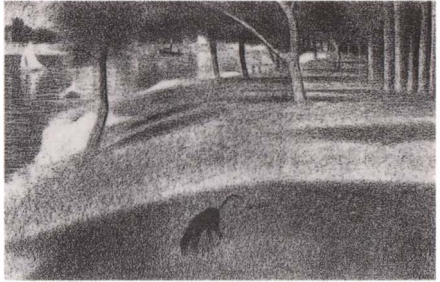
Kırma, cins köpeğin gölgesinde kaldıysa da, cins köpeğin kurumsallaşması –en azından popüler temsillerinde– onun lehine işledi. 19. yüzyıla gelindiğinde, başıboş kırma köpek Parisli *flâneur*'ün (vaktini tiyatrolarda, kulüplerde geçiren bohem) içli dışlı olduğu bir figür haline gelmişti; bu yüzyılın, anarşizm ve diğer aşırı kurumsal yıkım kuramlarına olan ilginin sanatçı ve entelektüelleri büyük ölçüde meşgul ettiği bir dönem olması anlam-

lıdır.⁷ Tipik bir *flâneur* olan Charles Baudelaire, ev köpeğini –sözgelimi, “Köpek ile Şişe” adlı şiirinde ambalajlı dışkıyı nadide bir parfüme yeğleyen– budala bir halk figürü gibi gösterirken, sokak köpeğine olan sevgisini yazılarında sürekli olarak dile getirmiştir.⁸ Hareket özgürlüğü ve en önemlisi de farklı sınıflar arasında hareket etme (ve farklı sınıflardan olanlarla çiftleşme) yetisini temsil eden evsiz barksız melez, bu tür tasvirlerde, burjuva soy kavramlarıyla çatışmakla kalmayıp aynı zamanda ona karşı etkin bir tehdit oluşturur.

İki tür köpeği bir araya getirmek, toplumsal katmanlaşmanın cins-cins olmayan temsillerini daha da karmaşıktırır. Georges Seurat’ın başyapıtı *La Grande Jatte Adasında Pazar Günü Öğleden Sonra* (1884-1886, Art Institute of Chicago), tasmalı, kurdeleli bir *pug*, tüm dikkatiyle, tablodaki insanların görüş açıları dışında kalan siyah sokak köpeğine odaklanmış görünür.⁹ Bir yandan bu tablodaki köpekler zıtlıklar üzerine –bohem/burjuva, başıboş/sahipli, kırma/cins, koyu renkli/açık renkli– bir çalışma işlevi görür; ancak onları çevreleyen kent ortamı, bu ilişkinin gelişmesi halinde “sosyal paryalar” haline gelebileceklerini ima eder. Örneğin, bir sanat tarihçisinin yorumuna göre (daima kadınlar ve cinsellikle bağdaştırılmış olan) küçük cins köpek, “burjuva statüsündeki şehvetli, şımarık fahişenin”, büyük, siyah, kırma köpek ise “bir düşmanlık, yıkım sembolü de olabilecek” “bağımsız proleter”in temsildir.¹⁰ Toplumsal cinsiyet izdüşümlerini bir yana bırakırsak, *pug*’un kırma köpeğe takıntılı ilgisi, hem kendisi için yasak bir cinsel eş, hem de toplumsal zıttı olan bir başkasına karşı bu yönelimiyle kendini tehlikeye atan istikrarsız burjuva, hatta düşmüş aristokrat kavramının kentlilerde yarattığı daha genel bir kaygıyı resmeder. *Pug* cinsinin Çin ile olan tarihsel ilişkisi de, bu resimdeki toplumsal dinamiklere yeni etnik ve ırksal farklılık katmanları ekler. Tüm bu okumalar bir toplumsal gerilim, hatta sınıf eleştirisi figürü olarak başıboş kırma köpeği

Francisco Goya,
Köpek, 1820-23, sıvanmış tuval
üzerine yağlıboya.

yeni bir anlam yükleyerek, cinsin ortaya çıktığı karışık kültürel bağlamları ortaya koyar. Her ne kadar bu tür göndermeler sokak köpeğinin koşullarını iyileştirmese de, gerçekçi, izlenimci ve modernist üslupların gelişimiyle ortaya çıkan bu imgelerin hepsi birden, bu tür köpeğe, insanlara “daha güzel bir yaşam biçimi” değilse de statükoyu kökten değiştirecek alternatifler hayal etmelerinde esin kaynağı olan, özel bir rol verir.

Bu imgelerde, cins olmayan köpek başlangıçta ironik bir zıtlık ya da tesadüf, özellikle de aşıkâr şiddet figürü olarak işlev gördüyse de, zamanla bu anlamlar başka insan deneyimleriyle de çakışmaya ve bu deneyimleri aydınlatmaya başladı. İster ulusal kahraman, ister şımarık ev köpeği olsun, cins köpek, gidişatı sembolize etmeye başladı; cins olmayan kardeşi ise bununla ilişkili olarak genelde gidişatın yönelmesi (ve yönelmemesi) gereken durumu ima eden yeni anlamlar yüklendi. Genelde ibret verici bir kurban, ama zaman zaman da kendi çabasıyla bir yıldız olan kırma, özellikle de 19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçiş döneminde, toplumsal başkaldırı tarihi ve edebiyatında ön plana çıktı. Sporcu ya da şov şampiyonu cins köpekler, sahiplerinin kendilerini daha zengin, güçlü ya da istikrarlı hissetmelerini sağlayabildiklerinden, sahiplenilmek istenebilirler; ancak bu süreçte, cins olmayan köpekler eleştirel bakış açılarının dayanak noktasını oluşturur. 21. yüzyılla birlikte melez köpek kültürleri arası bir mecaz, kelimenin tam anlamıyla, bilhassa toplumsal baskı mekanizmalarıyla savaştığı için değerli

C. G. Bush,
"Belediye parkında tutuklanan
paçavra toplayıcıları," gravür,
Harper's Weekly
(6 Temmuz 1867).

olan bir mazlum haline gelmiştir.* Kıırma böylece, insan kimliğini zenginleştirmenin yanı sıra, bazı durumlarda yeni benlik ve toplum modelleri oluşturmanın da güçlü bir aracı halini almıştır.

Bu gelişmenin önündeki engeller düşünüldüğünde, kırma ile kurulan özdeşleşme daha da ilginçleşir. Bir önceki bölümde, cins köpeklerle özdeşleşmenin nasıl çelişkili ve kafa karıştırıcı bir süreç olduğunun altını çizen çok sayıda örnek gördük. Köpeklerin daha yaygın biçimde ev hayvanları, insanlar tarafından bakılan ve onlarla daha açıkça ilişkilendirilen bireyler olarak algılanmaya başlamasıyla, sahiplerin cins köpekleri aracılığıyla kendilerini toplumsal olarak yükselmiş hissetmelerini sağlayan süreç, cins olmayan köpeklerle özdeşleştirilen insanların aleyhine dönme tehlikesi arz eder. Maddi açıdan çok az değer taşıyan ya da tamamen değersiz olan, insan değil köpeğin cinsel seçimini temsil eden ve kanışık ya da izi sürülemeden geçmiş, dejenere olduğu söylenen insan ırklarınınla paralellik taşıyan bir mahluk olarak melez köpek, köpeklerde kendimizi ve başkalarını görme sürecinde sınırları çizirken, bir yandan da bu sınırları sembolize eder.

Bu karmaşıklık, kırma bir köpeğin ana karakter olarak işlendiği ilk roman olan Frederick Marryat'ın *Snarleyhow ya da Köpek Kılığındaki Şey-*

* Göndermenin anlaşılması için önemli bir ayrıntı olarak, buradaki "mazlum" sözcüğünün İngilizce metindeki karşılığının, bire bir çevirisi "köpektən de altta" olan *underdog* sözcüğü olduğunu belirtmeliyim -ç.n.

tan'ında (1836-1837) öne çıkar; burada, kötü kalpli bir gemi kaptanı olan sahibi tarafından ne denli seviliyorsa, başkalarınınca o denli hor görülen bir kırma söz konusudur. Hogarth'ın resminde olduğu gibi, burada da köpeğe yapılan işkence tiksindiricidir: Roman, güldürmek amacıyla, gemi personelinin köpeğin gözünü çıkararak, kuyruğunu keserek, boğma ve canlı canlı gömme girişiminde bulunarak ve en sonunda da korsanlar kaptanlarını asarken köpeği asarak hınçlarını nasıl Snarleyow'dan çıkardıklarını en ince ayrıntılarıyla anlatır. Kırma köpek, açıkça sahibiyle özdeşleştirilir ("Her ikisi de yaşarken lanetliydi; ölümlerinde de ayrılmadılar") ve bu özdeşleştirmeye, ilk olarak, beklenmedik bir değişimle ona karşı daha sevecen davranmaya başlayan kaptanın kendisi neden olur. Çirkinleşmiş, alelade ve hastalıklı köpeğe duyduğu büyük tutku, bu sığ-kötü kahramana derinlik katar ve günahkâr yaşamına "neredeyse gülünç" bir "mutluluk pırlıtsı" getirir.¹¹ Bir bakış açısından, bu kırma, değersiz adamı sembolize eder; ancak diğer yönden bakıldığında köpeğin, sahibinde değerli bir şeyin ortaya çıkmasını sağlayan bir katalizör rolü üstlendiği görülür. Cins ve tür ıslahı arasındaki gerilime benzer bu derin göndermeler bileşimi, ilk bakışta cazip görünmeyen bu tür köpeklerin toplum genelinde uyandırdığı yoğun duyguları kavramamızı sağlayacak ipuçları sunar.

Köpeklerle duygusal bakanlar, cins köpekte sadakat, şehvet ve yüksek toplumsal statüyü birleştirebilir; ancak bütün bu gelişmeler insanların kendilerini köpeklerle birlikte daha sıradan algılama biçimlerinde de etkili olmaktadır. Buna göre, İngiltere'de erken modern dönem geleneği olan pati sakatlamaya gösterilen tepkilerin artışı, yalnızca insanların köpeklerle birer mal olarak sahip oldukları fikrini kabullenmeye başladıklarını değil, daha da önemlisi, sokaktaki köpekleri bile kendilerinin birer temsilcisi veya uzantısı olarak gördüklerini gösterir (ama henüz soyluların işkencesinden korunma hakkına sahip varlıklar değildir köpekler). Bu fikirlerin yerleşmesiyle birlikte, insanlar, köpeklerin toplum zararlıları olarak zalimce muamele görmelerine daha etkili bir direnç göstermeye başladılar. Sözgelimi, 18. yüzyıl boyunca kentlerde köpekler (özellikle de kuduz baş gösterdiğinde) katledilirken, 19. yüzyıl başlarındaki New York'ta tasmaşız köpeklerle (ve ağıla kapatılmayan domuzlara) yasak getirilmesini öngören bir kanun yüzünden ben-

zer bir katliama girişilmesi ayaklanmaya yol açmıştı.¹² Burada, hızlı bir değişim olduğu açıkça ortadadır. Bu özdeşleşme, toplumun geneli tek bir kırma köpeğe odaklandığında, farklı gruplardan insanlar arasında daha önce görülmemiş ittifaklara dahi yol açacak şekilde daha da karmaşılaşır.

İşkence karşıtı hareketin tarihindeki özgün bir olay, 1906'da sosyalistler ile oy kullanma hakkı için mücadele veren kadınları Londra'nın Battersea semtinde (büyük çaplı ve halk desteğine sahip bir köpek barınağının bulunduğu bölge) birleştirmişti. Kahverengi Köpek Gösterileri diye anılan bu protesto hareketi belirli bir köpeklerle özdeşleşmenin bir örneğidir. Sınıfsal olarak birbirlerine karşıt olması gereken iki grup, burjuva olarak tanımlanan feministler ve sendikalı erkek işçiler, laboratuvarında deney için kesip biçilen bir köpeğin anısına dikilen anıt için bir araya geldiler. Anıtın kitabesi şöyleydi: "Üniversite Laboratuvarlarında Öldürülen Kahverengi Terrier Köpeği."¹³ Anıtın alt kısmında –Greyfriars Bobby heykeli gibi– insanlar ve hayvanlar için bir de çeşme vardı; bu durum mahallenin yoksulları ile anıtın varlıklı sponsorları arasında bir çatışmayı alevlendirebilirdi, zira yoksullar daha önce yapılan bir çeşmeyi, (onlara göre) işçilerin içki içme hakkına aykırı biçimde alkollü içkiden uzak durmanın yapmacık bir savunusu olduğu gerekçesiyle yıkmıştı. Oysa, üçüncü bir grubun –köpeği öldüren ve ona işkence ettikleri söylenen öğrenciler ile doktorların– işe karışması, anıtın sponsorları ile mahallenin yoksulları arasında bir dayanışmaya yol açtı. Bir yıldan uzun süren şiddetli çatışmalar yüzünden belediye anıtı kaldırdı, bu zayıf koalisyon da dağıldı. Fakat, köpeğin daha sonra hatırlanma biçimi önemliydi. Her ne kadar anıt onu bir *terrier* olarak tanımlasa da, gösterilerde kullanılan isim –"Kahverengi Köpek"– hayvanı yalnızca rengine göre tanımlıyordu. Cins gönderme yapmayan bu tanımlama, belki de insan grupları arasındaki bu benzersiz, hatta kırma siyasi ittifakı yansıtır. Bir başka deyişle, ölümünden sonra bu köpeğin kamusal alan, şiddet, evsizlik (ya da sokak köpekleri) ve sınıf farklılığıyla ilişkilendirilmesi, onun cins statüsünü bambaşka açıdan belirler, adeta onun toplum nezdinde yeni baştan, bir kırma olarak kurgulanmasını gerekli kılar.

19. yüzyılın sonuna gelindiğine, cins olmayan köpeklerle sokak köpekleri arasındaki bu hayali bağ, sahipli kırmaları da etkilemişti; belki de olağandan daha fazlaydı bu etki, çünkü işin içine "değersiz" insanlara iliş-

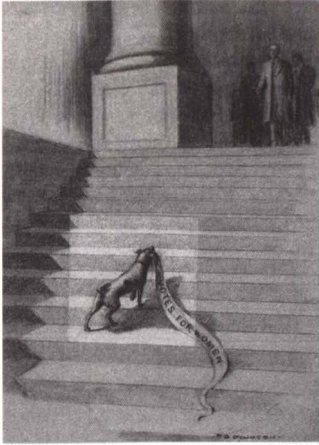

Hayvanların canlı canlı teşrihine karşı yapılan gösteri, y. 1910. "Kahverengi köpek" diğer köpekleri temsil etmek üzere seçilmiş, güney Londra'da adına anıt dikilmişti.

kin önyargılar karşıyordu. Dönemin zulüm karşıtı literatüründe, cins olmayan köpek hem bir hayvan-kurbandır, hem de toplumsal zulme maruz kalmış bir figürdür. Marshall Saunders'in *Güzel Joe'su* (1893), cins olmayan köpeklerin hem hayvanlara zulmedilmesine karşı olanların amaçlarına, hem de yüzyılın sonunda kadınların siyasi bilincinin artmasına nasıl hizmet ettiğini gösteren bir örnektir. Dönemin bazı yazarları, kadınların rolünü ev hayvanlarınıninkine (özellikle kafese tıklmış kuşlara) benzetmek yoluyla bu koşulları eleştirirken, Saunders'in romanı, melez köpeklerle özdeşleşmenin nasıl aynı zamanda kadınların toplumsal eylemlerde yer almasında bir katalizör işlevi gördüğünü işler. Bu yaklaşım, hayvan hakları savunucuları ile kadın hakları savunucuları arasındaki dayanışma yönünden bir artı puan olsa da, romanın katı burjuva bağlamı, bu dayanışmayı sürekli kılma çabasının yeni sorunlara gebe olduğunu düşündürür.

Saunders, orta sınıftan bir rahibin ailesinde kurtuluşa eren, sakat bırakılmış bir kırna köpeği anlatan tarihi romanına yazdığı sunuşta “Güzel Joe gerçek bir köpekti ve ‘Güzel Joe’ onun gerçek adıydı” der. Yaşamının ilk yıllarında dövülen ve aç bırakılan Joe, ilk sahibi olan yoksul ve miskin sütçünün bir baltayla kulaklarını ve kuyruğunu keserek onu “cezalandırırken” suçüstü yakalanması üzerine kurtarılır. Joe’nun hikâyesini köpeğin bakış açısından anlatan Saunders’ın, onun yeni ailesine daha önce insanlardan işkence görmüş olmasına rağmen değil, melez olduğu için sadakat gösterdiğini söylemesi şaşırtıcıdır. Her ne kadar yeni “hanımı” Laura bir savunma edasıyla kırmaların “cins köpeklerden daha karakterli olduklarını” öne sürse de, Joe “Sadece bir itim” diye kendini aşağılayarak yaygın görüşü dile getirir.⁴ Bu bölümün başlığı “Sadece Bir İt” (aynı zamanda, Hayvanlara Karşı İşkenceyi Önleme Derneği çocuk kolunun söylediği popüler bir şarkının adı)⁵ hem kitabın öncelikli okuyucu kitlesini, hem de gidermeye soyunduğu temel önyargıyı ortaya koyar.

Romanın bütününde işlenen görüş şudur: Joe’nun yaşadığı dünya genelde acımasız olmakla birlikte, cins olmayan köpekler için çok daha acımasızdır. Ve roman, hayvan istismarının basit bir bireysel cehalet ya da umursamazlık sorunu değil, burada hiddetini Joe gibi değersiz olduğu söylenen kırmalara yönelten yaygın bir toplumsal musibet şeklinde betimlenen bir açgözlülük sorunu olduğunu tespit eder. Laura, özellikle de birlikte yaptıkları tren yolculukları sırasında Joe’nun katlanmak zorunda kaldığı ve kendisinin nefretle karşıladığı acımasızlığın, kapitalizmin şiddetlendirdiği ve ancak toplumsal eylemlerle karşı konabilecek yaygın bir davranış olduğunu öğrenir. Genç kadın topluma hizmet etmeye söz verir, böylece köpek kuşaklar arasına bir köprü kurar: Bir yanda, evi erkek kapitalist evrenin dışlaştırılmış ahlaki merkezi olarak gören Laura’nın annesinin Victoria çağına özgü burjuva idealleri vardır; diğer yanda ise, Laura’nın yeni yeni belirmekte olan, oy hakkı için mücadele eden kadınların, sendikaların ve sanayinin toplum tarafından düzenlenmesi düşüncelerinin yer aldığı dünyası. Bundan bir kuşak önce, sıradan kızak köpeği Patrasche ile dostu sömürülen çocuk işçi Nello’nun bu dünyada adaleti bulacaklarına dair herhangi bir umut taşımayan *Flandr’lı Köpek* (1872) romanından farklı olarak,

P. D. Johnson,
çizim, *Kadınlara Oy Hakkı*, 1913.

Güzel Joe, toplumsal ilerleme için bir esin kaynağı olan umut verici bir melez köpek imgesi sunmakla, kırma köpeğin yeni potansiyeline işaret eder. Öte yandan, Saunders'ın kendisine ilişkin yalanları –bu kitabı ilk piyasaya sunduğunda, daha fazla okur kazanmak amacıyla asıl adı Margaret'i kullanmayı bırakmış ve kendisine Amerikalı süsü vermişti– düşündürücüdür.

Kırma köpeğin 20. yüzyılın başı toplumsal eylemlerindeki değeri, biraz da melez kimlikler didikleirken işe yaramasından ileri gelir. Değersizlik, çirkinlik ve rasgelelik yaftası cins olmayan köpeğin yakasını bırakmaz, değişme potansiyelini azaltır, değişmeden yarar sağlamasını engeller. Öte yandan bu nitelikler

erkek kırmayı kusursuz bir zıt örnek haline de getirir, böylece farklı etnik grupların karışımından doğmuş “melez” insan erkeği kendisini Anglo-Amerikan olarak yeniden tanımlama ihtiyacını hisseder. Nitekim, örneğin öncü çevrecilerden John Muir'in yazdığı *Stickeen*'de (1909) anlatıcı, “minicik ve değersiz”¹⁶ bir kırmayı başlangıçta hiç dikkate almaz. Daha sonra ikisi birlikte bir buzulda ölümle burun buruna gelirler ve kırma anlatıcının gözünde kusursuz bir sevimlilik örneği haline gelerek “biz fanilerin” hislerine bir “pencere” açar.¹⁷ Bu duygular, derin de olsa, anlatıcıda herhangi bir sadakat yaratmaz; hikâyenin sonunda köpeğin ortadan kayboluşu, en az tanıışmaları kadar rastlantısaldır. Bu hikâyede kırmanın kendi başına bir değeri yoktur; ancak, etnik “öteki” bulmanın artık daha zor olduğu, bulunsa da boyun eğmeyi reddedeceği bir zamanda, kırma köpek, o sırada henüz etnik temizliğe uğramış Amerika topraklarının günahlardan arındırıcı nitelikleri-

nin artık takdir edildiğini göstermekte yararlı bir araç haline gelir.

Hikâyedeki Stickeen, adını, bu küçük köpeğin ne kadar özel olduğunu ilk anlayan Amerikan yerli kabilesinden alır. Kıрма Stickeen, 19. yüzyılda James Fenimore Cooper'ın "makosenli" hikâyelerinde popülerleşmiş Amerikan yerlilerinin yerini almaktadır. Cooper'da da yerliler beyaz adamın çetin Amerikan yaşamında kendini bulmasına yardım eder, ama fazla yaklaştığında icabına bakılır. Yerlilerin beyazlara göre konumu, 50 yıllık (Kızılderili Savaşları tabir edilen) kanlı soykırımdan sonra, Muir'in dönemindeki bu minik kıрма köpekçiğin konumundan çok daha muğlaktır. Öyle bile olsa, gerçek köpeğin bu deneyimi biçimlendirmedeki etkin rolü, kendisinden önceki Stickeen kabilesinin insanlarının gibi, beyaz adamın vahşi doğada kendini bulma düşüncelerinin suflörlüğüne indirgenmiş olur.

Bu seçici boyun eğdirme modeli, kıрма köpeğin tek başına bir insanı temsil ettiği durumlarda iyice belirgin hale gelir. Yine yüzyılın başında yazılmış olan, Jack London'ın melez köpek Buck'ı anlattığı romanı *Vahşetin Çağrısı* (1903), in-

Köpek İçin Kavgı Eden İki Çocuk, Bilder Aus Der Jugendwelt adlı tarihsiz kitaptan (üstte).

James Clark'ın 1959'da çektiği *Hollandalı Köpek*'ten bir sahne. Bir sonraki resimde (s. 128) belirtilen filmde de aynı köpek rol almıştı.

sanların vahşi doğa ile ilişki dolayısıyla ahlaken düzeldiği tipik bir Victoria dönemi fantezisi olarak, Muir'inkine paralel biçimde ilerler; ta ki sonunda, Buck'ın kurtlarla yaşamak üzere insan uygarlığını terk etmesine dek.¹⁸ Köpeği evcilleştirilmiş kurt olarak çizen fanteziler gibi, London'ın romanı da köpeğin esasında insanın kuklası olduğu görüşüne dayanır; Buck'ın kurtların "çağrısına" kulak verme seçeneği, ancak, en "son bağın da koptuğu", daha açık bir deyişle "bir insan onun üstünde hak talep etmediğinde", yani insan yoldaşının ölümüyle ortaya çıkar.¹⁹ Hikâyenin geleneksel otobiyografik okumasına bağlı kalırsak, Buck'ın vahşi doğaya dönmesi Muir'in görüşünü, yani kırmanın değerinin yalnızca beyaz adamın keşfedilmemiş Amerikan topraklarındaki tekil deneyimini temsil etmesinde yattığını destekler. Yine yerli halklar gibi o da katledilmiş, ihanete uğramış ya da haklı bir hınç içinde değil, amaca daha uygun biçimde arka planda kaybolup gidecek şekilde tasarlanmıştır ve kentte doğmuş olmasına karşılık doğaya "döner".

Amerikan doğasının bir parçası olan kırma imgesi, 20. yüzyılın ortalarında bu tür köpeğin daha da kolay feda edilebilir görülmesine yol açar. Sözgelimi, hem Fred Gibson'ın romanı (1956), hem de Disney'in film uyarlaması olan *Old Yeller*'a (Sarı Moruk; 1957) adını veren köpek karakter, birden bir çiftlikte ortaya çıkar, burada bazı sorunlara yol açar ve her ne kadar günahlarından arınmaya başlasa da, değerini mutlak bir biçimde kanıtlaması, yeniden vahşi doğayla ölümcül temasına yol açacaktır. Bu kırma köpek, hastalık kapıldığı için öldürülme pahasına bir aileyi kuduz kurttan kurtarır ve böylelikle, faydalı olduğu sürece hoş görülen, ancak bir hastalık taşıyıcısı haline geldiğinde öldürülen, sahipsiz kırma köpeğin geleneksel rolünü üstlenir. Disney filmi, köpeğin kazanmış olduğu güven ve takdiri, oğlu Küçük Yeller'in devralacağı umudunu verir. Ancak roman, okuru böyle rahatlatmaz ve sonuç olarak, *Old Yeller* gibi romanlar, özellikle de çocukları hedeflediklerinden, insanın bu en iyi dostunu doğa ile kültür veya çocukluk ile yetişkinlik arasında bir geçiş çizgisi gibi gösterir. Genel olarak, bu didaktik roman türünde, köpekler öyle kolay feda edilebilir karakterlerdir ki, yakın tarihli bir romanın ukala ergen baş karakteri şu espriyi yapar: "Kütüphaneye gidip kapağında bir ödül çıkartması ve köpek olan herhangi

bir kitap seç. Bahse girerim, o köpeğin başına bir felaket geliyordur.”²⁰ Ancak, *Old Yeller* gibi kitapların kırma köpek hikâyeleri geleneğine göre yorumlanması, bu köpeklerin sonunda neden nadiren hayatta kaldıklarına dair daha cazip bir gerekçe sunar.

20. yüzyılın büyük bölümünde, bu çağrışımlar kırmayı yalnızca sürpriz bir kahraman değil, aynı zamanda –neredeyse istisnasız– bir erkek köpek olarak konumlandırır. Fiziksel çirkinliği, bir ölçüde onun ne iyi bir köpek olduğunu gizleyen bir hile işlevi görür. Melez köpeğin ne kadar yararlı olduğu bir sürprizle ortaya çıkar; açığa çıkan “asıl” karakter, cins kancağın karakteriyle zıtlık oluşturmanın yanı sıra, ona, dişi köpeğin âşığı olabilmesine imkân verir (TV’de 1964-1973 arasında yayınlanan ve bir tür Superman ile Lois Lane hikâyesi olan *Underdog* çizgi dizisinin karakterleri: İt ile Safkan Polly). Cins köpek hikâyeleri ve imgelerinde dişilerin gitgide artan ağırlığını da –ya da “Lassie neden bir dişi köpek?”²¹ sorusunu– açıklayan bu çağrışımlar, ırkların karışmasına dair ırkçı fanteziler, bilhassa da beyaz kadınların siyah erkekler tarafından baştan çıkarılması korkusunu temsil eder. ABD’de Yurttaşlık Hakları Hareketi sayesinde bu fikirlerin birer bir insanlar tarafından canlandırılması siyaseten yanlış hale gelirken, cins dişi köpekleri kırma köpeklerle partner olarak gösteren hikâyeler bunları kamuoyunun gündeminde tutmanın bir yolu haline gelmiştir. Küçük cins köpeklerle bilhassa cinsel bakımdan sapkın burjuva kadınlar ve erkek sokak köpekleriyle proleter ya da anarşist erkekler arasında kurulan daha eski çağrışımları bir araya getiren 1955 tarihli Disney çizgi filmi *Lady and the Tramp* [Hanımefendi ve Serseri], aynı zamanda, örtük bir biçimde ırk ayrımcı yargıları da yansıtır; zira kırma erkek köpek Tramp’ı baştan çıkarıcı, dişi cins köpek Lady’yi ise onun hayranı ya da oyuncacı olarak gösterir.

20. yüzyılın sonuna doğru, 1974 tarihli *Benji* adlı filmin bir örneği olduğu kırma köpek hikâyeleri artık cins köpeklerin gölgesinden kurtulmuştur. Ancak bu köpek karakterinin erkek olması, başıboşların ve kırma-ların temsillerinde yüzlerce yıldır süregelen motiflere uyar. *Benji* filmlerinde, pek çok son dönem filmindeki hayvanlar gibi parçalanmış bir insan ailesini beklenmedik biçimde bir araya getirmek için dişi köpekle işe koyulan kırma sokak köpeğini, dişi köpek oyuncular canlandırır. Benji, sempa-

Robert Stevenson'un 1957'de çektiği *Old Yeller* adlı filmnden bir sahne.

tik bir aile köpeği olduğunu defalarca kanıtlayarak karakterin genelde köpek yanlısı, özellikle de kırma yanlısı mesajını pekiştirir. Karakterin yaratıcısı Joe Camp, en son (eskisi MS Gulfort'taki bir köpek barınağından kurtarılmış olan) Benji için yeni aktörler arayarak, yalnızca Amerika'da her yıl sayıları milyonları bulan terk edilmiş köpeklerin umutsuz davasına destek olmaya devam etmektedir. Bu filmlerde ailelerin öne çıkarılmasıyla, cins olmayan köpeklere yönelik bu olumlama, daha açık bir biçimde toplumsal reform bağlamına oturtulmuş olur.

Öte yandan, bu karakteri canlandıran oyuncuların gerçek hayatta çelişkiler barındırması, kurulu düzene yönelik genel potansiyel tehditlerinin bir göstergesidir. Lassie'nin ters çevrilmiş olan Benji, dişi köpekler tarafından canlandırılan bir erkek karakter olmayı sürdürmektedir; bu durum eski First Lady Barbara Bush'un, *Millie's Book*'ta, bu kırma köpek yıldızla karşılaştıklarında, dişi köpeğinin (ve kendisinin) hayal kırıklığı yaşadığını yazmasına yol açmıştır.²² Bir aileye mensup "soylu" köpekler ile rasgele üremiş "kırmalar" arasındaki zıtlığı açıkça vurgulayan *Millie's Book*'ta önyargılara rastlamak şaşırtıcı değil.²³ Ama Bush'un, bir kırmamanın ancak erkek ve şöhretli olması durumunda toplumsal açıdan kabul edilebilir olduğunu varsayması, daha genel bir yorumla, toplumsal cinsiyet ve "soyluluğun" insan ya da köpekte kesişmesi, ender de olsa işte böyle önümüze çıkmaktadır. Bush'a göre, *flâneur* Benji'nin karakterinde yaşamaktadır, ancak onu canlandıran dişi köpekler ilke olarak Benji kadar çekici değildir.

20. yüzyılın sonlarında, "sıradan kırma köpek" betümlemeleri çoğalmış ve toplumsal eleştiriyle olan geleneksel bağları güçlenmişti. Sözgelimi, Jaques Tati'nin *Mon Oncle* (Dayım; 1958) adlı filminde, ailenin köpeği, film boyunca steril, modern ev ile görece pürüzlü şehir hayatı arasında mekik dokuyan baş karakterin gölgesinden ayrılmaz. Filmin insan karakteri, sürekli sorunlarla karşılaşp dışlanma riski yaşar, oysa köpek, insanlar ve mahallede sürekli dolanıp durdukları görülen köpek sürüleri tarafından genelde sıcak karşılanır. Burada, köpek dünyasının radikal demokrasisi, insanların teknolojiyle yaşadıkları sürekli hayal kırıklığına karşı ütopyik bir seçenektir gibi görünür; ancak bu aynı zamanda, benzer biçimde modern endüstriyel dünya tarafından kuşatılmış bir özgür toplum tasviridir. Tıpkı Tati'nin karakterinin an-

cak ailesinden uzakta düzenli bir iş bulabilmesi gibi, ailenin köpeği de diğer köpeklerden ayrı kalma pahasına, her akşam karnını doyurduğu eve döner.

1970'lerin başlarına gelindiğinde radikal politikaların daha geniş bir taraftar kitlesi kazanmasıyla, o zamana kadar ender görülen dişi kırma, feminist eleştiriye yeni bir olanak yaratmıştır. Taeko Tomioka'nın öyküsü "Bir Köpeğin Gözüyle Manzara" (1974) incelikli bir biçimde, köpeğin bakış açısından yararlanarak, bir durum komedisini kadın karakterin bilinç kazanma hikâyesi haline getirir. Hikâyede, ev hanımı Chizuko'nun geleneksel Japon nezaket anlayışı, uzak kuzeni ve bir süre sonra âşığı olan Hisae tarafından istismar edilir; Chizuko kocasına "Hisae'nin beni ziyaret etmesi için bir gerekçesi yok, tam da bu yüzden ona gelme diyemem" der. Ancak bir sonuca varmayan bu teklifsizliğin devam etmesi, Hisae'nin gereksiz ziyaretlerinden birinde, Chizuko'nun evinin yakınında kahverengi gebe bir köpekle karşılaşmalarıyla yavaş yavaş nahoş bir hal alır. Kadın köpeğe acırken, Hisae köpek yavruları ile kopmuş kelleler arasında tuhaf bir benzetme yapar, böylece hem dişi köpeğe hem de insana yönelik şiddeti ima eder. Bir köpeğin bakışından, manzara daha da ürkütücüdür, zira başka hiçbir şey olmaz; Chizuko dehşete kapılmıştır ama bu yılışık adama kendisini rahat bırakmasını söyleyemez. Kahverengi köpek yalnızca kadınla karşılaştırılan bir nesne olmakla kalmayıp, aynı zamanda tacizciyi laşkırtan, psikolojik istismarını bir bağlama oturtan unsur olarak, kadının yüz yüze bulunduğu tehlikenin tanığı haline de gelir. Tomioka böylelikle, çevrelerindeki dünyayı yansıtmamanın yanı sıra o dünyayı biçimlendiren yaratıklar olarak kırma köpeklere yeni bir yaklaşım getirir.

Şimdiye dek pek çok örnekte görüldüğü gibi, birçok köpek hikâyesi bu dönüştürme potansiyelini ortaya çıkarır. Cins olmayan köpeklerin, bir yandan kendi başlarına birer karakterken bir yandan da hikâyenin merkezindeki insan ilişkilerinin konuşulmayan yönlerini ortaya koymalarıyla mizansenin önemli bir parçası haline geldikleri ırk ayrımcılığı hikâyeleri bunu açıkça gösterir. Gerçek cins köpekler modern savaş köpeği eğitimi programlarıyla, insanlar arasındaki toplumsal farklılıkların denetim altında tutulmasında bir rol üstlenir ve bu süreçte kültürel sınırları çizdikleri ölçüde bu sınırların bir sembolü haline de gelir. İnsanlar ve köpeklerin bu köpek-

Hoosier (solda).

**Joe Camp'ın
1974'te çektiği
Benji adlı film
den bir sahne (altta).**

lerle olan ilişkilerinin bazı temsilleri, ayrıca onların insan ideolojileri açısından önemini ortaya koyar.

Uç bir örnek olarak Xaviera Hollander'ın *Neşeli Orospu'sundaki* (1972) kadın anlatıcı, Güney Afrika ziyareti sırasında, beyaz bir ailenin Alman çoban köpeğini ayartma girişimlerini tasvir eder; kendine katı bir "renk çizgisi" çektiğinden, çevresindeki erkek, ama siyah hizmetkârları cinsel açıdan ilgi çekici bulmaz.²⁴ Belki de aylak kadınların cinsel sapkınlığına dair şu eski fantezinin fazlaca açık bir temsili olduğundan, bu kısımlar –ne gariptir ki Hollander'ın "sansürden geçmemiş anlatısı" olarak pazarlanmış olan– kitabın gözden geçirilmiş 1987 baskısından çıkarılmıştı; hemen "oyuncak" cins köpeklerin tarihini aklımıza getiriyor bu hikâye.²⁵ Ancak, bu önemli revizyonun bir diğer nedeni, burada ırkların karışmasını önleyici yasaların kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkan olay örgüsünde cins köpeğin açıkça beyaz erkeğin yerine konmuş olması olabilir.

Öte yandan, cins köpek-cins olmayan köpek zıtlığının vurgulandığı örneklerde köpeklerle insanın birbirinin yerine konması tartışma götürmez bir açıklığa bürünür. Nadine Gordimer'ın romanı *Yabancıların Dünyası*'nda (1958), Güney Afrika'daki ırk ayrımcılığının canlı tezahürleri olarak, beyaz mahallelerindeki ev köpekleri siyahlara havlarken –"Onlara bunu öğretmeniz gerekmez; zaten bilirler"–²⁶ siyah gettolarındaki sahipsiz kırma köpekler, alışkın olmadıkları için, oradan geçen beyazlara havlarlar. Cins köpeklerle eşleştirildiklerinde kırmalar yalnızca toplumsal eşitsizlikleri yansıtmakla kalmayıp başka olasılıklara da işaret etmiş olurlar. Genelde böyle hikâyelerde umut verici anlar, insan ideolojilerinin köpeklerle ayrımcılıklarını dayatmakta başarısız oldukları durumlardır. Bunun bir örneği, Romain Gary'nin *Beyaz Köpek*'te (1970), anlatıcının romana ismini veren bir tür cins köpeklerle ilk karşılaşmasını anlatmasıdır. Ailenin kırma köpeği, siyah insanlara gördüğü anda saldırması için uzmanlarca eğitilmiş "beyaz köpek"le (yine bir Alman çoban köpeği) sokakta dost olur ve onu eve getirir. Beyaz köpek, insanların siyah insanlara yönelik bağnazlığını ifade ederek ve dayatarak, onların maşası olmaya hizmet edecek şekilde eğitilmiş olabilir; ancak kendi haline bırakıldığında, bir kırmanın dostluğunu tercih edecektir.

Cins köpek-cins olmayan köpek zıtlığının ırkçı psikolojiyi yansıtmaya ve eleştirmede bu denli iyi işlev görmesinin nedenleri, bu fikirleri sömürgecilik ve emperyalizmin ekonomi politığının ayrılmaz bir parçası olarak konumlandıran hikâyelerde daha da netleşir. Güney Afrikalı beyaz İngilizce profesörü David Lurie'nin bir öğrencisine cinsel tacizde bulunmakla suçlanmasının ardından işini kaybetmesi ve sonunda kızının çiftliğine taşınmasını hikâye eden, J.M. Coetzee'nin *Utanç* (1999) adlı romanı, bu adamın sonraki dönemde bile, kurumsallaşmış ırkçılığın sistematik gaddarlığının nasıl hem sorumlusu, hem de kurbanı olduğunu göstermek için, cins ve kırma köpekler zıtlığından yararlanır. Taşınmasından kısa süre sonra, Lurie siyah komşuları tarafından feci şekilde dövülür. Kızı ise onların toplu tecavüzüne uğrar; ancak siyahları dava etmeyi ya da oradan kaçmayı reddeder. Tecavüz sonucu hamile kalır, bebeğini doğurmaya karar verir ve öfkeden deliye dönen babasından, gitmesini ister.

Kendisi de tacize uğramış bir tacizci olarak, Lurie taşrada bulmuş olduğu tek işe, bölgedeki istenmeyen melez sokak köpeklerinin uyutularak öldürülmesinde bir veterineri yardım etme işine sınırlı ve "çünkü çok kalabalıktır" sözleri aklına gelir." İngiliz edebiyatı hocası Lurie burada, Thomas Hardy'nin 1895 tarihli romanı *Adsız Sansız Bir Jude*'da, yoksul ana-babasını onlara bakma yükünden kurtarmak için kardeşlerini ve kendini öldüren çocuk, Father Time tarafından yazılmış intihar notunu anımsamaktadır. Yoksul Victoria dönemi çocuklarını çağdaş Afrika'daki sokak köpekleriyle karşılaştırmanın yarattığı tarihsel ironi Lurie'nin dikkatinden kaçmış olabilir; ancak sevecenliğinin olduğu bu boyutun, Lurie'nin gelişiminde hem bir başarı, hem de o gelişimin ırkçı sınıırı olduğunu açıkça ortaya koyan yazar Coetzee bunların son derece farkındadır.

Roman boyunca Lurie –kimliksiz kalabalıkları, başkalarını sokmadıkları yaşam alanları ve özellikle de kızının yaşadıklarından gördüğü tehditkâr durumlarıyla– siyahları (onun gözünde basitçe "Afrikalılar") bu sahipsiz kırma köpeklerle bir tutar ve beyaz insanlarla bağdaştırdığı "safkan" cins köpeklerle keskin bir karşıtlık içinde görür. Kendi ırkçı nefreti su yüzüne çıktığında Lurie şaşırması gibidir; ama romanda cins köpekler ile cins olmayan köpeklerin sömürgeci ve sömürülen arasındaki gerilimlerin me-

taforu haline gelişi bu nefreti okur için belirgin kılar.²⁸ Başka bir örnek de, Ngugi wa Thiong'o'nun *Buğday Tanesi* (1967) adlı kitabıdır; burada, cins köpekler beyazları temsil eder ve sahiplerini korumanın ötesinde nasıl beyaz sömürge ideolojisine hizmet eder hale geldikleri gösterilir. Kitabın baş karakteri siyah Koina, bir hizmetkârken asker olduktan sonra, beyaz hanımının *bullmastiff* köpeğini öldürmek üzere geri döner. Bunun, kadını korkutacağını ve sonunda ülkeyi terk etmesini sağlayacağını düşünür, ancak daha sonra onu yine Kenya'da, diğerini neredeyse tıpatıp aynı bir başka *bullmastiff* ile birlikte görür. Bu imge, Koina için siyasi devrimin pek bir şey değiştirmedığını açığa çıkarır. Aynı şeyi, Coetzee'nin romanında İngiliz *bulldog* köpeği Katy'de görürüz. Beyazların cins köpeklerinin bulunduğu köpek çiftliğine yapılan saldırıdan kurtulan tek köpektir Katy ve Lurie'nin kızıyla kalmıştır; onu korumanın ötesinde, direncinin simgesidir.

Gordimer'in romanında olduğu gibi, cins-cins olmayan köpek ayrımını başlangıçta toplumsal karşıtlıkların bir sembolü olarak işlev görür, ama Coetzee'de kırma köpekler bu ayrımı sarsar hale gelmişlerdir. Sonunda Coetzee'nin, "kırma köpeklerin mezarcısı" ya da "*harijan*"²⁹ (kelime anlamıyla "Tanrı'nın evladı"; Mohandas K. Gandhi'nin "dokunulmazlar" için kullandığı yumuşak bir tanımlama) olarak Lurie'nin yeni yaşamına sarıldığını göstermesi, bu köpeklerle ilgilenmenin Lurie'nin toplumsal sorumluluklarını ciddiye almaya başladığını ima ediyor. Ancak bu kırmaların Lurie'de yarattığı etki son derece kısıtlıdır. Köpek cinsiyle insanın ırksal statüsü arasındaki bağdaştırmanın kınlanması, bu Afrikalı beyaz adamın giderek toplum içinde değersizleşme sürecinin bir parçası olarak verilir. O, sırasıyla, duyarsız bir âşık, bir tacizci ve ardından işsiz bir profesör, kızını koruyamayacak kadar güçsüz bir baba ve nihayet siyahların ağırlıklı olduğu bir ülkede ırkçı bir beyaz adam olarak sunulmuştur. İstenmeyen kırma köpeklere artan sevgisi, Snarleyow'un sahibininki gibi, Lurie'nin değersiz yaşamında da bir tutam mutluluk gibi görünürken, pratikte üstlendiği rol –öldürülürken onları tutmak ve cesetlerini gömmek– ona ve daha genel anlamda sömürgecilik sonrası kültürdeki iyileşmeye dair karanlık bir tablo çizer.

İnsan ile köpeğin birlikte yer aldığı bu hikâyeler, ideolojik çatışmaları sembolize etmenin ve dolayısıyla sömürgeleştirme tarihini yeniden

yazmanın bir yolu haline gelir; burada amaç yalnızca birden çok bakış açısını yansıtmak değil, daha önemlisi, kurulu düzeni eleştirmek ve nihayet değiştirmektir. Çoğu yabani yerli cins köpekler ile artık Avustralya kıtasında yaşayan yabanileşmiş Avrupalı cins köpeklerin melezleri olan dingolar ve Aborijinlerin özdeşleştirilmeleri, bu cins/ırk bağdaştırmalarını yerli yerine oturtur. Bir antropolog, Kuzey-Orta Avustralya'nın Yerralin halkının, beyazların kendilerine "köpeklerle davrandıkları gibi davrandıklarını" söylemekle, hem beyazların köpeklerle olan ilişkilerini kendilerinin köpeklerle olan ilişkileriyle karşılaştırarak eleştirdiklerini, hem de kendi geleneklerinin daha adil olduğunu ima ettiklerini belirtir: Zincire vurmak, silahla öldürmek, zehirlemek ve uyutmak, geçmişte yalnızca beyazların köpekler ve Aborijinlere yaptıkları şeylerdir.¹⁰ İnsan geleneklerinin kesiştiği noktada, kültürel hafızanın sürekliliği, insanlar ve köpekler arasında farklı ilişki biçimlerinin sürdürülmesi mücadelesinin ayrılmaz bir parçasıdır.

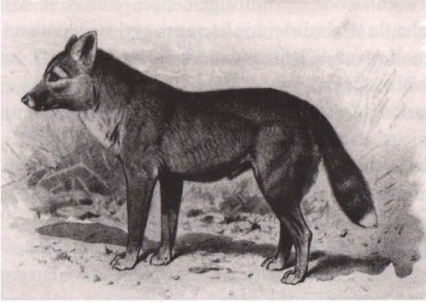
Aborijinler ile köpeklerin geçmişlerinin birbirine bağlılığını anlatan B. Wongar'ın *Babaru*'su (1982), bir Aborijinin dingosu Warand ile ilişkisi ve ardından, dingonun, beyazların gözünde zararlı bir hayvandan nesli tükenme tehlikesinde bir hayvana dönüşmesi hikâyelerini birleştirir. İlk hikâye olan "Dingo Warand"da, anlatıcı bacağından tuzağa yakalanmış bir dingo gördüğünde, bir kayaya zincirlenerek ölüme terk edilen *duwei*'sini (ölen kocasını) anımsar; her ikisinin de soyunu yok etmeyi amaçlayan beyazlar onlara işkence etmiştir. Ancak hikâye, buna rağmen dirençle varlıklarını sürdürdüklerini anlatır; *duwei* ölür, ancak karısının rüyalarında, ataları eşliğinde geri döner, Warand da bacağını kemirip tuzaktan kurtularak vahşi doğaya döner. Kadının gözünde, köpek ve adam yok olmamış, kurtulmuşlardır.

Dingonun bakış açısından anlatılan "Beş Köpek Gecesi" adlı ikinci hikâyede, tuzağa düşürülen bir dingo cins köpeklerle dolu bir kafese tıkalır ve bir başka dingonun canlı canlı yendiğine tanık olur. Dingo geçmişe dönerek zincire vurulmuş sahibinin çektiği acıları anımsar. Görünüşte, beyaz denetçide yeni uyanan ekolojik duyarlılık sayesinde aynı kaderi paylaşmaktan kurtulmuş olan dingo, yerliler ve dingoların ebedi aile üyeleri oldukları yönündeki geleneksel anlayış ile kendisini yok olmakta olan vahşi haya-

tın bir sembolü gibi gören bu yeni bakışı karşılaştırır. Bununla birlikte, kaçınılmaz olanı geciktirmekten öte geçmeyen ekoloji, geleneksel bakış açısına göre başarısızdır; zira köpek ile insanı temelde birbirinden ayırır. Sonunda dingo, halkı gibi Avrupalıların egemenliğindeki düşmanca bir dünyada kapana kısılmaktansa, beyazların denetimini aşan ruhlar dünyasına geçebilmek için, aç kalarak kendini öldürmeyi seçer. İnsan ile köpeğin bu daha da basit anlatılamayacak hikâyelerinin bir araya gelişi, dingoyu, kelimenin tam anlamıyla “köpeğin köpeği yediği” bu dünyadan kurtarır. Köpekler arasındaki farklılıklar basitçe insanlar arasındaki farklılıkların paraleli değil, daha karmaşık biçimde, ortak kültürlerin biçimlenmesine etki eden unsurlar olarak görüldüğünde, bu, en eski gelenekler için hem yaşam hem de ölüm anlamına gelebilir.

Cins olmayan/cins, başıboş/kırma arasındaki karışık cinsel ilişkilerin betimlenmesi de, benzer biçimde köpekleri insanlardan ayrı (ve onların egemenliğinde) gören beylik fikirleri yıkar, hatta yeni cinsellik ve kimlik modellerini teşvik eder. Cins köpek modern insan toplumu hiyerarşilerinin temsiliyse, melez bu hiyerarşileri yıkmaya olanağı vaat eder, çünkü biraz da böyle köpekler (cins köpeklerin insan denetiminde üremelerinin tersine) kendi köpekçe seçimlerine göre üremenin örneğidirler. Ancak, bunu doğrudan anlatan bir köpek hikâyesine rastlamak zordur. *Bütün Köpekler Cennete Gider* (1989) çizgi filmindeki kırma yavrular Alman çoban köpeği babalarının olsa olsa serseri bir kahraman olduğunu gösterir; yavruların *collie* anneleriyle çiftleşip onu terk eden bu aylak cins köpek, kötü ebeveynlik vasıflarına dair fazlasıyla insansı bir ders verir. Köpekler insanların yansımaları olarak düşünüldüğü sürece, Disney’in çizgi filmindeki Tramp [Serseri] varsayalım cins köpek olsa, köpek Madonna bir yana, Lady’nin bile dengi görülmeyecektir.

Cins -ve kırma- köpek yetiştiren insanların yaşadıklarını anlatan hikâyeler daha da azdır. J.R. Ackerley’nin *Köpeğim Tulip*’i (1956) böyle bir hikâyedir. Gey anlatıcının dişi Alman çoban köpeğini bir başka cins köpek ile “evlendirme” çabalarını, sonunda cinsellik ve kimliğe dair kendi fikirlerini sorgulamasına yol açan bir süreç şeklinde, çok eğlenceli ve ilginç bir biçimde anlatır. Özgür aşk ve rasgele cinselliğe dair yadırgatıcı fikirler me-

Wilhelm Haacke ve
Wilhelm Kuhnert,
Thierleben der Erde
(Berlin, 1901).
İlk dingo resimlerinden biri.

tinde kendini hissettirir; sonunda Tulip ile eş olarak seçtiği başıboş kıрма köpek bu fikirleri gerçeğe dönüştürür. Ancak, Ackerley'nin, bu iki köpeğin haz dolu birleşmesinden doğmuş kıрма yavruların, cins annelerinin tersine nasıl korkunç, kısa bir yaşam sürdüğünü anlatması, başlangıçtaki önyargısının şiddetle geri tepmesidir. Özetle, bu metin, daha önce her türlü ilişki hakkında açık görüşlü oluşuyla gurur duyan birinin kendini nasıl basıkıcı soyluluk ideolojilerine kaptırdığının öyküsünü anlatır. Bu dürüstçe anlatılmış, yer yer yürek paralayıcı hikâyede, anlatıcı hem kendisini hem de başkalarını cins köpekleri birbiriyle çiftleşmeye yönlendirmeye, hatta acımasızca zorlamaya götürecek noktaya gelmiş bulur. Cins dişi köpeğinin yaşamını renklendirsin diye onca istediği yavru köpekler en kötü deneyimi yaşar ve bu hikâyeyle, kırmalar insan ilişkilerinin bir metaforu olmaktan ziyade, toplumsal farklılığı olumlama mücadelesinin aracı haline gelir.

Kırma köpekle cinsel ilişki Tulip için sorun, yavruları için ölümcül oluyorsa, kırmayı sevmek olsa olsa felaketle sonlanabilir. Yaşlı Hintli Mr. Das'ın sokakta bulup sonunda kaybettiği kıрма köpeğe olan lanetli tutkusunu anlatan Anita Desai'nin "Elmas Tozu" adlı hikâyesinin önermesi budur. Pek çok bakımdan Tulip'e benzeyen kıрма köpek Elmas, ondan daha da sevimsiz anlatılmıştır: Yıkıcı, saldırgan, dik başlı ve sadakatsiz, "dört dörtlük bir bela, mahallenin dehşeti" bu köpek, sahibinin ona neden bu kadar düşkün olduğunu anlayamayacağımız kadar nitelik yoksunu görü-

nür. Ancak bu sevginin başkalarında uyandırdığı dehşet, Elmas ve Mr. Das'ı insan dünyasında daha da tiksindirici bir konuma getirir. Hizmetçilerini köpeğin peşine takmak zorunda kalmasına öfkelenen Mrs. Das, bu köpeğin evliliklerinin sonu olacağını söyler. Mr. Das'ın kendisi gibi "saygın devlet memurları" olan iş arkadaşları, onun Elmas'la oynarkenki yeni mutluluğu ve dinçliğini, yakışsız, hatta delilik belirtisi olarak görüp kötüler. Ve köpeğin ısırma âdetinden dolayı zaten kızgın olan komşuları, çocukları köpeği sokakta bir başka sokak köpeğiyle çiftleşirken bulunca Mr. Das'a sırt çevirirler.

En sonunda köpeğin ortadan kayboluşunu kimse umursamaz ve Mr. Das yıkılmış bir halde sokaklarda dolaşırken Elmas'ı köpek avcılarının kamyonunda görür. Trafikte kamyonun peşinden koşarken bir arabanın çarpmasıyla Mr. Das ölür. Köpeğinin barınaktaki kaçınılmaz sonu da bu olacaktır. Farklı kastlar arasındaki sevgi ilişkisini anlatan Hint hikâyelerinde bildik bir son olarak, burjuva adamla kırma köpek arasındaki bu türler arası ilişkinin ölümle bitmesi, hem insan ilişkilerinin Mr. Das'a neden artık tatmin edici gelmediğini açıklar, hem de sanayi (bu örnekte sömürge sonrası) toplumlarında edep ve terbiyenin kurallara bağlanıp dayatılmasının nasıl hayvan bedenlerini kapsar hale geldiğine dair bir şeyler söyler. Mr. Das arzu nesnesi tarafından lekelenmiş veya kandırılmış olmaktan ziyade, yasadışı olmasa bile toplum içinde bir parya konumunda olan köpeklerle özdeşleşmeye başlamıştır. Ancak burada iletilen mesaj son derece karmaşıktır. Köpeksever insanların Mr. Das'la derin bir duygudaşlık kurması, köpeğini koşulsuz sevmesini ve bu sevginin kendi ölümüne yol açısını sevecenlikle karşılayamayanların gözünde acınacak duruma düşme riskini kabullenmesiyle mümkün olacaktır. *Snarleywow*'daki gibi, kırma köpek ile insanın eş tutulması, onları lanetleyen topluma bazılarının daha eleştirel bakınlarını sağlayabilse de, bu ikisinin çektiği eziyeti hafifletmez.

Bu köpekleri ve insanları birlikte, birbirlerinin sembolleri olmanın ötesinde görebilmek, ortak insan-köpek geçmişimizi kavrama biçimimizi kökten değiştirmeyi gerektirir; oysa kimsesiz köpekler ile evsiz insanların gerçek hayattaki koşulları arasındaki benzerlikleri vurgulayan hikâyeler söz konusu kavrayışı güçlendirir." Köpek ile insanın imgeleri ve hikâyeleri,

uzun yıllar boyunca büyük ilgi uyandıran birer toplumsal eleştiri konusu oluşturmıştı; 20. yüzyıl sonunda, ikisinin bir aradaki temsilleri, yalnızca her iki gruba eşit mesafede yaklaşmakla kalmayıp aynı zamanda birlikte nasıl daha güçlü hale geldiklerini kanıtlayan farklı sistemler oluşturmuştur. *Amores Perros* adlı filmin üçüncü hikâyesi, bu gelişme üzerinde düşündür. Hikâyede El Chiro sokak köpeklerine bakan evsiz bir adamdır, dövüş köpeği *Rottweiler*'ı da tedavi ederek sağlığına kavuşturur. Ancak hem *Rottweiler*'ın hem de El Chiro'nun geçmişi onları rahat bırakmayacak, sonunda hiç de o kadar eli kolu bağlı olmadıkları ortaya çıkacaktır. Bu köpek-insan ilişkileri, yalnızca toplumsal sorunları arlatmakla kalmaz, diğer olasılıkların tahayyül edilmesi ve daha da önemlisi bunların hayata geçirilmesi için atılacak adımların temelini de oluştururlar.

Paul Auster'ın 1999 tarihli romanı *Timbuktu*'nun konusu olan evsiz adamın kırma köpeği Mr. Bones, toplumda değersiz addedilme ve geleceği olmayan bir yaşamın gündelik sorunlarını sahibisiyle paylaşır. Her ne kadar Mr. Bones kendisini büyüten Willy G. Christmas'a sonuna dek sadık kalsa da Willy'nin zihinsel hastalığının, dolayısıyla başka insanlara bağımlı olduğunun daima farkındadır. Bu sorunlar evsiz barksız Willy'nin ölmesi, böylece köpeğin sahipsiz kalmasıyla iyice şiddetlenir. Barliyöde oturan bir ailenin onu yanına almasıyla kaderi değişecek gibi olur, ancak bu deneyim, tam tersine, daha açık bir toplumsal eleştiriye temel oluşturacaktır. Başlangıçta ismi Sparky olarak değiştirilen Mr. Bones, yoksulluktan kurtulur ve önceki sahibinin böyle rahat yaşamaya duyduğu öfkenin asla "Sparky" gibi bu rahatlığın içinde yaşamamış olmasından kaynaklandığı fikrine kapılır. Ancak, yeni yaşamının odağındaki gergin, sevgisiz evlilik onun varlığıyla kopma noktasına gelince, çağdaş Amerikan tarzı "iyi yaşam"ın kendisi için daha da tehlikeli olduğunu kavrar." Sonunda köpek evden kaçıp sokaklara dönerek, çabuk bir ölüm için arabaların önüne atlar, köpeklerin sevdikleri insanlarla konuşup birlikte yaşadıkları bir cennetin hayalini kurar ve nihayet bunun ötesinde daha güzel bir dünya tasarlar.

Mevcut toplumun eleştirisi ile daha güzel bir dünya isteme ve yaratmaya davetin böyle bir arada sunulması, yeni bir şey değildir; kırma köpek hikâyelerinde bu yönelim son zamanlarda yoğunlaşmaktadır. *Timbuktu* ile

aynı yılda yayınlanan John Berger'ın *King: Bir Sokak Hikâyesi* adlı romanı, benzer bir evsiz barksız yaşam hikâyesini, daha doğrudan, bir köpeğin perspektifinden anlatır. Roman, işgal ettikleri terk edilmiş evlerde yaşayan bir grup insanın hayatındaki önemli bir günü, onlarla yaşamayı seçen sıradan bir köpek olan King'in tasviriyle gözler önüne serer. Burada dayanışma teması baskındır; nitekim birlikte yaşamak, kuşkusuz sokak yaşamına özgü savunmasızlığı azaltan bir etkidir. Ancak roman bir yandan da gayet açık bir biçimde insan ve köpek için farklı toplumsallık kategorileri geliştirir.

Görünüşe göre telepati yetisi olan King bu insanlarla iletişim kurar ve roman, geçici yasadışı evlerinin yıkıldığı gün boyunca aralarında geçen konuşmalarla örülür. Gerçekçi olmasa da, bu türler arası dilin "büyüsü", evsiz kalmanın yanı sıra devam eden kimlik ve gerçeklik inşası süreçlerine eklenir. Evsizler için "delilik", ıstıkrara erişmenin bir yolu ve Auster'ın romanında olduğu gibi, gerçekte kurgusal olan arasındaki sürtüşmenin bir metaforu haline gelir. Hikâye boyunca tüm karakterler kendilerini ve birbirlerini sürekli değişim halinde, asla şimdi oldukları gibi değil, daima "daha önceki-ne" göre tanımlarlar; bu, dillerine doladıkları "Yeni bir isim edinmek işleri kolaylaştırır" sözünü yalanlar. Tersine, sabit bir geliri, su tesisatı, elektriği, hatta garantili bir barınağı olmayanlar için her şey zordur ve anlaşılan en zor olanı da, yine en gerekli olan şey, yani birbirine tutunmaktır. En sonunda, ıstımlak edilen geçici evlerinin buldozerlerle yıkılması, birbirleriyle özdeşleşmenin gerekliliğini de sınar. İnsanların daha güvenli bir bölgeye gitmesini sağlamak için "yıkıntıların" çevresinde koşuşturan King, her insanın, birlikte "vahşi bir sürü" oluşturan,⁴ gerek yoldaşlık, gerekse (anlamlı bir göndermeyle) ıstıkrarlı köpek kimlikleri sayesinde rahatlık ve özgürlüğe erişen bir cins köpeğe dönüştüğünü hayal eder. Beklediği gibi, böyle bir geleceğin köpek ile "sürüsündeki" insan dostları için bir hayal olduğu anlaşılır.

Bütün bu romanların ima ettiği fikir, elit bir grup oluşturulmak istendiğinde, temelinde daima daha büyük bir toplumsal yapının, çok daha büyük bir grubun sömürüldüğü genel bir düzenin olması gerektiğidir. Burada köpekler basitçe birer metafor değil, sadece bu temelin adının değişmiş halleridir. Bu tür anlatının ilk örneklerinden biri Charlie Chaplin'in *Köpeğin Hayatı* (1918) adlı filmidir; filmde ufak tefek serseri adam Scraps

Jean-Léon Gérôme,
Köpek Bakıcısı, 1876,
tuval üzerine yağlıboya.

adlı bir dişi köpekle dost olur. Serseri köpeği diğer köpeklerden korur; köpek de onu servete kavuşturur. Hikâyeleri, tıpkı Benji'ninki gibi, sokaklardan kurtulup yeni bir yuva bulmalarıyla, mutlu sonla biter. Şimdiye dek gördüğümüz örneklerle göre düşünüldüğünde, bu hikâye yoksul adamla köpeği arasındaki bağları yalnızca doğal ya da geleneksel değil, daha derinlikli biçimde toplumsal koşullara bağlı olarak sunan alternatif bir model önerir. Yüzyılın sonuna doğru bu tür hikâyelerin sayısı hızla artmıştır. Örneğin *Beverly Hills Serserisi* adlı filmde (1986, TV dizisi 1987), bir ev köpeği, bunalım geçiren insan ailesini iyileştirmesi, birbirleriyle ve dünyayla ilişkilerini yeniden kurmalarını sağlaması için evsiz bir bilgeden yardım ister. Film yine komedi tarzında olsa da, "değersiz" köpekler ile insanları an-

latan daha ciddi hikâyelerle paralellik taşır ve bunların tümü birden, ege-
men sınıfların değerlerinin, onların seçkin dünyalarından daima dışlanan
ötekilerin yaşamlarını ne şekilde belirlediği üzerinde durur.

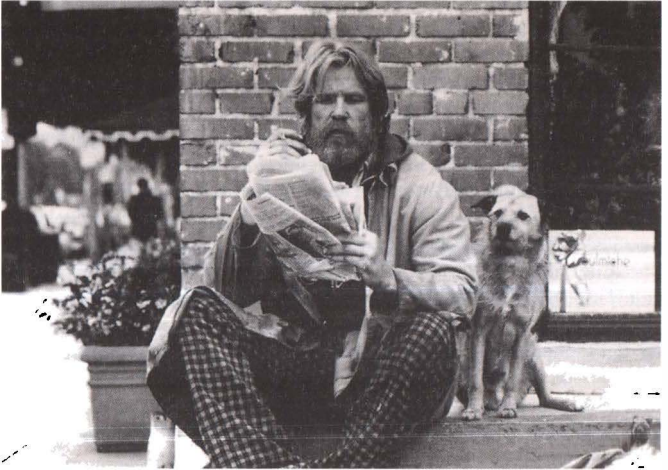
Bu hikâyelerin vardığı hükümler, Lars Eighner'in evsiz bir adam ile
"sıradan" kırmı köpeği Lizbeth'in yalın bir anlatımını sunan 1993 tarihli
özyaşamöyküsü *Lizbeth'le Yolculuk: Yollarda ve Sokaklarda Üç Yıl'ı* akla
getirir. Melez köpek temsillerinin geçmişteki örneklerine kıyasla daha da
çarpıcı olan Eighner'in Lizbeth'le yaşamına dair anlattıkları, bu görece az
tanınan geleneğin gelişimini özetler. Başlangıçta onu ve Lizbeth'i bir arada
tutan şey "duygusallık" olsa da, daha sonra, evsiz kalma sürecinde hızla
kötüleşen koşullar, zorlu bir yaşam kalım mücadelesi, aralarında çabucak
farklı bir yalanlaşma doğurur. Eighner'in sefil bir yoksulluğu ilk ağızdan
anlattığı hikâyelerinde, adam ve köpek "aylar boyunca", "birbirlerine sürekl-
li bir tasma ipi mesafesinde" yaşayarak, güç bela da olsa yaşamlarını sür-
dürürler." Ancak duygusallık, onun köpeğiyle olan yaşamını anlattığı
olağandışı süreçte toplumsal eleştiriye varır; böylece yirminci yüzyıl sonun-
da, evsiz insanlar ile sokak köpekleri veya yabani köpeklerin benzer koşul-
larının, cins köpek anlatılarının egemenliğine kafa tutan son derece farklı
köpek hikâyelerinin ortaya çıkmasına olanak tanıdığını gösterir.

Birlikte geçirdikleri yıllar boyunca, Eighner, Lizbeth'le sürmekte
olan ilişkisinin kimliğinin ayrılmaz bir unsuruna dönüşmesinden söz
eder. Kısırlaştırılmış kırmı dişi köpeğiyle yaşamak, Eighner için içgüdüsel
hale gelir; daha sonra "bedenin bir parçası" gibi tanımlayacağı karşılıklı
bağımlılığı şöyle tanımlayacaktır:

Tabii ki şehirdeyken, gece insanlar bize doğru yaklaştığında onun
beni uyandırmasından mutluydum. Bu, evsizken köpeksiz olmayı
asla istemediğime ikna olmamı sağlayacak kadar sık yaşıanıyordu...
Bunun gibi bir iki deneyimden sonra, bence kim olsa, köpeğiyle
kendi kolu arasında tercih yapmaya zorlandığında, bir an bile tered-
düt etmez. Üstelik burada Lassie gibi, hastalık durumunda doktor,
bir olay olduğunda polis çağırmayı her nasılsa bilen hayali bir
köpekten bahsetmiyorum. Herhangi sıradan bir köpek gibi dav-

Chaplin'in *A Dog's Life* (Köpek Yaşamı) filminde Charlie Chaplin ve Scraps, 1918.

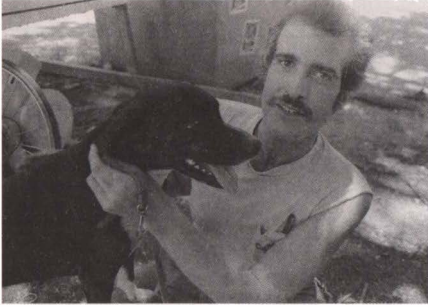

Paul Mazursky'nin 1986'da çektiği *Beverly Hills Serserisi* filminden bir sahne

ranan sıradan bir köpekten bahsediyorum. Lizbeth'e onun alanına giren meselelerde güvendiğimi söylemek, durumu pek de açıklamıyor. Daktiloda yazarken, parmaklarımin (tam istediğim tuş olmasa da) bazı tuşlara basacağına "güvenirim" değil mi? Bir süre sonra, işte öyle farkında bile olmaksızın, Lizbeth'e güveniyordum.¹⁶

Bilhassa gerçək kırma köpek ve kurgusal *collie* arasındaki zıtlık çerçevesinde, evsiz gey erkek ve cins olmayan (ve kendi türünü devam ettiremeyecek) köpeğin evin konforundan radikal bir biçimde uzaklaştırılması, köpeklerle ve onların temsillerine yönelik yaklaşımlarda derin bir dönüşüme işaret eder. Bu paragraf, bir bakımdan, insanın başlıca değer olarak zamansallığı, köpeğin ise uzamsallığı üstün tutuşundan başka, dünyaya bakışın bu farklı biçimlerinin nasıl köpeğin şimdiki zamana, insanın ise geçmiş zamana odaklanmasına yol açtığına dair de psikolog Kenneth Shapiro tarafından kuramsallaştırılmış modeller için bir belge niteliğindedir.¹⁷ Ancak aynı paragraf, bir başka düzlemde, bu fikir yürütmelerin köpekleri yalnızca estetik, cinsel ve bilimsel nesneler değil, bunun yanında kültürel alanların öznelere ya da aktif katılımcıları olan toplumsal aktörler gibi gören yeni yaklaşımları içerdiğini de açıkça ortaya koyar. Lizbeth'in "olduğu" değil "yaptığı" şeyden dolayı önemli olduğunu ilan etmekle Eighner, tıpkı Ackerley'ninki gibi, hem köpek hem de insan kimliği için yeni olasılıklar öneren, eşitlikçi bir duyarlılık modeli sunar.

Eighner'in Lizbeth'le ABD'nin güneybatısını bir uçtan bir uca kat ederken sürdürdüğü sefil yaşamını anlattığı Lizbeth'le Yolculuk, o döneme dair siyasi yorumlar ile kişisel hikâyenin iç içe geçmesiyle edebiyattaki bir öncülüyle de ince bir ilişki kurarak, bu duruşunu daha da kesinleştirir. Bir önceki kuşaktan John Steinbeck'in Charley ile Amerika'nın İzinde Yolculuklar'ı (1962) ile büyük benzerlikler taşır. Hem Eighner hem Steinbeck, yolculuklarını köpekleriyle paylaşmanın, onlara nasıl kendi dönemlerinin en ilginç toplumsal sorunlarını kavrama yetisi kazandırdığını yazarlar. 1960'lardaki ırkçılık ve ayrımcılığı anlatan Steinbeck, kamyonetin ön koltuğundaki standart kaniş türü köpeğinin ensesi bir an için siyah bir adamınki sanıldığında, nefreti doğrudan hissederek ABD'de kurumsallaşmış hale gelen bariz ırk ayrımcılığından tiksinen Steinbeck, yolculuğunu yanda

Lars Eighner ve sadık arkadaşı
Lizbeth, Austin, Teksas, 1989

keserek evine döner. Oysa eve dönmek, bire bir anlamıyla Eighner'e açık olmayan bir seçenektir. O, köpeğiyle geçirdiği yersiz yurtsuz hayatını anlatırken, kimliğin dayanak noktası olarak "ev"i köpek bedeni olarak tanımlar. Köpeğiyle özel ilişkisini şöyle vurgular: Lizbeth'in ölümünden sonra düşünürken, "Çok uzun bir zaman" der, "benim için ev, onun bulunduğu yerd ve eminim ki onun için de benim olduğum yer."⁸ Köpek ile adamın yalnızca ilişkileri değil, kimlikleri de bu koşullarla biçimlenmiştir.

Eighner'in bu süreci öykülemesi, kovulma tehdidiyle karşılaşınca işi bırakma kararı alışı ve hiçbir uyuşturucu bağımlılığı olmayan, ciddi bir suç işlememiş, sağlam, çocuk yapmayacak bekâr bir erkek olarak, doğum yeri Teksas'ta sosyal hizmetlerin kendisine hiçbir destekte bulunamayacağını öğrenmesiyle başlar. Üstelik, kırma köpeği Lizbeth'i bir kırma olduğu için olasılıkla sahiplenilmeyip öldürüleceği bir hayvan barınağına bırakmak yerine yanında tutma kararı yüzünden, evsiz yurtlarından içeri adım atamamıştır. Her ne kadar Charley gibi bir cins köpek değilse de, Lizbeth çok şeker bir köpek olarak betimlenir; yazarın yabancılarla olumlu ilişkiler kurmasını sağlamakla kalmayıp, Eighner'in adeta inanamayarak "doğal seçilimle" açıkladığı doğal bir "yaltaklanma yeteneği" de sergiler.⁹ Her iki öyküde, zaman zaman köpeklere sevecen davranılması, ayrıcalıklı insanların yoksunlar karşısındaki korku ve nefretleriyle keskin bir zıtlık oluşturur ve böylece orta sınıfın Amerika'da eşit haklar ve adalet bulunduğu yarılsamasını yalanlar.

Ancak benzerlik bu kadarla sınırlıdır. Hikâyesini yazdığı sırada bir edebiyat devi olan Steinbeck, cins köpeğini kendi ihtiyarlığının metaforu olarak kullanır, sözgelimi kendi prostat sorununu ona atfeder.⁴⁰ Hikâyesinin sonunda yazdıklarından para kazanmaya başlayan Eighner ise, başlangıçta bakmak zorunda bırakıldığı, ama sonunda “tüm varlığı” olan köpekle çok daha karmaşık bir ilişkiyi anlatır. Sokaklarda yaşarken Eighner sürekli kanunla başının derde girmesi korkusu taşır; kendisi için değil, iyi eğitilmemiş, yetişkin, melez bir köpek olarak sahiplenilme şansı pek az olan Lizbeth için duyar bu kaygıyı. Köpek birine saldırdığı gerekçesiyle hapsedildiğinde, yazar önce kendinden hiç beklenmediği biçimde “isterikleştirdiğini”, sonra da derin bir üzüntü ve yasa boğulduğunu anlatır, ta ki beklenmedik bir dizi olaydan sonra onu hapisten kurtarmanın yolunu bulana kadar. Köpek, “ölüm hücreesindeki mahkûm gibi”⁴¹ az sonra zehirli gazla öldürüleceğini bilemez, oysa “evini” kaybedecek olan adam bunu bilir. Burada, Ackerley’de olduğu gibi, eşcinsellik, köpek yoldaşlığı ve kamusal alan arasındaki bağ, *Vahşetin Çağrısı* ve *Stickeen*’ın belirgin nitelikleri olan basit metaforlaştırma ve özgülemeden daha karmaşık bir ilişkiyi (ve köpek insan arasındaki karşılıklı ilişkilere dair fikirleri) oluşturmaya başlar.

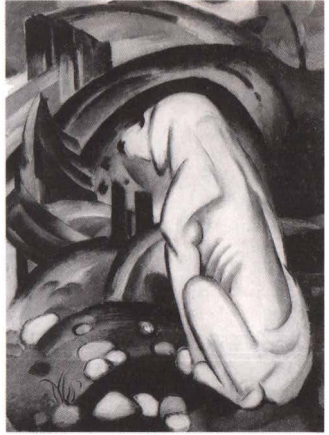
Eighner ile Lizbeth arasında, adeta birbirlerinin yerine geçtikleri öyle bir ilişki gelişir ki hem mevcut, hem de potansiyel kimlik ve toplum modellerini aydınlatıcı ipuçları barındırır. Kısırlaştırılmış bir kırma olan Lizbeth, insan dostuyla, yoksulluğun risklerini ancak kısmen paylaşır. Onun saldırganlık gösterdiği için öldürülme tehlikesi geçirdiği yerde, sahibi, kamusal alanda sevgisini gösterdiği için hapsedilme ve işkence riskiyle karşılaşır. Cinsel yönden aktif bir eşcinsel erkek olarak Eighner, kendini, yoksul ama duyarlı biri olarak tanımlar ve biraz da sosyal hizmetlerin açıkça ayrımcı oluşundan dolayı, elindeki avucundakini AIDS’lilerle paylaşmaya gönüllüdür. Ancak o da, otosansürün bir örneğini verir; heteroseksüel bir çift güpegündüz parkta sevişirken, o ve diğer geylerin daha tedbirli bir biçimde, bir parkın saunasında “güvenli seks konulu gerilla atölyeleri” yürütmeleri karşılaştırmasıyla bile, bu öykü, insanların baskın kültürel önyargıları nasıl içselleştirdiğini ortaya koyar. Böylece, kendilerine zarar verdiği halde bir azınlığın iktidarına gün be gün razı olmakla kalma-

yıp bu hegemonyaya derinlemesine katkıda bulunmaktadırlar.

İnsanın cinsel yönelimi ile köpeklerin cins/kırma statüleri arasındaki paralellik, kırma betimlemeleri incelendiğinde daha da netleşir. Lizbeth cins köpek olsa ya da köpeğin insan denetiminde cinsel ilişkisinin ürünü olsaydı, köpek barınağında daha iyi muamele görecekti; tıpkı Eighner'in heteroseksüel ilişkiyi seçse ve hele de çocuk sahibi olsa daha iyi muamele göreceği gibi. Öte yandan bunlar –köpek yaltaklanarak, adam çöpten yiyecek bularak– birbirlerinin yaşamasını sağlarlar. Dahası burada, rehber köpeklerle çalışan insanların yaşadığı zenginleşme duygusuna benzer bir şey belirtmeye

başlar: Bedensel duylularda bir artışın yanı sıra, daha soyut bir aidiyet duygusu. Böylelikle “ev”, yalnızca melez bedenlere aktarılmakla kalmayıp, onlar tarafından dönüştürülür de. Karşılıklı bağımlılık, sıradan bir köpekle, geleneksel özdeşleşme yapılarını değiştiren sıra dışı bir ilişkiye yol açar.

Cins köpek betimlemelerinden epeyce az olsa da, kırma köpek imgeleri ve hikâyeleri, sıradan köpeğin farklı yüzyıllardaki yaşamını kıyaslamak ya da belgelemekten çok daha fazlasını yapmıştır. Toplumsal baskının çeşitli biçimlerini bir arada gösteren sokak hikâyeleri, filmleri vb, cins olmayan köpeği, insanlarla ve diğer hayvanlarla –yalnızca yan yana değil– birlikte yaşayan, karışık bir topluluğun parçası olarak temsil eder. Ezilen insanların yalnızca birer temsili olmaktan çıkıp, onların ve başkalarının yeni kimlik ve toplum tahayyüllerine yardımcı hale gelmesiyle, özellikle 20. yüzyılda, kırma, cins köpeğin karşı kutbu ya da onun dayandığı bir bağlam olmanın ötesinde bir anlam kazanmıştır. Ama bu arada, modern cins anlayışı kırmayı bir çıkmaza da sokmuştur. 19.

Franz Marc, *Dünyanın Önündeki Köpek*, 1912, tuval üzerine yağlıboya.

Jean-Léon Gérôme,
O PTI CIEN (Ah küçük köpek),
dükân tabelası, 1902,
tuval üzerine yağlıboya, çerçeve
üzerine optik aletler ilâştirilmiştir.

yüzyıl ortasında, köpek yetiştirme kulüplerinin şecere kitaplarının korunması ve yıllık köpek şovlarının kurallara bağlanması amacıyla kurulması, bir anlamda cins köpeği ortaya çıkarırken, bir anlamda da bu kurumsallaşma sürecini tartışmaya açık hale getirmiştir, çünkü köpek ve insanın toplumdaki statüsünün “saf” biyolojik bir ürün olmayıp maddi, toplumsal ve sembolik değişimlerin bileşkesinin bir sonucu olduğunu göstermiştir.

Köpeğin kamusal imgesi –hayvan dövüşlerine, laboratuvar da kesip biçmeye ve hayvanlara yük taşıtmaya karşı protestolar dahil– işkence karşıtı mücadele imgesi ile burjuva aile yaşamının simgesi arasında salınmaktadır. Bu süreçte, karma köpek toplumsal eleştiriy le, cins köpek ise kurulu düzenle gitgide daha çok bağdaştırılır hale gelir. Daha önce savaş köpekleri ele alınırken görüldüğü gibi, bu gelişme, köpeklerin kamusal imgesi ile onlara ilişkin fikirler arasında gerilimler yaratır. Ancak, aynı zamanda temsilin uç örneklerine de zemin oluşturur.

Bütün bu gelişmelerin kavranabilmesi için, köpekleri tek tek bireyler –köpek “yıldız” ya da karizmatik cins köpek– olarak görmek ile insanlar ve diğer hayvanlarla toplumsal bağları olan canlılar olarak görmek arasındaki fark son derece belirleyicidir. Franz Kafka’nın “Bir Köpeğin Araştırmaları”nın (1946) yapayalnız köpek anlatıcısı, hikâyeyi bir “mutlak bilim”⁴² çağrısıyla bağlayarak, hem tüm köpekler adına konuşma çabasını, hem de böyle bir anlatının, “başka bir toplum olasılığı sunma ve bir başka bilinç ve bir başka duyarlılık için gerekli araçları kurma”⁴³ potansiyelini pekiştirir. Bu nedenle, bu kitabın son bölümünde bilimsel köpek hikâyeleri ve imgeleri karşılaştırılıyor. Bu hikâyeler ve imgeler son zamanlarda insanlar ve köpeklerin geleceğini tasvir etmeye başlamıştır.

“Bridgewater Earl’ü ve Köpekleri,”
John Richard Green,
Tarih Araştırmaları’nın (1903) iç kapak resmi.

GELECEK VE KÖPEK

Buraya kadar, köpek konulu bu kültürel tarih çalışmasında, köpeklerin en temel deneyimlerimizdeki payının –18. yüzyıl roman yazarı Horace Walpole’un önerdiği gibi– insanlık (*humanity*) yerine “itsanlık” (*dogmanity*) terimini kullanabileceğimiz ölçüde büyük olduğunu savundum.¹ Yine de insanların çoğu, köpeklerin tarihini insan hoşgörüsüne mutlak bir bağımlılığın tarihi olarak görür. Önceki iki bölümde, bu çelişkinin son birkaç yüzyıldır gerek köpek yetiştiricileri, gerekse köpeklerin iyiliğini savunanlar için ne gibi sorunlar yarattığına değinildi; ancak bu durum son on-yirmi yıldır bilimsel uygulamalar alanında belki daha da büyük sorunlar ortaya çıkardı. Köpekler kolayca bulunabilir olmaları ve bilhassa sert koşullara uyum sağlayabilme becerileri sayesinde insan dünyasında varlıklarını devam ettirirler; ancak bu nitelikleri onların araştırma, keşif ve teknolojik gelişmelerde birincil roller yüklenmelerini de kaçınılmaz kılar. Bu bağlamda, köpeklerin bilimsel buluşların dünya çapında gizli ajan benzeri sessiz koruyucuları olarak gösterildiği çocuk filmi *Kediler ve Köpekler* (2001) gerçeğe çok da uzak değildir. Köpekler 20. yüzyılın en önemli bilimsel atılımlarına katkıda bulunmuş ve biz insanların nereden geldiğimizi görmemize yardımcı olmakla kalmayıp (en geniş anlamıyla) nereye doğru gittiğimizi sorgulamamızı da sağlamıştır. Bilhassa, gerek gerçek gerekse bilimkurgudaki temsilleriyle köpekler, önemli değişimleri, hatta şiddetli eleştirileri körtüklemişlerdir.

Köpekler laboratuvar deneylerinde en sık kullanılan evcil hayvanlardır. Uysallıkları ve kolayca bulunabilmeleri onları ideal deney hayvanı haline getirir; ancak bu özellikleri aynı zamanda derin bir duygu karmaşasına da yol açar. Bu nedenlerle, köpekler –ve daha genel olarak laboratuvar deneyleri– yaygınlaştıkça, bir yandan bu rolleri önemli bir tartışma konusu haline gelirken, diğer yandan tek tek köpekler büyük atılımların şöhretli simgeleri olmaktadır. Yine burada da cins yetiştiriciliği önem kazanır; zira her yıl binlerce köpek –çoğunlukla *beagle*’lar– “laboratuvar işçileri”² ya da denek olmak üzere “amaca yönelik üretime” tabi tutulmaktadır. Köpeklerle

Larry Guterma'nın 2001'de çektiği *Kediler ve Köpekler* filminden bir sahnede süper köpek dedektif Lou.

rin amaca yönelik üretimi daha tutarlı sonuçlara yol açacağına göre, bu uygulamanın, sokak köpekleri ve istenmeyen cins köpeklerin bu amaçla kullanıldığı eski uygulamanın yerini alması beklenir. Oysa eski yöntem araştırmacılar için cazibesini korumaktadır; zira cins olmayan köpekleri tedarik etmek çok daha ucuza gelir. Köpeklerin özellikle de tıbbi araştırmalarda böylesine baskın oranda kullanımı, bilim insanlarının köpek genetiği, ekolojisi ve eşeysel üremesiyle ilgili temel bilgilerin geliştirilmesine daha yeni yeni odaklanmaya başlamış olmalarını daha da şaşırtıcı kılar.

Bir bakımdan da, bilim alanındaki bu varlığı, köpeğin dünyada görece yaygın bir kültürel öneme sahip oluşunun bir yansımasıdır. Köpekler okyanus ve kutup keşiflerinin vazgeçilmez bir parçası oldukları gibi, uzay yolculuğunun gelişiminde de kritik bir rol oynamışlardır. Daha sürpriz bir gelişme olarak, "denetlenmiş soy özellikleri" (dikkatle belgelenmiş ve sınır-

lanmış kalıtım çizgileri) yoluyla üretilmiş deneklere dair bir laboratuvar bilimi estetiğinin ortaya çıkması, 20. yüzyılda cinsin saflığının sorgulanmasına yol açmıştır. Bilimsel yaklaşımlar bir yandan köpek yetiştiricilerinin en iyi sonuçları elde edecek şekilde bilinçli seçimler yapmasına yardım ederek cinsi yeniden canlandırırken, özellikle köpeklerin sağlığına olan zararları bakımından “safkan türetmek” en keskin eleştirileri de davet etmektedir. Cins köpeklerin denek olarak kullanımı, diğer köpeklerin bu süreçte nasıl daha tehditkâr bir konuma gelebilecekleri sorusunu da akla getirir. Cins olmayan ve başıboş köpeklerin şimdiye dek bilhassa kültürel eleştiride yararlı birer araç olmalarına paralel biçimde, bu tür köpekler son yıllarda nükleer soykırım, yapay mutasyon ve biyolojik terörizmin de dahil olduğu en azılı korkularımızı dile getirmek için bilimkurguda sık sık kullanılmaktadır. İnsanlar ile köpeklerin iç içe geçmiş tarihi nasıl köken söylenceleri arasında bitmek bilmez bir çatışmayı kışkırtıyorsa, geleceğin şekillenmesine köpeklerle insanların ortak katkıları da benzer biçimde insanlığın modern bilimsel ilerleyişi söylencelerini tartışmalı hale getirir.

Kıl Payı (1995) filminde, iki aşırı uçtaki köpek bu sorunu ortaya koyar. Bu, yönetmen Nick Park'ın hödük mucit Wallace ve köpeği Gromit'in başrolde olduğu bir kil kukla animasyon filmidir. Gromit, efendisinin beceriksizliklerini dengelemek için olacak, asla konuşmaz; onun bu anlamlı suskunluğu –P.G. Wodehouse romanlarında Bertie Wooster'ın köpeği Jeeves'inki gibi– bundan önceki filmlerde bir komedi unsurudur. Ancak, *Kıl Payı*'da iş ciddileşir, zira Gromit'in sessizliği onun koyun hırsızlığıyla yok yere suçlanmasına yol açar. Biraz polisiye, biraz Frankenstein türü olan film, köpeğin mucit, laboratuvar teknisyeni ve sorun giderici rollerini daha da zenginleştirir; zira Gromit'in karşısında onun kadar çokyönlü ama kötücül dehasıyla bir “siberköpek” vardır. Siberköpek Gromit'i tuzağa düşürerek hem kendi hırsızlığını, hem de entelektüel mülkiyeti aşırmaq, koruması için yaratıldığı hanımını tehdit etmek, endüstriyel kıym gibi suçları ona yükler. Görünüşte bu iki köpek eski köpek ikilemlerine –doğal/kültürel, vahşi/evcil, hükmeden/hükmedilen– yenilerini ekliyor gibiyse de, hikâye bu tür basit zıtlıkların ötesindedir. Siberköpek ancak koyun, köpek ve insanın ortak çabasıyla alt edilir; insan tarafından yaratılmış köpek fikri,

bedeniyle birlikte, bu daha karmaşık türler arası ittifak sayesinde mağlup edilir (kelimenin düz anlamıyla, ezilir). Köpekleri bilimsel deneylerin uygulanması ve denetlenmesinde etkin katılımcılar olarak gösteren bu film, dolaylı olarak, bilimde köpeklerle ilişkin çelişkili fikirler ve 20. yüzyılda bu fikirlerde meydana gelen büyük değişimlerin anlaşılması için aydınlatıcı ipuçları sunar.

Biraz da köpeklerin kategorize edilmesi zor hayvanlar olmalarından dolayı, *Canis familiaris* 18. ve 19. yüzyıllardaki araştırmalarda özellikle teşrihte kullanılan bir araç olması dışında, büyük ölçüde göz ardı edilmişti. Öte yandan, Kahverengi Köpek Gösterileri gibi olaylar bu tür köpekleri bilimsel aşırılığın kurbanları olarak toplumun ilgi odağı haline getirdi. Bu ünlerinin anlaşılır bir sonucu olarak, köpekler 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyılın başlarında, araştırmacılar arasında hüküm süren pozitivizmin, yani katıksız nesnellik ile akla ve toplumsal etkilerden soyutlanmış olgulara olan inancın eleştirisinde çok önemli katkılara esin kaynağı oldular. Burada yalnızca bilimsel sorgulamanın niteliği değil, aynı zamanda insanlığı “ilerleten” bilim fikri de tehdit altındaydı; söz konusu bilim burada hem farklı bir bütünsellik, hem de kendi için bir amaç gibi görülüyordu.

Bu bakış açısına ilk itiraz bilim dünyasının içinden gelmişti ve köpeklerin insanlarla ilişkilerinin nesnellikle inancı nasıl sorgulanır hale getirdiğini gösteriyordu. 1928’de yenilikçi bir “hayvan sosyolojisi” kavramını ortaya atan Read Bain, edebiyatın pek çok örneğiyle ortaya koyduğu gerçeği, bilimin “ne yazık ki ihmal ettiğinden” yakınıyordu: Her ne kadar “Darwin, her zamanla keskin duyarlılığıyla, duyguların ifadesinde köpekler ve insanların benzerliklerini ve birbirlerine bağımlılıklarını dile getirmişse de”, ondan sonraki bilim insanları bunu görmezden gelmiş ve bunun yerine topluluk halinde yaşayan böcekler ve primatlar gibi başka hayvanlara odaklanarak biyolojik kültür modelleri geliştirmişlerdi.¹ Bu tür bir görmezden gelme, bilimsel nesnellğe gölge düşürmesinin yanı sıra daha belalı bir kaygıyı da su yüzüne çıkararak, bilim insanlarının bu ideal konuma nasıl ulaştıklarını sorgulamayı hiç de istemediklerini ortaya koyuyordu.

İnsan tarihi ve kültüründe köpeğin daima ve her yerde karşımıza çıkması insanlar için böyle aşkın bir konumun olanaksız olduğunu gösterir.

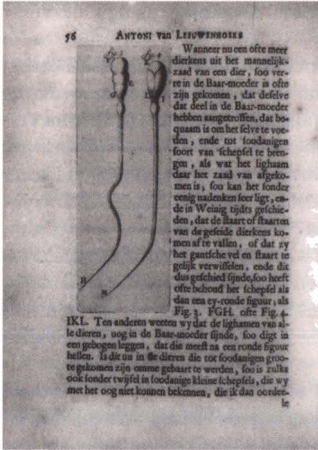
Nasıl ki emek yabancılaşmadan ayrı düşünülemezse, insanları da köpeklerden ayrı düşünmek olanaksızdır ve Karl Marx, *Kapital*'de (1876) Daniel Defoe'nun romanı *Robinson Crusoe*'yu (1719) yabancılaşmış emek ilkesinin istisnai bir örneği olarak kullansa da, Crusoe'nun bile bir köpeği vardır. Bilimsel nesnellığe ulaşmak köpekleri yok saymakla eşanlamlıdır. Bain'in makalesi, bunun özellikle de sosyolojide ortaya çıkardığı sorunlara dikkat çekmek için, benzer biçimde istisnai bir örnek olan, beyazlar tarafından siyahlara saldırmak üzere eğitilmiş "beyaz köpekler" örneğiyle sona erer ve Bain, böyle köpeklerin "köpeğin ırkçı önyargısı"nı sergileyip sergilemediklerini sorar.⁴ Bugün bile, (anlamının yorumlanması bir tarafa) bu olgunun dile getirilmesi dahi, son derece hararetli tartışmalara yol açmaktadır: 1982'de Romain Gary'nin *Beyaz Köpek* adlı romanından uyarlanan film öylesine huzursuzluk yarattı ki, stüdyo sahipleri tarafından hasıraltı edildi ve ABD'de gösterime girmedi. Bunun nedeni biraz da böyle köpeklerin, bilimin en önemli sorunlarından olan türler arası sınırlar gibi biyolojik mutlaklıkların sürekli değişen toplumsal bağlamlara nasıl uygulanacağı sorununa, üstelik de çok hassas ve merkezi bir soruna işaret etmeleriydi.

Köpeklerin nasıl olup da insanın toplumsal ilişkiler ağında önemli roller edindikleri sorusuyla yüzleşmekten kaçınmak, deneysel araştırmalarda kullanılmalarını kolaylaştırır. Ancak, bilhassa bu yaklaşımın bir norm haline gelmesinden dolayı, bu soruları doğrudan dile getiren araştırmalara duyulan ilgi de gözle görülür biçimde artmıştır. Bain'in bilim insanlarını köpekleri ciddiye almaya davet etmesinden kırk yıl sonra, J.P. Scout ile J.L. Fuller'ın çığır açan çalışması *Genetik ve Köpeklerin Sosyal Davranışları* da, benzer bir biçimde "köpeğin, insanlarla yaklaşık sekiz bin yıllık ilişkisine rağmen, pek çok bakımdan hâlâ bilimsel olarak tanınmayan bir hayvan olduğu" itirafıyla söze başlar.⁵ Scott ve Fuller, bu gidişi tersine çevirmek için büyük gayret göstererek bir laboratuvar ortamında cins ve melez köpekleri birkaç kuşak boyunca izlemişlerdir. Eserleri, Maine-Bar Harbour'daki Jackson Laboratuvarı'nda, evcil köpek konulu, elli yıldan uzun süren bir araştırmanın özetini sunar ve sözgelimi çocuklukta yaşanan deneyimlerin yetişkinlikteki davranış örüntülerinin biçimlenmesinde en önemli unsur olduğu ve bireylerin "açıkgöz"lüğüünün doğuştan olmayıp

toplumsal koşullarla şekillendiği gibi, insan davranışlarıyla ilgili fikirlerin geliştirilmesinde etkili olmuştur.⁶

Söz konusu kitap, genetik araştırmanın basmakalıp tür ıslahçı örneklerine şiddetle meydan okumasının yanında, köpeğin insan konulu araştırmalar için nasıl en ilgi çekici örneği oluşturduğunu da gösterir. Scott ve Fuller, köpek yetiştiricisine pratik genetik önerilerde bulunmak yoluyla pek çok bilgi sunarak, en sonunda köpeklerin binlerce yıldır insanlarla bir arada yaşadıkları, bununla birlikte onlardan çok daha hızlı ürediklerinden (bizim yirmi yılımıza karşı, iki yılda bir kuşak) yola çıkarak “köpek, insan soyu için pilot bir genetik araştırma olabilir” fikrini savunurlar.⁷ İnsan toplumlarını biçimlendiren kültürel ve çevresel etkileri en dolaysız ve kesintisiz biçimde bizimle paylaşmış hayvan dostlarımız olarak köpekler, yerleşik yaşamın insanlar için yol açtığı genetik sonuçları önceden tahmin etmemize ve gerektiğinde doğacak sorunları çözmemize yardımcı olabilirler. Scott ve Fuller, bu kuramla hem genetik bilimcilere köpekler üzerine yapılan araştırmaları daha çok ciddiye almaları çağrısında bulunurlar, hem de insanlık için çok önemli bir yerde konumladıkları köpekler için yeni bir ekolojik tanım sunarlar.

Daha kapsamlı bakıldığında, bu farklılaşan ekolojik duyarlılık 20. yüzyılda alan araştırmasının metodolojik olarak gelişmesine yol açmışsa da, köpekler üzerine yapılan araştırmalar hâlâ azdır. Scott ve Fuller’dan on yıl sonra Alan Beck, *Sokak Köpeklerinin Ekolojisi: Kentsel Alanlardaki Başiboş Hayvanlar Üzerine Araştırma* adlı eseriyle, sahihsiz köpekler üzerine yapılan az sayıda alan araştırmasına karşılık, “köpeklerin kullanıldığı bir milyondan fazla laboratuvar deneyi”nin yarattığı dengesizliğe dikkat çeker.⁸ 1970’lerin başında tipik bir ABD şehri olan Baltimore’a odaklanan Beck, ana tezini –insan ve köpeğin büyük ölçüde birbirlerinin ekolojilerinin birer parçası oldukları– doğrulamak için, bu şehirdeki insan ve köpeklerin karşılıklı ilişkilerini gözlemler. Başiboş gezinen, terk edilmiş ya da kaybolmuş ev köpekleri, toplam sokak köpeği nüfusunun azalmasına engel oluşturur; tüm bu köpekleri artıkları ve çöpleriyle besleyen insanlar da böylece köpeklerle karşılıklı risk getiren bir ortaklık içindedirler. Bu tür “başiboş” köpeklerin insanları ısırması ve çoğunlukla araba kazaları ya da hastalıktan erken yaşta ölmesi, sahipli köpeklerinkine oranla çok daha olasıdır.

Anthony van Leeuwenhoek'in *Onledingen en ontdekkingen* (Leiden, 1696-1718) adlı kitabından bir köpeğin mikroskop altındaki ölü ve canlı spermelerini gösteren gravür.

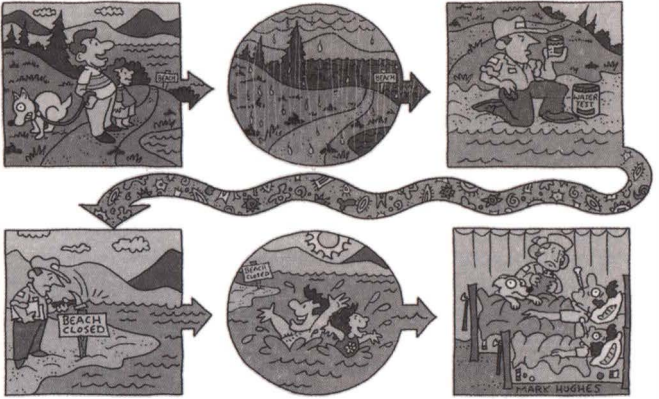
panyaları ve tasma kanunlarının uygulamaya sokulması gibi önlemlerin tümü, başıboş köpekleri konu alan bu ve daha sonraki araştırmalardan doğmuştur. Daha dolaylı bir yöntem olarak, ABD'de başıboş köpekler artık toplumdan dışlanmaktadır. 1970'lerde, tasmamız köpeğinin komşularının çöp tenekelerini karıştırmayı âdet edindiğini,¹⁰ 1980'lerde ise bir sonraki köpeğinin bahçe çitlerinden dışarı çıkarılmadığını anlatan Barbara Bush'un köpek kitapları bunun kanıtlarıdır.

En doğrudan ve gözle görülür değişiklik, halkın köpek dışkısını artık "pislik" olarak görmesidir, böylece kısa sürede dünyanın dört bir yanındaki pek çok büyük şehirde "dışkı toplama" yasaları yürürlüğe girmiştir. Bu değişiklik, evcil hayvan bakmanın sorumluluğu ile masrafını artırması, ayrıca kültürel anlamlarını da pekiştirmesiyle, insan-köpek ilişkileri-

Kamu sağlığına etkilerinin farkına varılması sayesinde, hem halk köpek sahibi olmanın getirdiği sorumluluklar konusunda bilinçlenmiş, hem de başıboş köpeklerin belediyelerce kontrolünde gelişmeler kaydedilmiştir. Beck, başıboş köpeklerin parazitler ve insanda kızamık, köpeklerde ise distemper hastalığına yol açanlar gibi her türü farklı biçimde etkileyen virüslerle bulaşan en az 65 insan hastalığının taşıyıcıları olduğunu, bunun da ciddi bir tehlike barındırdığını belirtmektedir.⁹ Hastalıkların çoğu köpeklerle doğrudan temasla yayıldığı gibi, hastalık bulaştıran dışkı yoluyla su kaynaklarına da geçebilmektedir. Hayvan denetimi alanında kamu harcamalarının ciddi artışı, mali destek sağlanan kısırlaştırma kam-

ni doğrudan etkiler. Zira köpek dışkısı, Sigmund Freud'un dışkı tiksintisi ilkesine çarpıcı bir istisna olarak "tüm bir dışkılama faaliyetini toplumsal alana taşımamıza izin verir," dolayısıyla, modern endüstriyel toplumlarda, insanlar için "dışkının kabullenilebilir tek yolunu" oluşturur.¹² Bir *chow-chow* yetiştiricisi olan Freud'un (hastalarından biri olan şair H.D.'ye göre) çalışırken bile serbest dolaşmalarına izin verdiği köpeklerine düşkünlüğü, kuramındaki bu anlaşılmasız noktanın sebebi olabilir. 17. yüzyılda bile, Rembrandt'ın *Hayırsever* tablosundaki imge, köpek pisliğinin kent yaşamının basit bir olgusundan öte bir şey olduğunu ima ediyordu. Zehirleme potansiyeli olan bu organik madde, aynı zamanda bolca anlam yüklü bir kültür simgesidir. Bazen bir rasgelelik göstergesi, bazen de toplumsal bir sapıklılığa işaret eden mekanizmadır. (Bunun bir örneğini *Pembe Flamingolar* (1972) filminin son sekansında görürüz: Travesti Divine köpek pisliği yiyerek "dünyanın en iğrenç insanı" olduğunu göstermek ister.) Dolayısıyla, şimdilerde köpek gezdirenlerin bu maddeyi kamusal mülkten temizlemelerini öngören toplum kuralları, yalnızca hijyeni teşvik etmekle kalmayıp, köpekler ve insanlar arasındaki ilişkilerdeki çarpıcı dönüşümün boyutlarına dair bir fikir vermeye de yarar.

Gündelik köpek gezintilerinin başlıca konusu olarak köpek dışkısı, dolaylı bir biçimde, daha pratik bilimsel değer kuramlarının gelişmesine katkıda bulunur ki, bu da katıksız nesnelliğin sorgulanmasında çok önemli bir dönüm noktasıdır. Feminist bilim tarihçilerinden Donna Haraway, "tanrının oyununa" (her şeyden soyutlanmış nesnelliğe) bir alternatif olarak "bağlamsal bilgileri" dikkate alan bir bilimsel gözlem kavramı geliştirirken,¹³ köpeğiyle yaptığı gezilerden esinlenmişti. Haraway, köpeğiyle birlikte her gün karşılaştıkları dünyayı onların gözüyle gördüğünü tahayyül eder; insan ve köpeğin farklı biyolojik mekanizmaları, görece farklı algılara ve bunun sonucunda aynı olguya dair farklı kavrayışlara yol açar. Böylece, diğer canlı türlerinininki de dahil olmak üzere birden çok bakış açısı hesaba katıldığında, bilimin bir toplumsal olgular dizisi olduğu iyice netlik kazanır. Nasıl ki doğayla kültürün ayırım noktasının ne olduğu sorusuna –türleri tanımlamanın zorluğuna örnek oluşturmalarıyla– köpekler dikkat çekiyorsa, aynı şekilde, bilimsel bilginin bile somut gerçeklikten çıktığını

Mark Hughes'un Göl Sevgisi/Köpeğinizin Kakasını Toplayın kampanyası için yaptığı karikatür (üstte).

"Yasa Böyle: Tasma kayışı zorunludur.
Köpeğinizin pisliğini temizleyin."
Portland, Maine'de sokak levhası, 2003.

ortaya koymakla, kültür ve bilim arasındaki karmaşık ilişkiyi açığa çıkararak da yine köpeklerdir.

Sonuç olarak, yakın dönemde köpek dışkısının pislik olarak yeniden tanımlanışı, basitçe “bilimin iyi bir yönü” olmayıp, Batının bilimsel bilgisini dünyayı bilmenin diğer geleneksel yollarından üstün tutma yönündeki görece kapsamlı kültürel bir dönüşümün yansımasıdır. Çeşitli kültürlerde ve binlerce yıldır köpek dışkısı insanlar tarafından bir ilaç, onu yiyen ve kokusuyla haberleşen köpekler tarafından ise başka bir şey olarak görülmüştür. Bugün de köpeklerin birbirleri hakkında bir şeyler öğrenmesinin (hatta kelimenin daha düz anlamıyla, bir başkasının yaşamının tadını almasının bile denebilir) bir yolu olmaya devam ediyor. Haraway, köpeklerinin dışkısını kaldırmanın onu iyi bir yurttaş yapmakla kalmayıp nasıl hem teknoloji, hem de bilimin kültürel etkilerini eleştirmesi için bir olanak sağladığını da anlatırken, bu gerçeği açıkça ortaya koyuyor:

O sabah gelen *New York Times*’ın sarıldığı –endüstriyel kimya araştırma imparatorluklarının nazik jesti– naylon torbayı, köpeklerimin her gün yeniden ürettiği dışkı denen mikrokozmik ekosistemleri toplamak üzere eldiven gibi elime geçirirken, dışkı küreklerini muzip bir oyuna benzetirim. Bu oyun beni enkarnasyon, ekonomi politik, teknobilim ve biyolojinin tarihine götürür.⁴

Köpek dışkısı, bilimin türleri aşan, toplumsal ve pislikte somutlaşmış ilişkilerini tasvir eder. Haraway de, İngilizce’deki *species* [tür] sözcüğünün anlamını, (hem Marx hem de Freud’un “kirli servet” dediği) *specie* [madeni para] çağrışımıyla zenginleştirerek, dışkının yasalara uygun biçimde ortadan kaldırılması tasvirini “modern ABD köpek kültüründe” ve daha genel anlamda modern endüstriyel toplumlarda türler arası ilişkilerin yeniden tanımlanışının simgesi olarak kullanır.

Ancak bu ekolojik karmaşıklığın gitgide daha fazla bilincine varılması, köpeklerin insanlar için özel anlamının fark edilmesi için yürütülen çabaları bulandırır. Köpeklerin üreme biyolojisi alanındaki araştırmalar bunun daha da açık bir örneğidir; zira köpeklerin benzersiz fizyolojilerine

dair bilgilerimizi artırma potansiyeli taşıdıkları kadar, cins köpeklerin ticari alanda sömürülmesine de hizmet ederler. En önemli köpek klonlama çalışmasının resmi web sitesi *The Missyplicity Project* bu sorunları daha da artırmaktadır. Site, bu özgün projenin benzersiz ve toplumsal bakımdan ileri pek çok unsurunu sergiler: Bunlardan biri bilimsel olarak benzersiz bir çalışmaya –rasgele türetilmiş bir hayvanın, Missy adlı bir kormanın klonlanmasına– odaklanmasıdır. Bir diğeri, ahlaki bir vaattir; projeye katılan tüm köpeklere sahip bulunacağına söz verir, böylece bu tür araştırmaların sonunda âdet olduğu üzere öldürülen dehşet verici sayıdaki köpek kurtulabilecektir. Çalışma siteden sürekli olarak kamuya sunulur. Ancak, sürekli olarak duygusal “soy” retoriğine başvurusu, köpek klonlamanın, günümüzde yok olma tehlikesi altındaki vahşi köpek türlerini korumak bir yana, böyle karmaların yaşamlarını iyileştireceğini vaat eden başlangıçtaki temel varsayımıyla bile açık bir çelişki oluşturur.¹⁵ Köpek yetiştiriciler gibi, projeyi geliştirenler de açıkça ticari dürtülerle hareket etmektedir; bu projenin altındaki imza da, ilk başarılı kedi klonlama projesinininki gibi, ticari evcil hayvan klonlama hizmetleri sunmayı planlayan bir gen bankası olan Genetic Saving&Clone’a aittir. Kaybettikleri bir evcil hayvanın yasını tutan insanlara doğrudan hizmet vermek –2000 tarihli *Altına Gün* filmindeki fütürist insan klonlama kâbusunun esin kaynağı– hâlâ bir bilimkurgu hikâyesi gibi görülebilir; ancak *Missyplicity* projesinin merkezine kırma bir köpek yerleştirmeleri, bilimsel araştırmalarda ünlü köpeklerin kullanılmasına benzer. Yöntemler ve hedeflere ilişkin sorular sorulmasını diye halkın ilgisi başka yöne çekilmektedir.

Bu süreci anlatmak için, Sovyetler Birliği’ndeki bilim insanları tarafından seçilerek başarılı bir uzay yolculuğu gerçekleştiren ilk memeli olan eski sokak köpeği Laika’dan iyi bir örnek bulunamaz. Nobel ödülü kazananak olan salya ve sindirim sistemi konulu araştırması sırasında, yemekten önce yapılan hareketlerle köpeklerin salyalaması arasındaki bir bağlantı olduğunu fark eden Ivan Pavlov’un başarısı nedeniyle,¹⁶ köpekler Rusların biyomedikal araştırmalarının odak noktası olmuştur. Pavlov’un “özgürlük refleksi” buluşunun bir parçası olarak 1889’dan 1936’daki ölümüne kadar yürüttüğü deneyler arasında, uysal köpeklerde nevroz yaratma,¹⁷ yani tam

da insana güven duyan karakterlerinden dolayı seçilmiş köpeklerle, deliliğin suni biçimde yaratılabileceğini kanıtlamak için işkence etmek de vardı.¹⁸ Bu çalışmanın uluslararası alanda büyük övgü toplaması, köpeklerin Sovyet bilimciler arasında tercih edilen bir deney hayvanı olarak kullanılmaya devam etmesini sağlayacaktı.

Tıpkı Pavlov'un köpekleri gibi, Laika da eğitime yatkınlığından dolayı özellikle seçilmiş, eğitilmek istediği için de cezalandırılmıştı. 3 Kasım 1957'de yörünge üzerinde hareket eden Sputnik II uydusuyla uzaya çıkarak tarihe geçtiği halde, insanın uzay yolculuğuna öncülük eden bu köpeği geri getirebilmek için hiçbir şey yapılmadı¹⁹ ve köpek, görevin başlamasından bir iki saat sonra ağır travmadan öldü. Öte yandan, onun başarısı Soğuk Savaş dönemindeki uzay yarışında önemli bir propaganda malzemesi haline gelmişti; Sovyet teknolojik üstünlüğünün bu parlak örneği ABD Başkanı John Kennedy'nin onuruna dokununca, onun bu yarasına tuz basmak için olsa gerek, bir sonraki uzay yolcuğundan geri dönmeyi başaran Strelka'nın yavrularından biri Kennedy'ye armağan edildi. Laika'nın ardında bıraktıkları arasında, onun bir iki gün uzay kapsülü içinde dünyanın çevresinde dönecek yaşama şansı bulduğu yalanı da vardır. Aradan kırk yıl geçtikten sonradır ki, araştırmacılar onun "Ekim Devrimi'nin 40. yıldönümünü görecek kadar yaşadığı ve daha sonra huzur içinde öldüğünü" söyleyip halkı bilerek aldattıklarını itiraf etmişlerdir.²⁰ Pavlov'un köpekleri gibi Laika da, köpeklerin bilim uğruna feda edilen nesneler ve sessiz hizmetkârlar olarak geleneksel rollerini pekiştiren ikiyüzlü bir iltifatla, testlere tabi tutulduğu biyomedikal araştırma merkezinde adına dikilen bir anıtla onurlandırılmıştır.²¹

Köpeklerin bilim kahramanı olduğu mavalında biraz da suçluluk ve küçümseme duyguları yatar. İnsanların çektiği acıların dindirilmesine ya-nyor diye köpeklerin çektiği acılara kulak tıkadığımızda bu duygular iyice sapkın hale gelir. Johns Hopkins Tıp Araştırmaları Kütüphanesi'nde portresi asılı tek hayvan olan Anna isimli bir başka kırma kahraman, başarılı bir ameliyatla bedeninde bir insan kalp hastalığının taklidi oluşturulan ve sonra da özel bir ameliyat tekniğinin etkisini kanıtlamak amacıyla "iyileştirilen" ya da yeniden eski haline getirilen ilk canlı olmuştur. Toplumsal ve mesleki önyargılar Anna'nın portresini açıklamamızı sağlayabilir. Kırma

Anna ön plandaydı, haber bültenlerinde araştırma ekibi yerine köpek görü-lüyordu, çünkü ırk ayrımcılığının çok yoğun olduğu bu dönemde araştır-mayı farklı ırklardan bilim adamlarının yürüttüğüne dikkat çekilmemesi gerekiyordu. Ancak, 2002 tarihli bir belgesel, Anna'nın katkılarını tıp dok-torlarının insan hastalığını tedavi etmedeki “teknik sorunu çözmekte” kul-landıkları bir araca indirgeyerek, bilimsel araştırmalarda köpeklere yönelik bildik yaklaşımı bir kez daha tekrarladı.²²

İnsan önyargılarının açık somut yansıması olarak, köpekleri sustur-maya yönelik cerrahi teknikler geliştirilmiştir. Bunların bir örneği, labora-tuvar hayvanlarına uygulanan ve ses tellerini yok eden “ventrikülokordek-tomi” prosedürüdür. İçerden bakanlar için bu, laboratuvar çalışanları ve di-ğer hayvanların “rahatsız olmasını” önlemenin “basit” bir yoldur;²³ ancak dışarıdan bakıldığında, köpekleri çektikleri acıları seslendiremez hale geti-rişi ve laboratuvar çalışanlarının bunu görmezden gelmesini sağlayışıyla, daha çok sembolik değerlerin maddi pratikle kusursuz bir bileşimi gibi gö-rünür.²⁴ Daha önceki Kahverengi Köpek Gösterileri nasıl köpeklerin bize aşına olmalarının onların denekliğini halkın gözünde daha tartışmalı hale getirdiğini gösterdiyse, köpek ameliyatları da köpeklerin ancak “sorunları” çözüldükten sonra istenen bilimsel deney nesneleri haline geldiklerini or-taya koyar. Gerçek köpeklerin bilimsel gelişmelerdeki bu karmaşık geçmi-

şı, bir yandan da onların sanat ve edebiyattaki muadillerine bu gelişmeleri yansıtmaya ve eleştirme gücü verir. Kahverengi Köpek Gösterileri'nden on yıl önce H.G. Wells benzer bir durumu kurgulamıştı. Hikâyede Dr. Moreau'nun Londra'daki laboratuvarından kaçan "derisi yüzülmüş ve sakat bırakılmış zavallı bir köpek" halkta infial yaratıyor, köpeğin haykışları (her anlamda) duyuluyor ve doktorun meşhur adasına sürgün edilmesine yol açan olayları başlatıyordu.²⁵ Köpeklerin iletişim kurması, ventrikülkordektomi gibi prosedürlerin yaygınlaşmasından çok daha önce, bilim için tehlikeli bir şey olarak görülüyordu.

Köpeklerin yer aldığı bilimsel buluşları anlatan bir başka edebi anlatı, ideal deney köpeğinin nasıl sessiz bir hizmetkâr olduğunu ortaya koyar. Mikhail Bulgakov'un 1925'te yazdığı romanı *Köpeğin Kalbi*, Laika gibi sokaktan bulunan ve Anna gibi daha sonra riskli cerrahi deneylere (burada insan organlarının nakledilmesiyle köpeğin geçici olarak insana dönüştürülmesi) konu olan yersiz yurtsuz bir kırmayı, Şarik'i anlatır. Hikâye bilhassa bu tür başkalaşimleri konu eden halk masalları andırmakla birlikte,²⁶ daha çok, farklı türler arasında organ naklinin, tür ıslahının bilim yoluyla biyolojik iyileşme vaadini karşılamaktan nasıl uzak olduğuna dikkat çeker. Ortalama vatandaş simgelediği düşünülürse, ameliyatlardan önce, ameliyat sırasında ve sonrasında eziyet çektilen Şarik'in hikâyesi daha genel ölçekte Sovyet deneyinin başarısızlığına gönderme yapar. Bilimsel totaliterliğin siyasi sonuçlarının bu metaforik eleştirisi öyle tehditkâr görülmüştür ki, bu roman 1987'ye dek Sovyetler Birliği'nde yayınlanmamıştır.²⁷ Düz anlamıyla okunduğunda, bilimle yaratılan ve toplum tarafından reddedilen sefil köpeksi insan/insansı köpeğin yaptıkları, bilim ve teknolojinin toplumsal sorunları çözeceği inancına dayalı daha da yaygın bir sorunu ortaya koyar. Sonunda, toplumun özellikle de köpeğin konuşma yetisine dair algılayışı, bu daha genel başarısızlığın teşhisinde belirleyici olur. İnsan olduğu iddiasını doğrulayan vatandaşlık belgelerinin yanı sıra, Şarik'in bu iddiasını sözle ifade edebilmesini sağlayan yeni yetisi bile "henüz insan olduğunu göstermez."²⁸ Köpeğin hem metinde hem de bağlam içinde bu şekilde susturulması, paradoksal bir biçimde, bilimsel söylemlerin toplumdaki yükselen gücüne yönelik eleştirel fikirleri anlamamızı sağlar.

Daha önce Missyplecity'nin düşündürdüğü gibi, *Frankenstein* hikâyesinin köpekleri kullanan çeşitlenmeleri de, gerek yaratıcıların gerekse yaratılan köpeklerin canavarlıklarını affettirmek için cins köpekten medet umar. Bilimsel kibre yönelik eleştiriyi yumuşatan Tim Burton'ın kısa filmi *Frankenweenie* (1986), köpeği, bir oğlan çocuğu olan sahibi tarafından diriltilen ölmüş bir *pit-bull* olarak tasvir eder. Mary Shelley'nin romanının değil, James Whale'in 1931 tarihli film uyarlamasının bir parodisi olan *Frankenweenie*'de köpek yine öldürülür, ama bir kez daha, bu defa komşunun (Whale'in 1935 tarihli *Frankenstein'in Gelin*i'ndeki meçli, kıvrıcık saç model bile taklit edilmiş) dişi kanişiyle birlikte hayata döndürülür ve yaratıcısının en sonunda yarattığı bu tuhaf köpekler sayesinde toplumda kabul görmesini sağlayan bir araç haline gelir. Bu köpekler asla konuşmaz, dolayısıyla sessiz hizmetkâr figürü yine baskındır; ancak cins köpeklerin bu şekilde kullanımı bazı mesajlar iletir. Kültürel çağrışımlar ("katil köpek" in *pit-bull* oluşu) ile toplumsal cinsiyetçi beklentilerin ("gelin" in kaniş oluşu) bir araya gelişi, bu cins tercihlerini kötölemenin yanı sıra, cins olmayan köpeğin en korkunç canavar olduğunu da ima eder.

Bu anlayış, kendilerine insaninkine benzer robotvari eller ve ses nakledilmiş cins köpeklerin anlatıldığı, Kirsten Bakis'in 1997 tarihli romanını *Ucube Köpeklerin Yaşamları*'nda öne çıkar. Bu örnekte "siberköpekler" konuşur, hatta dönüşümlerinin kişisel ve toplumsal sonuçları üzerine fikir yürütür; ancak bu yalnızca, buradaki gibi, insanlaşmayı arzulayan cins köpekler olduklarında mümkündür. Köpeklerin konuşabilmesi cins ideolojisini pekiştirmektedir. Hikâye boyunca, bir taraftan da yalnız bir canavar kırma köpeğin hikâyesi anlatılır; cins köpekleri insan efendilerini yok etmeye ve kendi özgür toplumlarını kurmaya kışkırtan bu kırma, daha sonra aynı cins köpekler tarafından, cins bir dişi köpeğe tecavüze yeltendiği için öldürülür. Kırma ucubenin ölümünden sonra, cins ucubeler kendi kendilerini idare edemeyeceklerini, ya delirmek ya da insanların emrine geri dönmek zorunda olduklarını anlarlar. Poncelet'nin *aristochien*'leri gibi, bu yaratıklar da hem bir yansımasını oluşturdıkları, hem de pekiştirdikleri bir sistemi ince ince hicveder; cins, tür sınırlarının kaos halinde çöktüğü bir ortamda bile bize fazlasıyla tanıdık gelen bir düzeni empoze

eder. Köpeklerin insan türü tarafından ve ona hizmet etmek üzere yaratıldığı düşüncesi, bilimkurguda yeni izleyiciler ve Missy'nin klonları gibileri ortaya çıktıkları takdirde, yeni teknobilimsel ürün pazarları bulacaklardır.

İnsanlar ve köpeklerin değiştirilmesinin toplumda yarattığı sonuçları ele alan hikâyelerde, özellikle de bu değiştirilmiş yaratıkları daha genel amaçlı bilimsel denemelerin istek dışı yan ürünleri olarak anlatanlar, daha eleştirel bakış açılarını getirir. Harlan Ellison'ın "Çocuk ve Köpeği" (1970) isimli öyküsü, dünya çapında bir nükleer savaşın dolaylı bir sonucu olarak köpek-insan telepatisinin ortaya çıkması fikrini işler. Öyküde ve bu öyküden uyarlanan kült filmde (1974), böylesi bir iletişim bir bakıma evrimsel kökenler düşünme abartılı bir geri dönüş gibidir: Konserve yiyecekleri bulmayı ya da açmayı beceremeyen köpekler, çöpleri karıştırarak yaşayan yersiz yurtsuz insanlara sırtlarını yaslamak zorundadır ve karşılığında onları başkalarına karşı uyarırlar. Bu şiddet dolu ve sağlıksız koşullar baş karakterlerin karşılıklı bağımlılık duygusunu derinleştirir; zira türler arası telepati bu temel ihtiyaçlardan çok daha fazlasına hizmet eder. Baş köpek karakter Blood, aynı zamanda çocuk efendisi Vic'e tarih öğretirken, ona geçmişini anlayıp geleceklerini garantiye alacak kararlar vermesi için gerekli derinliği kazandırır. Hikâye, yalnızca bilimin iyiye götüreceği inancını değil, insanların nükleer soykırımın üstesinden tek başlarına gelebilecekleri fantezisini de açıkça reddeder. Sonunda Vic, insan uygarlığının yeraltındaki yıkıntılarını terk ederek Blood'la birlikte radyoaktif çorak alanlarda bu insanları avlamayı seçer. Ellison buradan yola çıkarak iki hikâye daha yazmış, hepsi birden resimlenerek 2003 tarihli *Vic ve Blood: Çocuk ve Köpeği Maceralarına Devam Ediyor* başlıklı resimli romanda bir araya getirilmişti. İnsan bilgisinin ilerlemesinde kolaylıkla feda edilebilecek araçlar ya da sessiz hizmetkârlar olmaktan çıkan köpekler, geleceğin bu bilimkurgu uyarlamasında, sosyal sınırların belirlenmesi kadar aşılabilmesine de yardımcı olmaya devam ederler.

Öte yandan, köpeklerin fütürist öykülerde bu sınırların aşılması durumunda ortaya çıkacak tehlikeyi pekiştirdikleri de görülür. Bu potansiyelin belki en açık biçimde sorgulandığı bağlam biyoterör tehdididir. Popüler imgelemede genelde insanlara yaklaşmayan, kılıksız bilim adamları üstlenir bu

Tim Burton'un filmi *Frankenweenie*'den sahneler (1984).

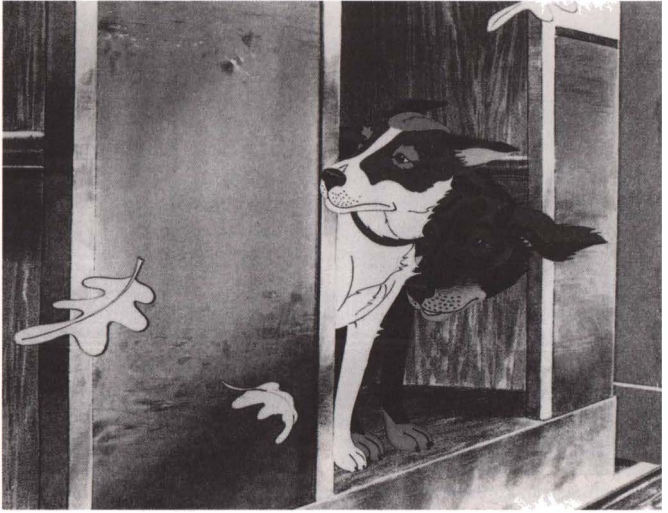
rolü. Richard Adams'ın 1977 tarihli romanı *Vebalı Köpekler*'de ise, biyolojik silahın –bu örnekte hıyarcıklı veba– potansiyel taşıyıcıları laboratuvarlardan kaçan köpekler olur. Yine burada da denek olarak köpek, toplumdan yalıtılmış bilim insanlarının korkunç aşırılıklarına yönelik daha genel bir eleştirinin katalizörüdür. Baş köpek karakterlerden Rowf eskiden sahipsiz kırmadır, Snitter da sahipli bir *fox terrier*. Bu ikisi, bilim araştırmalarında kullanılmakta olan milyonlarca köpeği temsil ederler. Devlete ait gizli laboratuvarlarda, birinin defalarca boğulmanın eşiğine geldiği, diğlerinin ise tekrar tekrar beyin ameliyatına tabi tutulduğu işkence misali deneylerden her nasılsa kurtulmayı başarıp kaçarlarken, hıyarcıklı veba testlerinin yapıldığı tesise girerler.

Ağırlıklı olarak hayvanların bakış açısından anlatılan roman, köpeklerin esaretten kurtulduktan sonra neden ve nasıl insanlara bağımlı kalmayı sürdürdüklerini sorgular. Potansiyel veba salgını haberinin halk arasın-

L. Q. Jones'un 1975 tarihli filmi *Çocuk ve Köpeği*.

da yayılmasıyla, köpekler popüler imgelemde yalnızca ölümcül bir hastalığın taşıyıcıları değil, belki insanlar için daha da önemlisi, ulusçapında sansasyonel bir medya kampanyasının odağı "musibet köpekler" haline gelir. İnsanların hakaretine uğrayan, açlıktan ve soğuktan ölme tehlikesiyle yüz yüze kalan köpekler, insanlarla yaşamının kendileri için adaletli olabileceği bir durumun var olup olamayacağını tartışırlar. Bu tartışmalar, köpeklerin ortaya çıkardığı "vebanın" biyolojik değil toplumsal bir illet olduğunun anlaşılmasıyla iyice iğneleyici hale gelir. 1982 tarihli çizgi film uyarlamasının karanlık sonu, insanların köpekler için hem sosyal hem de bilimsel anlamda bir tehdit oluşturdukları fikrini desteklerken, roman, bilim insanlarının yanı sıra siyasetçiler ve gazetecilerin kendi arzularını tatmin etmek üzere köpekleri kullanmak için nasıl birbirlerini yediklerini gözler önüne serer. Birlikte düşünüldüğünde, bu metinlerdeki köpekler, açıkça biyolojik, nükleer ve diğer geniş ölçekli yıkım araçlarının geliştirilmesinin nasıl kitlesel bir aldatmacayı gerekli kıldığını anlatır.

Martin Rosen'in Vebalı Köpekler filminden bir sahne. Film ilk kez 1982'de Almanya'da gösterime girmişti.

Son dönemlerin uluslararası siyaseti bu noktayı daha da ilgi çekici kılmaktadır. İnsan özdeşleşmesinin başlıca figürleri olarak köpekler, bazı ülkeler tarafından –bilhassa insanların onları kendilerini temsilen kullandıklarında– daha bir sevilerek kabullenilmiştir.²⁹ Bu şekilde, sözgelimi J.R.R. Tolkien'ın, bilimkurgu köpeği Roverandom'un bir "İngiliz" köpeği olduğunu belirtmesi, yalnızca biyografik değil³⁰ sempati toplamaya yönelik bir açıklama olarak da görülebilir." Savaş köpeği hikâyeleri bu olumlu özdeşleşmeleri işleme eğilimindeyken, gerçek ya da bilimkurgudaki köpekler, günümüzde dünyanın dört bir yanında devam eden savaşları kışkırtma ve yaygınlaştırmanın çeşitli yolları olarak kullanılmaktadır.

2002 yılında, (iddiaya göre Afganistan'daki eski Darunta kampında el-Kaide'nin yürüttüğü) basit deneylerin video görüntüleri CNN tarafından

"Saddam, otur!" Steve Benson'ın karikatürü, *Maine Sunday Telegram* (5 Ocak 2003).

ele geçirilmiş, kanal bunlardan, zehirli buharın dolduğu odalarda ölüme terk edilmiş köpeklerin yer aldığı bir kaseti "belki de en dokunaklı ve dehşet verici kaset" olarak lanse etmişti.¹³ Her ne kadar bu tür gazla zehirlenme yöntemi, ABD hükümetinin laboratuvar köpeklerinin ötenazisi için önerdiği çok sayıda yöntem arasında yer alsada,¹⁴ bu her günkü "musibet" köpekler genelde halkın gözünden uzak tutulur. Yukarıdaki yorum, söz konusu imgelerin istisnai biçimde kamuoyuna sunuluşundaki asıl niyetin, köpeklerin gösterilmesi değil, düşmanlarla ilgili olarak hem dalavereci bilim insanları, hem de "yavru köpek katilleri" imgelerinin yaratılması olduğunu ortaya koyar.¹⁴ Köpekler duygu ve bilimin, eski hikâyelerin ve yeni karakterlerin bu kombinasyonlarını mümkün kılmalarıyla uluslararası siyasette güçlü metaforlar olarak ortaya çıkar. Dahası, gerçeklikle temsil arasında yaratıcı sıçramaları tetikleyebilmeleri (buradaki örnekte, deney konuları olan köpekler bir savaşın parçası olarak videoya kaydedilmekte, daha sonra

görüntüleri, diğer savaşlar arasında bağlantı kuran bir medya kampanyasının parçası olarak yayınlanmaktadır) onları, günümüzdeki insan toplumlarının inşası ve gelecektekilerin tahayyülünde vazgeçilmez birer unsur kılar.

Bu, yalnızca kurban olarak tasvirlerinde değil, düşmanla özdeşleştirildikleri durumlar için de geçerlidir. Steve Benson'ın, ABD-Irak ilişkilerini tasvir eden, özellikle de BM silah denetimi sorununa gönderme yapan karikatüründeki espri, ABD'nin dış siyasetteki kaprislerine dair bildik hikâyeyi iletir ve bununla bağlantılı olan Amerikan emperyalizmine –burada, yaltaklanan ve köle ruhlu köpekler olan ötekilere karşı münasebetsiz ya da acımasız bir eğiticisiyle simgeleştirilen bir ilişkiye– gönderme yapar. Karikatürde, düşmanı “kudurmuş bir köpek kadar merhamet hak etmeyen, gerçek bir iblis”³⁵ olarak sunan bu anlatım türü de, yine bütün bir grup farklı insana karşı bir ayrımcılık yöntemi olarak çok eski bir geçmişe sahiptir. Ötekilerin köpekli ve dolayısıyla “insandan aşağı”³⁶ temsili, içinde bulunulan gruptaki insanların köpekli yanlarını yalnızca aşağılama amaçlı ortaya koymak suretiyle iç politika eleştirisi olarak da kullanılabilir. Bu tür köpek imgeleri, 2003 yılında, dünyanın dört bir yanındaki popüler protesto gösterilerinde, bilhassa Başkan George Bush kuklaları tarafından yönetilen tasmalı köpek görünümündeki başbakanların gülümseyen kuklalarının taşındığı Britanya ve Avustralya'da öne çıktı.

Tarihsel bağlamı genişlettiğimizde, Bush'un emrindeki bir köpek olarak Saddam Hüseyin imgesi, Irak'ın dünya ile ilişkisinin algılanışında çarpıcı bir değişime de işaret eder. On yıldan uzun bir süre önce, ABD'de gündeme gelen çok farklı bir hayvan benzetmesi modelinde Irak daha yerel bir tehdit olarak³⁷ çiziliyordu; böylece (Kuveyt'in işgalinden sonra savaşla meşrulaştırmak amacıyla) Saddam'ı doğrudan Irak'ın “bölgesel tehdit” olduğu düşüncesiyle ilişkilendiren bir Ortadoğulu ve Arap kültürel kimliği elde edilecekti. Aynı dönemde Britanya'da, Saddam önce bir “vahşi köpek”, daha sonra bir “kudurmuş köpek” olarak³⁸ tasvir edilmeye başlanmıştı. Bu anlam değişimi, on yıl sonra yalnızca kültürel farklılığı pekiştirmekle kalmayıp, daha da inandırıcı bir biçimde onun liderliğini küresel bir tehdit olarak sunmanın ilk ipuçlarını veriyordu. İster gülünç biçimde olduğu gibi çizilmiş olsun, ister tehditkâr biçimde çarpıtılmış, bu tür tasvirler binlerce

yıllık kültürel bağdaştırmalarla, modern uluslararası ilişkilerin siyasi ve ekonomik gereklerini yeniden kodlandırır. Zira köpek, ne de olsa günümüzde tüm dünyada insanla birlikteliği en çok göze çarpan hayvandır. İyisiyle kötüsüyle, köpeklerin tarihi insanlarınkinden ayrılmaz bir hale gelmiştir. Antik dünyadaki savaş tanrılarının köpeklerinden, yakın yüzyılların meşhur Britanya *bulldog*'larına ve Alman savaş köpeklerine, imgeler ve öyküler, insan toplumları arasında ve bunların kendi içlerindeki çatışmaları anlamının bir yolu olmuştur. Bu köpek imgelerinden destek alan bu tür bağdaştırmalar, 2003'te binlerce insanı savaşa gitmeye ya da savaşı protesto etmeye yönlendirmektedir.

Ancak bu süreç, insanla köpek arasındaki etkileşime dair başka bazı imge ve haberlerin hasıraltı edilmesine de yol açmaktadır. 1991 Körfez Savaşı boyunca, ITV muhabirleri "sırf arşiv için",³⁹ ölen Iraklıların cesetlerini yiyen başıboş köpekleri filme çekmişlerdir. Antikçağ hikâyelerinde, İncil'deki Jezebel ve Oedipus'un oğlu (Antigone'nin erkek kardeşi) Polyneices de dahil en korkunç suçlulara layık görülen bir son olarak, "köpeklerle yem olan insan" imgesi, endüstrileşmiş dünyada belki daha da tiksindirici –ama hiç kuşkusuz daha sansasyonel– hale gelmiştir. ITV, bu tabu görüntüleri arşivine kattığı halde asla yayınlamamıştır. Kendi toplumları tarafından ölüme terk edilen, düşman kuvvetlerince hor görülerek yok sayılan ve köpeklerle yem olan insanların görüntüleri savaşta aşağılanma ve yoksunluğun kaçınılmazlığına tanıklık eder. Sırf gizlenmekle kalmayıp yerlerini daha karmaşık bir biçimde siyasi liderlerin insan-köpek karışımı melez imgelerine bırakan bu köpekler ve insanlar, birlikte, aynı anda hem geçmiş hem de geleceğin hayaletleri haline gelirler.

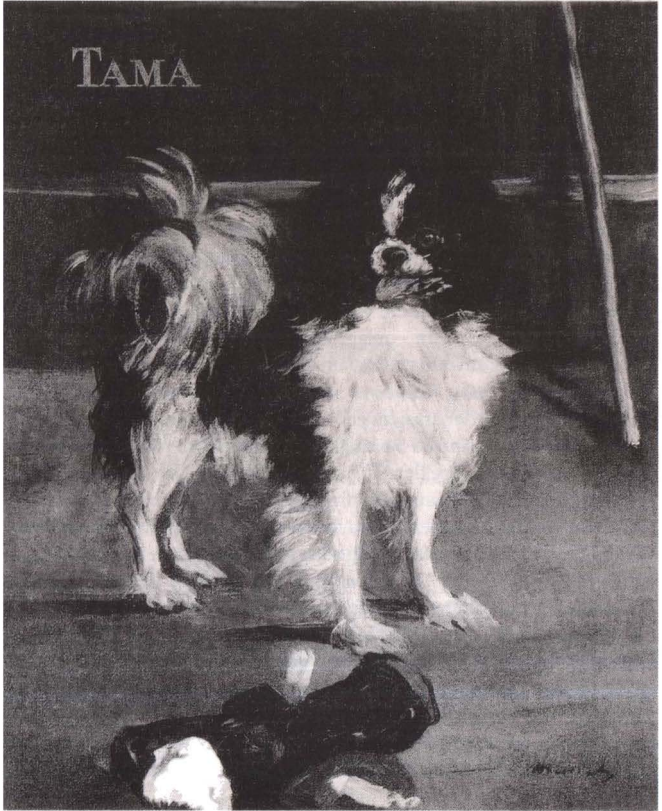
Böylelikle bu kitap, dönüp dolaşp yine başladığı yere, köpeğin her yerdeliği ve bizlerin ona dair karmaşık duygularımıza geliyor. İnsanların en iyi dostu olacak ölçüde güçlü olan bu yaratıklar, aynı zamanda en derin korku ve önyargılarımızı besler. Köpeğin nefret edilen ve aşağılanan insan olarak gösterilişi, insanların "öteki"ne karşı gizli önyargılı fikirlerini görünür hale getirir ve somutlaştırır. Ancak, köpeklerin soylu hayvanlar olarak gösterilişi aracılığıyla başkalarına duyduğumuz empatiyi derinleştirme gücü de bir o kadar anlamlıdır. Köpeğe ilişkin bu zıt fikirlerin kesiş-

Tehlikeli bir köpek olarak
çizilen Saddam Hüseyin.
İllüstrasyon, Alfred Wood,
Maine Sunday Telegram,
10 Kasım 2002.

mesi gösteriyor ki, tek tek imgeler, görünürde mevcut siyasi ve toplumsal arzulara hizmet ettiklerinde bile, çok eski ve çokça insani olan, köpeklerle ortak geçmişimiz ve geleceğimizi tasvir etme uğraşının bir parçası olmaktan kurtulamazlar.

İster ayrıcalıklı ve kişilikli bir hayvan, ister nefret edilip aşağılanan bir insan olarak işlenmiş olsun,⁴⁰ köpek, insan ve köpek türlerinin tarihlerinin benzersiz etkileşimi yoluyla alışıldık, sıradan bir tür haline gelmiştir. Diğer hayvan türlerinden en az bin yıl önce evcilleştirilen köpek, o günden beridir toplumsallığın yapısını değiştirmek üzere insanlarla işbirliği içinde çalışmaya devam etmektedir. Söylencelerde yasak alanlardaki rehberlerimiz, koruyucularımız, hatta atalarımız olan köpekler, dünyanın her yerinde insan toplumunun tarihinde belirleyici yol arkadaşlarımız olmayı

Edouard Manet, Japon Köpeği Tama, y. 1875, tuval üzerine yağlıboya.

sürdürmektedir. Ancak onların bizim dünyalarımızın inşasında rol almaları her zaman takdirle karşılanmaz. İnsan hakları ve toplumsal adalet mücadeleleri, insanların birbirlerine dair sınıflandırmalarını eleştiri konusu haline getirdikçe, hayvanların hiyerarşik kategorilere ayrılmalarda bir ölçüde sorgulanır olmuştur.

Bilhassa Batılı kültürlerde köpekler bu mücadelelerin ön saflarında yer alırken, “ayrı ama eşit” statüsünde olmaktan, kim olduğumuza ilişkin biyolojik, hukuki ve daha derin kültürel tasavvurlarımızın ayrılmaz bir parçası olmaya doğru gitmektedirler.⁴¹ Son yıllarda, insan-köpek benzerliklerinin tıbbi, bilhassa da genetik anlamlarının uyandırdığı ilgi, bilim adamlarını, sözelimi köpek geninin taslağının çıkarılmasına, yunus, balina ve fil genlerine göre öncelik vermeye yöneltmiştir. Dahası, insanlar süreç içinde nasıl yalnızca bu iki türün –onları ve bizimki– birbirlerinin “yoldaşı” haline geldiklerini kavramaya başlamışlardır.⁴² Ne basitçe evcilleştirilerek oluşturulmuş bir insan ürünü, ne de ehlileştirilmiş bir vahşi hayvandan ibaret olan köpek, türler arası bu etkileşimi hem besleyip hem yansıtmayla, doğa ile kültür arasındaki bu muğlak alanda varlığını sürdürmeyi başarır.

Son yıllarda köpeklerle duyulan ilginin hızlı bir tırmanış göstermesiyle, bu ilişkileri kavramsallaştırma yolları da çoğalmıştır; pratik köpek yetiştirme ve eğitimi yöntemleri ya da sanatçılar, bilim insanları, tarihçiler ve müze küratörlerinin ortaya attığı daha soyut betimleme sorunları bu yollardan sadece birkaçıdır. Yeni malzemelerin bu hızlı üretimi ve yaygın dağıtımının yanında, köpek konulu eski metinlerin tekrar basılması ve dijital ortama aktarılması sürmektedir. Köpeklerle ilgili yeni ve eski malzemelerin –edebiyat, görsel sanatlar, günceler, kılavuzlar, üreme çizelgeleri ve hatta “havlayan köpek” müzikleri– kolayca bulunur hale gelmesi gelip geçici bir hevesin göstergesi gibi görünebilir; ancak, bunların geniş ve çok çeşitli bir alıcı kitlesi tarafından aranır olması, bu malzeme bolluğunun daha genel siyasi ve ekonomik gelişmelerin göstergesi olduğunu düşündürüyor.

Her iki durumda da, bu gelişmeler tür farklılığının gitgide belirsizleştiği bir dünyada insanların köpeklerle daha çok uzun bir zaman ilgi duyacağına kanıttır. Benzer biçimde bu kitap da, köpekler ve insanların bazı

eski temsillerini yenileriyle enine boyuna karşılaştırarak, olsa olsa geçmişteki fikirlerimizin köpeklere şimdiki bakışımızı nasıl biçimlendirdiğine dair uzun bir sorgulamaya dönüşmüş sürecin bir devamı olabilir. Birlikte yaşamımızın uzun tarihi, hatta tarih öncesi göz önünde bulundurulduğunda, bu soruları ciddiyle irdelemek, köpek, insan ve diğer türler için ortak bir geleceği garanti altına almamızı sağlayabilir.

KÖPEĞİN KRONOLOJİSİ

MÖ 50-60.000.000

Fosil kalıntılarından köpekler ilk kez ortaya çıkar ve olasılıkla diğer etçil memelilerden bu dönemde farklılaşmaya başlarlar.

MÖ 500.000

Bazı genetik bulgulara göre, *canis familiaris* (köpek), *canis lupus*-tan (kurt) farklı bir tür olarak ortaya çıkar.

MÖ 12.000

Filistin'deki arkeolojik kazılar, köpeklerin insanlarla birlikte taş mezarlara gömüldüğünü gösterir.

MÖ 850

Homeros, *Odyssea*'yı yazar. Bu eserde, kahramanın köpeği Argus, ölümüyle eserin sonunu dokunaklı kılan, gerçekçi ve sevimli bir karakter olarak çizilir.

1700-1800

Çin imparatorluk "köpek kitabı" resimleri, cins üyelerinin ilk vesikasını oluşturmanın yanı sıra, Pekin köpeklerinin görsel standartlarını da belirler.

1752

Jean-Baptiste Oudry, o dönemin bir eleştirisi olan ve büyük sükse yapan, popüler bir hayvan anne janrının ilk örneği *Yavrularını Emziren Dişi Köpek* tablosunu yapar.

1800-1805

Sydenham Edwards, daha sonra örneklerine bolca rastlanan bir köpek kitabı tipinin ilk örneği olan *Cynographia Britannica*'yı yayınlar. Kitapta köpeklerin gerçekçi renkli çizimlerinin yanı sıra, anekdotlar ve doğal tarihleriyle tasvirlerine yer verilir.

1814

Le Chien de Montargis Paris'te sahnelenir ve köpek dramaları modasını başlatır.

1898

Francis Barraud, bir *terrier* sanatçının ölen erkek kardeşine ağlarken gösteren *Sahibinin Sesi* adlı eserini RCA'ya satar. Köpek, şirkentin maskotu haline gelir.

1918

Onbaşı Lee Duncan, Lorraine'de bombayla yıklanmış bir köpek çiftliğinde, Alman kurt köpeği yavrusu Rin Tin Tin'i bulur. Köpek daha sonra ABD'de bir film yıldızı olur.

1938

Eric Knight'ın "Lassie Eve Dönüyor" adlı hikâyesiyle, cins köpek uluslararası bir ikona dönüşür. Lassie daha sonra popüler bir sinema ve TV karakteri haline gelir.

1957

3 Kasım'da Sovyet köpeği Laika, Sputnik II ile uzaya giderek tarihe geçer. Köpek, görevin başlamasından birkaç saat sonra ağır travmadan ölür.

MÖ 800

Çinlilerin Ayınlar Kitabı'nda köpeklerin en eski grupları yer alır. Burada, ev hayvanı köpeklerden söz edilmeksizin, üç muğlak kategori (avcı, bekçi ve yenebilir köpekler) sunulur.

MÖ 200-MS 200

Hint destanı *Mahabharata*, sadık bir köpek aracılığıyla günahlardan kurtulma öyküsüyle sona erer; bu noktada köpek Sevgi Tanrısı olduğunu açıklar.

945

Kral Hywel Dda'nın (İyi Hywel) Galler Kanunları'nda, dünyanın ilk köpek sınıflandırma sistemi yer alır.

1570

İngiliz saray doktorlarından Johannes Caius, yalnızca köpeklere ithaf edilen ilk kitap olan *De canibus Britannicus*'u yazar. Popüler bir çevirisi, *Of English Dogges*, 1576'da yayınlanır.

1820'ler

Tiyatroda ilk canlı köpek, Köpek Toby rolünü üstlenir ve Britanya'nın geleneksel Punch ve Judy kukla tiyatrosunun geleneksel bir karakteri haline gelir.

1836-1837

Kırma bir köpeğin tartışmasız baş karakter olarak yer aldığı Frederick Marryat'ın *Snarleghow; or the Dog Fiend* romanı art arda baskı yapar.

1859

Newcastle upon Tyne'da köpek şovu olarak duyurulan ilk etkinlik gerçekleştirilir.

1874

Britanyalıların *Kennel Club Stud Book*'ünün yayınlanması, pek çok cins için resmi kayıt ve geçercilerin ilk örneği olur. Onu 1876'da *American Kennel Club Stud Book* izler.

1965

Köpeklerin insan türünün "pilot genetik deneyi" olduğunu savunan *Genetics and the Social Behaviour of Dogs* yayınlanır.

1973

Alan Beck, şehirdeki köpek ve insanların karşılıklı etkileşiminin çığır açıcı bir alan araştırması olan *The Ecology of Stray Dogs: A Study of Free-Ranging Urban Animals*'ı yayınlar.

1997

Cins olmayan bir hayvanın, Missy adlı rasgele türetilmiş eski bir sokak köpeğinin kopyalanması üzerine ilk geniş ölçekli araştırma projesi olan Missyplicity Projesi oluşturulur.

2003

Craig Venter'ın standart kanış köpeği Shadow'un gen zinciri haritası tamamlandığıyla, köpek, en son gen haritası çıkarılan hayvan olur.

NOTLAR

BİRİNCİ BÖLÜM

- 1 Juliet Clutton-Brock, "Origins of the Dog: Domestication and Early History", *The Domestic Dog: Its Evaluation, Behaviour and Interactions with People* içinde, der. James Serpell (Cambridge, 1995), s. 8.
- 2 Konrad Lorenz, *Man Meets Dog*, çev. Marjorie Kerr Wilson (Harmonsworth, 1964), s. 76.
- 3 James Serpell, "The Hair of the Dog", *The Domestic Dog* içinde, s. 262.
- 4 Stephen Budiansky, *The Truth About Dogs: An Inquiry into the Ancestry, Social Conventions, Mental Habits and Moral Fiber of Canis Familiaris* (New York, 2000), s. 16.
- 5 Janice Koler-Matznick, "The Origin of the Dog Revisited", *Antrozoids*, xv/2 (2002), s. 109.
- 6 Raymond Coppinger ve Richard Schneider, "Evolution of Working Dogs", *The Domestic Dog* içinde, s. 33.
- 7 Koler-Matznick, "The Origin of the Dog Revisited", s. 110.
- 8 Clutton-Brock, "Origins of the Dog", s. 8.
- 9 Coppinger ve Schneider, "Evolution of Working Dogs", s. 33.
- 10 Jeffrey Moussaieff Masson, *Dogs Never lie About Love: Reflections on the Emotional World of Dogs* (New York, 1998), s. 143.
- 11 Raymond Coppinger ve Loma Coppinger, *Dogs: A New Understanding of Canine Origin, Behaviour and Evolution* (Chicago, IL, 2001), s. 277-81.
- 12 Lawrence K. Corbett, *The Dingo in Australia and Asia* (Ithaca, NY, 1995) s. 163-9; ayrıca bkz. Coppinger and Coppinger, *Dogs*, s. 279-80
- 13 Clutton-Brock, "Origins of the Dog", s. 10-12.
- 14 Sophia Menache, "Dogs and Human Beings: A Story of Friendship", *Society & Animals*, vi/1 (1998), <http://www.psyeta.org/sa/sa6.1/MENACHE.html>.
- 15 Clutton-Brock, "Origins of the Dog", s. 16.
- 16 Koler-Matznick, "The Origin of the Dog Revisited", s. 110; ayrıca bkz. Marion Schwartz, *A History of Dogs in the Early Americas* (New Haven, CT, 1997), s. 18.
- 17 Coppinger ve Schneider, "Evolution of Working Dogs", s. 33; ayrıca bkz. Clutton-Brock, "Origins of the Dog", s. 10.
- 18 James Serpell, *In the Company of Animals: A Study of Human-Animal Relationships* (Cambridge, 1996), s. 45.
- 19 Clutton-Brock, "Origins of the Dog", s. 15.
- 20 Serpell, Introduction, *The Domestic Dog* içinde, s. 2.
- 21 C. Fred Bush, *C. Fred's Story*, der. Barbara Bush (Garden City, NY, 1984), s. 16.
- 22 Masson, *Dogs Never Lie*, s. 77.
- 23 Koler-Matznick, "The Origin of the Dog Revisited", s. 109.
- 24 Masson, *Dogs Never Lie*, s. 7
- 25 Clutton-Brock, "Origins of the Dog", s. 9.

- 26 Koler-Matznick, "The Origin of the Dog Revisited", s. 109.
- 27 Coppinger ve Schneider, "Evolution of Working Dogs", s. 35.
- 28 Lorenz, *Men Meets Dog*, s. 23.
- 29 Vicki Hearne, *Adam's Task: Calling Animals by Name* (New York, 1986), s.22.
- 30 Koler-Matznick, "The Origin of the Dog Revisited", s. 107; ayrıca bkz. Clutton-Brock, "Origins", s. 15-26; burada, ilk köpeklerin kürk renginin tahminen "sarımsı kahverengi" olduğu ve bunun onların ayırt edici özelliklerinden başlıcası olduğu belirtiliyor.
- 31 Marie Bonaparte, *Topsy; The Story of a Golden-Haired Chow* (Londra, 1994), s. 127.
- 32 Budiansky, *The Truth about Dogs*, s. 20-21.
- 33 Donna Haraway, *The Companion Species Manifesto: Dogs, People and Significant Otherness* (Chicago, IL, 2003) s. 43-50.
- 34 Hearne, *Adam's Task*, s. 44.
- 35 Andrea Gullo, Unna Lassiter ve Jennifer Wolch, "The Cou Tale", *Animal Geographies: Place, Politics and Identity in the Nature-Culture Borderlands* içinde, der. Jennifer Wolch and Jody Emel (Londra, 1998), s. 141.
- 36 Elizabeth Marshall Thomas, *The Hidden Life of Dogs* (Boston, MA, 1993), s. xiv.
- 37 Age, s. 36-37.
- 38 David Gordon White, *Myths of the Dog-Man* (Chicago, IL, 1991), s. 50.
- 39 Glen Elder, Jennifer Wolch ve Jody Emel, "La pratique sauvage: Race, Place and the Human-Animal Divide", *Animal Geographies* içinde, s. 73.
- 40 Serpell, *In The Company of Animals*, s. 66.
- 41 Teresa Mangum, "Dog Years, Human Fears", *Representing Animals* içinde, der. Nigel Rothfels (Bloomington, IN, 2002), s. 36; ayrıca bkz. Kathleen Kete, *The Beast in the Boudoir: Petkeeping in Nineteenth Century Paris* (Berkeley, CA, 1994), s. 81-6
- 42 Kendall Crolus ve Anne Montgomery, *Knitting with Dog Hair: Better a Sweater From a Dog you Know and Love than from a Sheep You'll Never Meet* (New York, 1893), s. 42.
- 43 Schwartz, *A History of Dogs*, s. 56-57.
- 44 Edward C. Ash, *Dogs: Their History and Development* (Londra, 1927), s. 5.
- 45 Josephine Diebitsch Peary, *My Arctic Journal: A Year Among Ice-Fields and Eskimos* (New York, 1893), s. 42.
- 46 Doug O'Hara ve Natalie Philips, "Wanted: Healthy, Happy Dogs", *Anchorage Daily News*, 12 Şubat 2002. <http://www.adn.com/itarod/history/25/story/761862p-814679c.html>
- 47 Coppinger ve Schneider, "Evolution of Working Dogs", s. 22.
- 48 Alan Beck ve Aaron Ketcher, *Between Pets and People: The Importance of Animal Companionship* (New York, 1983), s. 185.
- 49 William K Powers ve Marla N. Powers, "Putting on the Dog: For the Oglala Indians, Canine Stew Is a Delicacy", *Natural History*, xcv/2 (1986) s. 8-11.
- 50 Marcie Griffith, Jennifer Wolch and Unna Lassiter, "Animal Practices and Racialization of Filipinas in Los Angeles", *Society and Animals*, x/3 (2002), s. 234-235.
- 51 Freddie Farre, "Letters: Dog-Eating in the Philippines", *Animal People Online* (2003), <http://www.animalpeoplenews.org/03/6/letters6.03.html>; ayrıca bkz. Willie C. Caddac, "Dog

- Meat Eaters Warned of Double-Dead Canines", *Manila Times*, 29 Mayıs 2003, <http://www.manilatimes.net/national/2003/may/29/20030529pro5.html>.
- 52 Griffith, Wolch and Lassiter, "Animal Practices", s. 238-239.
- 53 James George Fraser, *The New Golden Bough*, der. Theodor H. Gaster (New York, 1959), s. 533.
- 54 Age, s. 517.
- 55 Powers ve Powers, "Putting on the Dog", s. 9.
- 56 Sophia Menache, "Dogs: God's Worst Enemies?", *Society & Animals*, v / 1 (1997), <http://www.psycha.org/sa/sa5.1/menache.html>
- 57 Jeremy MacClancy, *Consuming Culture: Why You Eat What You Eat* (New York, 1992), s. 182.
- 58 Elder, Wolch ve Emel, "La pratique sauvage", s. 77.
- 59 Ann N. Martin, *Foods Pets Die For: Shocking Facts about Pet Food* (Trousdale, OR, 2003), s. 17-27.
- 60 Dana Flavelle, "Nibbles and Bits of Dogs, Cats and Sick Cows", *Toronto Star*, 18 Temmuz 2003, s. F4; ayrıca bkz. William Lamb, "Cats and Dogs Go To Landfills for Burial Now: Rendering Plant Stopped Accepting the Animals' Carcasses Last Month; Other Alternatives Are Weighed", *St Louis Post-Dispatch*, 16 Ocak 2002, s. B1.
- 61 Ann Hodgman, "No Wonder They Call Me a Bitch", *The Best American Essays* içinde, der. Robert Atwan (Boston, MA, 2001), s. 195-196.
- 62 Schwartz, *A History of Dogs*, s. 92.
- 63 White, *Myths of the Dog-Man*, s. 71-72.
- 64 Menache, "Dogs: God's Worst Enemies?".
- 65 Schwartz, *A History of Dogs*, s. 92.
- 66 Corbett, *The Dingo*, s. 22.
- 67 Deborah Bird Rose, *Dingo Makes Us Human: Life and Land in an Australian Aboriginal Culture* (Cambridge, 2000), s. 42-49.
- 68 Mary Miller ve Karl Taube, *The Gods and Symbols of Ancient Mexico and the Maya* (Londra, 1993), s. 80.
- 69 Edith Hamilton, *Mythology: Timeless Tales of Gods and Heroes* (New York, 1969) s. 34.
- 70 White, *Myths of the Dog-Man*, s. 176-7
- 71 Age, s. 159.
- 72 Patricia Dale-Green, *Lore of the Dog* (Boston, MA, 1967), s. 90.
- 73 Menache, "Dogs and Human Beings".
- 74 Dale-Green, *Lore of the Dog*, s. 98.
- 75 White, *Myths of the Dog-Man*, s. 38, 228 n. 83 ve 174.
- 76 Menache, "Dogs: God's Worst Enemies?".
- 77 Masson, *Dogs Never Lie*, s. 206.
- 78 Ronald Paulson, *Popular and Polite Art in the Age of Hogarth and Fielding* (Notre Dame, IN, 1979), s. 253 n. 5.
- 79 Dale-Green, *Lore of the Dog*, s. 94.
- 80 Iain Zaczek, *Irish Legends* (Dublin, 1998), s. 57.
- 81 Menache, "Dogs: God's Worst Enemies?".
- 82 Dale-Green, *Lore of the Dog*, s. 144-145.

- 83 White, *Myths of the Dog-Man*, s. 125.
- 84 Bir kök, *kanji*'nin (Çince karakterler veya ideogramlar), sözlük benzeri dizinleme sistemlerini olanaklı kalmak üzere standartlaştırılmış bileşenlerinden biridir. *Kanji*'lerin çoğunda, genelde, karaktere anlamını veren bölüm sayılan iki veya daha fazla kök vardır. Ancak, 1946'dan sonra, Japonya'daki ABD işgal kuvvetleri tarafından başlatılan daha kapsamlı harf reformunun bir parçası olarak köklerin basitleştirilmeleriyle bu anlamlar gitgide daha karmaşık hale gelmiştir. Sonuç olarak, karakterlerin kökeni, gerek akademik tartışmalar, gerekse Japonya'daki yaşlı kuşaktan insanlar arasında popüler eğlencelere konu olarak spekülâtif hale gelmiştir. Bkz. Mark Spahn ve Wolfgang Hadamitzky, *Japanese Character Dictionary* (Tokyo, 1989), s. v-viii.
- 85 Powers and Powers, "Putting on the Dog", s. 7.
- 86 White, *Myths of the Dog-Man*, s. 13.
- 87 Paulson, *Popular and Polite Art*, s. 49.
- 88 William Empson, *The Structure of Complex Words* (New York, 1951), s. 158-159.
- 89 White, *Myths of the Dog-Man*, s. 63-64.
- 90 E.B. White, *One Man's Meat* (New York, 1944), s. 199.
- 91 Brian Vesey Fitzgerald, *The Domestic Dog: An Introduction to Its History* (Londra, 1957), s. 163.
- 92 Boria Sax, "What Is a 'Jewish Dog'? Konrad Lorenz and the Cult of Wildness", *Society & Animals*, v/1 (1997), <http://www.psycha.org/sa/sa5.1/sax.html>.
- 93 Lorenz, *Man Meets Dog*, s. 85.
- 94 Beck ve Katcher, *Between Pets and People*, s. 238.
- 95 Colette Audry, *Behind the Bathtub: The Story of a French Dog*, çev. Peter Green (Boston, MA, 1963), s. 155.
- 96 *Age*, s. 158.
- 97 J.R. Ackerly, *My Dog Tulip* (New York, 1987), s. 149-150.

İKİNCİ BÖLÜM

- 1 Raymond Coppinger and Richard Schneider, "Evolution of Working Dogs", *The Domestic Dog: Its Evolution and Interactions with People* içinde, der. James Serpell (Cambridge, 1995), s. 23.
- 2 Brian Vesey Fitzgerald, *The Domestic Dog: An Introduction to Its History* (Londra, 1957), s. 33.
- 3 A. Croxton Smith, *British Dogs* (Londra, 1947), s. 45.
- 4 James Serpell, *In the Company of Animals: A Study of Human-Animal Relationships* (Cambridge, 1996), s. 259.
- 5 Benjamin L. Hart, "Analysing Breed and Gender Differences in Behaviour", *The Domestic Dog* içinde, s. 69.
- 6 Glenn Collins, "Kennel Club Recalls Its Canine Bible after Outcry on Profiles", *New York Times*, 10 Nisan 1998, s. A15.
- 7 M.B. Willis, "Genetic Aspects of Dog Behaviour with Particular Reference to Working Ability", *The Domestic Dog* içinde, s. 61-62.
- 8 John Paul Scott ve John L. Fuller, *Genetics and The Social Behaviour of the Dog* (Chicago, IL, 1965), s. 389.
- 9 *Age*, s. 407.

- 10 Serpell, *In The Company of Animals*, s. 17.
- 11 Edward C. Ash, *Dogs: Their History and Development* (Londra, 1927), s. 59.
- 12 Serpell, *In The Company of Animals*, s. 44.
- 13 Ash, *Dogs: Their History*, s. 63.
- 14 Vesey-Fitzgearld, *The Domestic Dog*, s. 75.
- 15 Ash, *Dogs: Their History*, s. 96.
- 16 Vesey-Fitzgearld, *The Domestic Dog*, s. 75.
- 17 Sophia Menache, "Dogs: God's Worst Enemies?" *Society&Animals*, v/1 (1997), <http://www.psyeta.org/sa/sa5.1/men-ache.html>, bu dönüşümleri, St. Paul'un antimateryalist öğretisinden, Assisi-li St Francis'in savunduğu "tüm yaratılanlara karşı sevgi" öğretisine geçiş bağlamında tanımlıyor.
- 18 Bkz. Edward Said, *Orientalizm* (New York, 1979), [Şarkiyatçılık, Batının Şarkı Anlayışları, Metis, 1999]. Said, bu eserde, "oryantalizmi" bir söylem, egzotikleştirme yoluyla Doğu toplumlarını kö-tülemek için geliştirilmiş bir dil olarak tanımlıyor ve bunun Doğuluların Bablular tarafından sö-mütelleştirilmesiyle ayrılmaz bir bütün olduğunu savunarak, "Avrupa kültürü, gücünü ve kimliği-ni, kendisini bir tür vekili, hatta bir alt-beni olarak Doğu'ya karşı konumlandırarak elde etmiştir" diyor. s. 5.
- 19 Robin Gibson, *The Face in the Corner: Animals in Portraits from the Collection of the National Port-rait Gallery* (Londra, 1998), s. 9.
- 20 Ash, *Dogs: Their History*, s. 161-163.
- 21 Jean-Claude Schmitt, *The Holy Greyhound: Guinefort, Healer of Children since the Thirteenth Century* (Cambridge, 1983), s. 124-125.
- 22 *Age*, s. 46.
- 23 David Gordon White, *Myths of the Dog-Man* (Chicago, IL, 1991), s. 59.
- 24 Carson I. A. Ritchie, *The British Dog: Its History from Earliest Times* (Londra, 1981), Guinefort efsa-nesinin 12. yüzyıl öncesine ait olduğuna dair bulgular öne sürüyor, s. 52; Schmitt, *The Holy Grey-hound*, efsanenin 15. yüzyıldan itibaren olduğuna dair bir belge olarak, tepesinde beşikteki bir ta-zı olan bir sembole yer veriyor. s. 46.
- 25 Schmitt, *The Holy Greyhound*, s. 59.
- 26 Smith, *British Dogs*, s. 9.
- 27 Leon Rooke, *Shakespeare's Dog*, (Toronto, 1985) s. 45; Vesey-Fitzgearld, *The Domestic Dog*, s. 76, ve Ash, *Dogs: Their History*, s. 98.
- 28 Smith, *British Dogs*, s. 10; Ritchie, *The British Dog*, s. 62-63.
- 29 Ash, *Dogs: Their History*, s. 95-97.
- 30 *Age*, s. 193-197.
- 31 Sophia Menache, "Dogs and Human Beings: A Story of Friendship", *Society & Animals*, vi/1 (1998), <http://www.psyeta.org/sa/sa6.1/MENACHE.html>.
- 32 Sarah Orne Jewett, *The Quen's Twin and Other Stories* (Boston, 1899).
- 33 *The Irish Songbook*, der. Joy Graeme (Londra, 1979), s. 102.
- 34 Donald Posner, *Watteau: A Lady at her Toilet* (Londra, 1973), s. 80.
- 35 Richard Thomson, "Les quat' pattes": The Image of the Dog in Late Nineteenth Century French Art", *Art History*, v/3 (1982), s. 329.

- 36 Marion Schwartz, *A History of Dogs in the Early Americas* (New Haven, CT, 1997), s. 133.
- 37 *Age*, s. 35.
- 38 Elsie S. Mitchell, *The Lion Dog of Buddhist Asia* (Rutland, VT, 1991), s. 24.
- 39 Sophia Menache, "Dogs and Human Beings".
- 40 *A Medieval Home Companion: Housekeeping in the Fourteenth Century* (Le menagier de Paris), der. ve çev. Tania Bayard (New York, 1991), s. 53; ayrıca bkz. Sophia Menache, "Dogs and Human Beings".
- 41 Ronald Paulson, *Popular and Polite Art in the Age of Hogarth and Fielding* (Notre Dame, IN, 1979), s. 54.
- 42 Vesey-Fitzgerald, *The Domestic Dog*, Berner'in, soylu bir kadın, Berner ailesinin bir üyesi olarak tanınmasının yaygın bir yanlış olduğunu belirtiyor, s. 80.
- 43 Patricia Dale-Green, *Lore of the Dog* (Boston, MA, 1967), s. 76-79.
- 44 Ash, *Dogs: Their History*, s. 78.
- 45 *Age*, s. 83.
- 46 Miguel de Cervantes Saavedra, *Exemplary Stories*, çev. C. A Jones (Harmonsworth, 1972).
- 47 Steve Baker, *Picturing the Beast: Animals, Identity and Representation* (Urbana, IL, 2001), s. xvii-xviii.
- 48 Geoffrey Chaucer, "General Prologue", *The Riverside Chaucer*, der. Larry Dean Benson (Boston, MA, 1987), s. 25.
- 49 Abraham Flerning, *Of English Dogges, the Diversities, The Names, the Natures and the Propensities* (Washington, DC, 1945), s. 2.
- 50 *Age*, s. 20. Ayrıca bkz. Serpell, *In The Company of Animals*, s. 80. Burada, William Harrison'ın, bu satırları, bir yanlışlıkla Caius'a mal ettiği ve Fleming'inki kadar açık bir kadın düşmanlığı içermeyen tefsiri alınmış.
- 51 Marjorie Garber, *Dog Love* (New York, 1996), s. 135.
- 52 Caroline Knapp, *Pack of Two: The Intricate Bond Between People and Their Dogs* (New York, 1998), s. 186-188.
- 53 Marie Bonaparte, *Topsy: The Story of a Golden-Haired Chow* (Londra, 1994), s. 71-72.
- 54 Gertrude Stein, "Identity a Poem", *The Stein Reader* içinde, der. Ulla E. Dydo (Evanston, IL, 1993), s. 588-594.
- 55 Gertrude Stein, "What Are Masterpieces and Why Are There So Few of Them" (New York, 1940), s. 84.
- 56 Lawrence K. Corbett, *The Dingo in Australia and Asia* (Ithaca, NY, 1995) s. 13.
- 57 Michael J. Rossi, James Herriot: A Critical Companion (Londra, 1997), s. 52.
- 58 Juliet Clutton-Brock, "Origins of the Dog: Domestication and Early History", *The Domestic Dog: Its Evaluation, Behaviour and Interactions with People* içinde, der. James Serpell (Cambridge, 1995), s. 18; ayrıca bkz. H. Epstein, *Domestic Animals of China* (Framham Royal, 1969), s. 138.
- 59 Dale-Green, *Lore of the Dog*, s. 128-129.
- 60 Harriet Ritvo, *The Animal Estate: The English and Other Creatures in the Victorian Age* (Cambridge, MA, 1987), s. 94.
- 61 Jonathan Burt, "The Effect of Pets in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries" *Hounds in Leash: The Dog in Eighteenth-And Nineteenth-century Sculpture* içinde, der. Jonathan Wood ve Stephen Feeke (Leeds, 2000), s. 55.
- 62 Clifford L.B. Hubbard, *An Introduction to the Literature of British Dogs: Five centuries of Illustrated Dog Books* (Aberystwyth, 1949), s. 41.

- 63 Vesey-Fitzgearld, *The Domestic Dog*, s. 143.
- 64 Ritvo, *The Animal Estate*, s. 96.
- 65 Dinkus, "The Sportsman's Vade Mecum", *The Dog içinde*, der. Frank Forester (New York, 1873), s. 1.
- 66 Theo Marples, *Prize Dogs: Their Successful Housing, Management and Preparation for Exhibition from Puppyhood to the Show Ring* (Manchester, 1905), s. 11.
- 67 Robert Rosenblum, *The Dog in Art from Rococo to Postmodernism* (New York, 1988), s. 17.
- 68 Hal Opperman, J.-B. Oudry, 1686-1755 (Seattle, WA, 1983), s. 182-186.
- 69 Paulson, *Popular and Polite Art*, s. 53.
- 70 Ritvo, *The Animal Estate*, s. 93.
- 71 Age, s. 115.
- 72 Thomson, "'Les quat' pattes'", s. 326.
- 73 Bruce McCall, Introduction, *Sit! The Dog Portraits of Thierry Poncelet* (New York, 1993), s. 1.
- 74 Garber, *Dog Love*, s. 163-164.
- 75 Alan Beck ve Aaron Ketcher, *Between Pets and People: The Importance of Animal Companionship* (New York, 1983), s. 188.
- 76 Ewan Watkins, *Everyday Exchange: Marketwork and Capitalist Common Sense* (Stanford, CA, 1998), s. 145-146.
- 77 Rosenblum, *The Dog in Art*, s. 67.
- 78 Teresa Mangum, "Dog Years, Human Fears", *Representing Animals içinde*, der. Nigel Rothfels (Bloomington, IN, 2002), s. 38; ayrıca bkz. Marion Scholmeijer, *Animal Victims in Modern Fiction: From Sanctity to Sacrifice* (Toronto, 1993), s. 45.
- 79 Kathleen Kete, *The Beast in the Boudoir: Petkeeping in Nineteenth Century Paris* (Berkeley, CA, 1994), s. 27.
- 80 Richard Ormond, *Sir Edwin Landbkz.r* (New York, 1981), s. 94.
- 81 Robin Gibson, *The Face in the Corner*, s. 19.
- 82 Smith, *British Dogs*, s. 38.
- 83 Anna Snaith, "Of Fanciers, Footnotes and Facism: Virginia Woolf's *Flush*", *Modern Fiction Studies*, XLVIII/3 (2002), s. 617.
- 84 Roger Grenier, *The Difficulty of Being a Dog*, çev. Alice Kaplan (Londra, 2000), s. 102.
- 85 Virginia Woolf, *Flush* (Londra, 1933), s. 78.
- 86 Clinton Sanders, *Understanding Dogs: Living and Working with Canine Companions* (Philadelphia, PA, 1999), s. 6.
- 87 Mangum, "Dog Years", s. 41.
- 88 Gibson, *The Face in the Corner*, s. 57.
- 89 Garber, *Dog Love*, s. 21.
- 90 Dale-Green, *Lore of the Dog*, s. 44.
- 91 Susan McHugh, "Video Dog Star: William Wegman, Aesthetic Agency and the Animal in Experimental Video Art", *Society and Animals*, IX/3 (2001), s. 231.
- 92 Knapp, *Pack of Two*, s. 24.
- 93 Beck and Ketcher, *Between Pets and People*, s. 172.
- 94 Age, s. 173.

- 95 Konrad Lorenz, *Man Meets Dog*, çev. Marjorie Kerr Wilson (Harmonsworth, 1964), s. 88.
- 96 Smith, *British Dogs*, s.40.
- 97 Ash, *Dogs: Their History*, s. 98.
- 98 Paulson, *Popular and Polite Art*, s. 57-58.
- 99 Baker, *Picturing the Beast*, s. 23.
- 100 Lars Eighner, *Travels with Lizbeth: Three Years on the Road and on the Streets* (New York, 1993), s. 135.
- 101 Vicki Hearne, *Bandit: Dossier of a Dangerous Dog* (New York, 1991), s. 49-50
- 102 Vesey-Fitzgearld, *The Domestic Dog*, s. 138.
- 103 Ritchie, *The British Dog*, s. 49.
- 104 L.S. Guggenberger, "Dogs in Germany", *Nineteenth Century*, XXII (1887), s. 203.
- 105 Jilly Cooper, *Animals in War* (Guilford, CT, 2002), s. 73-74.
- 106 Anna Waller, *Dogs and National Defense* (Washington, DC, 1958), s. 51.
- 107 Gary Genosoko, Introduction, *Topsy*, s. 27, n. 10.
- 108 Beck and Ketcher, *Between Pets and People*, s. 172.
- 109 John E. O'Donnell, *None Came Home: The War Dogs of Vietnam* (Bloomington, IN, 2000) s. 181.
- 110 Barbara Bush, *C. Fred's Story* (Garden City, NY, 1984), s. 124.
- 111 E.B. White, *One Man's Meat* (New York, 1944), s. 183.
- 112 Vesey-Fitzgearld, *The Domestic Dog*, s. 151.
- 113 Sanders, *Understanding Dogs*, s. 56.
- 114 *Age*, s. 57.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

- 1 Zhang Chengzi, "Statue of a Dog", çev. Andrew F. Jones, *Positions: East Asia Cultures Critique*, X/3 (2002), s. 512.
- 2 *Age*, s. 523.
- 3 Edward C. Ash, *Dogs: Their History and Development* (Londra, 1927), s. 116-120.
- 4 Ronald Paulson, *Popular and Polite Art in the Age of Hogarth and Fielding* (Notre Dame, IN, 1979), s. 54.
- 5 *Age*, s. 61.
- 6 Robert Rosenblum, *The Dog in Art from Rococo to Postmodernism* (New York, 1988), s. 43.
- 7 Richard Thomson, "Les quat' pattes": The Image of the Dog in Late nineteenth Century French Art', *Art History*, v/3 (1982), s. 331.
- 8 Roger Grenier, *The Difficulty of Being a Dog*, çev. Alice Kaplan (Londra, 2000), s. 13-44.
- 9 Rosenblum, *The Dog in Art*, s. 10.
- 10 Thomson, "Les quat' pattes" s. 334.
- 11 Frederick Marryat, *Snarlgyow ; or, The Dog Fiend* (Ithaca, NY, 2000), s. 371.
- 12 Paul A. Gillje, *The Road to Mobocracy: Popular Disorder in New York City, 1763-1834* (Chapel Hill, NC, 1987), s. 224-232.
- 13 Coral Landsbury, *The Old Brown Dog: Women, Workers and Vivisection in Edwardian England* (Madison, WI, 1985), s. 14.
- 14 [Margaret] Marshall Saunders, *Beautiful Joe* (New York, 1920), s. 1.

- 15 Teresa Mangum, "Dog Years, Human Fears", *Representing Animals* içinde, der. Nigel Rothfels (Bloomington, IN, 2002), s. 37.
- 16 John Muir, *Stickeen* (New York, 1915), s. 4.
- 17 *Age*, s. 73.
- 18 Andrew C. Isenberg, "The Moral Ecology of Wildlife", *Representing Animals* içinde, s. 52.
- 19 Jack London, *Call of the Wild*, der. Daniel Dyer (Norman, OK, 1997), s. 71.
- 20 Gordon Korman, *No More Dead Dogs* (New York, 2000), s. 5; *Stickeen* ve *Old Yeller*'in basmakalıp unsurları hakkında, ayrıca bkz. Karla Armbruster, "Good Dog": The Stories We Tell about Our Canine Companions and What They Mean for Humans and Other Animals', *Papers on Language & Literature*, xxviii/4 (2002), s. 351-376.
- 21 Alan Beck ve Aaron Katcher, *Between Pets and People: The Importance of Animal Companionship* (New York, 1983), s. 209.
- 22 Millie Bush, *Millie's Book: As Dictated to Barbara Bush* (New York, 1990), s. 18.
- 23 *Age*, s. 68.
- 24 Xaviera Hollander, *The Happy Hooker* (New York, 1972), s. 34.
- 25 Marjorie Garber, *Dog Love* (New York, 1996), s. 153.
- 26 Nadine Gordimer, *A World of Strangers* (New York, 1958), s. 96.
- 27 J.M. Coetzee, *Disgrace* (New York, 1999), s. 146.
- 28 Tommie L. Jackson, "The Canine in Ngugi's *A Grain of Wheat* and Nadine Gordimer's *A World of Strangers*: A Metaphor for the Master-Slave Relationship between the Colonizer and the Colonized", *College Language Association*, XLV/2 (2001), s. 189.
- 29 Coetzee, *Disgrace*, s. 146.
- 30 Deborah Bird Rose, *Dingo Makes Us Human: Life and Land in an Australian Aboriginal Culture* (Cambridge, 2000), s. 187.
- 31 Anita Desai, "Diamond Dust", Desai, *Diamond Dust and Other Stories* içinde (Boston, MA, 2000) s. 187.
- 32 Beck ve Katcher, *Between Pets and People*, s. 235.
- 33 Paul Auster, *Timbuktu* (New York, 1999), s. 158.
- 34 John Berger, *King: A Street Story* (New York, 1999), s. 187.
- 35 Lars Eighner, "Lizbeth", *Living with the Animals* içinde, der. Gary Indiana (Boston, MA, 1994), s. 18.
- 36 *Age*, s. 14-16.
- 37 Clinton Sanders, *Understanding Dogs: Living and Working with Canine Companions* (Philadelphia, PA, 1999), s. 135.
- 38 Melanie Rehak, "A Roof Of One's Own: Questions for Lars Eighner", *New York Times Magazine*, 7 Mart 1999, ABD baskısı, Bölüm 6, s. 23.
- 39 Eighner, *Travels with Lizbeth: Three Years on the Road and on the Streets* (New York, 1993), s. 71.
- 40 Garber, *Dog Love*, s. 93.
- 41 Eighner, *Travels with Lizbeth*, s. 209-212.
- 42 Franz Kafka, *Selected Short Stories of Franz Kafka*, der. ve çev. Willa Muir (New York, 1993), s. 270.
- 43 Gilles Deleuze ve Felix Guattari, *Kafka: Toward a Minor Literature*, çev. Dana Polan (Minneapolis, MN, 1986), s. 17-18.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

- 1 Patricia Dale-Green, *Lore of the Dog* (Boston, MA, 1967), s. 164.
- 2 Glen Elder, Jennifer Wolch ve Jody Emel, "Le pratique sauvage: Race, Place and the Human-Animal Divide", *Animal Geographies: Place, Politics and Identity in the Nature-Culture Border lands* içinde, der. Jennifer Wolch ve Jody Emel (Londra, 1998), s. 75.
- 3 Read Bain, "The Culture of Canines: A Note on Subhuman Sociology", *Sociology and Social Research* (1928), s. 551.
- 4 *Age*, s. 555.
- 5 John Paul Scott ve John L. Fuller, *Genetics and the Social Behavior of the Dog* (Chicago, IL, 1965), s. vi.
- 6 James Serpell ve J.A. Jagoe, "Early Experiences and the Development of Behaviour", *The Domestic Dog: Its Evolution, Behaviour and Interactions with People* içinde, der. James Serpell (Cambridge, 1995), s. 80.
- 7 Scott ve Fuller, *Genetics*, s. 397.
- 8 Alan Beck, *The Ecology of Stray Dogs: A Study of Free- Ranging Urban Animals* (Baltimore, MD, 1973) s. xii.
- 9 *Age*, s. 63-65.
- 10 *Age*, s. 55.
- 11 C. Fred Bush, *C. Fred's Story*, der. Barbara Bush (Garden City, NY, 1984), s. 11.
- 12 Alan Beck ve Aaron Ketcher, *Between Pets and People: The Importance of Animal Companionship* (New York, 1983), s. 186.
- 13 Donna Haraway, *Simians, Cyborgs and Woman: The Reinvention of Nature* (Londra, 1991), s. 190.
- 14 Donna Haraway, *The Companion Species Manifesto: Dogs, People and Significant Otherness* (Chicago, IL, 2003) s. 16.
- 15 'Project Goals', *The Missyplicity Project*, <http://www.missyplicity.com>.
- 16 James W. Humphreys, Jr, "Humans in Space : Medical Challenges", *Space: National Programs and International Cooperation* içinde, der. Wayne C Thompson ve Steven W Guerrier (Londra, 1989), s. 133-134.
- 17 Marjorie Garber, *Dog Love* (New York, 1996), s. 72-73.
- 18 Jeffrey Moussaieff Masson, *Dogs Never lie About Love: Reflections on the Emotional World of Dogs* (New York, 1998), s. 183.
- 19 Garber, *Dog Love*, s. 71.
- 20 Tim Radford, "Fate of First Canine Cosmonaut Revealed", *The Guardian*, 30 Ekim 2002, <http://www.guardian.co.uk/space-documentary/story/0,2763,822214,00.html>.
- 21 Clyde R. Bergwin ve William T. Coleman, *Animal Astronauts: They Opened the Way to the Stars* (Englewood Cliffs, NJ, 1963), s. 17.
- 22 Transkript, *Partners of the Heart*, PBS Online, <http://www.pbs.org/wgbh/amex/partners/filmmore/pt.html>.
- 23 National Research Council, *Dogs: Standards and Guidelines for the Breeding, Care and Management of Laboratory Animals* (Washington. DC, 1973), s. 28.
- 24 Jean Bethke Elshtain, "Why Worry about the Animals?", *Progressive*, LIV/3 (1990), s. 17-18.
- 25 H.G. Wells, *The Island of Moreau* (Londra 1988), s. 52.

- 26 Henrietta Mondry, "Beyond Scientific Transformation in Bulgakov's *The Heart of a Dog*", *Australian Slavonic and East European Studies*, x/2 (1996), s. 5-6.
- 27 Kathleen Cook-Horujy ve Avril Pyman, çev., *The Heart of a Dog and Other Stories* (Moscow, 1990), s. 306-307.
- 28 Mikhail Bulgakov, *Heart of a Dog*, çev. Mirra Ginsburg (New York, 1968), s. 120.
- 29 Steven Baker, *Picturing the Beast: Animals, Identity and Representation* (Urbana, IL, 2001), s. 71.
- 30 J.R.R. Tolkien [John Ronald Reuel], *Roverandom*, der. Christina Scull ve Wayne G. Hammond (New York, 1998), s. 52.
- 31 Scull ve Hammond, Introduction, *Roverandom*, s. xix.
- 32 "Disturbing Scenes of Death Show Capability with Chemical Gas", *CNN Online*, 19 Ağustos 2002, <http://www.cnn.com/2002/US/08/18/19/terror.tape.chemical/>.
- 33 National Research Council, *Dogs: Standards and Guidelines*, s. 44.
- 34 Romesh Ratnesar ve Douglas Waller, "Did al Qaeda Do This?", *Time*, Online edition, 18 Ağustos 2002, <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,338577,00.html>.
- 35 Konrad Lorenz, *Man Meets Dog*, çev. Marjorie Kerr Wilson (Harmonsworth, 1964), s. 97.
- 36 Steven Baker, *Picturing the Beast: Animals, Identity and Representation* (Urbana, IL, 2001), s. 109.
- 37 Jonathan Goldberg, *Sodomities: Renaissance Texts, Modern Sexualities* (Stanford, CA, 1992)'de, ABD birinci Körfez Savaşı'nı desteklemek üzere uluslararası bir koalisyon oluşturduğu sırada, *Rolling Stone* dergisindeki bir tişört reklamında, Saddam Hüseyin'in suratının bir devenin anıtsı üzerine montajlanarak Irak'ın Kuveyt'i işgalini ve ülkeye zorla girilmesini sodomi (anal ilişki) ile özdeşleştiren "Amerika will not be Saddam-ized" [*Saddam-ized*'in İngilizce telaffuzu *sodomized* sözcüğüyle aynı] yazısıyla desteklediği grotesk bir resme yer verildiğini belirtiyor. Avrupalıların uzun yıllar önce sodomiye "Akdenizli/Müslüman kültürlerin ayıbı" olarak reddetmelerine yol açan ırkçılık, homofobi ve yabancı düşmanlığındaki karanlık sicilleri, yüzyıllar sonra, bu tişört reklamında, modern ulus devletler arasında başlatılmak istenen bir savaşı destekleme işlevi görüyor (s. 1-3). Deve bölgesel çatışmaya gönderme yaparken, daha sonra köpek imgesiyle yapılan göndermeler, Hüseyin'i küresel bir tehdit olarak gösterir.
- 38 Baker, *Picturing the Beast*, s. 115-116.
- 39 Robert Fisk, "The Human Cost: 'Does Tony Have any Idea what the Flies are Like that Feed Off the Dead?'" , *The Independent*, Online edition, 26 Ocak 2003, <http://news.independent.co.uk/world/politics/story.jsp?story=372767>.
- 40 James Serpell, "The Hair of the Dog", *The Domestic Dog* içinde, s. 262.
- 41 Baker, *Picturing the Beast*, s. 85.
- 42 Haraway, *The Companion Species Manifesto*, s. 12.

KAYNAKÇA

- Ackerley, J. R., *My Dog Tulip*, Londra 1956
- American Kennel Club, *The Complete Dog Book: The Photography, History and Official Standard of Every Breed Admitted to AKC Registration, and Selection, Training, Breeding, Care and Feeding of Pure-bred Dogs*, New York, 1997
- Audry, Collette, *Behind the Bathstb: The Story of a French Dog*, çev. Peter Green, Boston, MA, 1963
- Auster, Paul, *Timbuktu*, New York, 1999
- Ash, Edward C., *Dogs: Their History and Development*, Londra, 1927
- Beck, Allan, *The Ecology of Stray Dogs: A Study of Free-Ranging Urban Animals*, Baltimore, MD, 1973
- Berger, John, *King: A Street Story*, New York, 1999
- Bulgakov, Mikhail, *The Hearth of a Dog*, çev. Mirra Ginsburg, Ne York, 1968
- Caius, Johannes, *De Canibus Britannicus*, Londra, 1570
- Coetzee, J.M., *Disgrace*, New York, 1999
- Coppinger, Raymond, ve Lorna Coppinger, *Dogs: A New Understanding of Canine Origin, Behavior and Evolution*, Chicago, IL, 2001
- Corbett, Lawrence K., *The Dingo in Australia and Asia*, Ithaca, NY, 1995
- Coventy, Francis, *The History of Pompey the Little; or, The Life and Adventures of a Lap-dog*, Londra, 1773
- Crolius, Kendall, ve Anne Montgomery, *Knitting with Dog Hair: Better a Sweater from a Dog You Know and Love Than from a Sheep You'll Never Meet*, New York, 1997
- Dale-Green, Patricia, *Lore of the Dog*, Boston, MA, 1967
- Edwards, Syndenham, *Cynographia Briannica*, Londra, 1800-05
- Eighner, Lars, *Travels with Lizbeth: Three Years on the Road and on the Streets*, New York, 1993
- Fleming, Abraham, *Of English Dogges, The Diversities, The Names, the Natures and the Propensities*, Londra, 1576
- Garber, Marjorie, *Dog Love*, New York, 1996
- Grenier, Roger, *The Difficulty of Being a Dog (Köpek Olmanın Zorluğu*, Kitap Yayınevi, 2002), çev. Alice Kaplan, Londra, 2000.
- Haraway, Donna, *The Companion Species Manifesto: Dogs, People and Significant Otherness*, Chicago, IL, 2003
- Hearne, Vicki, *Bandit: Dossier of a Dangerous Dog* (New York, 1991)
- Hubbard, Clifford L. B., *An Introductio to the Literature of British Dogs: Five Centuries of Illustrated Dog Books*, Aberystwyth, 1949
- Kennel Club, *The Kennel Club's Illustrated Breed Standards: The Official Guide to Registered Breeds*, Londra, 2003
- Knapp, Caroline, *Pack of Two: The Intricate Bond Between People and their Dogs*, New York, 1998
- Knight, Eric, *Lassie Come-Home*, New York, 1940
- Lawick, Hugo von, *Solo: The Story of an African Wild Dog*, giriş: Jane von Lawick-Goodall, Boston, MA, 1974
- Layard, Daniel Peter, *An Essay on the Bite of a Mad Dog*, Londra, 1763

- London, Jack, *The Call of the Wild*, New York, 1903
- Lorenz, Konrad, *Men Meets Dog*, çev. Marjorie Kerr Wilson, Harmondsworth, 1964
- Marryat, Capt. Frederick, *Snarleygow: or, The Dog Fiend*, Philadelphia, PA, 1837
- Mitchell, Elise P., *The Lion-Dog of Buddhist Asia*, Rutland, VT, 1991
- Muir, John, *Sticksen*, New York, 1909
- Ouida [Louise de la Ramée], *A Dog of Flanders, and Other Stories*, Londra, 1871
- Ritchie, Carson I.A., *The British Dog: Its History from Earliest Times*, Londra, 1981
- Rose, Deborah Bird, *Dingo Makes Us Human: Life and Land in an Australian Aboriginal Culture*, Cambridge, 2000
- Rosenblum, Robert, *The Dog in Art from Rococo to Postmodernism*, New York, 1988
- Sanders, Clinton, *Understanding Dogs: Living and Working with Canine Companions*, Philadelphia, PA, 1999
- Saunders, [Margareth] Marshall, *Beautiful Joe*, Philadelphia, PA, 1893
- Schmitt, Jean-Claude, *The Holy Greyhound: Guinefort, Healer of Children since the Thirteenth Century*, Cambridge, 1983
- Schwartz, Marion, *A History of Dogs in the Early Americas*, New haven, CT, 1997
- Scott, John Paul, ve John L. Fuller, *Genetics and Social Behaviour of the Dogs*, Chicago, IL, 1965
- Serpell, James, ed., *The Domestic Dog: Its Evolution, Behaviour and Interactions with People*, Cambridge, 1995
- Stables, Gordon, *Sable and White: The Autobiography of a Show Dog*, Londra, 1893
- Steinbeck, John, *Travels with Charley, in Search of America*, New York, 1962
- Terhune, Albert Payson, *Lad: A Dog*, New York, 1919
- Thomas, Elizabeth Marshall, *The Hidden Life of Dogs*, Boston, 1993
- Tolkien, J.R.R. ([John Ronald Reuel], *Roverandom*, ed. Cristina Scull ve Wayne G. Hammond, New York, MA, 1998
- Vesey-Fitzgerald, Brian, *The Domestic Dog: An Introduction to Its History*, Londra, 1957
- Wegman, William, *Man's Best Friend*, New York, 1982
- ææ, *Puppies*, New York, 1997
- White, David Gordon, *Myths of the Dog-Man*, Chicago, IL, 1991
- Woolf, Virginia, *Flush: A Biography*, Londra, 1933
- Youatt, William, *On Canine Madness*, Londra, 1830

WEB SİTELERİ

Her gün, internette köpeklerle ilgili çok sayıda site kuruluyor ya da kapanıyor. Bunların pek çoğu ticari ve cins köpeklerle özel olduklarından, aşağıdaki liste, tek tek köpekleri anma, kâr amacı gütmeyen, köpeklerle ilgili örgütlenmeleri tanıtmaya ve benzer sitelere güvenilir linkler sağlama amaçlarına yönelik sitelerle sınırlı tutuldu.

Dogcam, Kayıp Köpek Evi ve Kedi Bannağı'nın (Avustralya'daki en büyük üçüncü hayvan barınağı) ana sayfasından girilen bir link. Burada kamerayla donatılmış köpeklerin perspektifinden çekilen, kolay indirilebilir, dijital film klipleri bulunuyor.

<http://www.lostdogs.com.au/dogcam/>

Dogs on the Web sitesinden (Dick Neville tarafından yönetiliyor) köpeklerle ilişkili web sitelerine açılan linklerin, en kapsamlı ve en düzenli güncellenenlerini biraraya getiren genel listeye bakabilirsiniz.

<http://www-hsc.usc.edu/~rneville/doglinks.html>

How to Love Your Dog, alt başlığından da anlaşılacağı gibi *Çocuğun Köpek Bakımı Rehberi*. Janet Wall (23 yıllık bir öğretmen) tarafından, çocuklar için interaktif eğitim aracı olarak kurulmuş ve yönetiliyor.

<http://www.kidsanddogs.bravepages.com/>

Lars Eighner'in düzenli olarak güncellediği *Lizbeth Memorial*, kendisiyle yıllarca yollarda ve sokaklarda yaşamış olan köpeği onuruna kurulmuş.

<http://www.io.com/~eighner/lizpics.html>

Köpeklerin insan yaşantısının en önemli unsurlarından biri haline nasıl geldiklerinin izahı bir yana, köpeğin ne olduğunun tanımlanması bile zorlu, bitmeyen bir uğraştır. Konuyu en aşına olduğumuz türle, yani evcil köpekler veya *Canis familiaris* ile sınırlamak bile işimizi pek kolaylaştırmaz. Dört ayaklı canlılar arasında en geniş coğrafya yayılmış olan türdür (dünyadaki dağılımları bakımından insan türünden sonra ikinci sıradadır); insanın evcilleştirdiği hayvanlar içinde, birkaç binyıl ile, en eski geçmişe sahip olandır ve çakallar ile kurtlar dahil diğer türlerden doğurgan döller üretme yetisine sahiptir. Köpeğin bu geniş kapsamlı morfolojisi, dağılımı, geçmişi ve üretken fizyolojisi bir araya geldiğinde insan imgelemine sınırları zorlanır. Susan Mchugh bu kitapta köpeklerle dostluğumuzun dört bin yıllık tarihine uzanarak mitolojide, dinde, Alaska, Yunanistan, Peru ve İran'ın antik kültürlerinde bu ilişkinin gelişimini inceliyor ve Uzakdoğu, Avrupa, Afrika ve Amerika'da köpeklerin tarihlerini karşılaştırıyor. Mchugh, görece yeni sayılması gereken köpek yetiştirme ve yeni türler yaratma olgusunu inceledikten sonra, köpeklerin hayatımızda sadece birer ev veya yol arkadaşı olarak değil, edebiyat, sinema ve bilimsel araştırmalardaki rolleriyle

de önemli bir yer işgal ettiklerini gösteriyor. 110 resimle donatılan bu kitap insanların binlerce yıl içinde köpeklere nasıl yeniden biçim verdiklerini ve öte yandan onların da insanları nasıl şekillendirdiklerini gösteriyor. Susan McHugh New England Üniversitesi'nde İngiliz Dili profesörü.

İNSAN VE TOPLUM Dizisi

KitapyAYINEVİ

ISBN 975-8704-96-6

9 789758 704965

15,-YTL